

**»FRANCOZI NAS IMAJO
TAKO RADI, DA NE MOREJO
ŽIVETI BREZ NAS.«**

**Ljubljana v času prve francoske okupacije z vidika
anonimnega meščana**

Študije, transkripcija besedila, prevodi

Patrizia Farinelli, Irena Samide (ur.)

»FRANCOZI NAS IMAJO TAKO RADI, DA NE MOREJO ŽIVETI BREZ NAS.«

Ljubljana v času prve francoske okupacije z vidika anonimnega meščana.
Študije, transkripcija besedila, prevodi

Urednici: *Patrizia Farinelli, Irena Samide*

Recenzenta: *Matija Ogrin, Luka Vidmar*

Prevodi originalnega besedila: *Anne-Cécile Lamy-Joswiak (francoščina), Patrizia Farinelli (italijansščina), Matej Venier (slovenščina)*

Nemška transkripcija originalnega besedila: *Mojca Marija Peternel*

Jejkovski pregled: *Mateja Gaber (slovenščina), Anne-Cécile Lamy-Joswiak (francoščina), Patrizia Farinelli (italijansščina)*

Tehnično urejanje in prelom: *Irena Hvala*

Slika na naslovnici: *Andrej Janez Herrlein: Pogled na Ljubljano iz Tivolija, dat. 1798 (NMS, avtor posnetka Tomaž Lauko)*

Založila: Založba Univerze v Ljubljani

Za založbo: Gregor Majdič, rektor Univerze v Ljubljani

Izdala: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Za izdajatelja: Mojca Schlamberger Brezar, dekanja Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Ljubljana, 2026

Prva izdaja

Tisk: Birografika Bori, d. o. o.

Naklada: 150 izvodov

Cena: 18,90 EUR

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna licenca/
This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.

Knjiga je nastala v okviru programskih skupin *Literarnoprimerjalne in literarnoteoretske raziskave* P6-0239 in *Medkulturne literarnovedne študije* P6-0265, ki ju iz sredstev proračuna RS financira ARIS.

Knjiga je izšla s podporo Javne agencije za raziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije v okviru Javnega razpisa za sofinanciranje izdajanja znanstvenih monografij.

Prva e-izdaja. Publikacija je v digitalni obliki prosto dostopna na <https://ebooks.uni-lj.si/zalozbaul/>
DOI: 10.4312/9789612978082

Kataložna zapisa o publikaciji (CIP) pripravili
v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

Tiskana knjiga

COBISS.SI-ID=272515587

ISBN 978-961-297-809-9

E-knjiga

COBISS.SI-ID 272414467

ISBN 978-961-297-808-2 (PDF)

KAZALO

UVOD	5
»TRKA NAM FRANCOZ NA VRATA«.	
PRIHOD VOJSKE FRANCOSKE REPUBLIKE IN OKUPACIJA SLOVENSКИH DEŽEL LETA 1797	9
<i>Janez Polajnar</i>	
»DIE SCHREIBART IST ZWAR UNKORREKT, JEDOCH LAUNICHT«:	
JEZIKOVNO-STILNE POSEBNOSTI V PISMIH NEKEGA LJUBLJANSKEGA MEŠČANA BOTRU V LOŽ	27
<i>Marija Javor Briški</i>	
KDO JE ZALOŽIL KNJIŽICO <i>BRIEFE EINES BÜRGERS IN LAIBACH</i> ?	43
<i>Anja Dular</i>	
LITERARNI VIDIKI EPISTOLARNE KRONIKE IZ ČASA FRANCOSKE OKUPACIJE LJUBLJANE (1797)	53
<i>Patrizia Farinelli</i>	
BRIEFE EINES BÜRGERS IN LAIBACH, AN SEINEN GVATTER IN LAASS ÜBER DAS BETRAGEN DER FRANZOSEN WÄHREND IHREM AUFENTHALT IN KRAIN	67
<i>Marija Mojca Peternel</i>	

PISMA NEKEGA LJUBLJANSKEGA MEŠČANA BOTRU V LOŽ O POČETJU FRANCOZOV MED NJIHOVIM ZADRŽEVANJEM NA KRANJSKEM	95
LETTRES D'UN CITOYEN DE LJUBLJANA À SON PARRAIN DE LOŽ SUR LES AGISSEMENTS DES FRANÇAIS DURANT LEUR SIÈGE EN CARNIOLE	119
LETTERE DI UN CITTADINO DI LUBIANA AL SUO COMPARE DI LOŽ SULLA CONDOTTA DEI FRANCESI DURANTE LA LORO PERMANENZA IN CARNIOLA	147
POVZETKI	173
ABSTRACTS	177
BIOBIBLIOGRAFIJE SOAVTORJEV IN SOAVTORIC, PREVAJALCEV IN PREVAJALK TER UREDNIC	181
IMENSKO KAZALO	189

UVOD

Pričujoča znanstvenokritična izdaja virov je posvečena anonimnemu spisu, ki je bil doslej skoraj povsem prezrt in po prvem natisu v Ljubljani v letu 1797 nikoli ponovno objavljen. Gre za delo z naslovom *Briefe eines Bürgers in Laibach, an seinen Gvatter in Laaß über das Betragen der Franzosen während ihrem Aufenthalt in Krain / Pisma nekega ljubljanskega meščana botru v Lož o početju Francozov med njihovim zadrževanjem na Kranjskem*. Njegov avtor – glede na povedano v besedilu najverjetneje mestni uradnik – v pogovorni nemščini ter z osebne in ironične perspektive opisuje dogodke, ki jih je prebivalstvo Ljubljane doživelo v obdobju od 28. marca do 8. maja 1797.

Poročilo ljubljanskega meščana je oblikovano kot kronika dogodkov v pisemski obliki. Sestavlja ga devet pisem, naslovljenih na »gospoda botra«, pri čemer identiteta ne pisca in ne naslovnika nikoli ni razkrita. Vsako pismo poroča o dogodkih v Ljubljani in njeni okolici v nekajdnevnem razponu. Vsebina zadeva predvsem: a) premike blaga in ljudi (prihajanje in odhajanje vojaških enot; izseljevanje lokalnega prebivalstva v iskanju zatočišča ali drugega bivališča; omejitve gibanja); b) težave pri nastanitvi in oskrbi okupacijske vojske ter nereda, povezane z množično prisotnostjo vojakov v mestu (tatvine, požari, različni izgredi); c) motnje v gospodarstvu in trgovini (zasegi blaga in premoženja, špekulacije s cenami). Avtor se posveča posebnim vidikom opisanih pojavov ter bremenu, ki so ga ti dogodki predstavljali za lokalno prebivalstvo; osebe izpostavlja tudi spremembe v javnem in zasebnem prostoru, zlasti v smislu spremembe njihove namembnosti.

Iz *Pisem* lahko razberemo, da je Ljubljana v tem času postala logistično središče za oskrbo Napoleonovih čet, pri čemer avtor večkrat omenja množico proizvajalcev in dobaviteljev, vpoklicanih za zadovoljevanje vojaških potreb.

Spomnimo, da so dogodki, povezani z Napoleonovimi osvajalnimi pohodi, močno odmevali v slovenski ljudski kulturi, kjer so se še dolgo ohranili v pesniških motivih, ustnih in pisnih pripovedih ter v likovnih upodobitvah. Obravnavano besedilo pa se od tovrstnega kulturnega ustvarjanja bistveno razlikuje. Prvič, napisano je bilo neposredno v času dogajanja, še preden bi spomine prerasla patina legende in bi se prelevili v niz stalnega motivnega repertoarja. Drugič, besedilna zvrst, kamor ga uvrščamo, ne sodi med zvrsti ljudskega izročila: kljub navidezni preprostosti, ki se kaže na površju, je namreč očitno namenjeno bolj izobraženemu občinstvu. Tretjič, medtem ko so tradicionalna besedila ljudskega izročila zapisana v eni izmed narečnih različic slovenščine, je izdelek anonimnega Ljubljancana napisan v nemščini – čeprav v njeni pogovorni različici. Lahko pa ga vzporejamo s kronikami iz drugih krajev, ki so jih zaznamovali Napoleonovi pohodi. V primerjavi z njimi se zapis anonimnega ljubljanskega meščana odlikuje po svoji oblikovni posebnosti – pisemski obliki – in zelo izrazitim subjektivnim vidikom, ki nikakor ni samoumeven, ob tem pa avtor izkazuje tudi pripovedni talent, kar daje besedilu dodatno literarno vrednost.

Zapis, od katerega sta se do danes ohranila dva izvoda v javnih knjižnicah v Ljubljani (NMS in NUK), je najverjetneje imel omejen domet in do danes ni bil predmet temeljite raziskave. Le redki so ga omenjali kot zanimivo pričevanje očitidca – denimo August Dimitz v *Geschichte Krains* (1874–1876) ter Raul Chélarde v spisu *Les armées françaises jugées par les habitants de l'Autriche* (1893), kjer obravnava Napoleonove pohode na avstrijskem ozemlju. V okviru poglavja o pohodu leta 1797, ki je zajel tudi Kranjsko, Chélarde objavi daljše odlomke iz pisem, prevedene v francoščino – pri čemer pa prevod ni preveč natančen.

Besedilo je dragoceno ne le kot vir za razumevanje vsakdanjega življenja v Ljubljani med francosko okupacijo, temveč tudi z literarnega vidika, zaradi izrazite slogovne živosti, in z jezikovnega, saj prinaša vpogled v pogovorni jezik Ljubljancanov ob koncu 18. stoletja.

Avtorji in avtorice študij, zbranih v tej publikaciji, si prizadevajo osvetliti ključne vidike obravnavanega besedila z različnih strokovnih perspektiv. Prispevki spremljajo izvirnik ter njegove prevode v slovenščino, francoščino in italijanščino. Znanstveni članki, ki spremljajo besedilo anonimnega ljubljancana, ponujajo različne ključne za njegovo branje. Anja Dular, poznavalka zgodovine knjige in knjigotrštva na področju Kranjske, v svojem prispevku oriše razmere na področju

založništva v času nastanka pisem ter predstavi hipotezo o njihovem morebitnem založniku. Germanistka in literarna zgodovinarica Marija Javor Briški, ki med drugim raziskuje historični razvoj nemškega jezika, se v prispevku »‘Die Schreibart ist zwar unkorrekt, jedoch launicht’: jezikovno-stilne posebnosti v *Pismih nekega ljubljanskega meščana botru v Ložu*« podrobneje posveti prav jezikovno-stilnim posebnostim govornice nemščine, ki jo je uporabil avtor *Pisem*. Zgodovinar Janez Polajnar, strokovnjak za obdobje francoske navzočnosti v Ljubljani na prehodu z 18. v 19. stoletje, razgrne širši kontekst dogajanja in besedilo primerja s podobnimi izdelki, med katerimi je tudi tržaška kronika iz tistega časa *Die Franzosen in Triest oder Journal der wichtigsten Ereignisse vom 20ten März, bis 24tem May 1797*. Tudi to kroniko je napisal anonimni avtor, ki vanjo vnaša subjektivne sodbe, primarno z namenom, da bi s tem pokazal svoje izrazito prohabsburško perspektivo. Literarna zgodovinarica Patrizia Farinelli pa z literarnega vidika nadaljuje razpravo o obravnavanih *Pismih*, ki jo je začela že v dveh predhodnih člankih, pri čemer se osredotoča na izrazne in pripovedniške posebnosti, s pomočjo katerih anonimni avtor gradi svojo pripoved; pozornost torej posveča dvema literarnima zvrstema, ki sta ključni v njegovem delu: pismu in kroniki.

Publikacija poleg znanstvenih razprav prinaša tudi prevode pisem v slovenščino (Matej Venier), francoščino (Anne-Cécile Lamy-Joswiak) in italijanščino (Patrizia Farinelli), s čimer postaja dostopna širšemu krogu bralcev – tako v Sloveniji kot zunaj njenih meja. Razlog, zakaj je bilo to dragoceno delo tako dolgo spregledano, je morda posledica njegove otežene berljivosti, saj avtor uporablja krajevno govorico, torej neknjižno nemščino, obenem pa je bilo delo natisnjeno v pisavi *Frakturschrift*, ki je sodobnemu bralcu – tudi če ta obvlada nemščino – tuja. Transkripcija izvornika v latinico, ki jo je opravila Marija Mojca Peternel, odstranjuje še to zadnjo oviro. Pri transkripciji smo se dosledno držali vira, tako pri črkovanju kot ločilih, le zaradi lažje berljivosti smo se odločili za različico s preglasom. Manjkajoče črke v viru ter očitne tiskarske napake (pri dveh besedah, ki so bile načeloma vedno zapisane enako) so označene v oglatem oklepaju.

Urednici se toplo zahvalujeta avtorju in avtoricama znanstvenih prispevkov Anji Dular, Janezu Polajnarju in Mariji Javor Briški za konstruktivno sodelovanje, Anne-Cécile Lamy-Joswiak in Mateju Venierju za skrbne prevode, Mojci Mariji Peternel za natančno transkripcijo, Mateji Gaber in Anni Fattori za jezikovni pregled, Janezu Polajnarju za pomoč pri izboru in pripravi slikovnega gradiva, založbi Filozofske fakultete pa za vso podporo in pomoč pri urejanju in oblikovanju monografije.

Ivan-Jean Scherrer z gojenci ljubljanskega liceja, *Načrt mesta Ljubljane* v letu 1811 (Zgodovinski arhiv Ljubljana)

»TRKA NAM FRANCOZ NA VRATA«.

PRIHOD VOJSKE FRANCOSKE REPUBLIKE IN OKUPACIJA SLOVENSКИH DEŽEL LETA 1797

Janez Polajnar, MGML Ljubljana

Uvod

Ob začetku vojne leta 1792 so evropski vladarji pričakovali, da revolucionarni prevrat ne bo obstal in preživel nemirov ter velikega pomanjkanja, ki je zajelo Francijo, a se njihova pričakovanja niso uresničila. V prvem obdobju, do leta 1792, se je že zdelo, da se bo končalo s kompromisom in uvedbo ustavne monarhije, a se je z začetkom vojne revolucija radikalizirala in z vladavino jakobincev padla v »despotizem svobode«¹. V krizi in pred grožnjo popolnega poraza je komaj vzpostavljena republika z množično konskripcijo in nacionalno mobilizacijo popolnoma obrnila potek vojne. Z nekaj izjemami je Francija po konsolidaciji domačih razmer leta 1794 serijsko dobivala bitke. Obrambni položaj francoske republike se je spremenil; francoska vojska je postala ofenzivna, politika Francije pa ekspanzivna.

Avstrija se je po sklenitvi miru med Francijo in Prusijo leta 1795 in izstopu Nizozemske oziroma Batavske republike istega leta znašla v izjemno težkem

1 Robespierre v nagovoru konventa 5. februarja 1794: »Vladavina revolucije je despotizem svobode zoper tiranijo« (Robespierre, Izbrani spisi, 1989, 106).

položaju, a je kljub temu uspela stabilizirati razmere v Nemčiji. Veliko neugodnejše se je vojna za monarhijo odvijala v Italiji. Na bojišče so bile poslane okrepiteve, iz Nemčije pa je v Italijo kot poveljnik prispel tudi zmagoviti nadvojvoda Karel. Toda relativno majhne okrepiteve razmerja sil na italijanskem bojišču niso spremenile, in francoska vojska je hitro prodirala proti habsburškim dednim deželam. Če je bilo na avstrijski strani na začetku leta 1797 še upanje na preobrat v vojni s Francijo, je to skoraj v celoti skopnelo po predaji Mantove 2. februarja.

Iz časnika *Lublanske novize*, ki ga je samo mesec prej začel izdajati ljubljanski tiskar Janez Friderik Eger, urejal in pisal pa ga je duhovnik in jezikoslovec Valentin Vodnik, je čutiti veliko vznemirjenje in preplah med prebivalstvom. Prihajal je sovražnik, s katerim je bila država v vojni zadnjih pet let in o katerem so nastale številne pridige, ljudske pesmi in knjižice, ki so ljudem Francoze predstavljale kot brezbožne, krvi željne tirane, ki so umorili kralja in kraljico. Vojna je, skupaj s tedaj več let trajajočo protifrancosko propagando, številne prebivalce avstrijskih dežel pognala v beg; umikali so se proti severu, na Hrvaško, nekateri tudi v gozdove. Odziv prebivalstva je imel seveda podlago v dogajanju po francoski revoluciji.

Razmere v habsburški monarhiji

Notranjo politiko habsburške monarhije, kakršna se je oblikovala v devetdesetih letih 18. stoletja, tj. neposredno po francoski revoluciji, je v največji meri vodil strah pred subverzivnimi idejami revolucije. Po skoraj pol stoletja terezijansko-jožefinskih reform, ki so bile zaslužne za to, da je habsburška monarhija iz 18. stoletja izšla – in to brez velike revolucije – kot močno preoblikovana država in družba, so bili tudi glavni akterji minulega obdobja prisiljeni stopiti v bran razsvetljeni politiki. Knez Anton Kaunitz, najtesnejši svetovalec Marije Terezije in vse od leta 1792 državni kancler, je tako ob odhodu s položaja leta 1793 napisal memorandum, v katerem je avstrijsko razsvetljeno politiko, združeno z modro in zmerno vlado, ne samo vzel v bran, temveč jo označil za najvarnejše sredstvo za ohranitev miru in krepitev zaupanja podanikov. Enako je nastopil tudi Joseph Sonnenfels, politični teoretik in svetovalec Marije Terezije in Jožefa II., ki je ob zaostrovanju političnega pritiska poudarjal, da je razsvetljena politika edino jamstvo za prestol in da je pravi krivec za francosko revolucijo premajhna mera razsvetljenske misli v politiki, in nikakor ne njena prisotnost (Fillafer, 2020, 455–462).

Jožefinski zagovorniki nadaljevanja razsvetljene reformne politike so se, kljub poskusom, da bi ohranili vsaj del reformno naravnane politike, znašli v opoziciji. Razsvetljenstvo in iz njega izhajajoča reformistična politika sta po zatrjevanju protijožefinskega in protirevolucionarnega tabora zakrivila revolucijo. Zagovorniki reform so morali zato paziti, da sami ne bi postali sumljivi kot simpatizerji revolucionarnih idej.

V devetdesetih letih 18. stoletja so poskušali jožefinci reševati dvoje: čast razsvetljenstva in lastno kožo. Dokazovali so svojo neomajno zvestobo ter od sebe odvrčali sum simpatiziranja z revolucijo. Prav tovrstna prizadevanja je sabotiral protijožefinski tabor oziroma falanga protirevolucionarnih avtorjev, ki je bila sestavljena iz nekdanjih jezuitov, nekdanjih prostozidarjev ter Jožefovih političnih nasprotnikov in kritikov. V svojih časopisih je kot vir revolucije navajala razsvetljenstvo, pristaše jožefinstva pa kot prikrite jakobince (Fillafer, 2020, 457).

Že Jožefov naslednik, cesar Leopold II., ki mu nekateri pripisujejo načrt oblikovanja konstitucionalne monarhije, je nadaljnje izvajanje reform ustavil oziroma preklical. Med njimi tudi davčno in urbarialno regulacijo, ki je v »veliki meri pomenila občutno rahljanje vezi podložništva« (Žontar, 1973, 13). Francoska revolucija in vojna s Francijo sta v habsburški monarhiji omogočili vzpon konservativne ideologije. Duhovščina in plemstvo sta ob vse večjih kompetencah policije tvorila najtrdnjše temelje oblasti cesarja Franca. Novi cesar je bil do kakršnihkoli reform skrajno previden in je imel do progresivnih idej v celoti odklonilen odnos. »Kot predhodnika si je prizadeval za uresničitev programa, ki je v središče postavljajl centralizacijo. A v nasprotju z očetom Leopoldom II. je imel odklonilen odnos celo do zelo previdnih idej o ustavni reformi. Birokracija, ki je pod Jožefom tako rekoč vodila reformiranje družbe, je Francu služila predvsem za zagotavljanje ohranjanja reda in spoštovanja zakonov« (Judson, 2018, 95).

Ukrepi proti širjenju idej revolucije

Strah pred političnimi prevrati je postal vodilo represivne politike. Morda najbolj očitno je to zaznati v tiskovni politiki. Slednja je v desetletju in pol namreč prehodila pot od leta 1781 izdanega dekreta Jožefa II., ki je cenzuro urejal v permisivnem duhu in spodbudil pravo poplavo tiskane besede, do generalne cenzurne naredbe, izdane leta 1795, ki je združevala številne prepovedi in

tiskovne ukaze; ti so vsak na svoj način omejevali izdajatelje časopisov oziroma »so natančno določali, o čem časopisje sme in o čem ne sme pisati« (Cvirn, 2010, 14). Cenzurno politiko do časopisja je pred revolucijo zaostroval že Jožef II., ker se je njihova vsebina vse manj skladala s cesarjevimi pogledi na vlogo medijev v družbi in ker se časopisje ni želelo odreči kritiki oziroma izražanju pomislekov do vladne politike, po francoski revoluciji pa se je cenzurna politika še radikalno zaostрила. Kriminalni patent z dne 2. januarja 1795 je tako za časopisno kritiko vladavine, državne uprave ali deželne ustave predvidel zaporne kazni od petih do desetih let (prav tam, 15).

Cenzura je bila samo eden od ukrepov proti širjenju vplivov francoske revolucije. Policija je bila organizirana s povečanimi pristojnostmi v »policijskih zadevah« (Zwitter-Tehovnik, 1975, 135), ki so v posameznih deželah in mestih vključevale nadzor nad tujci, pregled nad prodajo (prepovedanih) knjig, pozornost v zvezi s sumljivimi zbiranji, klubi oziroma delovanji (prepovedanih) tajnih društev, nadzor nad pošto in »gospodarske varnostne ukrepe«, kakršen je bil prepoved vsake trgovine in plačilnega prometa s Francijo in francoskimi okupiranimi ozemlji, saj bi denar iz teh ozemelj lahko neposredno služil financiranju agentov in zarot (prav tam).

Politika je svojevrsten vrhunec doživela z odkritji jakobinskih zarot v letih 1794 in 1795 in ponovno uvedbo smrtne kazni za veleizdajo januarja 1795. V odkrite zarote so bili v glavnem vpleteni visoki državni uslužbenci, ki se niso želeli odreči razsvetljskim nazorom Jožefa II. in Leopolda II. Med bolj radikalnimi načrti je bil sklic vsecesarskega ljudskega parlamenta, *Volksrata* (Judson, 2018, 97), medtem ko je t. i. kranjski jakobinec baron Sigfried von Taufferer načrtoval vstajo v Vojni krajini, ki bi se lahko preko Hrvaške in Ogrske razširila in prerasla v vsesplošno protihabsburško revolucijo (Vodopivec, 1990, 6).

Razmere na Kranjskem

Na Kranjskem so se v mesecih po francoski revoluciji razplamteli kmečki upori, ki so se začeli pojavljati ob uvajanju nove (jožefinske) davčne in urbarialne regulacije. Mnenje, da bi se lahko francoska revolucija razširila med podložnim prebivalstvom, je že konec avgusta 1789 izrazil baron Žiga Zois, ki je v pismu upravitelju svojih posesti Urbančiču zapisal: »Po mojem gredo stvari tako daleč, da bi bilo treba le majhne iskrice, pa bi bilo kmalu vse v ognju. Prehod k nam bo preko Tirolske« (Žontar, 1954, 190). Po vpeljavi nove regulacije jeseni leta

1789 so namreč številni pričakovali, da se ukinjajo vse obveznosti do zemljiškega gospoda. Ukinitev reforme zgodaj spomladi leta 1790 je dala kmečkemu upiranju plačevanju dajatev nov zagon in novo vsebino, ki se je izražala z zahtevno po odpravi vseh bremen (Žontar, 1973). Upori, ki so nastali kot posledica razveljavitve nove zakonodaje, so se razširili po vsej Kranjski. Uprli pa so se tudi podložniki na celjskem in v okolici Maribora. Upornost kmetov se je širila do poletja 1790, ko so oblasti z vojaštvom dokončno zatrle vse upore.

K hitrejši in učinkovitejši širitvi novice o dogajanju v Franciji je gotovo pripomogel velik razmah časopisja v osemdesetih letih 18. stoletja. Tako sta v Ljubljani o revoluciji v Franciji dokaj podrobno in izčrpno poročala kar dva časopisa, Kleinmayerjev *Laibacher Zeitung* in njegov konkurent *Merkische Laibacher Zeitung*. V prvem obdobju, do uveljavitve strožjih in bolj razdelanih cenzurnih predpisov, je bilo njuno poročanje še svobodno, tudi naklonjeno revolucionarnemu dogajanju, kar pa se je po burni jeseni spremenilo in prevladalo je do revolucije negativno stališče (Zwitter-Tehovnik, 1975, 15–35). Za oblasti je bilo kar najpomembnejše, da ko časopisje poroča o dogodkih v Franciji, to počne s komentarjem, ki izraža nestrinjanje in neodobravanje. Dosledno izvajanje cenzure je bilo le s težka uveljavljati, saj nadzor v deželah ni bil povsod enako sistematičen. Kot posebej problematična sta bila izpostavljeni štajerska časopisa² *Grätzer Zeitung* in *Bauern Zeitung*, nad pisanjem katerih se je januarja 1790 policijskemu ministru grofu Pergenu pritoževal gornjeavstrijski deželni glavar grof Rottenhan, ki je v pismu zapisal: »In recent issues of both these papers, I have frequently come across reports both of political developments in countries which are not exactly on friendly terms with Austria, and of excesses against sovereign authority indulged in by the mob in those countries where freedom is mistaken to mean unbridled licence; and, what is more, these reports are couched in terms giving no hint of critical disapproval, or even implicitly suggesting approbation« (Wangermann, 1959, 48). *Laibacher Zeitung*, ki ga je Kleinmayer ponovno izdajal od leta 1795, je tako poročal o dogajanju v Franciji in na bojiščih, vendar na način, kot so predpisovali vladni dekreti, vezani na poročanje o revoluciji. Ob njih so izpostavljeni pomanjkanje, revščina in nasilje revolucionarjev v Franciji (Zwitter-Tehovnik, 1975, 139). Toda v strahu pred revolucijo je cesar Franc leta 1797 utišal tudi glasen »protirevolucionarni« tabor, ki je moral prenehati s svojo propagando, saj se je po prepričanju cesarja ideja revolucije lahko širila tudi z antipropagando (Fillafer, 2020, 462).

2 Za primerjavo poročanja časopisja v Ljubljani in Gradcu o dogajanju v Franciji glej Vodopivec, 1993.

Habsburški imperij pri »igranju na strune protifrancoskega domoljubja ni imel težkega dela« (Grdina, 2010, 66). Revolucionarna Francija je bila hkrati v vojni s koalicijskimi zavezniki in v državljanski vojni, revolucija se je radikalizirala, obglavila je kralja in kraljico, pod vladavino jakobincev pa je giljotina postal prav tak simbol revolucije, kot sta bili gesli 'svoboda' in 'enakost'. Razmere so se v času direktorija (1795–1799) umirile, a kljub temu je dogajanje nudilo več kot dovolj novic, ki so izrisovale vse prej kot privlačno podobo Francije in revolucije. V Franciji sta vladali tako finančna kot vladna kriza, o čemer je redno poročalo tudi avstrijsko časopisje. V Egerjevih *Lublanskih novizah*, ki so začele izhajati 4. januarja 1797, je urednik in pisec časnika Valentin Vodnik že v drugi številki poročal, da je direktorij zagrozil s smrtno kaznijo za ropanje, saj da je po vsej Franciji »filno dofti tatov, kateri na fkrivnim inu na zefstah ropajo«. ³ V Parizu je bilo sploh nemirno in nevarno. Po poročanju je policijskemu ministrstvu oziroma ministrstvu za javno varnost primanjkaovalo ljudi in denarja. Svoje pa naj bi v Parizu prispeval še moralni propad. »Ludje v' Parisu fo tako fpazheni, de fe jih dofti v' imenitneh flushbah ftojezhnih snajde; kateri pod roko na fkrivnim s' tatmi, inu tolovaji dershe.« (LN, 11. 1. 1797) »Medtem ko so v Franciji zaneseni revolucionarji vsakomur, kdor jih je bil voljan poslušati, do onemoglosti govorili o tiraniji aristokracije in monarhije, so v deželah 'starega režima' – tudi na Slovenskem – nasilno nepravilnost povezovali predvsem z njimi« (Grdina, 2010, 68).

Na slovenskem je znana 'propaganda' v zapuščini ljudskega – bukovniškega pesništva. V osemdesetih letih 18. stoletja je razsvetljence za »čudne modrijane« oklicala *Pesem od razsvetleniga sveta* (Anonim, 1978a), nastala je kot pamflet na reforme Jožefa II. in nasprotuje ukinjanju samostanov, uvedbi splošne davčne obveze in drugim jožefinjskim reformam, ki so prepovedovale stare navade in »zmešale svet«. Šole oziroma »sieminarski nauki« so v pesmi strup, ki »uče vse narobe« in »spaćijo ves svet«. Pesem anonimnega avtorja, verjetno izobraženega redovnika, je ost usmerila proti razsvetljenim »modrijanom« in drugim podpornikom reform, tako jožefincem kot pripadnikom reformnega katolicizma. Leta 1795 pa se je na Slovenskem razširila *Žalostna pesem od Ludvika francoskiga krala*, ki so ji ustvarjalci dejansko namenili vlogo monarhistične propagandne poslanice (Grdina, 2010, 68): »Krala, kralico umorili / pravo vero zapustili / očte le živeti frej / Gorje vam na vekomej« (Anonim, 1978b). Razsvetljenstvo, kakor so ga opisovali nasprotniki jožefinizma in reform, je bilo tujek, ki je izvirjal iz Francije in ogrožal domačo kulturo in narod (Fillafer, 2020, 494). Morda najkonkretnejši primer takšnega razmišljanja je bila

3 *Lublanske novize*, 7. 1. 1797, letnik 1, št. 2. V nadaljevanju citirano v besedilu kot LN z navedbo datuma.

knjižica z ideološko in propagandistično pridigo, naslovljena *Drevu francoske svojbodshene*. Napisana je bila v letu 1792, prevedena izdana leta 1793.⁴ Prebivalstvo nagovarja z vrsto novih poimenovanj, vzdevkov in sopomenskih nizov za te filozofe, ki »per vinskem bokalu toku dobro francosko govoriti fnajo: inu kateri bi svoj zhern klobuk is erdezho kapo te svojbodshene sprenejnali« (*Drevu*, 1793). Pridiga jih imenuje »samooblastniki, virotajci, prebračuvavci, kervomočniki, filozofski trinogi, samooblastniki, peklenskimi taberharji, žlobedravci« (Orožen, 1991, 197) ipd. Vsebino aktualizira z uporabo evangelijske prisprodebe o malem gorčičnem - ženofovem zrnju (tj. božjem kraljestvu), ki je manjše od vseh semen na zemlji a kot rastlina raste, dokler ne preraste vseh drugih zelišč. »Francoska svoboda« je tukaj negativno nasprotje izvirne prilike, njen izvor je v peklu »inunjega korenina se odvija od Luciferja.« (Orožen, 1991, 196). Poslušalcem tudi pojasni, zakaj je tako. Nauk francoske svobode, pravi, ne pozna božje previdnosti niti duhovne neumrljivosti, ne življenja po smrti in ne večnosti. Poleg tega ne priznavajo oblasti. »V sredi Kriftjanstva poufdiguje ena zhera, inu nadushna sdruhfba svojo mnogitiro glavo naqvishku, katira se sama sebe is enim mamlivem imenam Filofofia imenuje; njen napokojn duh, kateri po nobeni zeni podlofhn biti notshe, – drugega zila nafna, koker dufhelsku urovanje teh krazov okoliurezhi« (*Drevu*, 1793).

Mesto v miru

Čeprav se zdi z zgodovinske distance Ljubljana zgolj majhno provincialno mesto na jugozahodu cesarstva, več omemb in opisov mesta riše drugačno podobo. »Tako živahen mestni utrip je razgledani visoki državni uradnik in popotnik Franc Henrik baron Raigersfeld v regiji zaznal le še v sosednjih deželnih prestolnicah Gradcu in Gorici. Šlo je za pomanjšano podobo družabnega življenja v velemestih, ki je poznalo druženje plemstva z intelektualci, častniki in uglednimi tujci v salonih ter vedno z močnim socialnim angažiranjem dam« (Kos, 2021, 685). Popotnik Carl Gottlob Küttner (1804) pa je v svojem popisovanju dežel kmalu po prvi francoski okupaciji o Ljubljani pisal vse najlepše. Mesto mu je bilo npr. ljubše od Celovca, od koder je prišel. Navdušen je bil nad poslikavo stolnice in nad celotno podobo mesta. Njegov sodobnik Johann Gottfried Seume pa se je še posebej navduševal nad kavarnami v Ljubljani, ki naj bi bile boljše kot v Gradcu in na Dunaju (Seume, 1802, 68–69). Intelektualno in duhovno življenje je v zadnjih desetletjih 18. stoletja živahen

4 Za prevajalca je domnevan Marko Pohlin (v: Zwitter-Tehovnik, 1975, 137), glej tudi Orožen, 1991.

razvoj doživljalo v razsvetljenskem krogu intelektualcev, zbranih okoli barona Žige Zoisa, delovalo pa je tudi več društev, ki so bogatila kulturno in družabno življenje. Pod vodstvom Antona Tomaža Linharta je bilo okrog leta 1786 ustanovljeno Društvo ljubiteljev gledališča, ki je med drugim ob koncu leta 1789 uprizorilo Linhartovo *Zupanovo Micko*. Leta 1794 je bila ustanovljena tudi prostozidarska loža in čez dve leti Filharmonična družba (Vidmar, 2023).

V Ljubljani, kot tudi v drugih deželnih prestolnicah Notranje Avstrije, odmaknjenih od nenehnih vojaških spopadov na vzhodu in zahodu, so ljudje živeli relativno mirno. Po več letih vojne s Francijo pa je ta prišla v neposredno bližino.

Trka nam Francoz na vrata

Dežele v bližini Italije so se začele pripravljati na приход francoske vojske. Ko se je nadvojvoda Karel februarja 1797 vračal na Dunaj, je na poti prenočil v Ljubljani. Iz obširnega poročila *Lublanskih noviz* (LN, 22. 2. 1797) je že mogoče čutiti nelagodje, ki se je s približevanjem francoske vojske habsburški monarhiji naselilo v mestu. »Nej shivi Prinz Karl!« je odmevalo pod gostiščem Bidelmon (Wildenman) v bližini škofijskega dvorca, kjer je prenočil utrujeni nadvojvoda. In ko se je po številnih klicih prikazal na oknu in se priklonil, so mu ljudje »sdravje vofhili, inu od vefela krizhali: dolgo shivi Prinz Karl!«. Zvečer je bilo po mestu vse razsvetljeno, »purgarji, inu ftelrzi fo s' bobni inu musiko na plazi v' paradi ftali; plaz je bil poln ludi«. Slavnostno je bilo tudi v gledališču, kjer je občinstvo v domoljubnem zanosu zapelo novo »pefem od Zefarja«, kasnejšo himno. Valentin Vodnik, domoljubni pesnik oz. »der vaterländische Dichter«, kakor ga je v svoji *Zgodovini Kranjske* imenoval August Dimitz (1876, 251), je pesem za slavnostno gledališče prevedel ter dopisal še dodatno kitico: »Terka nam Franzos na vrata, / Dobri Fronz sa naf skerbi, / Pofhle fvojga lubga brata, / Korel reshit naf hiti. / S' nami fta estraifka orla! / Premagujta vekomej! / Var' Bog Fronza, vari Korla, / Srezho, sdrave Bog jim dej!« (LN, 22. 2. 1797) Da je bilo v nadvojvodo Karla položenega veliko upanja, priča tudi zgodnji jutranji odhod, ko ga je ob pol šestih pozdravila množica ljudi: »Vfe mu je frezhno pot vofhilo, inu vpilo: sdrav bodi Prinz Karl, vivat, bodi nafh Laudon!« (prav tam) A želje in vzkliki niso bili uslišani: »Nad Ljubljano so se prvokrat po času turških vojn zgrnili temni oblaki vojne« (Dimitz, 1876, 251).⁵ Izrisane podobe revolucije s strašljivimi brezbožnimi sankiloti, jakobinci in giljotino so se zasidrale v zavest številnih.

5 Prim. izvornik: »Zum ersten Male seit den Türkenkriegen zog sich nun die Wetterwolke des Krieges über Laibach zusammen«. Prev. J. P.

V soboto, 25. marca, nekaj dni pred prihodom Francozov, so Ljubljanci še brali o svetih mašah v avstrijskih mestih z zunaj postavljenim sv. Rešnjim telesom in molitvah za božjo pomoč pred prihajajočo vojsko. Medtem pa so se številni že pripravljali za odhod. Stalna protifrancoska propaganda in novice o grozotah francoske revolucije so v prebivalstvu zbudile tak strah, da so se številni umikali proti notranjosti in na sever, podeželsko prebivalstvo ponekod tudi v bližnje hribe (Mal, 1928, 19).

Vodnikove *Lublanske novize* 25. marca sporočajo: »Kar je bojezhnih, so fhli te dni is Lublane; al na fvoje gradi, al na fhhtajerfko, al na Hravatfko.« (LN, 25, 3, 1797) Naš anonimni avtor dnevnika iz Ljubljane je v prvem pismu svojemu 'botru' sporočal, da je bilo takšnih »boječih« meščanov »najmanj tretjina« in da so odšli z »vsem, kar so mogli odnesti«. ⁶ V Celovcu je general Masséna ob srečanju z odposlanci magistrata izjavil, da še ni videl tako prestrašenega prebivalstva. Vprašal je: »Ali svojega sovražnika še nikoli niste videli?« (Chélard, 1893, 39). Odposlanci pa so mu odgovorili, da je minilo dvesto ali že celo tristo let, odkar je Celovec videl sovražnikove vojake znotraj mestnega obzidja (prav tam). Podobne razmere so vladale v Trstu nekaj dni prej. Tam je prav tako anonimni avtor, podpisan kot »ein patriotischer Augenzeuge« (domoljubni očitavec), vodil dnevnik francoske okupacije in pod prvim vpisom, z 22. marca 1797, zabeležil, da je iz Trsta »odplulo 200 čolnov z družinami in njihovimi imetji. V Miljah naj bi tako bilo okoli 400 Tržčanov, v Kopru pa okrog 4000 beguncev iz Trsta« (*Die Franzosen in Triest*, 3). ⁷ Nihče ni vedel, kaj lahko pričakujejo po zasedbi s strani revolucionarne armade, ali, kakor je v Ljubljani čas po umiku cesarskih vojakov in prihodu francoskih na kratko opisal Valentin Vodnik: »Vfi fmo bili v' enim zhudnim zhakanji na rezhi, katere fo imele zhes naf priti« (LN, 19. 4. 1797). Pošta je bila v ponedeljek, 27. marca, zaprta in Vodnikove *Novize* so zaradi pomanjkanja informacij izšle šele 19. aprila.

Potem ko so v marcu francoske enote prestopile meje Italije, so dokaj hitro napredovale in potiskale avstrijske enote globoko v notranjost države. Francozi so proti Dunaju prodirali po dveh straneh. Glavnino čez Koroško in severno

6 *Briefe eines Bürgers in Laibach, an seinen Gvatter in Laaß über das Vertragen der Franzosen während ihrem Aufenthalt in Krain.* Ljubljana, 1797, 5. Prevod Matej Venier. V nadaljevanju citiramo delo v glavnem besedilu kot *Briefe* z navedbo strani v originalu. Če ni navedeno drugače, je prevajalec besedila Matej Venier.

7 »Den 22ten März 1797. Vorgestern als man die Franzosen hier erwartet, sind über 200 Schiffe mit geflüchteten von hier abgefahren. [...] In Muggia sind 400, und in Capo d' Istria über 4000 geflüchteten Triester.«

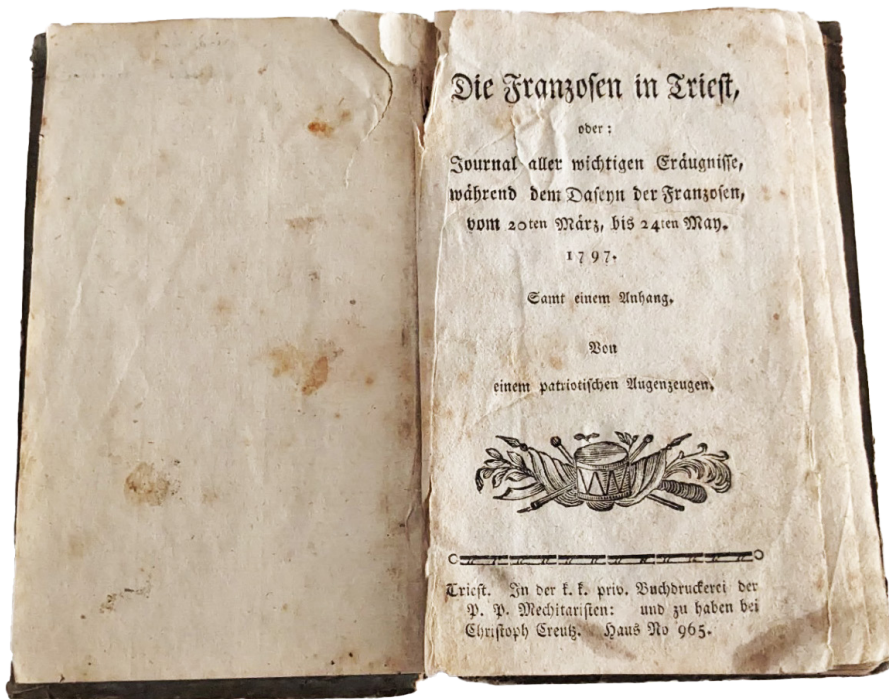
Štajersko je vodil general Masséna, medtem ko je general Bernadotte poveljeval krilu vojske, ki je šlo čez Kranjsko in Spodnjo Štajersko. Poseben oddelek je bil poslan v Trst, kamor je vkorakal general Dugua, in naprej proti Reki. Z nekaj izjemami, kakršen je bil odpor na Tirolskem, je francoska vojska tako rekoč neovirano prodirala proti Dunaju. Šele neposredna grožnja glavnemu mestu je uspela dvigniti val domoljubnega navdušenja. Več kot 8000 prebivalcev Dunaja je pristopilo k prostovoljnimi enotam in korakalo z omenjeno domoljubno pesmijo *Bog obvarji nam cesarja Franca*, a takrat je poveljnik francoske armade Bonaparte napredovanje vojske ustavil s presenetljivim pozivom k premirju, ki je bilo sklenjeno 18. aprila (Hochedlinger, 2003, 434). *Novize* so podpis pospremile z izjavo sla – »tekarja« –, ki je s pismom z novico o premirju sporočal še, »de, kader mu je bilo pišmo v' roke dano, fo fe Bonaparte, Meerfeld, inu Gallo objeli, inu vpili: *sdrav bodi Zesar! sdrava franzojska republika mi imamo mir!*« (LN, 10. 5. 1797).

Drugod so Francozi prebivalstvo ves čas mirili in nagovarjali z večjezičnimi razglasi, ki so jih redno razpošiljali pred prihodom glavnine, kot tudi kasneje. Iz Logatca je tako v Ljubljano 29. aprila 1797 prišel razglas generala Bernadotta »na Krajnze«, ki je zagotavljal: »De Franzosi k' vam gredo, nemiflio nizh hudiga ne vam, ne vafhimu premoshenju. [...] Nifmo enaki obdivjanim premagavzam; nafhe perludno sadershanje vaf bode previshalo [...] – pridite, inu ne sapuštite vafhe ognifha« (LN, 29. 4. 1797). Na podoben način, kot je Bernadotte nagovoril Kranjce, je Tržačane miril tudi general Dugua, ki je v razglasu zagotovil, da se bodo Francozi pokazali v drugačni luči od pričakovane. »Zavzeli smo vaše mesto in ozemlje; Francoze so vam opisovali kot krvoželjne tirane, a so vas zavajali. Zagotavljamo vam vašo varnost, kot tudi varnost vašega premoženja in veroizpovedi. Držite se svojih opravil, kot prej hodite v cerkev, vestno izpolnjujte prisego dano Republiki in v nas boste našli prijatelje in brate« (*Die Franzosen in Triest*, 8).⁸ Razglasi in vedenje zasedbene vojske so učinkovali: ljudje, ki so se iz mest umaknili, so se kmalu začeli vračati.

Zahtevanih izrazov pokornosti republiki ni bilo veliko. Eden redkih takih je bil ukaz generala Duguaja v Trstu, o čemer so poročale tudi *Lublanske novize*. General je namreč ukazal, da vsi meščani izkažejo »dobro mišljenje« z

8 »Wir haben euere Stadt und Gebieth erobert, man hat euch die Franzosen als tyrannische und blutdürstende Menschen geschildert, man täuschte euch. Wir versichern beschützen euch eure Persohnen Eigenthum und alle Religionsarten, bleibet bei euren Geschäften, geht in die Kirchen wie zuvor, halte den der Republick geschwornen Eid der Treue gewissenhaft, und ihr werdet an uns Freunde und Brüder finden.«

nošenjem francoskih kokard. Tržačani so ukaz spoštovali in anonimni pisec dnevnika je deset dni kasneje s ciničnim pridihom zapisal: »Cesarski orli so, odkar smo pod Francozi, skoraj povsem izginili; temu v nasprotju sedaj nosijo vsi: stari in mladi, veliki in mali, meščani in kmetje, francoske tribarvne kokarde, in zakaj? Ker morajo! – Svoboda!« (*Die Franzosen in Triest*, 13).⁹

Naslovnica knjige *Die Franzosen in Triest*
(MGML, avtor posnetka Janez Polajnar)

Če izvzamemo cinično zabavljive komentarje, se zdi, da so v poročilih in dnevnikih, ki so nastali ob prihodu armade francoske republike, ideološka vprašanja skoraj v celoti izpuščena. Kar morda ni presenetljivo, če upoštevamo, da so vsi razglasi generalov, kot tudi neposredni razglas Napoleona Kranjcem, sporočali in poudarjali, da okupacijske oblasti ne nameravajo spreminjati ničesar. V Ljubljani je bil magistrat preoblikovan v 'municipalitetu'

9 Prim. izvornik: »Die kaiserlichen Adler sind, seitdem wir unter französischer Macht stehen wie verschwunden; dagegen tragt Alles, Alt und Jung, Groß und Klein, Städter und Bauer, französischen dreyfarbigen Kokarden, und warum? Weil man muß. – Freiheit!«

in kot oblastven vzpostavljen desetčlanski centralni gubernij, ki je vodil javno upravo v času okupacije, a tudi gubernij je v prvem razglasu potrdil, da sprememb v družbeni in državni ureditvi ne bo: »vše rihite, sholdne okrajne, gruntne gošposke, tudi popreihne majnfhi fodbe, inu gošposke fvojo ftaro oblaft ohranio;« (LN, 3. 5. 1797). Zaradi tega je nova vlada centralnega gubernija tudi povabila vse državne in deželne »flushabnike«, naj se vrnejo na svoje mesto: »inu bres sadershika fvojo flushbo opravljajo; Central-Gubernium pak jim obľubi vfo brambo, podporo, inu poprejfhno plazhilo« (LN, 3. 5. 1797).

Prihod prve francoske republike v slovenske dežele razen simbolov revolucije ni prinašal nič revolucionarnega. V Trstu so tako nekaj časa vsi nosili francoske kokarde, v Ljubljani pa so po ukazu prebivalci na poziv francoske straže, ki bi »po nozhi vpila rekozh: qui vive (ki viv')«, odgovarjali: »Citoyen (fitoajen) ali purgar« (LN, 29. 4. 1797). Ljubljanski anonimnež je ta ukaz pospremil s zabavljivim zapisom, da je sedaj postal pravi Francoz: »Sedaj sem pravi Francoz iz Ljubljane; včeraj zvečer sem s francosko stražo na Špitalskem mostu prvič govoril francosko; ko sem šel mimo stražnega mesta, me je stražar poklical: 'gi-bi?'. Bil sem besen, ker nobena krčma ni bila več odprta, in sem mu odgovoril 'sitno je', nakar je stražar odgovoril 'pas se' in nadaljeval sem pot domov« (*Briefe*, 16–17).¹⁰

Bolj neposredno soočenje ideoloških mnenj je zabeleženo v Gradcu, kjer je dnevnik po navodilu začasne Deželne komisije vodil grof Sigismund von Auersperg. Ob vestnem beleženju ukrepov magistrata za zaščito cesarskega premoženja in prebivalstva je podobno kot anonimna avtorja v Ljubljani in Trstu popisoval premike vojske, dnevno dogajanje, nekatere incidente, pa tudi pogovor med poveljnikom francoskih enot v mestu in avstrijskim polkovnikom Dobljem. Francoski poveljnik je po zapisanem polkovnika izzval z izjavo: »Zdaj je čas, da se Štajerci otresejo avstrijske oblasti; dvora, ministrov in plemstva. Ena beseda generalu, in deželi bi bila podarjena mir in svoboda« (Auersperg, 1880, 143).¹¹ Polkovnik mu ni ostal dolžan in je odgovoril, »da ga žalostni primer Francije vse od leta 1789 še ni prepričal o prednostih republikanske

10 »Jezt bin ich ein wahrer Franzos von Laibach, geftrn hab ich mit der franzöfifchen Schiltwacht Abends auf der Spitalbrucken das erstmal frazöfifch gredt. Wie ich vorbey ging, fo ruft die Wacht auf mich: *gi-bi?* Ich war zornig, weil kain Würtshaus mehr offen war, und hab gantor-tet: *sitno je*, drauf hat d' Wacht gľagt, *pas se*, und ich ging meinen Weg nach Haus.«

11 Prim. izvirnik: »Nun sei der Zeitpunkt sich von Oesterreichs Herrschaft loszureissen, nun müssen die Steuermärker sich von dem Hofe von den Ministern und dem Adel befreien; ein Wort an den General würde dem Lande den Frieden schenken und es frei machen.« Prev. J. P.

vlade ter da so Štajerci zadovoljni s svojo ustavo in zvesti svojemu deželnemu knezu [cesarju, op. prev.] ter si ne bi želeli tovrstne spremembe« (Auersperg, 1880, 143).¹²

Predvsem anonimna avtorja večkrat podajata lastne sodbe, pri čemer je tržaški pisec izraziteje čustveno in domoljubno vpleten. Če je anonimni Ljubljčan do naših »dragih gostih«, ki kar nočejo oditi, zbadljiv in jih ob odhodu 8. maja pospremi z besedami »Naj jih na poti spremlja moj blagoslov«, je nenadni (začasni) francoski umik iz Trsta sredi aprila sprožil zanosen domoljubni zapis: »Ljudstvo je drlo na ulice, in v trenutku, ko smo zagledali ogrske huzarje, se je zdelo, kot da bi se prebudili iz težke nočne more; padli so okovi, kokarde so bile poteptane [...]. Ognjemet zmage, vzkliki 'Vivva!' in veselo vriskanje so odmevali po ulicah [...]. [N]ato so prišli kmetje s Kranjske in iz Čičarije. Prišli so z ženami in otroki, oboroženi s kosami, motikami itd. Ta prizor, ta resnična ljubezen do domovine, ni mogel pustiti hladnega niti najbolj trdosrčnega opazovalca dogajanja« (*Die Franzosen in Triest*, 26–27)¹³

Že omenjeni popotnik Carl Gottlob Küttner, ki je v letih 1797 do 1799 prepotoval severno Evropo z Nemčijo, je na poti do Italije leta 1799 izpostavil Štajersko. Natančneje Loeben, Gradec, Bruck in Judenburg, kjer je slišal številne »tožbe« nad Francozi, ki so si vzeli konje, živež in opremo, kot tudi zgodbe o posilstvih in ubojih žensk. Očitno dovolj, da je ob tem pripomnil, da »nikjer drugje ni slišal toliko pripovedovanj o tovrstnem nasilju kot tukaj«. Ljudje po krajih na Štajerskem so imeli še veliko za povedati o Francozih in takratnem dogajanju. Küttner je opazil predvsem, da imajo zamero do oblasti – vlade –, ki jim niso pustile, da bi se Francozom uprli, pri čemer je bila v tej deželi to tudi edina pritožba čez domačo vlado, ki jo je slišal (Küttner, 1802, 84).

12 Prim. izvornik: »[...] dass er durch das traurige Beispiel Frankreichs seit 1789 nicht von den Vortheilen einer republikanischen Regierung überzeugt worden sei, dass die Steiermärker mit ihrer Verfassung sehr zufrieden wären, ihrem Landesfürsten treu anhängen, und nie eine diesfällige Veränderung wünschen könnten.« Prev. J. P.

13 Prim. izvornik: »Das Volk frömte auf der Gaße [...]: – vom dieser Minute an sage sich, als das Volk erste Ungrischen Husaren erblickte, war es ausgelassen trunken vor Freude, es erwachte wie von einem schweren Traum: die Feßeln fielen die Kokarden wurden mit Füßen getreten, [...] Das Victoria-Schießen, das e Vivva, das Frohlocken tönnte durch alle Gaßen. [...] Dieses Volksschauspiel, diese wahre Vaterlandsliebe gab auf dem kaltesten Beobachter reichlichen Stoff zum Nachdenken.« Prev. J. P.

Panjska končnica: *Prizor nasilja*
(SEM, avtor posnetka Marko Habič)

Panjska končnica: *Uniformiranec odpelje kravo*
(SEM, avtor posnetka Marko Habič)

O drugačnem razpoloženju in mnenju o Francozih je pisal pesnik in pisatelj Johann Gottfried Seume, ki je čez iste dežele potoval tri leta kasneje. Na Kranjskem, natančneje v Ljubljani, je naletel na drugačno mnenje: »Domačini, s katerimi sem tukaj govoril, govorijo o Francozih s spoštovanjem in pravijo, da so bolj trpeli od domačih ljudi [razkropljenih vojakov, op. prev.]« (Seume, 1803, 69).¹⁴ A tudi slednje bi morali razumeti, piše Seume. Bili so razpršeni v majhne oddelke, brez poveljnikov in denarja ter lačni. Poleg tega je menil, da od neizobraženega človeka težko pričakujemo, da bo ostal znotraj meja razumnosti (prav tam).¹⁵

Ne glede na velik strah je prva okupacija za večino prebivalstva minila brez večjih pretresov. Po zapisih dnevnikov okupacije, ki so nastali v tem času, se zdi, da je francosko vojsko in generala Bonaparta zanimalo predvsem cesarsko premoženje, kot je bil na Kranjskem rudnik živega srebra v Idriji, na Štajerskem pa rodnik soli Ausee. Ko so vojaki republike korakali po avstrijskih mestih, so poveljniška oznanila in oklici v glavi res nosili gesli 'svoboda' in 'enakost', a tedaj so bili pred ideali revolucije v ospredju že drugi interesi. Slednje je potrjevala tudi delitev ozemelj in vplivnih območij med Francijo in Avstrijo, sklenjena z jesenskim mirom v bližnjem Campo Formiu.

14 Prim. izvornik: »Alle Eingeborene, mit denen ich gesprochen habe, reden mit Achtung von ihnen, und sagen, sie haben weit mehr von ihren eigenen Leuten gelitten.« Prev. J. P.

15 Prim. izvornik: »Aber auch diese verdienen mehr Entschuldigung, als man ihnen vielleicht gönnen will. Die Armee war gesprengt. Stelle Dir die fürchterliche Lage solcher Leute vor, wenn sie zumahl in kleine Partheyen geworfen werden. Der Feind sitzt im Rücken oder auch schon in den Seiten; sie wissen nicht wo ihre Oberanführer sind, haben keine Kasse, keinen Mundvorrath mehr: nun kämpfen sie ums Leben überall wo sie Vorrath treffen. [...] Natürlich sind sind Halbgebildeten nicht immer im Stande, sich in den Gränzen der Besonnenheit zu halten.«

Viri in literatura

Viri

- Anonim, 1978a: *Pesem od razsvetleniga sveta*. V: *Cvetnik slovenskega umetnega pesništva do srede XIX. stoletja*, 1. knjiga (ur. Gspan, Alojz). Ljubljana: Slovenska matica, str. 324–327.
- Anonim, 1978b: *Žalostna pesem od Ludvika, francoskiga krala*. V: *Cvetnik slovenskega umetnega pesništva do srede XIX. stoletja*, 1. knjiga (ur. Gspan, Alojz). Ljubljana: Slovenska matica, str. 328–330.
- Briefe eines Bürgers in Laibach, an seinen Gvatter in Laaß über das Vertragen der Franzosen während ihrem Aufenthalt in Krain*. Ljubljana, 1797.
- Die Franzosen in Triest, oder Journal aller wichtigen Eraeugnisse, waehrend dem Daseyn der Franzosen, vom 20ten Maerz bis 24ten May 1797: samt einem Anhang*. Triest: P. P. Mechitaristen, [1797].
- Drevu franzoske svojbodshene v' eni pridegi zhes Evangelijum od Shenofovega ferna na 25. Nedelo po Winkushtah is ozhitne prishneze v lejtju 1792*. Na Duneju: utisneno per Christianu Grosserju, 1793.
- Lublanske novize*, 7. 1. 1797, letnik 1, št. 2.
- Lublanske novize*, 22. 2. 1797, letnik 1, št. 15.
- Lublanske novize*, 25. 3. 1797, letnik 1, št. 24.
- Lublanske novize*, 19. 4. 1797, letnik 1, št. 25 in 26.
- Lublanske novize*, 29. 4. 1797, letnik 1, št. 29 in 30.
- Lublanske novize*, 3. 5. 1797, letnik 1, št. 33 in 34.
- Lublanske novize*, 10. 5. 1797, letnik 1, št. 37.

Literatura

- Auersperg, Sigmund Graf von, 1880: *Tagebuch zur Geschichte der französischen Invasion v. J. 1797* (ur. Kratochwill, J.). *Mittheilungen des Historischen Vereines für Steiermark* 28, str. 106–209.
- Chélard, Raoul, 1893: *Les armées françaises jugées par les habitants de l'Autriche, 1797 – 1800 – 1809. D'après des rapports de l'époque*. Paris: E. Plon, Nourrit et Cie.
- Cvirn, Janez, 2010: »Naj se vrne cenzura, ljubša bi nam bila.« Avstrijsko tiskovno pravo in slovensko časopisje 1848–1914. V: *Cenzurirano. Zgodovina cenzure na Slovenskem od 19. stoletja do danes* (ur. Režek, Mateja). Ljubljana: Nova revija, str. 13–44.

- Dimitz, August, 1876: *Geschichte Krains von der ältesten Zeit bis auf das Jahr 1813. Mit besonderer Rücksicht auf Kulturentwicklung*, Bd. 4. Laibach: I. Kleinmayr & F. Bamberg.
- Fillafer, Franz Leander, 2020: *Aufklärung habsburgisch: Staatsbildung, Wissenskultur und Geschichtspolitik in Zentraleuropa 1750–1850*. Göttingen: Wallstein.
- Grdina, Igor, 2010: Francozi med Slovenci. V: *Pod Napoleonovim orlom: 200 let ustanovitve Ilirskih provinc* (ur. Dular, Anja in drugi). Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, str. 50–71.
- Gspan, Alfonz, 1978: *Cvetnik slovenskega umetnega pesništva do srede XIX. stoletja*, I. knjiga. Ljubljana: Slovenska matica.
- Hochedlinger, Michael, 2003: *Austria's wars, of emergence: war, state and society in the Habsburg Monarchy: 1683–1797*. London: Longman.
- Judson, Pieter, 2018: *Habsburški imperiji: nova zgodovina*. Ljubljana: Sophia.
- Kos, Dušan, 2021: Zdravstvena preventiva, zdravljenje in zaznave zdravega življenja med kranjskim plemstvom sredi 18. stoletja. *Acta Histriae* 29/3, str. 683–701.
- Küttner, Carl Gottlob, 1804: *Reise durch Deutschland, Dänemark, Schweden, Norwegen und einen Teil von Italien in den Jahren 1797, 1798 und 1799*, Bd. 4. Leipzig: bey Georg Joachim Göschen.
- Mal, Josip, 1928: *Zgodovina slovenskega naroda*. Celje: Družba s. Mohorja.
- Orožen, Martina, 1991: Odmevi francoske revolucije v Vodnikovih Novicah (1797–1800). V: *Obdobje slovenskega narodnega preporoda: (ob 70-letnici ljubljanske slavistike)* (ur. Kmecl, Matjaž). Ljubljana: Filozofska fakulteta, Znanstveni inštitut, str. 195–208.
- Robespierre, Maximilien 1989: *Izbrani spisi* (ur. Vejevoda, Ivan). Ljubljana: Krt.
- Seume, Johann Gottfried, 1803: *Spaziergang nach Syrakus im Jahre 1802*. Braunschweig, Leipzig: gedruckt bei Friedrich Vieweg.
- Vidmar, Luka, 2023: Zwischen privater und öffentlicher Sphäre. Gesellschaften in Laibach im langen 18. Jahrhundert. V: *Stadt im Wandel: der Donau-Karpatenraum im langen 18. Jahrhundert / Towns in change: the Danube-Carpathian area in the long 18th century* (ur. Beer, Mathias in drugi). Frankfurt am Main: Peter Lang, str. 153–174.
- Vodopivec, Peter, 1990: Kranjski jakobinec baron Siegfried von Tauferer in Francija. *Prispevki za novejšo zgodovino* 30/1–2, str. 3–13.
- Vodopivec, Peter, 1993: Leto 1789 v časniki iz Gradca in Ljubljane. *Zgodovinski časopis* 47/1, str. 69–83.

Wangermann, Ernst, 1959: *From Joseph II to the Jacobin Trails, Government Policy and Public Opinion in the Habsburg Dominions in the Period of the French Revolution*. London: Oxford University Press.

Zwitter-Tehovnik, Dana, 1975: *Wirkungen der Französischen Revolution in Krain*. Dunaj, Salzburg: Geyer.

Žontar, Jože, 1954: Neznana pisma Žige Zoisa. *Kronika* 2/3, str. 188–191.

Žontar, Jože, 1973: Kmečki upori ob davčni in urbarialni regulaciji in njeni odpravi v letih 1789 in 1790. *Kronika* 21/1, str. 13–16.

**»DIE SCHREIBART IST ZWAR UNKORREKT,
JEDOCH LAUNICHT«:**

**JEZIKOVNO-STILNE POSEBNOSTI V PISMIH
NEKEGA LJUBLJANSKEGA MEŠČANA BOTRU V
LOŽ¹**

*Marija Javor Briški,
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani*

Pisma, ki jih je neki Ljubljančan naslovil svojemu botru v Ložu, da mu kot očividec oz. dobro obveščen meščan poroča o početju Francozov v času prve francoske okupacije leta 1797 na Kranjskem, nimajo le zgodovinske pričevalne vrednosti (Farinelli, 2023), temveč so zanimiva tudi z jezikovnega vidika. Zapis v nemškem jeziku založnik v predgovoru označi za nepravilnega, a hkrati duhovitega. Prav zaradi te kombinacije je »dobil nenavadno zamisel, da bi ta pisma natisnil, v upanju, da jih bodo nekateri prebrali, se ob tem zabavali in dobili zgoščeno, časovno urejeno predstavo o celotnem dogajanju.«² Po Horacijevem načelu *dulce et utile* je združil koristno z zabavnim, da bi bilo širjenje védenja o zgodovinskih dogodkih pri bralcih čim bolj učinkovito. Napoveduje

1 Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa št. P6-0265, ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

2 Gl. slovenski prevod Mateja Veniera, objavljen v pričujoči monografiji.

celo natis drugega zvezka o dogodkih na podeželju, če bi objavljena pisma pri občinstvu žela uspeh, vendar te namere ni uresničil.

Ker je standardizacija nemškega pisnega jezika od začetkov v 16. stoletju do kodifikacije pravopisa v 20. stoletju dolgotrajen proces, ki je v nemških deželah potekal različno (Wiesinger, 1985, 1945; 2003, 2987–2991), se postavlja vprašanje, katera pravila je založnik imel v mislih, ko je opozoril na jezikovno ne-korektnost. Medtem ko se je pisni jezik na vzhodnosrednjememški-meissenški osnovi v srednje- in severnonemškem prostoru že zdavnaj etabliral, je v Avstrijo prodiral šele v obdobju razsvetljenstva okoli 1750 pod vladavino Marije Terezije. Takrat so se začeli zgledovati po spisih Johanna Christopha Gottscheda in nemških slovnica, ki so jih v Avstriji napisali Gottschedu več ali manj zavezani avtorji. Da bi se otresli provincializmov, so se orientirali po slovarju Johanna Christopha Adelunga *Versuch eines vollständigen grammatisch-kritischen Wörterbuchs der hochdeutschen Mundart*³, ki je izšel od 1774–1786 (Wiesinger, 1985, 1945–1946). K uveljavljanju in širjenju nemškega knjižnega jezika v avstrijskih deželah je pripomogla tudi terezijansko-jožefinska šolska reforma (Malmenvall, 2024, 33). Leta 1774 je izšel šolski zakonik, ki je uvedel obvezno šolanje (SŠR, 16), na področju osnovnega šolstva pa razlikuje tri vrste nemških šol: »normalne šole, glavne šole in splošne ali trivialne šole« (SŠR, 11). Največji pomen pripisuje normalnim šolam, ki med drugim izobražujejo bodoče učitelje. Eden glavnih ciljev osnovnega šolstva je bil širjenje pismenosti (SŠR, 13). V ta namen je Johann Ignaz von Felbiger napisal tri učbenike: *Anleitung zur deutschen Rechtschreibung. Zum Gebrauche der deutschen Schulen in den kaiserlich-königlichen Staaten*⁴ (1774), *Anleitung zur deutschen Sprachlehre. Zum Gebrauche der deutschen Schulen in den kaiserlich-königlichen Staaten*⁵ (1775) in *ABC oder Namenbüchlein, zum Gebrauche der Schulen in den kaiserlich-königlichen Staaten*⁶ (1779), ki bodo pri jezikovni analizi besedila deloma služili kot osnova za določitev odstopanj od tedaj veljavnih pravil nemškega pisnega jezika.

Iz prvega pisma (*Briefe*, 5) lahko sklepamo, da se je avtor rodil okoli leta 1737, ko v Ljubljani, kot piše, še ni bilo normalke⁷. Predstavlja se kot neuk, ki ni več pisanja. Nemščino naj bi torej bolj ali manj obvladal le po posluhu in ne

3 Sl.: *Poskus popolnega slovnico-kritičnega slovarja visokonemškega narečja.*

4 Sl.: *Navodilo za nemški pravopis. Za rabo v nemških šolah v cesarsko-kraljevih deželah.*

5 Sl.: *Navodilo za nemško jezikoslovje. Za rabo v nemških šolah v cesarsko-kraljevih deželah.*

6 Sl.: *Abecednik, za rabo v šolah v cesarsko-kraljevih deželah.*

7 Normalka je bila v Ljubljani ustanovljena 1773, pouk pa se je začel 5. nov. 1775 (Okoliš, 2024, 144–145, 149).

po slovnicih pravilih. Po navedbah Dimitza (1876, 259) so pisma napisana v narečni nemščini (»Laibacher Dialekt«), ki se je takrat govorila v Ljubljani. Pri razčlenitvi besedila se bomo osredinili na nekatere izstopajoče grafemsko-fonološke, morfo-fonemske in morfološke posebnosti nemškega jezika. Nadalje se bomo posvetili zapisu in pomenu prevzetih francoskih besed in sintagem ter nekaterim slogovnim prvinam.

Jezik *Pisem* ima veliko skupnih značilnosti z narečno obarvanim bavarsko-gornjenemškim pisnim jezikom, kot se je razvijal od 16. stoletja dalje (prim. Wiesinger, 2003, 2976–2984).

Karakteristična posebnost tega pisnega jezika – ki jo delno opazamo tudi v *Pismih* – je na področju vokalizma razmejitev ustreznice za srvnem. *i* in *ei*. Diftong, ki je nastal iz dolgega samoglasnika, se zapisuje kot <ei/ey>, stari dvoglasnik pa kot <ai/ay> (prav tam, 2977), npr.:

<ei/ey> za srvnem. <i>i</i>	<ai/ay> za srvnem. <i>ei</i>
<i>bei</i> (<i>Briefe</i> , 41, 51)	<i>ain</i> (<i>Briefe</i> , 14, 20, 21, 22, 25, 28, 31, 32, 36, 39, 48, 49, 50, 55),
<i>bey</i> (<i>Briefe</i> , 19, 23, 27, 30, 36, 44, 47, 56, 57)	
<i>gleich</i> (<i>Briefe</i> , 56, 60, 61)	<i>haissen</i> (<i>Briefe</i> , 16)
<i>drey</i> (<i>Briefe</i> , 20, 30, 59)	<i>haißt</i> (<i>Briefe</i> , 16)
<i>frey</i> (<i>Briefe</i> , 27)	<i>kain</i> (<i>Briefe</i> , 6, 14, 15, 16, 17, 19, 22, 26, 36, 37, 45, 48)
<i>mein</i> (<i>Briefe</i> , 58)	<i>May</i> (<i>Briefe</i> , 47, 48, 49, 56)
<i>sein</i> (<i>Briefe</i> , 50) – svojilni zaimék	<i>Mainung</i> (<i>Briefe</i> , 33)
<i>Speisen</i> (<i>Briefe</i> , 40)	<i>waiß</i> (<i>Briefe</i> , 19) – 1. os. ed. ind. prez. od glagola <i>wissen</i>
<i>Wein</i> (<i>Briefe</i> , 27, 29, 33, 51, 61)	<i>Waizen</i> (<i>Briefe</i> , 19, 20, 32)
<i>zwey</i> (<i>Briefe</i> , 39)	<i>Zapfenstraich</i> (<i>Briefe</i> , 46)

Vendar se avtor *Pisem* tega načela, ki ga sčasoma opušta tudi gornjenemški pisni jezik (Wiesinger, 2003, 2980), ne drži dosledno, tako zasledimo za srvnem. *ei* tudi zapis <ei/ey>, npr.: *ein* (*Briefe*, 33, 44, 45, 46, 50, 52, 53, 56, 58, 60); *heissen* (*Briefe*, 40), *kein* (*Briefe*, (5), 29, 33, 34, 43, 45, 51, 58, 61), kreinerisch (*Briefe*, 34), *Mey* (*Briefe*, 45, 53, 58, 60, 61), *Unterkreiner*, (*Briefe*, 41), *weinen* (*Briefe*, 59), *weiß* (*Briefe*, 30, 34, 51 – 1. os. ed. ind. prez. od glagola *wissen*), *Zapfenstreich* (*Briefe*, 46). Večina teh primerov je skladna s priporočili Felbigerja (1774, 12).

Druga značilnost gornjenemškega pisnega jezika je diferenciacija med grafemi <ie/ye> – <ue> za srvnem. dvoglasnika *ie* – *uo*, ki se v bavarskem narečju še vedno izgovarjata kot diftonga, in <i/y> – <u> za srvnem. kratka samoglasnika *i* – *u*, ki sta se na prehodu v zgvnem. podaljšala v odprtih zlogih in enozložnih besedah pred *m*, *n*, *r*, *l*. (Wiesinger, 2003, 2977; Javor Briški, 2020, 57). Te različice najdemo tudi v *Pismih*, npr.:

<ie> za srvnem. <i>ie</i>	<i> za podaljšani srvnem. <i>i</i> v odprtih zlogih ali enozložnih besedah pred nosniki in drsniki
<i>fliegen</i> (<i>Briefe</i> , 33), <i>fliegend</i> (<i>Briefe</i> , 37)	<i>libe</i> (<i>Briefe</i> , 50), <i>liben</i> (<i>Briefe</i> , 54), <i>liber</i> (<i>Briefe</i> , 59)
<i>hier</i> (<i>Briefe</i> , 6, 8, 9, 12, 16, 18, 20–24 idr.)	<i>nider</i> (<i>Briefe</i> , 34)
<i>Lieber</i> (<i>Briefe</i> , (5), 8, 11, 16)	<i>Stifel</i> (<i>Briefe</i> , 19, 20, 35, 50, 56, 57)
<i>niemand</i> (<i>Briefe</i> , 12, 20, 48)	<i>vil</i> (<i>Briefe</i> , 60)
	<i>wider</i> 'ponovno' (<i>Briefe</i> , 12, 21, 23, 24, 27, 30, 32–36, 39, 43, 44, 46–50, 53, 57, 60, 61)

Toda v *Pismih* se zapis <ie> uporablja ne glede na izvor samoglasnikov, torej tudi takrat, ko gre za prvotno kratek srvnem. *i*, npr. *liegen* (*Briefe*, 18), *viel* (*Briefe*, 19, 20, 34, 49 idr.), *Frieden* (*Briefe*, 28, 31), *wieder* (*Briefe*, 6, 8, 9, 32, 36 idr.). Uporaba digrafa <ie> je skladna s Felbigerjevimi (1774, 10, 14) navodili.

<ue> za srvnem. <i>uo</i>	<u> za srvnem. <i>u</i> v enozložni besedi pred drsnikom ⁸
<i>guet</i> (<i>Briefe</i> , 9, 17, 40, 56)	<i>nur</i> (<i>Briefe</i> , 6, 21, 22, 28, 30 idr.)
<i>Huet</i> (<i>Briefe</i> , 14)	
<i>mues</i> , <i>mueß</i> (<i>Briefe</i> , – (5), 15, 49, 53, 57, 1./3. os. ind. prez. od glagola <i>müssen</i>)	
<i>ruehig</i> (<i>Briefe</i> , 28, 42, 61)	
<i>Schueh</i> (<i>Briefe</i> , 19, 31, 35, 47, 50)	
<i>suechen</i> (<i>Briefe</i> , 60)	

8 Primerov za podaljšan srvnem. *u* v odprtih zlogih v *Pismih* nismo našli.

V redkih primerih zapis v *Pismih* celo odraža monoftongizacijo dvoglasnika *ue*, ki je značilna za standardizirano nemščino po vzoru pisnega jezika na vzhodnosrednjemški-meissenški osnovi, npr.: *muß* (*Briefe*, 30, 52, 60 – 1./3. os. ind. prez. od glagola *müssen*) (Felbiger, 1775, 58–59).

V gornjenemškem pisnem jeziku se pogosto za kratkima samoglasnikoma *srvnem. i – u* pred drsnikom *r* zapiše *e*, ki olajša izgovarjavo (Wiesinger, 2003, 2977). Vokalska epenteza je bila pogosto zabeležena tudi v *Pismih*: *mier* (*Briefe*, (5), 7, 17, 26, 28, 31, 49, 52, 53, 56, 57, 60, 61), *wier* (*Briefe*, 24, 25, 30, 37, 47–49), vendar zaznamo tudi oblike brez epenteze: *mir* (*Briefe*, (5), 46), *wir* (*Briefe*, 6, 8–10, 16, 21, 23, 28, 29 idr. (prim. Felbiger, 1775, 34)).

Ekvivalent za *srvnem. vokale s preglasom ü, ö, æ, üe*, ki so v narečju delabializirani, označuje v gornjenemškem pisnem jeziku načeloma nevtralna pisna oblika z diakritičnim *e*-jem ali tremo, le samoglasnik *u* pred *g, ck, r* + soglasnikom pod vplivom narečja nima preglasa (Wiesinger, 2003, 2978, 2983). Tako tudi v *Pismih* zaznamo obe različici zapisa za *srvnem. ü, ö, üe*, npr.:

Označen preglas <i>ü</i>	Neoznačen preglas <i>ü</i>
<i>fürsterzbischöfligen</i> (<i>Briefe</i> , 13, 21, 39)	<i>Burger</i> (<i>Briefe</i> , 20, 45, 47, 52)
<i>küssen</i> (<i>Briefe</i> , 26)	<i>Fruehstuck</i> (<i>Briefe</i> , 9)
<i>Stück</i> (<i>Briefe</i> , 30)	<i>Stuck</i> (<i>Briefe</i> , 40, 56)
<i>über</i> (<i>Briefe</i> , 34)	<i>zruck</i> (<i>Briefe</i> , 29, 54, 56, 59)

Označen preglas <i>ö</i>	Neoznačen preglas <i>ö</i>
<i>eröffnet</i> (<i>Briefe</i> , 33, 49)	/
<i>können</i> (<i>Briefe</i> , 52, 60)	/
<i>schön</i> (<i>Briefe</i> , 44, 53, 56)	/

Označen preglas <i>üe</i>	Neoznačen preglas <i>üe</i>
<i>müessen</i> (<i>Briefe</i> , 6, 12, 13, 17, 18, 21, 25, 33, 37, 47, 48, 50)	<i>Fruehstuck</i> (<i>Briefe</i> , 9)
<i>früeh</i> (<i>Briefe</i> , 11, 12, 18)	<i>frueh</i> (<i>Briefe</i> , 11, 15, 20–22, 25, 27–29, 33, 34, 36, 41, 45, 48)

Za *srvnem. ü* in *öü* se v gornjenemškem pisnem jeziku ponavadi uporablja zapis <eu/ew>, le v povezavi z <au> za *srvnem. û* pa <äu> (Wiesinger, 2003, 2978), kar je tudi značilno za *Pisma*, le da avtor pri prvem primeru uporablja

izključno dvočrkje <eu>, npr.: *Leut* (*Briefe*, 44, 50, 51), *Feur* (*Briefe*, 51, 60); *Gebäu* (*Briefe*, 60), *Häuser* (*Briefe*, 13, 46, 48, 51, 60), *Läus* (*Briefe*, 58).

Pogosto pa tudi v gornjenemški pisni jezik prodira dialektalna delabializacija preglasov (Wiesinger, 2003, 2978) kot v pričujočem besedilu, npr.:

Delabializiran srvnem. <i>ü</i>	<i>grin</i> (<i>Briefe</i> , 32, 37), <i>hilzen</i> (<i>Briefe</i> , 56), <i>schitzen</i> (<i>Briefe</i> , 10, 24)
Delabializiran srvnem. <i>ö</i>	<i>efnen</i> (<i>Briefe</i> , 35), <i>franzesisch</i> (<i>Briefe</i> , 44, 45, 60, 61), <i>schen</i> (<i>Briefe</i> , 32, 44, 51, 53), <i>unmeglich</i> (<i>Briefe</i> , 7), <i>untrestlich</i> (<i>Briefe</i> , 7),
Delabializiran srvnem. <i>üe</i>	<i>grieff</i> (<i>Briefe</i> , 61), <i>mied</i> (<i>Briefe</i> , 10, 34 – srvnem. <i>müede</i>), <i>miesen</i> (<i>Briefe</i> , 44, 50, 51, 58)
Delabializiran srvnem. <i>ǖ</i>	<i>bedeiten</i> (<i>Briefe</i> , 14), <i>Freind</i> (<i>Briefe</i> , 17), <i>Heiser</i> (<i>Briefe</i> , 51, 61), <i>Schuelgebey</i> (<i>Briefe</i> , 46), <i>seibern</i> (<i>Briefe</i> , 60), <i>teitsch</i> (<i>Briefe</i> , 17), <i>Würthshaiser</i> (<i>Briefe</i> , 15)

Prav tako značilno za bavarski dialekt je, da *e* oz. *ä* zveni kot *ö* (Weinhold, 1867, 24–25, 41). To se deloma odraža tudi v *Pismih*, npr.: *Bótt* (*Briefe*, 56 – ‘Bett’), *göben* (*Briefe*, 59, 61 – ‘geben’), *Höfen* (*Briefe*, 7 – ‘Häfen’), *Löder* (*Briefe*, 19 – ‘Leder’), *Söcken* (*Briefe*, 6 – ‘Säcken’), *Zöch* (*Briefe*, 35 – ‘Zeche’), pred *r* pa *ü* preide v *e* (Weinhold 1867, 26): *derfen* (*Briefe*, 6, 45 – ‘dürfen’).

Drugi bolj sporadični dialektalni pojavi na področju vokalizma so prehod *i* > *ü*, predvsem pred *r*, (Tauber, 1993, 61; Weinhold, 1867, 45–46), *o* > *u* in *u* > *o* (prav tam, 43, 37), *o* > *a* (prav tam, 14, 18), *ai* > *â* (prav tam, 52) in *a* brez preglasa (prav tam, 17), npr.:

<i>i</i> > <i>ü</i>	<i>Kabuzinerkürch</i> (<i>Briefe</i> , 60 – ‘Kapuzinerkirche’), <i>Kürchen</i> (<i>Briefe</i> , 59 – ‘Kirche’), <i>Wúr</i> (<i>Briefe</i> , 59 – ‘wir’), <i>Würt(h)shaus</i> (<i>Briefe</i> , 16, 37, 39 – ‘Wirtshaus’); <i>versüchert</i> (<i>Briefe</i> , 12 – ‘versichert’), <i>Küstenweiß</i> (<i>Briefe</i> , 18 – ‘kistenweise’), <i>schüick ich</i> (<i>Briefe</i> , 50 – ‘schicke ich’)
<i>o</i> > <i>u</i>	<i>Dumkirchen</i> (<i>Briefe</i> , 15 – ‘Domkirche’), <i>Nurmall Schull</i> (<i>Briefe</i> , (5) – ‘Normalschule’)
<i>u</i> > <i>o</i>	<i>korier⁹</i> (<i>Briefe</i> , 25 – ‘Kurier’)
<i>o</i> > <i>a</i>	<i>Kalon</i> (<i>Briefe</i> , 18, 46, 50, 51, 53, 57, 58 – ‘Kolonne’), <i>Marast</i> (<i>Briefe</i> , 57 – ‘Morast’), <i>Saltaten</i> (<i>Briefe</i> , 51 – ‘Soldaten’)

9 Tudi *Kurrier* (*Briefe*, 28).

<i>ai > â</i>	<i>Getraid</i> ¹⁰ (<i>Briefe</i> , 22, 27, 28, 30, 31 – ‘Getreide’), <i>Laibach</i> ¹¹ (51, 53, 55, 61 – ‘Laibach’), <i>Unterkran</i> (<i>Briefe</i> , 12, 21, 23, 29 – ‘Unterkrain’)
<i>a brez preglasa</i> ¹²	Kase (<i>Briefe</i> , 33), Nachtwachter (<i>Briefe</i> , 52), Trager (<i>Briefe</i> , 58), verlaßt (<i>Briefe</i> , 29)

Zelo pogosto se v besedilu – kakor tudi v bavarskem narečju (Ebert idr., 1993, 79; Weinhold, 1867, 28) – pojavlja sinkopa samoglasnika *e* v predponi *ge-*, predvsem v preteklem deležniku, kot *gantwortet* (*Briefe*, 17 – ‘geantwortet’), *ghabt* (*Briefe*, 14, 18, 35 – ‘gehabt’), *geist* (*Briefe*, 8, 31 – ‘gereist’), *gritten* (*Briefe*, 9, 12, 29, 41 – ‘geritten’), *gwesen* (*Briefe*, 9 – ‘gewesen’), zasledimo jo tudi na drugih mestih, npr.: *habn* (*Briefe*, 14, 15, 20, 21–23, 25, 28 – ‘haben’), *unsre* (*Briefe*, 27 – ‘unsere’), *Templ* (*Briefe*, 60 – ‘Tempel’) idr. Obstajajo pa tudi nesinkopirane oblike, npr.: *haben* (*Briefe*, 18, 23–25, 27, 30, 32–35, 43, 45–47, 49–53, 56, 58, 60, 61) idr.

V besedilu opazamo na nekaterih mestih tudi t. i. eklipso, ki je prav tako značilna za gornjenemška narečja. Gre za izpad nenaglašenevokala *-e-* med enakima ali podobnima glasoma, kar posledično privede do nejasnih slovničnih oblik (Schmidt, 2007, 374; Ebert idr., 1993, 235), npr.: *ein ganzen Wagen* (*Briefe*, 35 – ‘einen ganzen Wagen’), *wenn ain d’Batrol anruft* (*Briefe*, 20 – ‘wenn einen die Patrouille anruft’), *weil er kain andern Paß, als ein französischen ghabt hat* (*Briefe*, 26 – ‘weil er keinen anderen Pass als einen französischen gehabt hat’).

Manj pogosta kot sinkopa je apokopa, ki je značilna za bavarsko narečje (Weinhold, 1867, 30), pojavlja pa se tudi v gornjenemškem pisnem jeziku (Wiesinger, 2003, 2978–2979, 2983). Avtor *Pisem* velikokrat – ne pa dosledno – izpušča nenaglašeni samoglasnik *-e* v izglasju¹³, npr.: *kain Höll* (*Briefe*, 14 – ‘keine Hölle’), *mein Mueter* (*Briefe*, (5) – ‘meine Mutter’), *ohne Gnad* (*Briefe*, 13, 50 – ‘ohne Gnade’); *hab ich* (*Briefe*, 12, 48, 52, 53 – ‘habe ich’), *ich werd* (*Briefe*, 31 – ‘ich werde’).

10 Z dvoglasnikom: *Getraid* (*Briefe*, 61).

11 Vendar *Laibach* (*Briefe*, 7, 10, 14, 16, 28).

12 Samoglasnik *a* je načeloma preglashen.

13 Apokopa, ki je tudi prisotna v gornjenemškem pisnem jeziku, se odraža tudi v morfologiji (prim. Wiesinger, 2003, 2978–2979).

Na področju konzonantizma v *Pismih* med drugim izstopa izguba zvonečnosti zapornika *b* v vzglasju, ki je značilna za bavarsko narečje in se tudi pogosto ohranja v gornjenemškem pisnem jeziku (Wiesinger, 2003, 2978). Prehod *b* > *p* se v pričujočem besedilu pojavlja npr. v sledečih besedah: *Paron* (*Briefe*, 33), *Paßgeigenfarben* (*Briefe*, 28), *plessi(e)rt* (*Briefe*, 44, 59), *Ponabarth* (*Briefe*, 13, 16, 21, 22, 27, 40), *Prief* (*Briefe*, 38), *Puchtrucker* (*Briefe*, 10).

Pogosteje se *p* zapisuje <*b*>, kar lahko razlagamo z bolj mehko izgovarjavo soglasnika *p* v bavarskem narečju, zato se *b* in *p* slušno in pisno pogosto zamenjuje, še posebno pri tujkah se *p* zapiše kot <*b*> (Weinhold, 1867, 124, 127), npr.: *Abbetit* (*Briefe*, 41, 50), *Bonabarth* (*Briefe*, 9)/*Ponabarth* (*Briefe*, 13, 16, 21, 22, 27, 37, 39, 40), *Brozeß* (*Briefe*, 55), *publizi(e)rt* (*Briefe*, 12, 15, 17–19, 61), *Republig* (*Briefe*, 9), *Trubben* (*Briefe*, 58, 60).

Kot piše Weinhold (1867, 144–154), se zobni nezvoneči zapornik *t* v narečju izgovarja bolj mehko in se tako v izgovarjavi približuje zvonečemu zaporniku *d*. Zato se – nekajkrat tudi v naših *Pismih* – pojavlja zapis <*d*> za *t* in obratno, npr.:

<i>t</i> > < <i>d</i> >	<i>d</i> > < <i>t</i> >
<i>Atjudanten</i> (<i>Briefe</i> , 40 – ‘Adjutanten’)	<i>Atjudanten</i> (<i>Briefe</i> , 40 – ‘Adjutanten’)
<i>Brod</i> (<i>Briefe</i> , 13, 20, 27 – ‘Brot’)	<i>Bater</i> (<i>Briefe</i> , 44 – ‘Bader’)
<i>Zeidung</i> (<i>Briefe</i> , 35 – ‘Zeitung’)	<i>Beteckung</i> (<i>Briefe</i> , 8, 40, 42, 61 – ‘Bedeckung’)

Zaradi podobne izgovarjave guturalov *g* in *k* v bavarskem narečju (Weinhold, 1867, 178) ponekod variira zapis: *g* > *k* in *k* > *g*, npr.:

<i>g</i> > <i>k</i>	<i>k</i> > <i>g</i>
<i>Bekleitung</i> (<i>Briefe</i> , 42 – ‘Begleitung’)	<i>Broglamazion</i> (<i>Briefe</i> , 10 – ‘Proklamation’)
<i>Kalop</i> (<i>Briefe</i> , 55 – ‘Galopp’)	<i>Krange</i> (<i>Briefe</i> , 34 – ‘Kranke’)
<i>Klocken</i> (<i>Briefe</i> , 6 – ‘Glocken’)	<i>Musig</i> (<i>Briefe</i> , 13, 19, 21, 28, 31–33 – ‘Musik’)
<i>Kranatier</i> (<i>Briefe</i> , 44 – ‘Granadier’)	<i>Zugger</i> (<i>Briefe</i> , 56 – ‘Zucker’)

V *Pismih* se občasno pojavlja zapis <*g*> za <*ch*> v obrazilu *-lich*, ki je prav tako značilen za bavarsko narečje (Weinhold, 1867, 184), npr.: *abscheilige* (*Briefe*, 37 – ‘abscheuliche’), *kaiserlige* (*Briefe*, 12, 26, 30, 34, 35, 42, 43, 53, 61 – ‘kaiserliche’), *zeitlig* (*Briefe*, 45 – ‘zeitlich’).

Posebna značilnost bavarskega dialekta je *b* za *w* v vzglasju. Weinhold (1867, 127–129) omenja, da je ta izgovarjava značilna za Slovence, ko govorijo nemško. V besedilu smo ugotovili le en primer: *Benezaner* (*Briefe*, 34 – ‘Venezianer’). Pojavlja se tudi *w* za *b*, kar je prav tako značilno za bavarščino (Tauber, 1993, 132–133), npr.: *Wankozettl* (*Briefe*, 21 – ‘Bankzettel’), *Tawakamt* (*Briefe*, 60 – ‘Tabakamt’).

Narečne značilnosti v *Pismih* na morfo-fonemskem področju so neštete proklize in enklize (prim. Rein, 2003). Pri proklitikah gre velikokrat za člene ali predlog *zu*, posamezno pa tudi za osebne zaimke, ki se opirajo na naslednjo naglašeno besedo, npr.:

Členi	<i>d’Bauern</i> (<i>Briefe</i> , 6, 18, 22, 30), <i>d’Burgerschaft</i> (12, 24), <i>d’Fabrigantin</i> (<i>Briefe</i> , 11, 14), <i>d’Franzosen</i> (<i>Briefe</i> , (5), 6, 11, 18, 20, 23, 25, 27, 29, 30, 31, 33, 36, 43, 46, 50, 52, 53, 56, 57–58)
Predlog <i>zu</i>	<i>z’Mittag</i> (<i>Briefe</i> , 8, 14, 25, 48), <i>z’halten</i> (<i>Briefe</i> , 10, 40), <i>z’vill</i> (<i>Briefe</i> , 41), <i>z’weit</i> (<i>Briefe</i> , 49)
Osebni zaimki	<i>s’mueß</i> (<i>Briefe</i> , 15 – ‘es muß’), <i>s’ihn</i> (<i>Briefe</i> , 15 – ‘sie ihn’)

Pri enklizah se večinoma osebni zaimek opira na glagol pred seboj, bolj redko na predlog ali veznik, posamezno se člen naslanja na predlog ali osebni zaimek na osebni zaimek, npr.:

Glagol in osebni zaimek	<i>habens, habns, habn’s</i> (<i>Briefe</i> , 11, 26, 32, 34, 36, 39, 42, 43, 47, 48, 51, 56–58, 61 – ‘haben sie’), <i>ist’s</i> (<i>Briefe</i> , 6, 48 ‘ist es’) – <i>wars</i> (<i>Briefe</i> , 6, 41 – ‘war es’)
Predlog in osebni zaimek	<i>damits</i> (<i>Briefe</i> , 34 – ‘damit es’),
Veznik in osebni zaimek	<i>weils</i> (<i>Briefe</i> , 35, 39, 41 – ‘weil sie’), <i>wenn’s, wenns</i> (<i>Briefe</i> , 45, 47, 61 – ‘wenn sie’)
Predlog in člen	<i>aufn, auf’n</i> (<i>Briefe</i> , 13, 17, 19 – ‘auf den’), <i>auf’s, aufs</i> (<i>Briefe</i> , 19, 23, 24, 29, 56 – ‘auf das’), <i>bein</i> (<i>Briefe</i> , 31, 35, 53, 56, 59 – ‘bei den’), <i>vor’s</i> (<i>Briefe</i> , 14 – ‘vor das’)
Osebni zaimek in osebni zaimek	<i>ers</i> (<i>Briefe</i> , 47 – ‘er es’), <i>ichs</i> (<i>Briefe</i> , 17 – ‘ich es’)

Od morfoloških posebnosti besedila, ki odstopajo od regulirane rabe, kot jo med drugim določa Felbinger (1775, 7, 23, 46), bomo izpostavili dve značilnosti. Prva je tvorjenje preteklega deležnika brez predpone *ge-*, ki se v

gornjenemških narečjih izpušča bolj pogosto in dalj časa kot v drugih dialektih (Ebert idr., 1993, 238), npr.: *ankommen/ankummen* (*Briefe*, 21, 22, 25, 27, 31, 42, 43, 47, 53, 59 – ‘angekommen’), *gangen* (*Briefe*, 32, 34 – ‘gegangen’), *trunken* (*Briefe*, 57 – ‘getrunken’).

Druga posebnost pa je zamenjava *ihn/ihm*¹⁴ in pregibalnih slovničnih morfemov *-em/-en* v 3. in 4. sklonu ednine samostalnikov moškega oz. srednjega spola, ki je prav tako značilna za narečje, pojavlja pa se še v 1. polovici 18. stoletja v gornjenemškem pisnem jeziku (Wiesinger, 2003, 2982). Medtem ko je zamenjava osebne zaimka v *Pismih* bolj redka, je zamenjava slovničnih morfemov bolj pogosta, npr.: *zu ihn* (*Briefe*, 17), *mit ihn* (*Briefe*, 44), *ihm gfragt hat* (*Briefe*, 52); *mit seinen Auftrag* (*Briefe*, 9), *auf den Rathaus* (*Briefe*, 9), *auf den Blatz* (*Briefe*, 32), *an diesen Tag* (*Briefe*, 19).

Da bi anonimni avtor bralcu čimbolj avtentično približal dogajanje med francosko okupacijo na Kranjskem, besedilo med drugim vključuje francoske besede in sintagme, ki so jih slišali prebivalci, vendar ne v slovnično pravilni obliki. Večino jih zapisuje po posluhu, kot bi jih napisal nekdo, ki ne zna francosko, npr.: *Atolerie* (< frc. l’artillerie, *Briefe*, 47), *Barabli, Barablien* (< frc. le parapluie, *Briefe*, 32), *Batrol* (< frc. la patrouille, *Briefe*, 20), *Biketer*¹⁵ (< frc. piquet, *Briefe*, 23), *Broglamazion* (frc. la proclamation, 10), *Eschkadron* (< frc. l’escadron, 14), *Komiser, komisari, Kommissari, Kommiser, Kommisår, Kommisser* (< frc. le commissaire, *Briefe*, 19, 20, 23, 25, 27, 28, 32, 35, 47–50, 56), *Korton* (< frc. le cordon, *Briefe*, 26, 49), *Kuraschi* (< frc. le courage, *Briefe*, 14), *Petetschen* (< frc. la pétéchie¹⁶, *Briefe*, 34); *pas se* (< frc. passez, *Briefe*, 17), *tut Swit* (< frc. tout de suite, *Briefe*, 47, 50).

Zapis nekaterih imen oz. besed, ki jih bralec lahko asociira z drugim pomenom, ima na osnovi inkongruence komičen potencial (prim. Javor Briški, 2005, 61–66), ker združuje stvari, ki nimajo nič skupnega.¹⁷ Tako ime generala *Bernadotte* zapisuje *Bårntod* (*Briefe*, 8, 12, 13, 18, 42, 45–48, 52, 58), kar bi lahko razumeli kot ‘smrt medveda’. Ekvivalent za francosko besedo *chasseurs*, ki označuje vojaka infanterije ali kavalarije,¹⁸ je *Scheißår* (*Briefe*, 9, 12, 14, 18, 19, 21, 25, 29, 33, 36, 40–43, 45, 53, 55, 56, 59, 61), kar spominja na ‘Scheißer’,

14 V *Pismih* le redko.

15 <https://www.woerterbuchnetz.de/DWB?lemid=P04815>, 02. 03. 2025.

16 www.woerterbuchnetz.de/DWB/petesche; Définitions : pétéchie - Dictionnaire de français Larousse, 02. 03. 2025.

17 Peter Wenzel (1989, 181) to obliko inkongruence imenuje konsociacija.

18 Définitions : chasseur - Dictionnaire de français Larousse, 02. 03. 2025.

torej na nekoga, ki 'serje'. S to označbo pisec karnevalsko degradira francoske vojake in jih izroča ambivalentnemu smehu (prim. Bachtin, 1995). Komično asociacijo vzbuja tudi zapis za francosko besedo *citoyen* ('meščan'): *sitno je* (*Briefe*, 17, 20), kar bi v slovenščini pomenilo 'zoprno je', s čimer bi avtor lahko prikrito izražal svoje neodobranje francoske okupacije. V osmem pismu pa je ljubljanski meščan *Citoyen* (*Briefe*, 56) zapisal pravilno, kar kaže, da avtor le ni tako neizobražen, kot je kazalo na začetku.

Francoze pogosto posmehljivo imenuje *Franziskerkel* (*Briefe*, 18, 23, 25–28, 34, 36, 39, 42, 54, 60). Označbo bi glede na besedne komponente lahko interpretirali slabšalno kot 'französische Kerle', torej 'francoski dedci', hkrati pa *Franziskerkel* v avstrijskem narečju pomeni 'kadilna sveča'¹⁹.

Druga značilnost humorističnega sloga *Pisem* je ironija (Farinelli, 2023, 332), ki je za recipienta jasna razlika med dobesednim in mišljenim (Allemann, 1970, 16, 28). Po Bachtinu (1979, 213) je ironija dvoglasna beseda, ki je ambivalentna, ker v karnevalskem smislu združuje pohvalo in grajo (Bachtin, 1990, 64). Francoze npr. ironično imenuje *die saubern Gäst* (*Briefe*, 28 – 'dični gostje'), kar glede na zgodovinski kontekst nima enoznačnega pozitivnega pomena, temveč implicira skrito kritiko, izjave torej ne smemo razumeti dobesedno. Drugi primeri za ironijo so:

Um 2 Uhr Nachmittag haben uns wider ain Rithmaister mit 40 Scheiß-år und in ainer Stund wider 156 Husaren mit ihrer Gegenwart beehrt. (<i>Briefe</i> , 29)	Ob dveh popoldan so nas s svojo prisotnostjo vnovič počastili konjeniški stotnik in 40 <i>chasseurs</i> , v eni uri pa še 156 huzarjev.
Wann wir nur den lieben Gast von Hals hetten! (<i>Briefe</i> , 32)	Le kdaj se bomo znebili ljubljenega gosta!
keine Liebhaber von Wasser trinken (<i>Briefe</i> , 34)	niso bili ljubitelji vode
d'Suportination ist bey dem Volg wohl schen, die Generals und Offizier derfen den Gemeinen kain Wort sagen, wenn's nit wollen bruegelt werden (<i>Briefe</i> , 44)	lepa pokorščina je pri tem ljudstvu, ko generali in častniki ne smejo reči niti besede navadnim vojakom, če nočejo biti tepeni

19 Franziskerkel: Rechtschreibung, Bedeutung, Definition, Herkunft: *Duden*, 02. 03. 2025.

Eben kumt die traurige Nachricht, daß d'Franzosen in Kraxen ainen armen Bauern erschossen haben, weil er ihnen sein Ferd nit hat schenken wollen. (<i>Briefe</i> , 50)	Pravkar smo prejeli žalostno vest, da so Francozi v Krašnji ustrelili nekega ubogega kmeta, ker jim ni hotel podariti svojega konja.
drin stehts, daß d'Franzosen alle Pferd, die sie von unsern Bauern ausborgt haben, wider z'ruck stellen (<i>Briefe</i> , 50)	V njem beremo, da morajo Francozi vrniti vse konje, ki so si jih izposodili od naših kmetov
unt weil ich nit gschwint gnug hab laufen können, hat mier einer ein Bar Strixen geben, da hab ich mich aber balt aus den Staub g'macht, denn mier will d'französische Kost nit behagen. (<i>Briefe</i> , 52)	ker nisem mogel dovolj hitro teči, mi je nekdo pomagal s konopcem, in tako sem se nemudoma pobral od tam, kajti ni mi do te francoske specialitete.
Den 8 Mey frueh um 2 Uhr haben einzelige Trubben zu 30 unt 50 Man anfangen weck z'marschiern, unt um 7 Uhr ist der Rest auch bein Templ hinaus. Mein Segen wirt sie auf den Weg begleiten. (<i>Briefe</i> , 60)	Osmega maja kmalu po drugi uri so začele odhajati posamezne skupine po 30 in 50 mož in ob sedmih so vsi preostali zapustili naše svetišče. Naj jih po poti spremlja moj blagoslov.

V zadnjem pismu avtor opušča ironijo ter jasno in nedvoumno izraža svoje negativno stališče do okupatorjev ter svojo radost in olajšanje, potem ko so Francozi zapustili mesto: *O Herr Gvatter! wie wohl ist mier jetzt weil wir einmal ganz von den abscheiligen Volg loß seyn*²⁰ (*Briefe*, 60).

Slog avtorja, ki dogajanje opisuje iz subjektivne perspektive, je na splošno čustveno obarvan in hudomušen, stalne besedne zveze, ki so značilne za pogovorni jezik (Farinelli, 2023, 331–332), pa besedilu dajejo ljudski pečat, npr.:

Herr Gvatter diese Friedensbedingungen mu ^e essen unserm Kaiserhof wohl recht spanisch vorkommen. ²¹ (<i>Briefe</i> , 25)	Gospod boter, ti mirovni pogoji se bodo morali našemu cesarskemu dvoru zdeti kot španska vas.
---	---

20 O, gospod boter! Kako dobro se počutim zdaj, ko smo se rešili tega odvratnega ljudstva. Gl. slovenski prevod.

21 Dobesedno: zdeti špansko.

<p>Au weh! die Bauern werden drein schauen, sie haben glaubt, wenn d'Franzosen da seyn, so derfen's keine Gab, und kein Schrangenzahlen, und waren der Mainung, daß ihnen die bratnen Vögel ins Maul fliegen werden. (<i>Briefe</i>, 33)</p>	<p>Ojoj! To bodo kmetje debelo gledali; mislili so, da jim ne bo treba plačati nobenega davka ali carine, če so tam Francozi, mislili so, da jim bodo pečene piške same od sebe letele v usta.</p>
<p>Um 6 Uhr wollt ein Kranatier aus ein Wirtshaus auf französisch, daß ist ohne z' zahlen, fortgehn (<i>Briefe</i>, 44)</p>	<p>Ob šestih je hotel neki grenadir 'po francosko' oditi iz neke gostilne, ne da bi plačal</p>

Iz analize je razvidno, da nemškega jezika v *Pismih* v vseh njegovih segmentih ne moremo povsem izenačiti z narečjem, ki se ga je takrat govorilo v Ljubljani. Po eni strani ga zaznamujejo izrazito dialektalne oblike, kot so labializacija samoglasnikov *e/ä* > *ö*, določene samoglasniške spremembe, pogosta sinkopa in ektlipsa, zamenjava zapornikov, proklize in enklize ter tvorjenje preteklega deležnika brez predpone *ge-*, po drugi strani pa ima veliko skupnih značilnosti z – narečno obarvanim – gornjenemškim pisnim jezikom, kot so zapisovanje dvoglasnikov <*ei/ey*> za srvnem. *i* in <*ai/ay*> za srvnem. *ei*, razlikovanje med grafemi <*ie*> – <*ue*> in <*i*> – <*u*> glede na izvor, epenteza, zapis preglašanih samoglasnikov, apokopa ter zamenjava *ihn/ihm* in pregibalnih slovničnih morfemov *-em/-en*. Gornjenemške značilnosti sicer prevladujejo, vendar opazamo tudi določene nedoslednosti, ki so verjetno posledica vpliva vzhodnosrednjemškega pisnega jezika, ki od 70-ih let 18. stoletja počasi prodira tudi v habsburške dežele. Skladno s Felbigerjevimi pravili so npr. opuščanje digrafa <*ai*> v prid <*ei/ey*>, zapis <*ie*> za dolgi *i*, monoftongizacija dvoglasnika *ue* ter opuščanje sinkope in epenteze.

Humoristično-ljudski slog *Pisem* med drugim zaznamujejo francoske besede in sintagme, ki pričarajo zven tujega jezika, kot so ga zaznali meščani med francosko zasedbo, njihov zapis po posluhu pa mestoma implicira komične asociacije s karnevalsko komponento. Drugi slogovni značilnosti sta ironija, ki kot 'dvoglasna beseda' omogoča prikrito kritiko Francozov in njihovega ravnanja, ter frazemi, značilni za ljudski jezik.

Izjava avtorja na začetku prvega pisma, da je neizobražen in skoraj nepismen, se ob pravilnem zapisu francoske besede, poznavanju konvencij gornjenemškega pisnega jezika in delnem upoštevanju jezikovnih pravil, kot jih zapisuje Felbiger, ne zdi verodostojna.

Viri in literatura

Viri

Allgemeine Schulordnung, für die deutschen Normal- Haupt- und Trivialschulen in sämtlichen Kaiserl. Königl. Erbländern. Wien: gedruckt bey Johann Thomas Edlen von Trattnern, 1774.

Briefe eines Bürgers in Laibach, an seinen Gvatter in Laaß über das Betragen der Franzosen während ihrem Aufenthalt in Krain. Laibach, 1797 (= *Briefe*).

[Felbiger, Johann Ignaz von]: *Anleitung zur deutschen Rechtschreibung. Zum Gebrauche der deutschen Schulen in den kaiserlich-königlichen Staaten.* Wien: Verlag der deutschen Schulanstalt, 1774.

[Felbiger, Johann Ignaz von]: *Anleitung zur deutschen Sprachlehre. Zum Gebrauche der deutschen Schulen in den kaiserlich-königlichen Staaten.* Wien: Verlag der deutschen Schulanstalt, 1775.

[Felbiger, Johann Ignaz von]: *Methodenbuch für Lehrer der deutschen Schulen in den kaiserlich-königlichen Erbländern.* Frankfurt/Leipzig, 1777.

[Felbiger, Johann Ignaz von]: *ABC oder Namenbüchlein, zum Gebrauche der Schulen in den kaiserlich-königlichen Staaten.* Laybach: gedruckt und zu finden bey Johann Friedrich Eger, [1779].

Splošni šolski red za nemške normalne, glavne in trivialne šole v cesarskih kraljevih dednih deželah (prev. Batič, Matic). *Šolska kronika – revija za zgodovino šolstva in vzgoje* 33/LVII, 2024 (= SŠR), str. 9–22.

Literatura

Allemann, Beda, 1970: *Ironie als literarisches Prinzip. V: Ironie und Dichtung* (ur. Schaefer, Albert). München: Beck, str. 10–37.

Bachtin, Michail M., 1979: *Die Ästhetik des Wortes.* Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Bachtin, Michail M., 1990: *Literatur und Karneval. Zur Romantheorie und Lachkultur.* Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Bachtin, Michail M., 1995: *Rabelais und seine Welt. Volkskultur als Gegenkultur.* Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Dimitz, August, 1876: *Geschichte Krains von der ältesten Zeit bis auf das Jahr 1813. Mit besonderer Rücksicht auf Kulturentwicklung,* Bd. 4. Laibach: I. Kleinmayr & F. Bamberg.

- Farinelli, Patrizia, 2023: Zgodovinska pričevalna vrednost anonimnih pisem o dogajanju v Ljubljani med prvo francosko okupacijo (1797). *Kronika* 71/2, str. 327–334.
- Javor Briški, Marija, 2005: *Die Zimmerische Chronik. Studien zur Komik als Medium der Dialogisierung des historischen Diskurses*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Javor Briški, Marija, 2020: *Nemščina v diabroni perspektivi*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete UL.
- Legan Ravnikar, Andreja, 2024: Slovenski jezik v prevodu Splošnega šolskega reda s poudarkom na oblikovanju slovenske pedagoške terminologije. *Šolska kronika – revija za zgodovino šolstva in vzgoje* 33/LVII, str. 104–125.
- Malmenvall, Simon, 2024: Ozadje, pomen in počastitev 250. letnice izida šolskega zakonika Marije Terezije. *Šolska kronika – revija za zgodovino šolstva in vzgoje* 33/LVII, str. 23–36.
- Okoliš, Stane, 2024: Ustanovitev normalke v Ljubljani in širjenje javne osnovnošolske mreže na Kranjskem. *Šolska kronika – revija za zgodovino šolstva in vzgoje* 33/LVII, str. 126–154.
- Rein, Kurt, 1983: Kontraktion in deutschen Dialekten. V: *Dialektologie. Ein Handbuch zur deutschen und allgemeinen Dialektforschung* (ur. Besch, Werner in drugi), Bd. 2. Berlin/New York: De Gruyter, str. 1147–1153.
- Tauber, Walter, 1993: *Mundart und Schriftsprache in Bayern (1400–1800). Untersuchungen zur Sprachnorm und Sprachnormierung im Frühneuhochdeutschen*. Berlin/New York: De Gruyter.
- Weinhold, Karl, 1867: *Bairische Grammatik*. Berlin: Dümmler.
- Wenzel, Peter, 1989: *Von der Struktur des Witzes zum Witz der Struktur. Untersuchungen zur Pointierung in Witz und Kurzgeschichte*. Heidelberg: Winter.
- Wiesinger, Peter, 1985: Die Entwicklung des Verhältnisses von Mundart und Standardsprache in Österreich. V: *Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung* (ur. Besch, Werner in drugi), Bd. 2. Berlin/New York: De Gruyter, str. 1939–1949.
- Wiesinger, Peter, 2003: Aspekte einer österreichischen Sprachgeschichte der Neuzeit. V: *Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung* (ur. Besch, Werner in drugi), Bd. 3. Berlin/New York: De Gruyter, str. 2971–3001.

Spletni viri

Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm, digitalisierte Fassung im Wörterbuchnetz des Trier Center for Digital Humanities, Version 01/23, <https://www.woerterbuchnetz.de/DWB>, 02. 03. 2025.

Dictionnaire français - Dictionnaires Larousse français monolingue et bilingues en ligne, <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais>, 02. 03. 2025.

Wörterbuch der deutschen Sprache, Duden Online, <https://www.duden.de/woerterbuch>, 02. 03. 2025.

KDO JE ZALOŽIL KNJIŽICO *BRIEFE EINES BÜRGERERS IN LAIBACH?*

Anja Dular

Dne 26. maja 1797 je v Ljubljani izšlo delo *Briefe eines Bürgers in Laibach*, zbirka devetih pisem, ki jih je napisal ljubljanski meščan in odposlal botru v Lož (Laaß). Pisal je o dogodkih in življenju Francozov med njihovim bivanjem med marcem in majem 1797 na Kranjskem. Morda pa imamo pred seboj literarno delo, pisano v obliki pisem – epistol. Zvrst poznamo sicer že iz časa antike, a tekst ima vse elemente, ki so bili prisotni v pisemskih romanih 18. stoletja, vključno z vpletanjem neobičajnih aktualnih dogodkov (Maurer, 2001; Kos, 1986, 73–75). Ne poznamo ne avtorja pisem niti ne naslovnika in ne izdajatelja knjižice; ta se je podpisal le kot založnik – »Der Verleger«.

Muzejski izvod (NMS K 1072), ki ga je podrobno predstavila Patrizia Farinelli, je le broširan, brez ekslibrisa, iz katerega bi bilo mogoče razbrati kakšne dodatne podatke o izdaji (Farinelli, 2023). Nekoliko bolje je vezan izvod, ki ga hrani Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK sg. 6720). Knjižica ima trdo vezavo in ima kljub temu, da je zelo drobna, tudi hrbtni naslov »Briefe aus Laibach«, v njej je najstarejši žig Licejske knjižnice. Žal pa tudi ta izvod nima ekslibrisa ali kakšnega drugega lastniškega zapisa.

Edini podatek poleg letnice izida, ki naj bi bil zanesljiv, je kraj izdaje – torej Ljubljana oz. Laibach. Pa še tu obstaja sicer majhna možnost, da ni pravilen, kajti vse od 16. stoletja naprej so v knjigah navajali tudi napačne kraje izida, s

tem pa so se izogibali predvsem cenzuri (Ecsedy, 1999, 31–38). V našem primeru moramo najbrž verjeti, da je vsaj ta podatek točen in tako moramo iskati izdajatelja med tedanjimi ljubljanskimi založniki.

V zadnjem desetletju 18. stoletja so v Ljubljani delovali Janez Friderik Eger, Janez Jurij Licht in Viljem Henrik Korn. Podjetje Ignaca Alojza Kleinmayrja je bilo tedaj že v rokah njegove druge žene Tekle oz. njenih najemnikov (Nevole, 1954, 517), zato smo ga med možnimi založniki izpustili, čeprav je v letu 1797 v Ljubljani še redno – dvakrat tedensko ob torkih in petkih – izhajal časopis *Edel von Kleinmayersche Laibacher Zeitung*.¹ Torej moramo upoštevati le trojico Eger, Licht in Korn, med njimi pa je imel tiskarno le Eger, torej nam preučevanje tipografije tiska ne pomaga pri identifikaciji založnika. Eger je namreč tiskal tako za Lichta kot tudi za Korna.

Janez Jurij Licht (Johann Georg Licht) se je v Ljubljani naselil v zadnjem desetletju 18. stoletja. Bil je predvsem knjigotržec, v nekaj primerih pa tudi založnik knjig (Dular, 2002, 168–169). Tako je leta 1795 izdal učbenik za naravoslovje (Michl Benno: *Naturlehre für die Jugend*), nekaj let kasneje pa več knjig ljubljanskega gimnazijskega profesorja retorike Franca Peeseneggerja (Kidrič, 1935). Kljub temu, da je imel v teh primerih pomembnejšo nalogo, se je podpisoval le kot knjigotržec – npr. z dostavkom »zu haben bey Joh. Georg Licht«.

Janez Friderik Eger (Johann Friedrich Eger) je prišel v Ljubljano leta 1760, od 1764 pa je bil ljubljanski tiskar. Tiskal in prodajal je šolske učbenike, drobne priložnostne tiskovine, pratike in časopise. Eger se je posvečal predvsem primarni dejavnosti svojega podjetja, medtem ko je založništvo in knjigotrštvo odrinil na rob. Tiskal je v slovenščini, latinščini in nemščini in ne le za svojo založbo, ampak tudi za druge založnike oziroma knjigotržce, ki so tedaj delovali na Kranjskem (Dular, 2002, 144–145).

Po pregledu Egerjevih nemških tiskov s konca 18. stoletja lahko ugotovimo, da se nikjer ni podpisal kot založnik oz. Verleger. Vedno je poudarjal le svoj osnovni poklic, na primer »Buchdrucker«. Tako je natisnil v delu Antona Tomaža Linharta *An Joseph nach dem Tode Marien Theresens* in knjižici *Neue Sammlung nützlicher Unterrichte* iz leta 1779 (avtorjev Johanna Beckmanna, Baltazarja Hacqueta, Karla von Zallheima). Druga oblika zapisa »gedruckt bey Joh. Friedrich Eger« je v knjigi Karla Janeza Herbersteina *Hirtenbrief an die Geistlichkeit, und das Volk der Laybachischen Diöces* in verskih priročnikih

1 Farinelli (2023, 332, op. 48) piše, da ni dosegljiv, a je dostopen v Knjižnici Narodnega muzeja Slovenije.

Die Lektionen, Episteln und Evangelien auf alle Sonn- und Feyertage des ganzen Jahres; Laibachrischer Schreibkalender auf das Jahr Jesu Christi. Le redko pa se je podpisal kot »Verfasser«, tako npr. pri delu *Der Wilde in Frankreich !: ein Schauspiel in vier Aufzügen* iz leta 1786 avtorja Johana Friedricha Wietinga.

Leta 1782 je k nam prek Celovca prišel tudi knjigotržec Viljem Henrik Korn (Wilhelm Heinrich Korn). Rodil se je v Maastrichtu na Nizozemskem. Njegov oče je bil upokojeni poročnik Christoph Heinrich Korn, doma iz Stuttgarta. Mati Catharina Dorothea Korn, rojena Duvernoi, pa je bila iz Montbéliarda v severovzhodni Franciji. Krščen je bil v maastrichtske protestantske cerkvi 30. septembra 1754. leta. Umril je v Ljubljani leta 1834, potem ko je še pri sedemdesetih letih vodil svojo knjigarno. Kje se je šolal, ne vemo. Prav tako ni znan čas njegovega prihoda v Ljubljano, vsekakor pa se to ni moglo zgoditi pred tolerančnim patentom, ki je bil izdan leta 1781. Naslednje leto, torej 1782, je v Ljubljani že prodajal knjige. Sprva je sodeloval s celovskim knjigarnarjem Carlom Friderichom Walliserjem, skupaj sta izdala knjigotrški katalog (1782), kjer je bilo oznanjeno, da je knjige možno kupiti v obeh deželnih prestolnicah – Celovcu in Ljubljani. V naslednjih dveh desetletjih je Korn izdal še več knjigotrških katalogov, ki jih je zastonj delil strankam. Ohranjeni so še seznami za leta 1783, 1785, 1787, 1788, 1789, 1790 in 1797.² Kupce je seznanjal z novitetami svoje knjigarne, ki jo je imel sprva v hiši št. 185, nato pa v hiši št. 180 (danes Mestni trg 7).

2 *Zweyte Fortsetzung* [sic!] *des Verzeichniß von Büchern, der Buchhändler Walliser und Korn welche in den Märkten Klagenfurt und Laybach bey Ihnen zu haben sind.* Klagenfurt, Kleinmayr, 1782; *Verzeichniß derjenigen Büchern, welche bey Willhelm Heinrich Korn, Buchhändler in Laibach um die billigste Preise zu bekommen sind.* Laibach, gedruckt mit Kleinmayrischen Schriften, 1783; *Erste Fortsetzung des Verzeichnis von meistentheils neuen Büchern, die um die billigsten Preisen bey Wilhelm Heinrich Korn, Buchhändler in Laibach, im Hummlischen Hause Nro. 180 zu haben sind.* Laibach, bey Johann Friedrich Eger, 1785; *Zweyte Fortsetzung des Verzeichniß von meistentheils neuen Büchern, die um die billigsten Preisen bey Wilhelm Heinrich Korn, Buchhändler in Laibach, im Hummlischen Hause Nro. 180. zu haben sind.* Laibach bey Johann Friedrich Eger, 1787; *Fortsetzung des Verzeichnis von meistentheils neuen Büchern, die um die billigsten Preisen bey Wilhelm Heinrich Korn, Buchhändler in Laibach, im Hummlischen Hause Nro. 180. zu haben sind.* Laibach, bey Johann Friedrich Eger, 1788; *Verzeichniß derjenigen neuen Büchern, welche bei Wilhelm Heinrich Korn Buchhändler in Laibach nebst vielen andern, aus allen Theilen der Wissenschaften, zu haben sind,* 1789; *Verzeichniß größtentheils neuer Bücher so beim Buchhändler Korn in Laibach zu haben sein.* Laibach, gedruckt mit Merkischen Schriften, [med 1790 in 1797]; *Verzeichniß meistens Neuer Bücher, die bei Wilhelm Heinrich Korn Buchhändler in Laibach um beigesetzte Preise zu haben sind.* Laibach, gedruckt bei Johann Friedrich Eger, 1797.

Kornovi katalogi so odličen vir za preučevanje knjigotrške ponudbe. Čeprav bibliografski opisi niso dosledni, saj naslovom niso vedno dodane letnice in kraji izida, lahko kljub vsemu izluščimo nekaj pomembnih podatkov. Knjige, ki jih je prodajal, so bile večinoma natisnjene v nemških mestih (Dresden, Nürnberg, Berlin, München, Frankfurt, Leipzigu Augsburg, Ulm, Hamburg), na Dunaju, v koroškem Celovcu, štajerskem Gradcu, Ljubljani in Celju. Nekaj jih je pripeljal iz Švice (Zürich, Neuchatel) ter bolj oddaljenih krajev (npr. Kopenhagen, St. Peterburg). V drugih tiskarskih središčih pa so bile tiskane francoske knjige, največ jih je iz Pariza, Amsterdama, Londona, nekaj pa iz Lyona in Lausanne.

Korn je prodajal v glavnem nemške knjige. V latinščini so bile večinoma strokovne publikacije o pravu, medicini in teologiji. Slovarje, slovnice in učbenike je prodajal za številne evropske jezike – italijanščino, angleščino, ruščino, češčino, holandsščino in staro grščino. Na seznamih je tudi nekaj italijanskih in angleških leposlovnih del. Med slovenskimi pa večkrat navaja nemško-slovenski slovar in nov prevod Svetega pisma, ki je izšel v Ljubljani konec 18. stoletja. Zanimiva je Kornova ponudba francoskih knjig. Najdemo jih že v prvem znanem knjigotrškem katalogu iz leta 1782, sčasoma jih je vedno več, tako da so leta 1797 že na drugem mestu, torej za nemščino in pred latinščino. Posebej zanimiv je trojezični priročnik za pisanje trgovskih pisem *Antons Donadoni italiänische, französische und deutsche Kaufmannsbrieße nach dem jetzigen Geschmacke* iz leta 1787.

Analiza naslovov ponujenih knjig daje presenetljivo sliko, ne le zaradi številčnosti in raznolikosti, ampak tudi zaradi aktualnosti publikacij. Naštevaje del vseh sodobnikov, zastopnikov nove prosvetljenske struje in njihovih starejših vzornikov, ki so delovali na družboslovnih področjih znanosti in umetnosti v Evropi v 18. stoletju, bi morda bolj zameglilo sliko kot pa poudarilo aktualnost gradiva. Na prvem mestu med njimi je bilo prav gotovo pravo. Med predstavniki struje naravnega prava moramo omeniti Johanna Gottliba Heineckeja (Dular, 2002, 194–223).

Ena osrednjih osebnosti 18. stoletja je bil Voltaire. Pri Kornu je bil zastopan s knjigami z različnih področij svojega ustvarjanja (*Des Herrn von Voltaire vermischte Schriften; Versuch einer allgemeinen Weltgeschichte; Privatleben des Königs von Preußen*). Sodoben filozof Etienne de Condillac je zastopan z več deli (*Condillacs Geschichte der ältern und neuern Zeiten, Cours d'Etude pour l'Instruction du Prince de Parme*), na seznamu najdemo tudi dela Heinricha Homeja, Montesquieuja in Zeillerja (*Grundsätze der Kritik, Des Herrn von*

Montesquieu Werk vom Geist der Gesetze; Institutiones Logicae), Montaignove filozofske in zgodovinske razprave (npr. *L'Esprit de Montaigne*) in študijo o sodobni filozofiji, ki jo je napisal Zabuesnig (*Historische und Kritische Nachrichten von dem Leben und den Schriften des H. von Voltaire und anderer Neuphilosophen unserer Zeit*).

Prav tako najdemo pomembna imena med glasbeniki. Naprodaj je bila partitura Händlovega dela *Te Deum Laudamus*, Haydnova in Mozartova dela (npr. Haydnova *Sei sinfonie a grand orchestra*, Mozartova *Deux Sonates à quatre mains sur un Clavecin ou Piano forte in Six Sonates pour le Clavicin, ou Piano forte avec l'accompagnement d'un Violon*).

Korn je prodajal veliko leposlovnih knjig. Tu so bila dela vse od antičnih pesnikov in pisateljev pa do sodobnih avtorjev iz 18. stoletja. Glede na literarne zvrsti imamo romane, odrska dela in pesniške zbirke. Zainteresirani bralci so lahko kupili zbirko Shakespeareovih dram v triindvajsetih zvezkih ali posamezna dela (*Shakspeare's Sämmtliche Schauspiele; Macbeth; Romeo und Julie*). Brali so lahko Ciceronova dela (*Abhandlung über die menschlichen Pflichten von Garve übersetzt*), zbirko povesti *Tisoč in ena noč (Nacht (1001.) arabische Erzählungen)*; Cervantesov roman *Don Kihot (Steiner: Erscheinung und Bekehrung des Don Quichott dela Mancha)*, izvirne izdaje Voltaira, La Fontaina, Rousseauja in Racina (mdr. *Œuvres de Voltaire; Fables Choisies par Mr. de La Fontaine avec la Vie d'Esopé; Rousseaujeva Emile ou de l'Education; Théâtre de Racine* iz leta 1701) (Dular, 2019, 327–329).

Kornov ugled med knjigotržci potrjuje tudi dejstvo, da je bil za nekatere dunajske izdaje ekskluzivni prodajalec za Kranjsko. Temeljni pravni priročnik *Gründliche Anleitung zu der allgemeinen Kriminalgerichtsordnung*, ki ga je sestavil Joseph Leonhard Banniza von Bazan, je v Ljubljani prodajal le Korn.

Drugo področje Kornovega delovanja pa je bilo založništvo. Pri njem so konec 18. stoletja izšla Vodnikova dela – *Velika* in *Mala pratika*, v začetku 19. stoletja več slovenskih besedil, povezanih s katoliškim bogoslužjem in kasneje v obdobju Ilirskih provinc šolski učbeniki. Ker smo hoteli identificirati, kako se je v knjigah kot založnik podpisoval, moramo pregledati njegove nemške izdaje. V Linhartovi zgodovini Kranjske *Versuch einer Geschichte von Krain und den übrigen Ländern der südlichen Slaven Oesterreichs* (1788) je uporabil oba termina: na naslovnici je zapisano »im Verlage bei Wilhelm Heinrich Korn«, na notranji strani pod uvodom pa je podpisan kot »Der Verfasser«. V več primerih nimamo uporabljenega nobenega izraza za izdajatelja, navaja le knjigarno – »bey Heinrich Wilhelm Korn« (npr. Heinrich Georg Hoff:

Historisch-statistisch-topographisches Gemälde vom Herzogthume Krain, und demselben einverleibten Istrien: ein Beytrag zur Völker- und Länderkunde; Jernej Kopitar: *Grammatik der Slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark* (1808)) ali »zu finden bey Wilhelm Heinrich Korn« (Friedrich Anton Frank: *Die Decimalbrauchrechnung* (1820). Pač pa smo našli v knjigi Philippa Ludwiga Röderja *Geographie und Statistik Wirtembergs* (1787) zapis »von dem Verleger W. H. Korn«.

Drug element pri identifikaciji založnika je odnos do francoščine. Kornu je bila to materinščina. Ali bi kot založnik dopustil, da bi v *Pismih nekega meščana* navajali francoske besede fonetično? Pisec pisem je namreč zabeležil pogovor med njim in stražarjem, ko se je vračal domov. Stražar »gi bi« – odgovor »sitno je« – stražarjev odgovor »pa se«³ kar naj bi pomenilo »Qui t'es – citoyen – passez« (Farinelli, 2023, 332). Prav tako so v besedilu zapisana imena francoskih generalov po svoje, Bonaparte je dosledno Ponabarth, Bernadotte Bärntod.

Tretji element pa je odnos izdajatelja do Francozov. Besedilo nikakor ni prijazno do francoske vojske in njenega obnašanja. Navaja, da so imeli Francozi velike zahteve do lokalnega prebivalstva, ki jim je moralo preskrbeti ogromno hrane, pijače, konj, čevljev. Uganjali so razne norčije, predajali so se uživanju, prekomernemu pitju, niso upoštevali lokalnega prebivalstva. Viljem Henrik Korn je imel kasneje, v času Ilirskih provinc, pomembno vlogo kot založnik in izdajatelj številnih šolskih učbenikov (mdr. *Kershanski navuk sa Illirske desbele: vsét is Katehisma sa vse zerkve Franzoskiga zesarstva* in Vodnikova *Abezéda ali Asbuka, Das ABC-Buch, L'Abécé*, oba iz leta 1812). Časnik *Télégraphe Officiel* je večkrat objavil informacije, katere knjige je moč kupiti pri Kornu, poleg tega je junija 1812 sporočil svojim abonentom, da so uredništvo preselili v hišo številka 180 (danes Mestni trg 7), torej v poslopje, kjer je imel v pritličju svojo knjigarno Viljem Henrik Korn.⁴ Vprašanje torej ostaja, ali bi lahko Korn le desetletje pred tem izdal knjižico, ki Francozom ni bila naklonjena.

Prav tako je bil med pomembnimi knjigarnarji v času Ilirskih provinc Janez Jurij Licht. Že leta 1809 je označeno na francoski publikaciji *Extrait de l'ordonnance de 1786 concernant le service de l'infanterie*, da jo najdete Na trgu *Chez J. G. Licht Libraire*. O novitetah v njegovi knjigarni je večkrat poročal

3 *Briefe eines Bürgers in Laibach*, 1797, 16–17.

4 *Télégraphe Officiel* 1812, št. 49 (17. 6.), 196.

Télégraphe Officiel.⁵ Med drugim je prodajal *Code Napoléon*, delo v več zvezkih *Oeuvres philosophiques* (1809), francosko izdajo Horaca (1812), Charlesa Nodierja *Question de littérature* (1812) in *Bibliographie française*.⁶ Torej tudi zanj velja, da bi moral spremeniti mnenje do Francozov, če bi desetletje poprej založil knjižico pisem.

Zanimivo pa je, da v petem pismu, napisanem 25. aprila, avtor omenja plemenitega Kleinmayrja, izdajatelja ljubljanskega časnika.⁷ Sicer je imel tedaj v najemu to tiskarsko podjetje že Andrej Gassler (Dular, 2002, 193).

Z analizo vseh elementov nismo mogli z gotovostjo pripisati izdaje le enemu izmed mož, ki so ob koncu 18. stoletja delovali v Ljubljani. Tako Korn kot Licht sta v času Ilirskih provinc igrala pomembno vlogo in bila naklonjena galskim oblastnikom. Ne eden ne drugi ni imel tiskarne, čas med nastankom pisem in izdajo je neverjetno kratek – od 8. do 26. maja. Je bilo možno v tem času pripraviti objavo, kjer bi sodelovali trije – avtor, založnik in tiskar? Kleinmayerja, sicer tedaj formalno ne več aktivnega tiskarja, pisec pisem poimensko omenja. Korn pa je edini uporabil termin »Verleger« v svojih izdajah. Če se torej nagibamo k temu, da je Korn verjetno izdajatelj knjižice, pa se postavlja vprašanje, zakaj tega dela ni v njegovem knjigorskem prospektu za leto 1797.⁸ Po pregledu le-tega, lahko zapišemo, da je le pri eni knjigi zapisana letnica 1797, in sicer pri 100-letnem koledarju – *Der hunderjährlige Kalender vom Jahr 1797 bis 1900*. Koledarje običajno kupimo ob začetku koledarskega leta, torej je bil katalog razdeljen strankam v prvih mesecih leta 1797, pred majem, ko je izšla obravnavana knjižica. Torej moramo zaključiti, da je bil Viljem Heinrich Korn verjetno izdajatelj obravnavane brošure, nedvomno pa tega ne moremo dokazati.

5 *Télégraphe Officiel* 1812, št. 44 (30. 5.), 176; št. 47 (10. 6.), 188; št. 80 (4. 10.), 320.

6 *Télégraphe Officiel* 1813, št. 64 (12. 8.), 260; št. 67 (22. 8.), 272.

7 *Briefe eines Bürgers in Laibach*, 1797, 35.

8 *Verzeichniß meistens Neuer Bücher, die bei Wilhelm Heinrich Korn Buchhändler in Laibach um beigesetzte Preise zu haben sind*. Laibach, gedruckt bei Johann Friedrich Eger, 1797.

Viri in literatura

Viri

Briefe eines Bürgers in Laibach, an seinen Gvatter in Laaß über das Vertragen der Franzosen während ihrem Aufenthalt in Krain. Ljubljana, 1797.

Zweyte Fortsetzung des Verzeichniß von Buchern, der Buchhändler Walliser und Korn welche in den Märkten Klagenfurt und Laybach bey Ihnen zu haben sind. Klagenfurt: Kleinmayr, 1782 (Bibliothek des Kärntner Landesmuseums sig. I 9153/2).

Verzeichniß derjenigen Büchern, welche bey Willhelm Heinrich Korn, Buchhändler in Laibach um die billigste Preise zu bekommen sind. Laibach: gedruckt mit Kleinmayrischen Schriften, 1783 (NMS sig. K 8282/1).

Erste Fortsetzung des Verzeichnis von meistentheils neuen Büchern, die um die billigsten Preisen bey Wilhelm Heinrich Korn, Buchhändler in Laibach, im Hummlischen Hause Nro. 180 zu haben sind. Laibach: bey Johann Friedrich Eger, 1785 (NMS sig. K 8282/2).

Zweyte Fortsetzung des Verzeichniß von meistentheils neuen Büchern, die um die billigsten Preisen bey Wilhelm Heinrich Korn, Buchhändler in Laibach, im Hummlischen Hause Nro. 180 zu haben sind. Laibach: bey Johann Friedrich Eger, 1787 (NMS sig. K 8282/3).

Fortsetzung des Verzeichnis von meistentheils neuen Büchern, die um die billigsten Preisen bey Wilhelm Heinrich Korn, Buchhändler in Laibach, im Hummlischen Hause Nro. 180 zu haben sind. Laibach: bey Johann Friedrich Eger, 1788 (NMS sig. K 8282/4).

Verzeichniß derjenigen neuen Büchern, welche bei Wilhelm Heinrich Korn Buchhändler in Laibach nebst vielen andern, aus allen Theilen der Wissenschaften, zu haben sind, 1789 (NMS sig. K 8282/5).

Verzeichniß größtentheils neuer Bücher so beim Buchhändler Korn in Laibach zu haben sein. Laibach: gedruckt mit Merkischen Schriften, 1790(?) (NMS sig. K 8282/6).

Verzeichniß meistens Neuer Bücher, die bei Wilhelm Heinrich Korn Buchhändler in Laibach um beigesetzte Preise zu haben sind. Laibach: gedruckt bei Johann Friedrich Eger, 1797 (NUK, sig. 6720).

Literatura

- Dular, Anja, 2002: *Živeti od knjig: Zgodovina knjigotrštva na Kranjskem do začetka 19. stoletja*. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
- Dular, Anja, 2019: Le commerce de livres des auteurs français et italiens en Carniole au XVIIIe siècle et dans la première moitié du XIXe siècle. V: *Les régions slovènes entre XVIIIe et XIXe siècles: plurilinguisme et transferts culturels à la frontière entre empire des Habsbourg et Venise* (ur. Bouchard, François; Farinelli, Patrizia). Paris: Le manuscrit, str. 309–338.
- Ecsedy, Judit, 1999: *Alte ungarische Bücher mit falschen deutschen Druckorten: 1561–1800*. Budapest: Borda.
- Farinelli, Patrizia, 2023: Zgodovinska pričevalna vrednost anonimnih pisem o dogajanju v Ljubljani med prvo francosko okupacijo (1797). *Kronika* 71/2, str. 327–334.
- Kidrič, Franc, 1935: Peesenegger Franc. V: *Slovenski biografski leksikon* II/6. Ljubljana: SAZU, str. 278–281.
- Kos, Janko, 1986: *Razsvetljenstvo*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Maurer, Michael, 2001: Briefe / Korrespondenz. V: *Lexikon der Aufklärung: Deutschland und Europa* (ur. Schneiders, Werner). München: C. H. Beck, str. 69–70.
- Newole, Karl Ernst, 1954: Die Offizin Kleinmayr in Klagenfurt bis zur Gründung der Zeitschrift »Carinthia«. *Carinthia* I 144, str. 417–539.

Ljubljana s Šišenskega hriba, ok. 1800 (MGML)

LITERARNI VIDIKI EPISTOLARNE KRONIKE IZ ČASA FRANCOSKE OKUPACIJE LJUBLJANE (1797)

*Patrizia Farinelli,
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani*

Izbira zvrsti

Med zgodovinopiscem in kronistom je pomembna razlika. Prvi se pri svojem delu vrača k določenim dogodkom s časovnim zamikom in jih rekonstruira v skladu z dogajanjem, iz katerega izhaja določena trditev. Kronist pa je pričevalec in morda celo udeleženec, takšen je tukaj obravnavani primer, da lahko povzema dogodke s svežino, kot jih je sam doživel. Pri tem pa nima možnosti, da bi skozi časovno sito presejal svoj opis, zato tudi nima razširjenega pogleda; vse, kar opisuje, je tam le začasno. Ugo Volli v članku o zgodovini in kroniki, ki je napisan z vidika semiotike, zapiše: »[...] za zgodovinopisno dejavnost, kot jo pozna zahodna kultura iz grških in judovskih virov, je vedno značilen zaključek dogajanja opisanega dogodka [...]. To pa ne velja za druga besedila, ki obravnavajo isto dogajanje v različnih časovnih obdobjih, kot so kronike in novinarstvo.« (Volli, 2021, 53) Natančen pogled na dogodke, ki ga ima avtor kronike, tako skoraj nujno vključuje tudi opisane podrobnosti.

Te in druge posebnosti, povezane z vprašanji zvrsti in perspektive, bomo osvetlili z analizo besedila, anonimno objavljenega v Ljubljani leta 1797: *Briefe eines Bürgers in Laibach, an seinen Gvatter in Laaß über das Betragen der Franzosen während ihrem Aufenthalt in Krain (Pisma Ljubljancana svojemu botru v Ložu o dejanjih Francozov med njihovim bivanjem na Kranjskem)*¹. Njegov avtor opiše najpomembnejše dogodke, ki so se zgodili med 28. marcem in 8. majem tistega leta v kranjski prestolnici in njeni okolici v času francoske okupacije, ter omenja tiste, ki so nanj naredili največji vtis. Zapiše tudi nekaj osebnih izkušenj, vendar se osredotoča predvsem na dogodke, ki se nanašajo na njegovo skupnost, tako da nam opis daje sliko razmer v mestu in okolici v omenjenem časovnem obdobju. Čeprav svoje poročilo oblikuje v obliki dnevne kronike, v kateri po kronološkem zaporedju poroča o takratnih dogodkih ter navaja datum in zelo pogosto tudi uro dogajanja, pa te podrobnosti posreduje v pisemski obliki, natančneje v devetih pismih, naslovljenih na znanca, ki ga nikoli ne imenuje z imenom in priimkom, pač pa vedno le boter («Gvatter»). Njegovo pisanje je torej hibridna zvrst: prepletata se kronika in zasebno pismo. Zato je posebno v primerjavi z uradnimi kronološkimi zapisi. Druga posebnost besedila pa izhaja iz dejstva, da je napisano v narečni nemščini.

Če se omejimo na vprašanje zvrsti, lahko še ugotovimo, da ima kronika kot časovno urejen prikaz zgodovinsko zanimivih dejstev praviloma nadosebno informativno funkcijo, medtem ko pismo običajno nastane kot komunikacija na daljavo z drugo osebo (poseben primer so seveda literarna pisma s filozofsko ali drugačno vsebino, ki so že od začetka usmerjena v širjenje določenih avtorjevih stališč). Zasebna pisma, kot so tudi obranavana, že sama po sebi vključujejo zaupen odnos med piscem in naslovnikom. Reinhard Nickisch v monografiji, posvečeni epistolarni zvrsti, poudarja, da naj bi ta vrsta razmerja razlikovalni element zvrsti zasebnih pisem. Tako meni, kot navaja, tudi več teoretikov za to literarno zvrst. Nekateri drugi strokovnjaki, kot je Albert Wellek, pravijo, da je treba poslovna in komercialna pisma obravnavati kot posebno zvrst. (Nickisch, 1991, 2)

Avtor omnejnih pisem naslovniku posebej sporoči, da namerava držati besedo, in zatrdi, da ga bo zato sproti obveščal o aktualnih dogodkih, vendar ga prosi, naj ne širi tega, kar bo napisal: »vendar mi morate vi, boter moj,

1 Knjižica, natisnjena na majhnem formatu, obsega 61 strani. V nadaljevanju: *Briefe*, 1797. Slovenski prevod naslova in odlomkov, ki jih navajamo, je pripravil Matej Vernier (V nadaljevanju MV). Besedilu smo že posvetili pozornost: ta prispevek deloma povzema, deloma razširi ugotovitve prejšnjih dveh člankov (Farinelli, 2023, 327–334 in Farinelli, 2023, 183–202).

obljubiti, da mojih pisem ne boste nikomur pustili brati« (*Briefe*, 1797, 5). Kako verodostojna je ta zahteva? Ali res ni bil namen pisemskega besedila, da bo to sčasoma objavljeno oziroma kako drugače razširjeno? So takšna pisma, če ugibamo, res bila le dopisovanje in je bila njihova podrobna vsebina prvotno namenjena le enemu bralcu? Morda pa je bila izbira te zvrsti za avtorja zgolj primerna pripovedna strategija in je imel zapis že od začetka namen doseči čim več ušes? Na to je težko odgovoriti. Morda so res nastala kot osnovna komunikacijska funkcija med dvema posameznikoma in bila nato obdelana za tisk.² Gotovo pa je, da so epistolarno obliko Ljubljančanovega zapisa poživili subjektivni vtisi in sodbe, ki jih je avtor delil s sogovornikom, kar je pisanju dodalo vtis zaupnosti.

Domnevo, da gre morda celo za fiktivna pisma, potrjuje dejstvo, da v besedilu ni zapisov, ki bi se nanašali na dejansko komunikacijo med pošiljateljem in naslovnikom; slednji ostaja brez imena. Z izjemo omembe kraja bivanja ter dejstva, da je bil poročen in je imel živali, besedilo ne vsebuje drugih biografskih podatkov. Predvsem pa na teh straneh ne najdemo elementov, ki so pričakovani v epistolarnem besedilu, na primer spomini na trenutke, ki bi jih pošiljatelj delil z njim, odgovori na njegova morebitna radovedna vprašanja ali navedbe skupnih znancev. V tem smislu dajejo pisma anonimnega meščana vtis monologa. Poleg tega odsotnost časovnih preskokov med posameznimi pismi pri opisovanju dogajanja v mestu v tistih dneh in ista pripovedna povezava med *incipitom* prvega in *explicitom* zadnjega pisma (s šaljivo prošnjo pošiljatelja, naj izpolni obljubo o denarnem nadomestilu za poročanje o novostih)³ kažejo, da je bilo delo zasnovano kot enotno besedilo.

Tudi uporaba narečja seveda odpira vprašanja ne le o avtorju, temveč tudi o naslovniku oziroma naslovnikih (očitno je šlo za ozek krog oseb); vprašamo se tudi lahko, ali ni bila ta govorjena nemščina morda izbrana prav zaradi določenih izraznih učinkov in ali ni bila morda hkrati odgovor na strategijo, ki jo je avtor zaradi previdnosti izbral, da bi ostal neznan. Uporaba narečja je avtorju po vsej verjetnosti omogočila živahen pogovorni ton in svobodnejšo uporabo idiomatskih fraz ter pomanjševalnic, ki jih pozna avstrijska oblika nemščine, kot je »Franciskerln«. Ta se v besedilu večkrat pojavi kot zamenjava za »Franzosen«, kar nekoliko omili pomen besede.

2 Avtor med drugim dvakrat omenja pošiljanje pisem, in sicer v drugem in četrtem pismu, ko naslovnika obvešča, da bo priložil tudi večjezične razglase, ki so jih izdali Francozi. Glej *Briefe*, 1797, 10 in 21.

3 Dva »Karstner Kastreindeln«, *Briefe*, 1797, 5 in 61.

Ravnovesje med informacijami in vtisi

Odločitev, da o dogodkih, ki jih je doživel, poroča v obliki pisem, ljubljanskemu meščanu v njegovem zapisu pušča dovolj prostora za vtise in komentarje. Nekoliko podrobneje se bomo ustavili pri razmerju, ki v pismih nastane med tremi osnovnimi in pričakovanimi funkcijami. Te navaja že omenjeni Nickisch: informacija, izražanje osebnih vtisov, spodbujanje naslovnika, naj kaj naredi. (Nickisch, 1991, 13)⁴ Medtem pa opozorimo na značilnosti, ki se nanašajo na vrstni red dejstev, omenjenih v pripovedi, osebne zaimke, uporabljene v besedilu, in časovne izraze, s katerimi so opisani dogodki.

Predvsem pri navajanju dogodkov ni mogoče zaznati hierarhije bolj ali manj pomembnih dejstev. Ta sega od sprememb, ki korenito porušijo ustaljenost vsakdanjega življenja meščanov, kot je izpraznitev mesta, ko ženske in starejši odidejo iz njega, da bi našli varnejše zatočišče, ali pa je to nenehni prihod enot vojakov okupacijske vojske ter posledično povpraševanje po hrani in namestitvi, do anekdot, ki so zapisane v obliki kratkih zgodbic in so kot nalašč za popestritev poročila. Takšni so tudi opisi neprijetnih izkušenj, ki jih je doživel avtor sam, kot je tisti, ko so mu zasegli škornje, ali informacije o jedilniku, ki so ga 28. aprila postregli Bonaparteju: »Med drugimi dobrotami je bilo na mizi tudi sto špargljev, ki so tehtali 6 funtov in stali 6 forintov; ti so mu še posebno teknilo« (*Briefe*, 1797, 40). Zanimivi utrinki, kot je pravkar opisani, ali zgodba o improvizirani maškaradi, ki jo je nekega dne na ulici uprizorilo več razposajenih francoskih častnikov, v pismih naredijo opise zapletene razmer lahkotnejše. Ko se ti utrinki nanašajo na okupatorje, je namen pisca predvsem zmanjšati njihov ugled. Tudi zaradi sklicevanja na dogodke iz vsakdanjega življenja, ki včasih kot pričevalca vključujejo avtorja, predvsem pa skupnost, v kateri živi (neprijetnosti zaradi omejitve gibanja, naraščajoče cene nekaterih potrošniških dobrin, zaprtje javnih prostorov), se to poročilo nedvomno razlikuje od opisov v zgodovinskih priročnikih. V pismih Ljubljančana tako v ospredje stopi tudi mikrozgodovina. Prav zaradi pozornosti, namenjene družbeno-ekonomskim dejstvom, ki zadevajo skupnost (ne pa zaradi izbire sloga in strukture), je opis Ljubljančana primerljiv z mestno kroniko, ki jo je napisal med Napoleonovo okupacijo prebivalec kraja z območja Ferrare, trgovec Antonio Dolcetti (1993). Urednik objave ugotavlja, da je v Dolcettijevi kroniki mogoče doživeti »pripovedno svežino« z velikim občutkom za podrobnosti, tudi za navidezno nepomembna dejstva. »Ta so tesno prepletena

4 Avtor razprave med drugim omeni, da so ti momenti očitno prisotni v pismu v različni meri, odvisno od primera (Nickisch, 1991, 5).

in tako oživljajo življenjske izkušnje podeželskega človeka, ki bi jo v uradnih dokumentih le težko težko našli«. (Balzani, 1993, 6) Pripoved omenjenega meščana pa se časovno začne mnogo prej, da bi med dogodke, ki ga zanimajo, vključil v opis zgodovine svojega mesta. Šele kasneje se osredotoči na dogajanje ob zasedbi v Napoleonovem obdobju.

A vrnimo se k analizi pisem in si oglejmo še en zanimiv vidik. Poročevalec v besedilu za opisovanje dogodkov ne izbere neosebne subjekta (nemškega »man«), temveč govori, kot je pričakovano glede na pisemsko obliko, v prvi osebi ednine in pogosto tudi v prvi osebi množine, z »mi«. Tako postane udeleženec dogajanja v skupnosti, v kateri živi, in na primer zapiše: »zagledali smo«, »ves dan smo zaman čakali«, »končno lahko zadihamo« (*Briefe*, 1797, 8, 29 in 23). Tako v pisanju prevzamejo vlogo vsi trije udeleženci dogajanja: »jaz«, ki opazuje in pripoveduje, »mi«, ki pomeni skupnost, v katero je pripovedovalec umeščen, in »oni«, ki predstavlja prišleke oziroma tujce. Na precej neopaznejši način pa v pripoved vstopi naslovnik pisem, tisti »gospod boter«, ki ostaja oddaljen opazovalec pripovedovanega.

Tretjič, v besedilu lahko opazimo uporabo časov in deiktičnih načinov, ki lahko neposredno ustvarijo vtis, da je bilo poročilo napisano istočasno ali v zelo majhni časovni oddaljenosti po dogodkih, kar pripovedi daje občutek neposrednosti in bralca še bolj pritegne. V pismih namreč prevladuje prislov »danes« (približno petdeset primerov), vendar je prisoten tudi prislov »včeraj« (približno deset primerov) in, spet v isti časovni funkciji, prislov »pravkar«. Takšen je primer v naslednjem odlomku, ki se nanaša na dogodke z dne 15. aprila.

Francози nas imajo tako radi, da ne morejo živeti brez nas; danes navsezgodaj jih je prišlo novih sto, deloma pešcev, deloma konjenikov. Pravkar se je vrnilo z Vrhniko 12 bark z žitom, ki si ga Francozi niso upali odpeljati dalje, ker so jih pri Reki potolkli Čiči. [...]. Pravkar je prispela neka ženska, ki je bila odšla iz mesta v Gradec, in povedala, da je general Bonaparte vkorakal v Gradec z 2000 vojaki [...] (*Briefe*, 1797, 27; podčrtala P. F.)

V drugih kronikah iz istega obdobja, zapisanih v uradniški obliki, sta časovna oddaljenost pripovedi od opisanih dogodkov in perspektiva, s katere se o njih govori, precej drugačni. Omenimo lahko dve kroniki (de Periboni, 1997; Auersberg 1880): prva je zapis tržaškega občinskega svetnika Giulia Alessia de Peribonija, ki se osredotoča na francosko prisotnost v istem obdobju v obmorskem mestu. Druga je kronika graškega konjeniškega častnika grofa Sigmunda von Auersperga, ki pa se nanaša na Napoleonovo zasedbo Štajerske

prav tako iz leta 1797.⁵ Zadnji se na primer povsem izogiba uporabi prislova »danes«. Omejuje se na zapisovanje datumov opisanih dogodkov, zanimivih za skupnost, in uporablja kvečjemu časovne izraze, kot je »tistega dne« (*diesen Tag*). Tako Periboni kot Auersperg sta svoja poročila sestavljala v imenu svojih lokalnih uprav. Te so zahtevale natančen zapis dogodkov, če bi morda pozneje morale utemeljevati sprejete ukrepe. Bila sta torej začasna uradna poročevalca. V njihovih pisnih poročilih najdemo zelo malo osebne presoje: tako morda le opozorita na ustreznost ukrepov, ki so jih sprejeli njihovi lokalni organi. Prav tako ne govorita v prvi osebi, tudi kadar se morata iz določenega razloga imenovati. V kroniki štajerskega plemiča dobi vsebina urejeno vsebinsko strukturo in prefinjeno jezikovno čistost. Prav tako zgodovinar Franz Ritter von Krones, tesni sodelovalec revije *Mittheilungen des Historischen Vereines für Steiermark* izrecno priznava, da grofovem zapisu manjka subjektivnost in izrazna neposrednost. Auerspergovegov prispevek (po reviziji, s katero so odpravili posege prvega urednika) je v tej reviji objavil več kot 80 let po njegovem nastanku. Krones je v dodatku zapisal: »[...] pogrešamo predvsem izražanje lastnih misli in občutkov [...], pripovedovanje dogodkov v njihovi najbolj sveži neposrednosti, neizumetničenost izražanja ter lastnega in splošnega pogleda na stanje stvari, ne da bi se veliko mučili s tehtanjem besed [...].«⁶

Obe omenjeni deli sta prav tako kroniki o razmerah, ki so jih med francosko okupacijo doživljale skupnosti njihovih avtorjev, vendar v teh dveh informativne (faktografske) komponente ne spremlja prizadevanje, da bi avtorja z osebno pripovedjo opisovala dogodke. V besedilu Ljubljancana pa sta ti dve sestavini uravnoteženi. S tem namenom so delno navedeni dejanski podatki, in teh ni malo: to so dogodki, o katerih se poroča natančno, z navedbo časa in kraja, kjer so se zgodili,⁷ podatki o številu oseb, ki so sodelovale pri premikih v mesto in iz njega, ter navedba podrobnih količin zaseženega ali porabljenega blaga. Dodanih je več subjektivnih pripomb, ki ta dejstva ponazarjajo z anekdotami ali jih komentirajo. Zato je za poročilo ljubljanskega avtorja o dveh mesecih

5 Na koncu spisa Auersperga (1880, 183) je zapisan kraj in datum, ko je bilo dokončano grofovo delo: »Graz, den 2 Juny 1797«.

6 »[...] wir vermissen vornehmlich den Ausdruck der eigensten Gedanken und Empfindungen [...], die Erzählung der Begebenheiten in ihrer frischesten Unmittelbarkeit, die ungekünstelte Wiedergabe der eigenen und der allgemeinen Anschauung von dem Stande der Dinge, ohne sich viel mit dem Abwägen des Wortes [...] abzumühen.« Krones, 1880, 203 (prevod PF).

7 Omemba mestnih predelov, ulic, cerkva, vil, gradov, gostiln in odročnih krajev sestavlja pravi zemljevid mesta na zapisani datum.

okupacije značilna izrazito subjektivna perspektiva. Pri poročanju o dogajanju namreč nekatere podatke bolj poudarja kot druge, opisuje podrobnosti, pri tem pa ne manjka njegove osebne presoje. Tako na primer v nekaterih primerih izraža naklonjenost, v drugih pa odklonilnost do posameznih častnikov okupatorske vojske, prav tako kot ogorčenje nad pogostimi izpadi vojakov in opisuje svojevrstno nelagodje zaradi nevšečnosti, povezano z razmerami, kot je bila vojaška glasba, ki jo je moral pogosto poslušati: »Vojaška godba je lepa, vendar ne potrebujemo te vesele bede« (*Briefe*, 1797, 32) ali trušč, ki ga ponoči povzroči skupina vojakov, ko zapušča mesto: »Danes ponoči je bilo nekaj zmede, ko so se tu nastanjeni Francozi odpravljali na pohod v Trst in na Reko, kajti pravim vam, gospod boter, da se vaši sosedje Čiči ne morejo meriti s Francozi« (*Briefe*, 1797, 23).

Če se vrnemo k navedbi z začetka tega odstavka, sta v pismih anonimnega meščana enako prisotni dve funkcijski sestavini, značilni za pisemsko zvrst, in sicer informativna ter tista, ki je namenjena posredovanju pisateljevih čustev, medtem ko tretja funkcija, to je nagovarjanje naslovnika, ostaja skoraj odsotna; v besedilu namreč ni takšnih sporočil, razen obljubljene nagrade za pošiljanje novic ali prošnje za prijatelja, naj pozdravi svojo ženo, ki sta poleg tega del zaključnih stavkov.

Živahnost sloga

Že založnik knjižice je ob predstavitvi njene izdaje opozoril na živahen ton, ki ga je uporabil avtor: »V teh pismih so opisana mnoga nepobitna dejstva, vendar v njih ni ničesar žaljivega, in napisana so sicer nepravilno, vendar šegavo.«⁸ Zato ostanimo pri slogovnih lastnostih besedila in jih poskušajmo razložiti. Vedno znova naletimo na ostrino opisovanja vsega, kar Ljubljancana prizadevne, zlasti pa, ko govori o izpadih vojakov: »Gospod boter! Ti ljudje ogromno pijejo; vsakemu pripada vsak dan škač vina; mislim, gospod boter, da vaša krava ne popije toliko vode vsak dan. Sam pri pitju ne pustim, da bi se mi za hrbtom smejala, ampak v primeri z njimi sem senca.«⁹

Enako duhovita je tudi anekdota o njegovem poskusu, da bi razvozlal, kaj je v njegovem novem potnem listu zapisano v francoščini: »Zanimalo me je, kaj da

8 Der Verleger: Vorrede. V: *Briefe*, 1797, 3.

9 *Briefe*, 1797, 37. Odlomek je bil vseh tudi francoskemu diplomatu in publicistu, o katerem bomo govorili v nadaljevanju in ki je o tem napisal: »Décidément le brave bourgeois de Laybach se moque des Français.« (Chélarde, 1893: 17).

piše v njem, in spomnil sem se svojega prijatelja, ki govori nemško, francosko, italijansko in deželni jezik ter dela na okrajnem uradu kot carinik. Stekel sem k njemu in ga prosil, naj mi razloži, kaj je v potnem listu. Vendar sem ostal z dolgim nosom« (*Briefe*, 1797, 17).

Kot je razvidno iz zgoraj navedenega stavka, v katerem se pojavlja izraz »ostati z dolgim nosom«, je besedilo ekspresivno tudi zaradi idiomatskih fraz in idiomov govorne besede. Za lažjo predstavo naj navedemo le nekaj primerov: dan čakanja na prve tuje vojake se imenuje »žalosten kot veliki petek« (*Briefe*, 1797, 6). Naivnost kmetov, ki so pričakovali, da bodo davčni uradi v času okupacije ostali zaprti, avtor komentira s pregovorno frazo, ki najde podobno formulacijo v slovenščini: »Kmetje [so] mislili, da jim bodo pečene piške same letele v usta« (*Briefe*, 1797, 33).

Predvsem pa je Ljubljancanov govor prežet z ironijo do Francozov. Primer lahko najdemo v citatu, ki je bil predstavljen že prej in se nanaša na dogodka z dne 15. aprila. Zapisal je: »Francozi nas imajo tako radi, da ne morejo živeti brez nas« (*Briefe*, 1797, 27). Ali še enkrat: »Ob dveh popoldan so nas s svojo prisotnostjo vnovič počastili konjeniški stotnik in 40 *chasseurs*, v eni uri pa še 156 huzarjev« (*Briefe*, 1797, 29). Podobne hudomušne vrstice se v besedilu pojavijo še večkrat.

V drugem primeru nas avtor nasmeji, ko omeni učinkovit higienski ukrep, ki ga je napredni čezalpski narod 'importiral' v nove kraje. To so potrdili vsi, ki so morali po odhodu vojakov temeljito očistili cerkve, za kratek čas spremenjene v spalnice:

Moj nosač je danes pri Francozih izvedel za novo in učinkovito domače sredstvo proti ušem: na goli koži nosijo cunjjo iz flanele in ko je polna, jo operejo, ko pa je zelo polna, jo odvržejo in vzamejo novo. Pri kapucinih so pustili polno takih cunj. (*Briefe*, 1797, 58–59).

Avtor se ironično poigrava tudi z dejstvom, da se morajo Ljubljanci nenadoma soočiti s francoščino: 5. maja na primer zapiše: »Pravkar sem pri frančiškanih poslušal francosko pridigo, ki jo je s prižnice držal nek preprost francoski vojak. Dejansko nisem prav ničesar razumel, vendar mislim, da je morala biti spodbudna.« (*Briefe*, 1797, 53).

Ironija do okupatorjev, v nekaterih primerih pa tudi posmeh, s katerim omenja naivnost nekaterih meščanov, zagotavlja, da ima njegov opis dovolj distance v perspektivi in preprečuje, da bi zapadel v patetiko ali zapis, poln obsojanja.

Njegov opis popestrijo tudi nekateri francoski izrazi. Ti so tudi v funkciji opozarjanja na jezikovni spopad na kraju dogajanja.¹⁰ Zapisani so kot fonetična transkripcija, kar pa ne kaže na avtorjevo nepoznavanje francoskega jezika, temveč predvsem na pripovedno strategijo, katere namen je ustvariti humorne ali celo posmehljive učinke, odvisno od primera. Izraz »tut Swit« za *tout de suite*, ki je bil uporabljen v pismih, da bi opozoril na okornost, s katero je začasni mestni komisar, polkovnik Picard, od svojih ljudi zahteval potrebno blago, je pikra.¹¹ Še bolj humorna pa je uporaba francoščine v odlomku, v katerem je prejemnik pisem obveščen o naslednjem: »Zdaj sem pravi ljubljanski Francoz.« Pošiljatelj mu tako odgovori: »ko sem šel mimo stražnega mesta, me je poklical: "Gi-ti?" [*Qui-es tu?*]. Bil sem besen, ker nobena krčma ni bila več odprta, in sem mu odgovoril "sitno je" [*citoyen*], nakar je stražar odgovoril "pas se" [*passez*] in sem nadaljeval pot domov« (*Briefe*, 1797, 16–17). Da je izraz »sitno je« zvenel slovensko, je precej verjetno.

Vsebina pripovedi in predpostavka o avtorju

V besedilu prevladujeta dva predmeta: prva, izjemnost števil, povezanih s številom prišlekov v omenjenem okolju ter zahteva po blagu in nastanitvi,¹² in druga, to je nemir, ki ga v mesto vnesel njihov prihod. Tretja zanimiva, vendar manj istopajoča vsebina pripovedi je radovednost, ki jo je vzbudila prisotnost tuje vojske.

Omenimo prvi in najpogostejši primer: to je količina potrebnega blaga. Znano je, da je bila francoska vojaška prisotnost na kranjskem ozemlju spomladi 1797 kratkotrajna, vendar je prinašala s sabo zahteve po velikanskih količinah hrane in osnovnih življenjskih potrebščin. Te je moralo prebivalstvo zagotoviti v zelo kratkem času, da je lahko vzdrževalo takšno vojsko. Tudi naš avtor poudarja izjemnost količin. Tako 8. aprila na primer zapiše: »Danes so Francozi zasegli 6000 parov čevljev in 2000 parov novih škornjev, ki jih je dostavil neki usnjar«

10 Že Dimitz (1876, 259) je opozoril na močan smisel za »derber humor«, ki je izrazit v tem besedilu.

11 Glede zahtev po obutvi in mesu glej *Briefe*, 1797, 47 in 50.

12 Ogromne potrebe po namestitvi in oskrbi so zaskrbljeno opazili tudi drugi pričevalci, ki so napisali podobne zgodbe. To velja tudi za samega Auersperga: »Den 22. april. Die Stadt war von Offizieren und ihrem Gefolge so überladen, dass alle Zimmer doppelt und dreyfach besetzt [SIC] waren, die Requisitionen wurden immer häufiger, oft glaubten wir, es sey unmöglich, die Forderungen besonders an Brot zu bestreiten [...]« (Auersperg, 1880, 163).

(*Briefe*, 1797, 20). In poleg tega: »Bonaparte nam sporoča, da bo prišlo 10.000 njegovih vojakov iz Gradca in jim moramo priskrbeti 39.000 bokalov vina, 26.000 porcij kruha, 280 zaklanih goved in 40 klafter lesa« (*Briefe*, 1797, 37). Na naslednjih straneh, napisanih 1. maja, še zapiše: »Danes so po vseh hišah razglasili, da je treba speči kruh za 20.000 mož« (*Briefe*, 1797, 46). Medtem ko je 6. maja, torej ravno v času, ko so vojaki že zapuščali mesto, še zapisal: »ob sedmih pa so zahtevali komisarji 50 stotov riža, 200 vreč ječmena, 80 volovskih četrtin, kavo in sladkor« (*Briefe*, 1797, 56). Upoštevati je treba, da je imela Ljubljana v tistem času približno deset tisoč prebivalcev (Zwitter 1936, 49).

Posebna pozornost je namenjena mestnim nemiro, krajam, pretepom v gostilnah ali na ulicah ter različnim incidentom, kot je potopitev čolna z lesom pod čevljarским mostom. Med njimi so še požari v različnih delih mesta, na primer požar na Tržaški ulici, o katerem avtor pripoveduje, da mu je uspel ubežati le zato, ker je še pravi čas pobegniti, kolikor so ga nesle noge. Poroča tudi o pritožbah domačinov zaradi pogostih špekulacij: »Ob osmih zvečer so se začeli meščani pritoževati, češ da so trije trgovci kupili od komisarjev toliko in toliko vreč žita po 1 fl. [forint] in 30 kr. [kron] za vrečo« (*Briefe*, 1797, 19–20).

Ogorčenje Ljubljancana nad splošnim stanjem v mestu je zelo očitno. Povzročijo ga velikih zaplembe, pa tudi številne krivice, storjene posameznikom, in izpadi neprimerne obnašanja vojakov. V številnih primerih takšno razpoloženje lahko razberemo skozi tančico ironije. Izraz »Opfertisch« (darilna miza) (*Briefe*, 1797, 47) se nanaša na takojšnjo zahtevo in veliko povpraševanje po čevljih. Podoben je evfemizem, zapisan v zvezi s krajo konja, ki ga je kupil husar, ne da bi zanj odštél denar (*Briefe*, 1797, 21) ali pa slikovita podoba »lep zalogaj«, s katero pisec izraža grenko razočaranje zaradi 300 volov, ki so jih prignali s Stajerske in so jih takoj predali Francozom: »Pogled nanje je bil zelo lep; bilo jih je za dober zalogaj, ki bi lahko potolažil tudi naše želodce« (*Briefe*, 1797, 53).

Besedilo, kot že opisano, omenja tudi eksotični pridih ob prihodu tujih vojakov. Avtorjev pogled tako ujame na primer njihove uniforme in jih opiše. O dragonarjih, ki so pravkar prispeli v mesto, lahko preberemo: »Vzbujajo strah. Imajo medeninasta pokrivala; lasje jim lezejo izpod njih in puščajo jih razpuščene kot ženske. Vsi nosijo vranje črna peresa; nobenih drugih ne vzamejo« (*Briefe*, 1797, 37). Ob neki drugi priložnosti, bilo je 29. aprila, je avtorjevo pozornost pritegnil nov prihod 170 *chasseurs*, med katerimi je bil tudi čeden temnopolt možki: »Pri tem eskadronu je bil konjeniški stotnik čeden Maver« (*Briefe*, 1797, 41). V takšnih primerih torej ne manjka vtisov očitnega navdušenja in občudovanja.

Glede na oblikovanost pripovedi in vrsto posredovanih podatkov je treba vsekakor postaviti nekaj domnev o anonimnem sestavljalcu omenjenih pisem.

Ironija, značilna za besedilo, skupaj s skrbno izbiro nekaterih izrazov (to velja za upravni oziroma pravniški izraz »licitacija«, *Briefe*, 1797, 18) in natančnost navedenih informacij, nakazuje, da bi bil avtor lahko precej izobražena, pa tudi duhovita oseba: človek brez široke kulture bi marsikatero od zapisanih podrobnosti niti ne opazil. Ko v besedilu govori o sebi, se predstavlja kot 60-letni moški, ki ni dober v pisanju. Ne obvlada ga, saj nima niti srednje izobrazbe.¹³ A to je namenjeno le predstavitvi lika. Avtor je zagotovo poznal tehnično izražanje in pisno komunikacijo, kot je precej jasno razvidno iz celotne oblikovanosti besedila. Med drugim dobro obvlada pravila pisemske zvrsti. Naslovnika ustrezno nagovori, ga opozori na nekatere posebne okoliščine ter po pričakovanih oblikuje začetek in konec pisem, pri čemer uporabi primerne izraze (npr. utrujenost ob koncu dneva kot utemeljitev za zaključek pisma). Nekatero informacijo in izbira besednih zvez bi lahko nakazovale, da je bil avtor *Pisem* uslužbenec občinske uprave, zadolžen za nadzor nad logističnimi službami. Podrobno namreč opisuje, kaj so Francozi zaužili na družabnih srečanjih v mestni hiši, in uporablja glagole gibanja, zaradi katerih si lahko mislimo, da je moral biti ob takih priložnostih v stavbi. Tako večkrat zapiše: »je prišel na občino« (*Briefe*, 1797, 23 in 56), in ne »je šel na občino«. Tudi druge naloge, ki naj bi jih opravljal v teh tednih (zbiranje kruha in slame, varovanje pred morebitnimi požari v zadnji noči bivanja francoskih vojakov), nam pomagajo sklepati, da bi bil lahko avtor občinski uslužbenec.

Zaključek

Kaj je anonimni pisec s svojimi pismi dodal k že znanim podatkom o prvi francoski okupaciji kranjske prestolnice? Zagotovo ne novih podatkov; prej osvetljuje že znane stvari z vidika nekoga, ki je te dogodke doživljal kot preprost državljani. Raoul Chélard je o tem in podobnih pričevanjih očitvidcev zapisal: prav odsotnost zgodovinopisnih prizadevanj daje takšnim zapisom »zelo poseben okus po resničnosti.«¹⁴ Diplomati je leta 1893 objavil delo o

13 V prvem pismu avtor pojasnjuje, da osnovna šola, imenovana Normalschule (»Nurmall Schull«), v njegovem času še ni obstajala.

14 »L'absence complète de prétention historique et le fait que ces rapports ont pour auteur des gens du peuple, et non des historiens, leur donnent une saveur et un caractère de vérité, tout particuliers.« (Chélard, 1893, 2)

stališčih, ki so jih prebivalci avstrijskih ozemelj izrazili o francoskih častnikih med tremi napoleonskimi pohodi na tem območju: njegovo delo je temeljilo na branju v Franciji neobjavljenih poročil, ki so jih večinoma napisali avstrijski državni uradniki in kurati, upošteval pa je tudi spise anonimnega Ljubljjančana, iz katerih so v francoskem prevodu citirali dolge odlomke – tudi to dejstvo vsaj nekoliko govori o odmevnosti pisem našega avtorja tudi v tujini.

Če jeokus po resničnosti, kot ga je imenoval Chélard, kakovost, ki jo je mogoče pripisati vsem obravnavanim spisom v njegovem delu in na splošno tej zvrsti dokumentov, lahko ugotovimo, da je v primeru ljubljanskega besedila dodana kakovost tudi njegova (imenujmo jo tako) literarnost. To lahko zaznamo kljub prisotnosti ortografsko približnega jezika. Za pisanje tega avtorja, kar je bilo na teh straneh že poudarjeno, so značilni pripovednost (omenimo le številne in slikovite kratke zgodbe, ki izhajajo iz vsakdanjih situacij), občutek za podrobnosti, živahnost in izrazna duhovitost, pa tudi sposobnost povezovanja z bralcem, kar dokazuje že sama pisemska oblika. Njegovo besedilo si zasluži, da ga ne beremo le zaradi informativne, pač pa tudi zaradi estetske vrednosti.

Poleg tega subjektivni pogled na navedbe v besedilu daje kritično sodbo o Napoleonovi prvi zasedbi Kranjske in posebej Ljubljane. Kot je že bilo omenjeno,¹⁵ se zdi, da te sodbe ne podpira prepričana ideologija privrženosti cesarski politični liniji, temveč jo predvsem vodi družbenopolitična občutljivost, ki se izraža v solidarnosti do avtorjeve skupnosti ter ob dogodkih, ki so jo postavili na preizkušnjo. To je dovolj uravnotežena sodba, predvsem zaradi občutka distance, ki ga zagotavlja ironija: s takšnimi postopki avtor posmehljivo opisuje hrabrost okupatorske vojske (ob omembi vojaških izgrediv in nepredvidljivosti njihovih častnikov), ob tem pa opozarja, ko je to primerno, tudi na naivnost svojih rojakov. Svojih stališč očitno ne zapiše le na osnovi posameznih hitrih ocen, pač pa jih izreka uzaveščeno skozi celovitost izraznih možnosti oziroma na osnovi izbrane oblike izažanja in pripovedne oblike. Namen tega članka je poudariti prav to posebnosti besedila.¹⁶

Prevod: Stane Mažgon

15 Glej članka, omenjena v opombi št. 3.

16 Članek je nastal v okviru programske skupine Literarnoprimerjalne in literarnoteoretske raziskave P6-0239, ki jo iz sredstev proračuna RS financira ARIS.

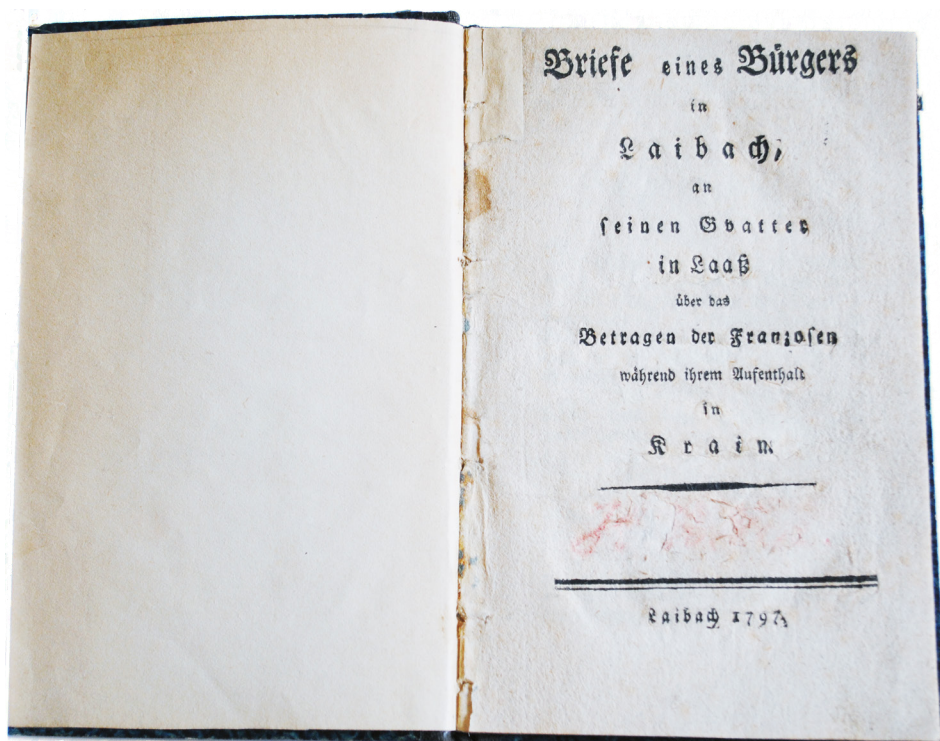
Viri in literatura

Viri

Briefe eines Bürgers in Laibach. Ljubljana, 1797.

Literatura

- Auersperg, Sigmund Graf von, 1880: Tagebuch zur Geschichte der französischen Invasion v. j. 1797 (ur. Kratochwill J.). *Mittheilungen des Historischen Vereines für Steuermarkt.* 28. 106–209.
- Balzani, Roberto, 1993: Nota introduttiva. V: Dolcetti. 5–6.
- Chélard, Raoul, 1893: *Les armées françaises jugées par les habitants de l'Autriche, 1797 – 1800 – 1809. D'après des rapports de l'époque,* Paris, E. Plon, Nourrit et Cie.
- Dimitz, Avgust, 1876: *Geschichte Krains, von der ältesten Zeit bis auf das Jahr 1813,* Bd. 4. Laibach, I. Kleinmayr & F. Bamberg.
- Dolcetti, Antonio, 1993: *Le cronache di Pontelagoscuro: 1796–1801* (ur. Balzani, Roberto). B.E.R.F. Biblioteca europea della rivoluzione francese. Bologna: Edizioni Analisi.
- Farinelli, Patrizia, 2023: Zgodovinska pričevalna vrednost anonimnih pisem o dogajanju v Ljubljani med prvo francosko okupacijo (1797). *Kronika.* 71/2. 327–334.
- Farinelli, Patrizia 2024: Lubiana sottosopra. Da un'anonima cronaca in forma epistolare sull'occupazione francese di Lubiana (1797). V: *Tra paesaggio e territorio: percezione degli spazi geografici nelle aree slovene e sul litorale adriatico tra sette e Ottocento* (cur. Bouchard, François; Farinelli, Patrizia). Padova: Il Poligrafo. 183–202.
- Krones, Franz Ritter von, 1880: Erläuterungen zum voranstehenden Tagebuch. V: Auersperg. 203–209.
- Nickisch, Reinhard, 1991: *Brief.* Metzler: Stuttgart.
- Periboni, Giulio Alessio de, 1997: *Giornale della venuta dei francesi 1797.* Trieste – Gorizia: Istituto giuliano di storia, cultura e documentazione.
- Volli, Ugo, 2021: Qualche riflessione semiotica sulla temporalità della cronaca e della storia. *E/C. Rivista dell'Associazione degli Studi Semiotici.* 15/32. 49–55.
- Zwitter, Fran, 1936: *Prebivalstvo na Slovenskem od XVIII. stoletja do današnjih dni.* Ljubljana: Znanstveno društvo. Dostopno na: <http://hdl.handle.net/11686/9169> (25. 09. 2025)

Naslovnica knjige *Briefe eines Bürgers* (NMS, avtorica posnetka Patrizia Farinelli)

**BRIEFE EINES BÜRGERERS IN LAIBACH,
AN SEINEN GVATTER IN LAASS
ÜBER DAS BETRAGEN DER FRANZOSEN
WÄHREND IHREM AUFENTHALT IN KRAIN**

Transkripcija tiskanega izvoda iz leta 1797

Marija Mojca Peternel

Vorrede.

[S. 3–4]¹

Ein hiesiger Bürger hat ein ordentliches Tagebuch über die Begebenheiten seit dem Einmarsche der Franzosen in Laibach bis zu ihrem Rückzuge, das ist vom 28. März bis 8. May geschrieben, welches ich aus Gefälligkeit zu durchlesen erhielt.

Der Inhalt dieser Briefe begreift lauter unläugbare Thatsachen, aber nichts beleidigendes, und die Schreibart ist zwar unkorrekt, jedoch launicht. Dieß brachte mich also auf den närrischen Einfall, diese Briefe im Druck herauszugeben, in der Hofnung, daß selbe von manchem nicht ohne Vergnügen gelesen werden dürften, da man zugleich eine kurze, in Chronologischer Ordnung abgefaßte Uibersicht der ganzen Geschichte erhält.

Sollte dieses erste kleine Heft nur einigen Beyfall finden; so wird auch noch ein zweytes nächstens nachfolgen, welches eini[g]e² Vorfälle auf dem Lande, und ein verläßliches Verzeichniß aller von den französischen Truppen hier eingehobenen Requisitionen enthalten wird.

Laibach den 26. May 1797

Der Verleger

1 Navedbe strani v oglatem oklepaju se nanašajo na strani v originalnem besedilu.

2 V viru »einiae«.

Erster Brief.

[S. 5–7]

Lieber Herr Gvatter!

Nach unsrer Verabredung mechte ich dem Hern Gvattern gern alle Neuigkeiten schreiben, wenn d' Franzosen her kommen, damit ich mir die zwey versprochenen Karstner Kastreindeln verdiene; aber es ist aine harte Arbeit vor mich; denn vor 60 Jahren, als mein Mueter der Welt ein unvergeßlichs Gschenk mit meiner Person gmacht hat, da war noch kein Nurmall Schull, und seit 20 Jahren hab ich kaum 10 mall mein Namen gschrieben, es ist also kein Wunder, daß daß Schreiben bey mier schlecht von Staten geht.

Ich wil mein Wort doch halten, aber der Herr Gvatter mues mier versprechen meine Brief kainen Menschen lesen z' lassen.

Gestern als am 28. Marzi haben wir hier kain kaiserligen Soldaten mehr gesehen, weil alle über die Sau hinaus g' marschiert seynd. Da wars recht langweilig, und alle waren wir in der größesten Forcht, und Schroken, was mit uns gschehen wird.

Den 29. Marzi. Heunt seynd wenigstens 2000 Bauern von Land herein kommen, jeder mit einem leren Sack, und da hab ich glaubt, sie warten auf d' Franzosen, und werden jeder ainen Franzosen in Sack stecken, den Sack zubinden, und ins Wasser werfen. Aber ich hab mich girrt, die Bauern sein nur herein kommen das Magazin helfen aus z' leren, damit d' Franzosen nichts kriegen sollen; aber d' Bauern seyn recht gfopt gwesen, sie haben kain Kern mehr gfunden, und haben also mit den leren Söcken wieder abziehen müessen. Diesen ganzen Tag ist' s so traurig gwesen, wie an Karfreytag, weil die Klocken nicht haben derfen gleitet werden.

Seit 3 Tagen geht das Auswandern immer fort, wenigstens der dritte Theill der Stadt ist schon mit Sack und Backh darvon.

Einige alten Weiber haben sogar alte Bethstädte, alte erdene Höfen, und Reindeln in die Sicherheit gbracht. Au weh! Herr Gvatter, mein teire Ehstandsporzion hat sich auch nimer aufhalten lassen, und ist mier heunt darvon glofften. Ich bin über diesen Verlurst so untrestlich, das ich unmeglich mehr schreiben kann. Ade.

Laibach den 29. Marzi 1797

Zweyter Brief.

[S. 8–10]

Lieber Herr Gvatter!

Ich bin noch nit recht bey mier selbst, weil ich ein armes verlassenes Weisel bin.

Am 30. Marzi früh um halb 8 Uhr sahen wir hier den ersten französischen Oberstleitenant mit einem Tromenter hier ankommen, welcher mit seiner Be-
deckung von 5 Wurmser Hussaren in Kofehaus gfruegstückt, und nachher mit
seinen Petetschen an den k. k. General Hochenzoler auf die Saubrukhen abgereist
ist. Um 11 Uhr war er schon wieder da, hat hier z' Mittag gessen, und ist um 2
Uhr wider nach Oberlabach zurück greist. Mit diesen Oberstleitenant seynd auch
3 Herren Komisarien von hier zum General Bärntod abgangen, um mit ihm vo-
raus zum besten des Lands z' reden.

Gestern um 9 Uhr früh kam ein französischer Rithmaister mit ein Leitenant und
30 Reiter, (Scheißär gnant) durch die Stadt gsprengt, welche vor dem Rathaus
front machten. Der Rithmaister gieng auf das Rathaus mit seinen Auftrag, wo er
auch ein Stafeten aus Klangfurt von General Bonabarth erhielt. Indessen empfin-
gen die 30 Scheißär Brandwein, Wein, und Brot Fruehstuck, es schmeckte ihnen
so guet, das alle b' sofften waren. Einer von diesen hat teutsch können, und hat
uns unter andern auch vertraut, das die Reublig noch dreymalshundert tausend
solche Scheißär hat. Die 2 Ofizir haben auf den Rathaus auch Ruhm und Do-
keyer zum Fruestuk gnommen, und um 11 Uhr seynd alle wider darvon gritten.
Heunt in der Fruh hörten wir schon, daß diese nemlichen Scheißär zu Bresowiz,
Mosttal, und Stroblhof gwesen seynd, und alles, was ihnen zu Gsicht stund, mit-
gnommen haben.

Um 2 Uhr kamen wieder 95 Mann von Freykor zu Ferd, welche durch alle Gassen
mit g'spanten Han herum gritten seynd, hier an, und um 5 Uhr sahen wir auch
320 Granatier mit Gogarden einmarschieren, welche alle im Landhaus einkuar-
tirt worden sind.

Just hab ich von Puchtrucker ein neues frnzösisches Patent, oder Broglamazion be-
kommen, welches ich dem Hrn. Gvatter also warm mitschicke, es ist in 3 Sprachen
gedruckt, der Herr Gvatter kann sich nach Belieben eine ausklauben.

In dieser Broglamazion versprechen uns die französischen Generalen die scherfe-
ste Mannszucht z' halten, alles bein alten z' lasen, uns z' schitzen, und z' schirmen,
und wollen weder uns, noch unsern alten Weibern was leids thun. Nun seynd wir
wider ruhig, und da auch ich mied, und schlefrig bin, so will ich für heunt auch
zur Ruhe gehn.

Laibach den 1. April 1797

Dritter Brief.

[S.11–15]

Den 2. April

Lieber Herr Gvatter!

Heunt in der früh um 1 Uhr haben d' Franzosen bein wilten Mann die Kesten aufbrechen wollen, und in der Gratische Vorstadt habns einem Fabriganten Weib ihre Sachen gnommen, und ihr die goldnen Ohrheng von Ohren griffen. Einem armen Madl habens auch 3 fl. gnommen, aber der General hat ihr dafür ein holänder Dugaten g' schenkt.

Nachmittag um 2 Uhr ist abermal ein Batalion frischer Trupen eingrukt, die alle bey der Sau gampieren mueßten.

Den Granatier, der d' Fabrigantin heunt in der frueh ausgraubt hat, habens ins Freiheitszimmer gsetzt, wo er nicht heraus darf. Der General hat diesen Granatier gleich wollen maustodt schiessen lassen, wenn nich die Stadt vor ihn vorgebetten het. Heunt ist publiziert worden, daß ein jeder, der Kaiserlige Sachen hat, selbe hergeben soll, und daß alle Ferd zu der Vorspan müessen gstellt werden.

Nachmittag sind 2 französische Scheißär auf Sittig gritten um d' Ferd unsers Herrn Bischofs abz' holen, aber sie werden nichts finden.

Den 3. April. Heunt in der früh seynd 30 Scheißär mit ain Wegwaiser auf Neustattel in Unterkran gritten. Um 12 Uhr seynd wider 2000 Mann, 2 Kompanien Granatier, und das übrige Muschetier hier ankommen. Um 2 Uhr hat der Herr Verwalter zu Kaltenbrun 4 Franziskerln wegen Egszessen in d' Einsatz führen lassen.

Um 12 Uhr war der General Bärntod selbst auf dem Rathaus, und hat den Magistrat und d' Burgerschaft versüchert, daß kainen was leids gschehen wird; er sey zwar als Feind da, er wolle aber zeigen, daß er die strengste Manszucht unter seinen Völkern halte. Wegen den Engländern hat er auch was gsagt, das hab ich aber nicht verstanden. Dieser General hat auch befohlen, daß alle Emter in ihrer Amthierung fortfahren sollen, und das eingfallene Geld soll zur Unterhaltung seiner Armees verwendet werden, weil uns der General Ponabarth kaine Brantschatzung auflegen will. Um 4 Uhr hat der General Bärntod alle Magistratspersohnen zu sich in den Fürsterzbischöfligen Hoff kommen lassen, und hat d' neue Landstell, oder Muni-zibalitet eingsetzt, die aus 10 Ratsgliedern besteht. Um 5 Uhr ruckte wider eine Division Infantri mit Fahnen und tirkischer Musig ein, die aufn Blatz Front machte. Der General Bärntod hat diesen Leuten vor der Front selbst befohlen, daß sie sich ruhig verhalten solln, sonst werd er alle Egszessen ohne Gnad und Barmherzigkeit mit den Todt strafen.

Heunt hat in allen Häusern für 12000 Mann Brod g'pachen werden müessen. Die Franzosen haben 7 Wagen voll Tabak, welchen das k. k. Tabakamt fortgeschickt hat, in Kraxen eingeholt, und nach Laibach z' ruck bracht.

Den 4. April. Um 11 Uhr sind abermal 300 Mann Infantri eingruckt, und in der Vorstadt einkuartirt worden. Die französischen Generals und einige Offizier haben z' Mittag auf der hiesigen Tuechfabrig gspeißt. Um 3 Uhr haben d' Tamber auf einmal in allen Gassen Rebel gschlagen, und hernach ist d' Mannschaft 2 Eschkadron Scheißär, und 2 Kompanien Infantri ausgeruckt. Ich hab nit gwußt, was das bedeuten soll. Endlich habn sie den Granatier, der d' Fabrigantin in der Gratische ausgraubt hat, vor' s Rathaus bracht, und habn ihm da das Todtsurtheil vorglesen.

Herr Gvatter, der Mensch hat Kuraschi ghabt! das kumt aber daher, weil diese Leut kaine Regilion habn, so fürchten sie kain Höll, kain Fögfeyer, und auch den Todt nit. Vor lauter Freud zum Sterben har er sich ein tüchtigen Rausch angtrunken, und wie sie ihm das Urtheil vorgsagt haben, ist er ohne Forcht mit dem Huet auf dem Kopf, d' Pfeifen in Maul und ain Rosolifläschel untern Arm da gstanden. Wie s' aber ghaissen hat, daß er todt gschossen wird, hat er Rosaliflaschel wekg' worfen. Nachdem haben s' den armen Sinder zu der Dumkirchen geführt, aber s' mueß ihm noch z' frueh zum Sterben gwesen seyn, weil er ihnen aus den Karre entwischt ist. Zum Unglück hat ihn aber ein Offizier gleich ertapt, und z' ruck bracht. Da haben s' ihn an die Dumkirchen anglant, d' Augen verbunden, und in 7 pif paf war er Tod. Den Toden habn s' gschwind auf einer Later auf d' Pollana Vorstadt tragen und ihn dort auf ain Akher einschart.

Abends um 6 Uhr haben 4 französ. Soltaten bein Resselwürth grauft, ainer ist todt gstochn worden, und der Theter ist in d' Einsaz kummen. Eben jezt ist bubliziert worden durch Trumelschlag, daß kain Ofizier ohne Quartierzetl soll ins Kuartier gnommen werden, daß man kain Soltaten ohne Geld etwas geben soll, und das nach Zapfenstraich alle Würthshaiser gspert müessen seyn, und so hab ich halt auch müessen früherer schlaffen gehn, weil d' Würthshaiser zue waren.

Französische Republik

Freiheit

Gleichheit

Hauptquartier zu Magensfurt den 12 Germinal, im 5ten Jahre der
einen und untheilbaren französischen Republik.

B o n a p a r t e

An die Bewohner Krains.

Die französische Armee kommt nicht in Euer Land, um es zu erobern, nicht um Eure Religionsübungen, Eure Sitten, Eure Gebräuche auch nur von ferne zu verändern. Sie ist die Freundin aller Nationen, besonders der braven Völker Deutschlands.

Die ausübende Macht der französischen Republik, das Direktorium hat keinen Ausweg unversucht gelassen, um die Trübsale, die schwer auf Eündern liegen, zu entfernen. Ja es entschloß sich den ersten Schritt zu thun, um den General Clarke als Bevollmächtigten nach Wien zu senden, um dort den Grund zu den Friedensunterhandlungen zu legen. Allein der Kaiserhof hörte nicht auf ihn, erklärte vielmehr zu Vizenza durch den Herrn de S. Vincent, daß er die französische Republik nicht anerkenne. Hierauf beehrte General Clarke einen Reisepaß um mit dem Kaiser persönlich sprechen zu können, doch die Minister fürchteten nicht ohne Ursache, daß dessen beschiedene Vorschläge den Kaiser zum Frieden bewegen möchten, und besetzten, gebendet durch englisches Gold, Kaiser und Reich, da sie für sich keinen Willen mehr hatten, welcher bereits von den treulosen Engländern, dem Schrecken Europens, seine Richtung erhielt.

Bewohner Krains! Ich weiß es, Ihr haßet so, wie wir die Britten — das Volk, welches nur allein durch den gegenwärtigen Krieg gewinnt — und Eure Minister, dessen Mischlinge. Wir leben schon seit sechs Jahren im Kriege, allein wir wissen es, daß der Wille des braven Hungars, des aufklärten Bewohners Wiens, und des gutmüthigen, unbedorbenen Krainers, daran keinen Theil hat.

Doch laßt uns auf England, auf die Minister des Kaiserhofs bersehen, seien wir Freunde. Der französischen Republik stehen gegen Euch die Rechte des Eroberers zu. Doch ein Einverständnis, das uns gegenseitig bindet, soll sie verschwinden machen. Ihr werdet Euch nicht in einen Krieg mengen, der Euren Weisfall nicht hat, Ihr werdet uns Lebensmittel reichen, deren wir notwendig haben dürften. Ich meinerseits will Eure Religion, Eure Sitten, Euer Eigenthum beschützen. Ich werde Euch keine Contribution auflegen. Ist der Krieg nicht an sich schon fürchterlich genug? Laßt Ihr nicht schon genug, Ihr unschuldige Opfer der Fehltritte anderer. Alle Gaben, die Ihr bis nun an den Kaiser zu entrichten pflegtet, werden Euch den Schaden, den Euch der Durchzug der Armee notwendig verursachen muß, ersetzen, und zugleich zur Bezahlung der gelieferten Lebensmittel dienen.

In Bezug auf das Gesagte befehlt der General en Chef, folgendes.

Erstens: Die Religionsübungen werden ohne mindester Abänderung fortgesetzt; den Bischöfen, und Religionsdienern, die sich aus einer übel verhandelnen Furcht von ihrer Herde entferneten, steht es frei zurückzukehren, und ihrem Dienste vorzustehen, auch will ihnen der Generalsstab in dieser Absicht Reisepässe ausfertigen.

Zwei

Zweitens: Kraam wird von einer Kommission regieret werden, die aus zehn Gliedern bestehen, und den Namen eines Centralguberniums, dem die politische, bürgerliche, und verwaltende Macht eingeräumt ist, führen soll.

Drittens: Alle bereits bestehenden bürgerlichen, und Criminalgesetze werden beibehalten.

Viertens: Alle mittelbaren oder unmittelbaren Abgaben, die bisher dem Kaiser, oder der Provinz zufließen, werden von nun an von gedachter Kommission eingehoben, und für die öffentlichen Nothdurften, zum Ankaufe der Lebensmittel für die Armee, und zur Entschädigung der Privaten, die durch den Durchzug der Armee gelitten haben, verwendet werden.

Fünftens: Die Kommission wird alle Ansuchen treffen, alle Maßregeln nehmen, die zum Schutze der bürgerlichen, richterlichen, und Finanzverwaltung des Landes dienen können.

Sechstens: Dieselbe wird sich in verschiedene Abtheilungen trennen, wird ihren Präsidenten, und Sekretär benennen, welcher letztere jedoch nicht aus den Gliedern der Kommission gewählt werden darf.

Siebtens: Das Gouvernement wird aus folgenden Gliedern bestehen, als:

Anton Podobnig.
 Friderich Kastelliz.
 Baron Bernard von Rosetti.
 Karl Baron Hallerstein.
 Johann Gollmaier.
 Anton von Niskoletti.
 Raigersfeld, Eveque Suffragant.
 Joseph Lukmann.
 Joseph Kofel.
 Johann von Desselprumer.

Diese haben den Eid geleistet, den Befehlen, die sie in Hinsicht auf die französische Republik erhalten werden, zu gehorchen.

Der General Bernadotte wird diese Glieder einsetzen, gegenwärtige Anordnung aber ist in französisch, deutsch und krainerischer Sprache in Druck zu legen, und öffentlich anzuschlagen.

Buonaparte.

Vierter Brief.

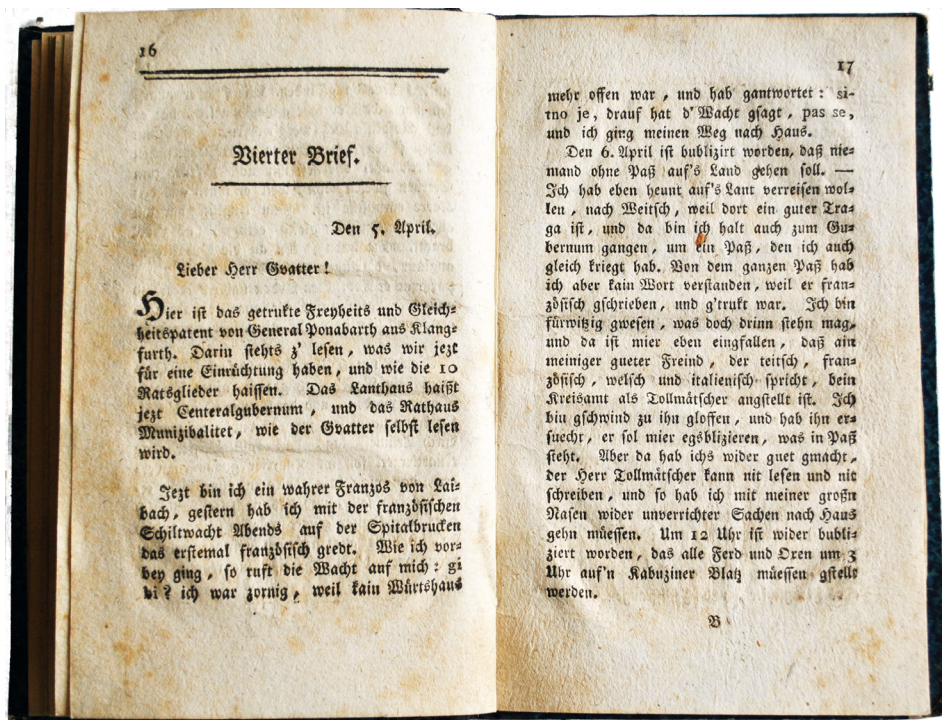
[S.16–23]

Den 5. April

Lieber Herr Gvatter!

Hier ist das getruckte Freyheits und Gleichheitspatent von General Ponabarth aus Klangfurth. Darin stehts z' lesen, was wir jezt für eine Einruchtung haben, und wie die 10 Ratsglieder haissen. Das Lanthaus heißt jezt Centralgubernum, und das Rathaus Munizibalität, wie der Gvatter selbst lesen wird.

Jezt bin ich ein wahrer Franzos von Laibach, gestern hab ich mit der französischen Schiltwacht Abends auf der Spitalbrucken das erstemal französisch gredt. Wie ich vorbey ging, so ruft die Wacht auf mich: gi bi? ich war zornig, weil kain Würtshaus mehr offen war, und hab gantwortet: sitno je, drauf hat d' Wacht gsagt, pas se, und ich ging meinen Weg nach Haus.

Briefe eines Bürgers [...], odlomek s strani 16–17
(NMS, foto: P. Farinelli)

Den 6. April ist publiziert worden, daß niemand ohne Paß auf's Land gehen soll. – Ich hab eben heunt auf' s Land verreisen wollen, nach Weitsch, weil dort ein guter Traga ist, und da bin ich halt auch zum Gubernum gängen, um ein Paß, den ich auch gleich kriegt hab. Von dem ganzen Paß hab ich aber kain Wort verstanden, weil er französisch gschrieben, und g' trukt war. Ich bin fürwitzig gwesen, was doch drinn stehn mag, und da ist mier eben eingfallen, daß ain meiniger gueter Freind, der teitsch, französisch, welsch und italienisch spricht, bein Kreisamt als Tollmätscher angestellt ist. Ich bin gschwind zu ihn gloffen, und hab ihn ersuecht, er sol mier egsblizieren, was in Paß steht. Aber da hab ichs wider guet gmacht, der Herr Tollmätscher kann nit lesen und nit schreiben, und so hab ich mit meiner großn Nasen wider unverrichter Sachen nach Haus gehn müessen. Um 12 Uhr ist wider publiziert worden, das alle Ferd und Oxen um 3 Uhr auf' n Kabuziner Blatz müessen gestellt werden.

Eben haben d' Bauern von der Siska 2 Franziskerln mit Stricken gbunden hereinbracht. Heunt um 3 Uhr het das hier liegen bliebne Tabak Matrial Küstenweiß soln lizitando verkauft werden; aber einige Herren Kaufleut haben den ganzen Vorrath um ain billichen Preiß übernummen, und verkaufen den Tabak in kleinen und in grossen wohlfeiler als vorhero. – Heunt ist auch das hier bliebene k. k. Spital nach Görz transpordirt worden. – Um 4 Uhr hat der General Bärntod ein Stafetten erhalten, daß seine Kolonne gleich aufbrechen, und eiligst nach Klangfurth marschieren sol.

Dem Herrn Baron von Kodelli haben d' Franzosen alle Ferd und Oxen weggenommen, welche aber bezahlt werden sollen. Um 5 Uhr seynd abermal 300 Mann Infantri, und 60 Scheißär hier ankommen. Die erste Kalon hat über 60 Arrestanten ghabt.

Diesen Nachmittag seynd über 4000 Man hinter der Stadt vorbei nach Klangfurth samt ihren Feldstucken marschiert. – Heunt fröh um 8 Uhr ist publiziert worden, das alles Ferdgschier, und Ferdsträngen müessen auf' s Rathaus glifert werden. Um 9 Uhr seynd wider 150 Scheißär ankommen. Um 10 Uhr ist das neue Centnregubernum auf dem Landhaus einstellirt worden. Um 11 Uhr seynd abermal Trupen nach Klangfurth marschiert. Um 2 Uhr hat ein französischer Komiser den Waizen bey den Klosterfrauen dreyen hiesigen Handelsmännern verkauft, ob aber die Seck alle richtig gzehlt waren, waiß ich nit. Sonst war in diesen Tag alles ruhig und still. Den 7. April um 11 Uhr ist publiziert worden, daß 1000 bar Schueh und Stifel, wenn selbe auch nit mehr neu seynd, auf' s Rathaus soln gbracht werden.

Zu Mittag speisten Centnergubernums und Munizibalites Glider mit dem General Friant und andern französ. Ofizieren auf' n Rathaus, und wehrend der Tafel war tirkische Musig.

Um 3 Uhr ist die Schuester Zunft auf' s Rathaus berufen worden, daß sie sollen so viel neue Schueh und Stifel machen, als sie können; Die Schuester haben aber vorgeben, daß sie ihren Vorrath schon glifert hetten, und daß sie kain Löder haben, neue Schueh machen z' können.

Um 4 Uhr ruckten abermal 300 Mann mit klingenten Spil und fliegenden Fahnen hier ein.

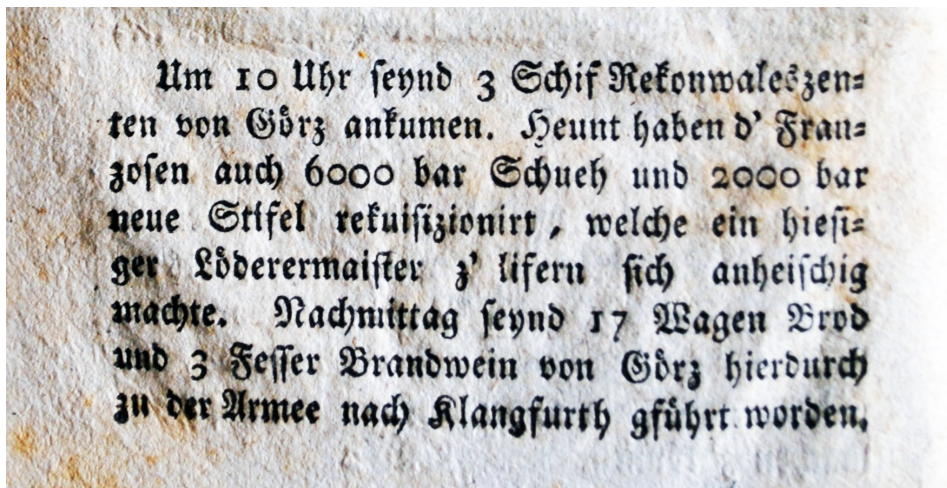
Abends haben d' Burger schont angfangt z' murren, daß die drey Handelsleut so viel Seck Waizen, den Sack um 1 fl. 30 kr. von dem Komisari g' kauft habn. Den 8 April in der frueh um halb 8 Uhr ist austrumelt worden, daß Abends nach 8 Uhr niemand ohne Licht auf der Gassen gehn darf, und wenn ain d' Batrol anruft, so soll man sagen: Burger; (auf französisch fitno je) ansonsten sezt man sich ainer Verantwortung aus. Auch ist bekannt gmacht worden, daß ain jeder Einwohner, der ain Dienstbothen aufnimt oder entläßt, solches der Munizibalität anzeigen sol.

Um 10 Uhr seynd 3 Schif Rekonwaleszenten von Görz ankumen. Heunt haben d' Franzosen auch 6000 bar Schueh und 2000 bar neue Stifel rekuisizioniert, welche ein hiesiger Lödermaister z' lifern sich anheischig machte. Nachmittag seynd 17 Wagen Brod und 3 Fesser Brandwein von Görz hierdurch zu der Armee nach Klangfurth gführt worden.

Den 9. April frueh seyn einschichtig Leut ankumen, 12 Mann habn alzeit ein Drumel ghabt, und um 9 Uhr seyn auch 12 Scheißär eingritten, die um 12 Uhr mit 50 Mann Infantri ihren Weg ins Unterkran gnommen haben. Abends war tirkische Musig in Fürsterzbischöfligen Hof.

Da schick ich dem Herrn Gvattern wider ain neu getruktes Patent von General Bärntod, aber es ist nur in 2 Sprachen, als teutsch und in der Landswehrung g' trukt. Drin steht, daß d' Wankozettl wider wie vorher müessen angnommen werden. Diese Wolthat haben wir blos den Centralgubernum z' vertanken.

Den 10. April frueh um 7 Uhr ist unter der Schuesterbrucken ein Schif mit Holz z' Grund gangen. Um 9. Uhr seynd 3 Wagen Brod von Unterkran hierher gführt worden, auch seynd einige Scheißär und Ofizier hier ankumen. Eben ist auch der spanische Konsul in Triest, der beim General Ponabarth in Jutenburg war um ain Nachlaß der in Triest aufgelegten Brantsteyr zu erwirken, hier anglangt.

Briefe eines Bürgers [...], odlomek s str. 20
(NMS; avtorica posnetka Patrizia Farinelli)

Um 10 Uhr ist austrummelt worden, daß kein Getrad, oder andere Löbensmittel aus der Stradt, wohl aber herein geführt werden darf. Heunt seyn auch wieder einige Trupen nach Klangfurth marschirt. Den 11. April um 8 Uhr frueh habn d' Bauern ain Husarn g' bunden herein glifert, weil er auf dem Lant aine Stuetten ohne Geld kauft hat.

Um 2 Uhr ist ein General mit seinem Adjutanten von Ponabarth ankommen, und der hat erzehlt, daß die Kaiserligen ainen Wafenstillstand auf 3 Monat von General Ponabarth verlangt habn, und der General habe selben nur 5 Tag bewiligt.

Heunt ist wider die erste Post von Görz und Triest hier ankommen, auch seynd für das Spital in Görz 1000 Zentner Mel verlangt worden, und unser Zentralgubernum hat von den hiesigen Handelstant 10000 fl. als ein Darlechen zu Bestreitung der nothwendigen Ausgaben anverlangt.

Die heutige Nacht war etwas unruhig, indem viele der hier gstandnen Franzosen wider z' ruck nach Triest und Fiume marschirt seynd, weil dem Hrn. Gvattern seine Nachbarn, die Tschitschen, sich mit den Franzosen nit vergleichen können. Den 12. April um 8 Uhr kam eine Stafetten, daß der Rest der Franziskerln eilends nach Görz aufbrechen soll. Um 3 Uhr ist ein Kommißari auf's Rathaus kummen, um d' Gwehr in Empfang z' nehmen, als man ihm aber sagte, daß selbe den hiesigen Einwohnern g' hören, ging er unwillig wider fort.

Um 4 Uhr seynd alle Biketer aus Unterkran hier eingruckt, alles hat sich zum Abmarsch bereitet, und 100 Vorspannwagen seynd dazu bestellt worden. Vor dem Abmarsch aber habn d' Franzosen noch nothwendig befunden 5 Schif Haber, 4000 Metzen Wazen, und 2000 Mas Wein in d' Rekwisizion z' setzen. Bey der Nacht um 11 Uhr haben sich alle Franziskerlu³ aus den Staub gmacht, und nun können wir wider ruhig schnaufen.

Fünfter Brief.

[S. 24–38]

Den 13. April war alles ruhig und still, und alle Kürchen Zäremonien bis auf die Fußwaschung giengen wie sonst vor sich. Hier schick ich dem Hrn. Gvattern wider 2 getrukte Nachrichten. Eine ist, daß der Maymarkt wie gewöhnlich gehalten wird, und die zweite, daß den 21. April d' Schullen wider anfangen.

Um 3 Uhr ist d' Burgerschaft auf' s Rathaus berufen worden, da hat ein braver Zententralrath eine rirrende Anred ghalten, und hat uns vorgstellt, daß wier unser Eigenthum schitzen, und wider d' Wachten in der Stadt und in den Vorstädten verrichten sollen, welches auch fleißig gschehen ist. Eben seynd wider 8 Husaren mit 1 Offizier ankommen um uns zu bewachen, damit uns nichts üfels gschieht. Abends haben einige Franziskerln auf der Triesterstrassen mit den Bauren grauft.

Den 14. April. Gestern Abends ist ain spanischer Korier hier durchgreist der die Friedensvorschleg von Paris bracht hat. Drin soll stehn, das d' Franzosen den Abtritt der Lompardi, und der Niederlante verlangen, daß sie noch 300 Millionen Kaisergulden haben wollen, und daß wier ihre ganze Armee so lang selbe auf unsern Boden steht, auf unsere Unkosten erhalten sollen. Herr Gvatter, diese Friedensbedingungen müessen unserm Kaiserhof wohl recht spanisch vorkommen.

Heunt frueh seynd wider 50 Scheißär, und um 10 Uhr der General Friant mit 1 Obristen, 1 Adjutanten, und 1 Kommiser hier ankommen, der aber um 12 Uhr wider nach Görz abgreist ist.

Nach 1 Uhr ist ain kaiserlicher Herr Major mit ain Insenierhauptmann von Neustadtl hier ankommen, der mit den französischen Ofizieren bein wilten Mann z' Mittag gspeist hat. Diesen Herrn Major habn auch einige Zententral

3 Morda gre za tiskarsko napako?

Räth ihre Visit gmacht. Herr Gvatter, die kaiserlige krowatische Armee ist 60 Tausend Mann stark, aber es seyn nit alle regulirt, und stehn von Ran über Neustadtl bis hinter Möttling hinüber, wo sie überall Verhau gmacht, Verschanzungen aufgeworfen, und alle mit Kanonen b' setzt haben, so, daß sich d' Franziskerln gwiß nit hinab trauen. Diese Armee halt den Korton so gut b' setzt, daß kain Maus weder hinab, noch herauf kann, und ich mecht den braven Hrn. Kommantirenden General küssen, wenn er wegen meiner kain Anstant nehmen thet, weil er mein zertligs Weib nit mehr herauf last.

Auf Neustädtl mecht ich jezt nit reisen, wenn mier der Herr Gvatter Haus und Hof schenken thet, dieses haben 2 Herren von hier probiert, sie haben aber den Prozes verloren. Einem davon haben 30 kaiserlige Husaren nachgsetzt, haben ihn aber in Wald nit erwischen können, und den andern haben' s in Neustadtl als ein Spion veraretirt, weil er kain andern Paß, als ein französischen ghabt hat, welchen er nit hat zeigen wollen, da unsere Krowaten nit französisch verstehn.

Nach 3 Uhr ist der benannte kaiserlige Hr. Major zum französischen General Friant nach Görz abgreist, um ihm seinen Auftrag wegen den Wafenstillstand bekannt z' machen. Um 5 Uhr ist unsre ganze Besatzung wider abmarschiert. Um 7 Uhr sein schon wider 5 Franziskerln da gwesen, und haben Wein, Brod und Fleisch gfaßt.

Den 15. April. Die Franzosen haben uns so gern, daß sie ohne uns nit leben können, heunt in der frueh seyn wider 100 theils Infantri, theils Kawalleri ankommen. Eben seyn 12 Schif Getrad von Oberlabach z' rück kummen, welches d' Franzosen weiter z' führen nit für rathsam hielten, weil sie bey Fiume von den Tschitschen seyn abklopft worden. Der z' Neustadtl in der Einsatz gwesene Herr ist frey entlassen worden, und ist heunt hier ankommen.

Eben ist aine Hemigrantin von Graz z' ruck kommen, und erzählt, daß der Gen. Ponabarth mit 2000 Mann in Graz eingruckt sey, auch sey sie nicht emigrirt, sondern habe blos d' Reis gmacht um den Gen. Ponabarth z' sehen.

Um 4 Uhr hat der französische Kommissär das Waghaus auf der Mauth aufspern lassen, und hat 13 Schif Getrad hinein glegt.

Den 16. April in aller frueh habn uns die saubern Gäst bis auf 20 Mann wider verlassen.

Freu sich der Herr Gvatter mit mier! Vormittag um halb 9 Uhr kam ein kaiserlicher Kurrier von Klangfurth hier an, und der erzehlt, daß der Wafenstillstand

richtig sey, und versichert uns, daß wir in 8 Tagen den Frieden haben. Ueber diese frehliche Botschaft waren alle Einwohner Laibachs ausser sich, und ich, ich bin kreuz wohlauf, und trink mier Nachmittag gwiß ain tichtigen französischen Rausch, denn der tauert immer fort, und laß mier den gweich-ten Schunken schmecken. Heunt seynd aine Menge Emigranten aus Graz z' ruck kommen, und Abends hat der französische Kommissar ainem Mädels mit Paßgeigenfarben Hahren aine tirkische Musig machen lassen.

Den 17. April. Gestern und hennt⁴ war alles ruehig, weil nur 20 Franziskerln hier waren, und der gestrige französische Rausch verlaßt mich noch nit. Um 2 Uhr Nachmittag haben uns wider ain Rithmaister mit 40 Scheißär und in ainer Stund wider 156 Husaren mit ihrer Gegenwart beehrt. Um 5 Uhr kamen 2 Wagen Woll für den Edlen Hrn. v. Desselbrunner von Triest hier an, und diese Wagen haben wider den Weg das erstemal geöffnet. Auf Morgen seyn 100 Vorspannwegen beehrt worden.

Den 18. April frueh um 5 Uhr seynd 36 Scheißär auf Treffen, und einige auf d' Saubruken gritten. Gestern haben uns d' Franzosen weiß gmacht, daß heunt 300 Mann einrucken werden, allein wir warteten den ganzen Tag, und keiner kumt. Um 12 Uhr ist ein Tromenter mit 4 Mann ins Unterkran gritten, und 300 Vorspannwegen seyn auf morgen bestellt worden. Um 5 Uhr seynd 5 Faß Wein aus dem Graf Thurnischen Haus aufs Rathaus geführt worden.

Den 19. April frueh um 4 Uhr haben d' Franzosen auf 13 Vorspannwegen Getrad auf Krainburg geführt, um 5 Uhr kam der krowatische Herr Major von Görz wider zruck, und ist nachmittag in Begleitung 2 französischer Ofizier nach Neustadtl verreist. Um 10 Uhr seyn 90 Granatier, und 60 Musketier ankummen, und um 11 Uhr seynd auch wider 13 Wagen Getrad nach Krainburg abgeschickt worden.

Den 20. April. Die heutige Nacht war sehr unruhig, d' Franzosen haben alle vor den Rathaus gstandenen Vorspannwegen abgholt, und haben d' Ferd und d' Bauern in den Hof der k. k. Burg eingespert, damit sie ihnen nit darvon laufen, und da haben d' Bauern Tag und Nacht Kondumaz gmacht. Um 12 Uhr ist der Obriste Piccard, unser Stadtkommandant auf das Kastell gangen, um die 10 Kanonen, die wier zum Feuerlirm oder bey ainer Feyrlichkeit brauchen, zu besichtigen, und hat gleich aine Wacht darzue gestellt.

Dieser Obriste muß Karten aufschlagen können, weil er gheime Sachen weiß, denn in Kaltenbrunn hat er wollen durchaus drey Kisten kaiserliche Gewöhr

4 Morda gre za tiskarsko napako.

haben, hat aber nur 12 Stück, und in der Kasern 88 Stück gefunden, und per Empfang genommen. Bey der Nacht haben d' Franzosen ain Schiff Getrad aus dem Schullhaus weckführen lassen. Um 11 Uhr ist ein Wagen voll Sch[u]eh⁵ nach Klangfurth geschickt worden. Um 12 Uhr war große Wachtparad mit türkischer Musig, und gleich drauf ist das Feuerlöschdepositori bein Kabuzinern visitiert worden, sie haben aber kaine Gwöhr, sondern einige Söck Getrad gefunden. Heunt hat man stark von Frieden gesprochen, der zu Gös in Steuermarkt soll abgeschlossen worden seyn. Gott gebe, daß es wahr ist.

Den 21. April. Heunt in der Nacht um 1 Uhr ist ain Kurrier hier durch nach Görz geist, und die frohe Botschaft bracht, daß der Frieden richtig sey. Viktoria! alles ist jetzt voller Freid und Jubel, und ich werd mier halt auch Nachmittag mein französischen Rausch wider auffrischen.

Um 10 Uhr seyn 4 schwer beladene Wagen mit dem Brantsteyrgeld von Tierst hier ankummen, es sind 30 Kisteln, und 1 Million zweitausend Dukati sollen drin sein, um 12 Uhr ist dieses Geld nach Klangfurth geschickt worden.

Heunt haben uns 3 französische Ofiziers ain Unterhaltung gmacht, sie haben 3 gelbe Barabli und 3 grine Kellner Kapeln kauft, und sein in Sonenschein mit den Kapeln auf dem Kopf, und mit gespannten Barablien auf den Blatz auf und ab gangen.

Den 22. Aprill war der der Wochenmarkt größer wie sunst. Ein bar Tauben kosten 8 kr. und das Pfund Kalbfleisch war um 5 - bis 6 kr. z' haben, das macht, weil der zusammenflus größer gewesen ist. Um 12 Uhr war wider Wachtparade, die türgische Musig ist zwar schen, aber wir brauchen so ein lustiges Elend nit. Der kreuzbrave französische Kommissar hat wieder 500 Söck Waizen aus dem Ballhauß abholen lassen. Wann wir nur den lieben Gast von Hals hetten! Heunt haben erzehlt, daß zu Breszia, und noch in 2 andern Oertern in Venizianischen Unru ausbrochen sey.

Um 2 Uhr haben unsere Gäst 2 Zimmer in Schuelhaus von Habern befreut. Um 4 Uhr haben einige Offizir wider ein französischen Gspäß macht, da habens Augengleser kauft, und haben durch die Brillen d' Menscher angaft. Den 23 Aprill frueh seyn 31 Scheißär und 60 Mann Musketier auf Cillei gmarschiert. Um 9 Uhr ist austrumelt worden, daß morgen wider alle Mauth- und Schranken Emter wie vorhin eröffnet werden. Au weh! die Bauern werden drein schauen, sie haben glaubt, wenn d' Franzosen da seyn, so derfen's keine Gab, und kein Schranken zahlen, und waren der Mainung, daß ihnen die bratnen Vögel

5 V viru »Sch eh«.

ins Maul fliegen werden. Um 3 Uhr seyn abermal 79 Infantristen anlangt. Um 4. hat man den ganzen französischen Ofizirkor in Paron v. Zoisischen Garten wollen ein Unterhaltung machen, aber da hat' s anfangen z' regnen, und alle Leute haben müessen in Retudensahl gehen, da war türgische Musig, rother und weiser Wein, Bikolith, Zuckerweg, Kafe, Rosoli, Gfornes, Bradel, Schungen, Zungen, et cetera Bundschuech gnug, aber ich hab von allen nichts kriegt, und um 8 Uhr war die Komödi aus, und man gieng nach Haus.

Den 24. April. Heunt in der Nacht ist in ein Kaufmannsgwölb an der Schuesterbrucken einbrochen, und bei 1000 fl. meistens in Geld entfremdet worden. Obs französische oder kreinerische Spizbueben waren, weiß man nit. Nach 11 Uhr seyn 330 Infantristen mit klingenden Spil von Klagenfurth hir ankummen, die aber alle recht mied waren, weil sie sich gleich auf den Blatz nider glegt haben. Um 5 Uhr hats den Ofiziren beliebt spazieren z' reiten, und da sie in der Statt z' wenig Blatz ghaabt haben, so habens wollen bein Sittiger Hof durch den Labacher Fluß reiten, man hat ihnen aber gsagt, daß das Wasser tief sey, so habens doch, weils ohnehin keine Liebhaber von Wasser trinken sein, gfolgt, und damits doch nach ihren Kopf gangen ist, so haben sie sich und die Roß in Schifen über führen lassen.

Den 25. April. Die gestern ankomenen 330 Infanteristen seyn heunt frueh schon wider weck nach Triest, und um 5 Uhr ist ihnen der Komandirende nachgfahren. Heunt ist die gwöhnliche Markus Prozession nach St. Beter gangen, und da haben sich d' Franziskerln gwundert, daß so viel Leut hier gibt. Um 10 Uhr ist ein französischer Ofizier mit Petetschen aus Graz hier ankommen und hat erzehlt, daß die Venezaner so viel Kurasch ghabt haben in Ferona 2000 theils kaiserlige, theils französische Krange zu morden, und hat uns auch versüchert, daß die unruhigen die Zöch Theier zahlen werden. Um 10 Uhr hat Herr Obrist Piccard die Muntierungskammern in Schuelhaus efnen, und hat die Gahlauniform von den Garnisons Huwisten, einige Kisten Gwöhr, Säbl, Löderzeig, und auch ein ganzen Wagen voll Montirungstück von Kastell wegführen lassen. Um 11 Uhr hat der Kommiser wider ein neuen Einfall ghabt von uns 30 bar Zug, und 7 Reitferd, dann 2000 bar Schueh, und 300 bar Stifel z' verlangen. Man hat ihn zwar gsagt, daß man nit darmit aufkummen kann, aber es hat nichts gfrucht. Nachmittags um 4 Uhr haben d' Husaren bein Obristen Piccard 107 kaiserlige Karbiner samt Riemzeig gfaßt.

Heunt ist das edel v. Kleinmayersche Komdoir wider mit der ersten Zeidung entbunden worden.

Um 7 Uhr abends seyn 2 Fleischhagerknecht, und ain Miluer ins Zuchthaus verlegt worden, weils in Schullhaus haben Muntierungsstück kaufen wollen. Eben seyn wider einmal 30 Vorspanswegen anverlangt worden.

Den 26. Um 2 Uhr frueh senyd 2 Ofizier mit 50 Husaren auf Triest aufbrochen, und um 11 Uhr seyn wider andere 56 Mann mit ain Dambor von Triest zruck kommen, und so gehts immer fort, bey ain Thor gehn 10 Franziskerln mit ain Dambor hinaus, und bein andern kummens wieder herein. – Eben ist ein Rithmaister mit 5 Mann nach Brem ins Innerkran gangen, um dort ainen Scheißsär zu aretieren, und nach Triest vors Kriegsgricht z' führen, weil er in der Gegend von Brem, Brantschazung einghoben, und das Geld vor sich b' halten hat. Nach 11 Uhr ist austrumelt worden, daß sich alle die durch d' Franzosen ain Schaden glitten haben, auf dem Rathaus melten sollen, und da seyn diese Leut aufgeschrieben, aber noch nit bezahlt worden. Um 12 Uhr bey der Wachtparad hat sich ain Ofizier beschwert, daß er mit sein Leuten schon 2 Monat kain Sold kriegt hat, und da habens ihm versprochen in Triest den Ersaz z' leisten.

Den 27. April um 6 Uhr frueh seyn 2 Stafetten, aine von Venedig, und d' andere von General Ponabarth aus Steyr hier ankummen. Der Ponabarth meldet uns, daß am 30. April 10,000 Mann französische Trupen von Graz hier einrucken werden, und wier sollen für selbe 39,000 Maß Wein, 26,000 Borzionen Brot, 280 Schlachtochsen und 40 Klafter Holz in Bereitschaft halten.

Herr Gvatter! die Leut können saufen, auf ain jeden Mann kumt des Tags ain Schaf voll Wein, ich glaub des Hrn. Gvattern sein grosse Kueh trinkt in ain Tag kaum ain Schaf voll Wasser aus. Ich laß mich in Trinken auch nit spotten, aber ich bin nur ain Schatten dargegen. Um 8 Uhr seyn wieder 7 Tragoner ankummen. Das seyn abscheilige Leut, sie haben meßingene Kappen, die Haar wachsen ihnen durchs Meßing durch, die Haar tragens alle fliegend, wie d' Frauenzimmer, und alle haben kolrabenschwarze Haar, kain anderer wird nit dazu gnommen.

Eben müessen 30 Vorspanswegen in Bereitschaft ghalten werden, und um 4 Uhr seyn 80 grine Husaren eingritten aus Graz.

Um 4 Uhr haben zwey Husaren in ainem Würthshaus Egszessen triben, seyn aber von unsern Bauern gebunten ins Zuchthaus geführt worden, weil dort das französische Stockhaus ist. – Daß dieser Prief so groß ausgefallen, kann ich nit dafür, warum hat der Hr. Gvatter so lang kain Botten geschickt.

Sechster Brief.

[S. 39–48]

Den 28. April um 7 Uhr habens zwey Franziskerln aus dem Zuchthaus auf d' Granatier Hauptwacht geführt, weils in ain Würtshaus das Haustor aingsprengt haben.

Um 8 Uhr ist General Ponabarth in Begleitung des General Messena, und aines Fligeladjutanten hier eingetroffen, und hat sein Absteigkquartier fürsterzbischöflichen Hof gnommen, wo ihn der General Friant erwartete. Der General Ponabarth hat sich gleich schlafen glegt, und in 2 Stunden war er schon wider auf, und hat lang bein Fenster heraus geschaut. Da hats Zuschauer geben, alles ist hin glaufen diesen General z' sehen, und ich war der erste darbey. Er ist ain junger, kleiner Herr, mit aingfallnen Augen, und sein Gsicht ist von der Sonn ziemlich verbrent. Der General Ponabarth hat mehrere Verordnungen erlassen, worunter auch diese war, daß das Zentralgubernum aufhören, und künftig k. k. Landesverwaltungsamt heissen soll. Um 11 Uhr hat der General Ponabarth alle Ofizier zu sich b' stellt.

Um 9 Uhr vormittag ist der General Mirha mit einem andern General hier ankummen. Um 11 Uhr ist ein Rithmaister mit 16 Scheißär voraus gritten, um die Sicherheit auf der Strassen z' halten, weil der General Ponabarth nachmittag auf Triest fahren wird. Zu Mittag hat der Ponabarth mit einigen Generals in seinen Quartier gspeist, und hat ein gemeinen Granatir von der Wacht einglaten. Unter andern gueten Speisen waren auch hundert Stuck auserlesene in ein hiesigen fruchtbahnen Garten aufgewarene Spargel auf der Tafl, welche 6 Pfund gwogen, und 6 fl. kostet haben, die haben ihnen besonders guet gschmeckt. Um 2 Uhr ist der General Ponabarth mit seinen Atjudanten auf Thriest abgereist, und 12 Scheißär hat er zu seiner Beteckung mitgnommen. Heunt seyn viele antere Generals hier durch nach Görz und Thriest greist.

Nach 6 Uhr Abents hat ein Husar sein Pferd in d' Schwem gritten, kam aber zu tief hinein, weil er z' vil Unterkreiner aus den Schaf zogen hat, und ist ertruncken. Die Schiflcut haben diesen Husaren fleisig gesucht, aber sie haben ihn nit finten können.

Gegen Miternacht wars recht unruhig, die Franzosen haben in Wirthshäusern ainbrechen wollen, weils auf den Wein, und auf d' Madeln ein Abbetit ghabt haben.

Den 29 April in aller frueh seyn 170 Scheißär ankummen, und haben um 7 Uhr ihren Weg weiter nach Thriest fortgesetzt. Bei dieser Schwatron war ein Schöner Mohr als Rithmaister darbey. Um 8 Uhr seyn 30 Tragoner und mehrere antere Ofizir durchmarschirt.

Heunt het sollen Vormarkt sein, aber es ist wegen der großen Verwirrung nichts draus gworden, und die Kramer haben ihre Waren ohne Gelt nit geben wollen.

Bei der Nacht ist der k. k. Herr General Meerfeld, und um 10 Uhr 2 antere kaiserlige Ofizir hier ankummen, welche so lang hier bleiben sollen, bis alle Franziskerln weck seyn. Nach 1 Uhr seyn wider 210 französische Husaren, und Scheißär mit 9 Tromenter hier eingruckt.

Um 3 Uhr haben die Franzosen 2 Haupizen, und 7 Pulferkarn, wor[u]n[t]er⁶ 2 Pöpstlige waren, hier durch geführt.

Der Turchmarsch geht heüt tropfenweis fort, so, daß über 1000 Mann schon hier seynd.

Um 4 Uhr hats den Franziskerln beliebt bein Lebenwirt z' raufen, und ein ihrer Kameraden z' erschlagen. Den Toden habens gleich selber wecktragen, und einschart, bein Verher haben' s aber ausgsagt, daß ihn ein Roß erschlagen hab.

Um 7 Uhr kam der General Bärntod in Bekleidung des General Friant, und mit Beteckung von 12 Scheißär hier an.

Den 30. April. Heunt war die ganze verwichene Nacht kein Ruch, es seyn beständig Leut ankummen, und abgangen.

Um 10 Uhr haben die Viertelmaister den Befehl bekummen die Kwartier für die Manschaft, und Pferde zu b' schreiben, und das Brot von den Statböckhen z, sam z' führen.

Um 12 Uhr haben die Franzosen das Brantsteyr Geld von Triest auf 10 Wegen unter Bedekung von 30 Scheißär wider aus Graz herbracht, und werdens wieder auf Thriest führen.

Eben haben d' Franzosen 10 kaiserlige Lafetn von Thriest bracht um unsere Kanonen auf den Kastell auf z' laden, und weck z' führen, aber es hat sie wieder greut, und da habens die Kanonen samt den Laveten da glassen.

6 V viru »wor n er«.

Um 11 Uhr haben die Husaren und Scheißär bei den Barmherzhigen manefriert, und um 12 Uhr ist der General Serassin ankummen, wie auch seyn um diese Stunt 300 Scheißär mit 9. Tromentern nach Görz und Thriest marschirt.

Um 5 Uhr seyn 130 blaue Tragoner mit rothen Aufschlägen eingritten, es waren schöne Leut, und um 6 Uhr seyn abermal 1500 Fußvolk eingeruckt, die zu Lepoltsrueh, untern Thurn, und in der Schiska einkwartiert wurden. In der Statt waren heunt mehr als 400 Ofizir einkwartiert, und alle waren bsoffen. Um 6 Uhr wollt ein Kranatier aus ein Wirtshaus auf franzesisch, daß ist ohne z' zahlen, fortgehen, die Kellerin hat ihn aber auf den Boten geworfen, daß er kaum mehr hat aufstehn können.

Zu Moßthal im Gschlos haben 2 Tragoner Ofizier das Thor aufgsprengt d' Fenster eingeschlagen, die Knecht abbrügelt, und haben sich dort einkwartieren wollen. Bein Lebenwirth haben 2 Ofizier grauft, wovon einer plessiert wurd, daß er hat miessen verbunten werden, und kaum war der Bater mit ihn fertig, so haben' s schont wider ein andren Franzosen, der in Gesicht und Henten ganz gschunten war, in die Chur bracht. Dran ist niemant als d' franzesischen Reischeln schult.

Herr Gvatter! d' Suportination ist bey dem Volg wohl schen, die Generals und Ofizier derfen den Gemeinen kain Wort sagen, wenn' s nit wollen brügelt werden, das hat schont mancher Ofizier erfahren.

Den 1. Mey in der frueh. Die ganze Nacht war wider kein Rueh, es waren Rauffereyen, allerhant Egszessen, und antere bsoffene Möten. Es ist freylich immer d' Batrol herum gegangen, aber die halt selber überall mit, und kein Mensch bekumt ein Satisfaxion. In der Nacht haben' s wollen in ein Haus einbrechen, da hat sich aber ein Herr von hier, der franzesisch kan, ins Mittel glegt, hat aber ein franzesischen Straich mit den flachen Sebel auf den linken Arm erwischt. Einen Burger hat d' Batrol die ganze Nacht herumzogen. – Um 12 Uhr Nachts haben die Scheißär in ein Wirtsstall ein Feuerweg gmacht, es ist aber noch zeitlig glöscht worten. In ein Wirtshaus haben' s grauft, die Tochter von Haus ist aber nm⁷ Mitternacht zum General Bärntod glofen, der sie selbst am Arm nach Haus gführt, und Rueh gschafft hat. In der Schiska haben' s auch blündert, dem Schmit ein Pfert weckgenommen, und im Gschloß Lepoltsrueh die Orantscheri und das Glasßhaus gruniert. Es weren noch eine Menge Egszessen von den Ehrenmennern z' bschreiben, das kan der Herr Gvatter aber von mir nit verlangen, ich wurt in ein Jar nit fertig darmit. In der Frueh ist vil Gawalieri, und Infantri tropfenweis abmarschirt, und

7 Verjetno gre za tiskarsko napako.

verschiedene General und Ofizir seyn schon durchgreist. Um 9 Uhr kam die erste Kalon von Graz bestehent in 3000 Man hier an, marschirte in Parat vor den Kwartier des General Bärntod mit 3 Fahnen auf, und wurt in der Kasserm einkwartirt. Um 10 Uhr seynt wider 3000, und in einer halben Stunt abermal 1000 Mann nachgfolgt, die meistens ins Schuelgebey verlögt worden sein.

Um 1 Uhr seyn 340 Mann mit 7 Tamber abmarschirt. Alles ist hier so voll Franzosen, das man nit gehn kann. Um 3 Uhr ruckten wider 100 Mann ain, die vorn Rathaus gampiert haben. Heunt wurd in allen Häusern angsagt, für 20,000 Mann Brot z' bachen. Um 7 Uhr ist austrumelt worden, daß d' Franzosen nach den Zapfenstreich kaine Egszessen machen darfen, aber es ist blos bey austrummeln bliben. Um 9 Uhr Abends haben d' Franzosen ainer Frau mit Gwalt was ins Ohr sagen wollen, wens nit ein Burger grettet het, den habens aber dafür das Kleid ausklopft.

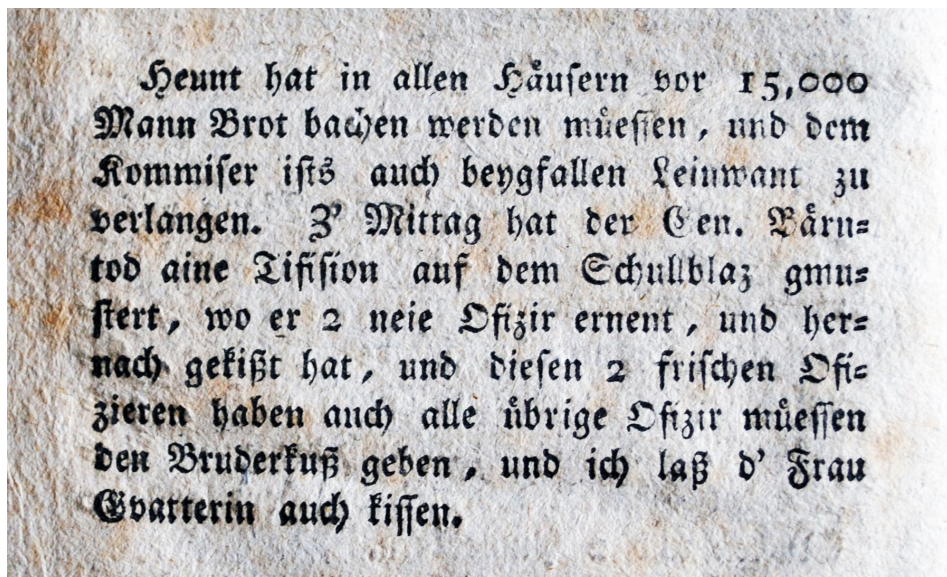
Den 2. May. Gestern und heunt gehts uns sehr übl. Eben verlangt der brave Kommiser, dem d' Haar über d' Ohren hinab hengen als wie dem Herrn Gvattern sein schwarzen Pudel, wider 2000 bar Schueh, aber auf der Stell, tut Swit, verlangt ers, und so haben wier halt unsre Schueh, die wier nit an Füßen haben, alte und neue, zum Opfertisch briengen müessen.

Um 9 Uhr seyn bey 1000 Mann mit 3 Fahnen ausmarschirt, und der General Serurie ist ankummen. Hernach seyn gleich wider 900 Mann, die in der Schiska, Lepoltsrueh, und untern Thurn warn, aufbrochen, und mit ihnen auch die ganze Atolerie des General Bärntod bestehent aus 10 Stucken und 2 Pulverkarn.

Der Herr Graf Maria von Auerschberg hat heunt 10000 Mas Wein, 3000 Bretter, und 1000 Zentner Stro von Sonneck herauf lifern müessen.

Heunt ist alles voll Ofizier, sie kuartiern sich selbst zu 8 in ain Haus ein, ungeachtet beständig Trupen abmarschieren. Um 4 Uhr ist wider ain Kolon eingruckt, und um 5 Uhr habens austrumelt, das niemand von den Franzosen bey ainjähriger Zuchthausversorgung was kaufen tarf. Eben hab ich aine traurige Nachricht ghört, daß wier unsere liben Göst erst den 9. Florial, das ist den 8. May verlieren werden.

Heunt hat in allen Häusern vor 15,000 Mann Brot bachen werden müessen, und dem Kommiser ists auch beygfallen Leinwant zu verlangen. Z' Mittag hat der Gen. Bärntod aine Tifision auf dem Schullblaz gmustert, wo er 2 neie Ofizir ernent, und hernach gekißt hat, und diesen 2 frischen Ofizieren haben auch alle übrige Ofizir müessen den Bruderkuß geben, und ich laß d' Frau Gvarterin auch kissen.

Briefe eines Bürgers [...], odlomek s str. 48
(NMS, foto Patrizia Farinelli)

Siebenter Brief.

[S. 49-54]

Den 3. May frueh seyn bey 3000 Mann mit 12 Kanonen auf Görz aufbrochen. In der Nacht hat die Batterol 7 Mann aus ain Bierhaus eingeführt, es war ihnen aber z' weit ins Stockhaus, die Arrestanten haben sich unterwegs alle verloren.

Herr Gvatter! jetzt ist aus mier ain große Person, ain Munizibalitets Glid worden, ich mueß als Kommiser Brot und Stro zusam führen lassen, aber den Wein lassen mich d' Herren nit zusam führen, weil sie fürchten, es mechte ain großer Kalo heraus kommen. Heunt ist wider der Korton aus Krowaten eröffnet worden, jetzt werden wider so viel Oxen herauf kummen, daß wier kain Mangel haben. In der Krawadollina ist in der Nacht Feuer auskummen, aber d' Franzosen habens selber wider glösch. Um 5 Uhr hat der libe Kommiser wider ain Abbetit auf ain Stickl Rintfleisch von 50 bar Oxen kriegt, und sie haben tut Swit müessen gstellt werden. Eben kumt die traurige Nachricht, daß d' Franzosen in Kraxen ainen armen Bauern erschossen haben, weil er ihnen sein Ferd nit hat schenken wollen.

Den 4. Mey, um 7 Uhr in der fruch habens abermal alle Scheuch und Stifel austrumelt, aber d' Leut haben nich s mehr überflüßigs gfounden. Hier schück ich den Herrn Gvattern wider ein neies Batent, drin stehts, daß d' Franzosen alle Pferd, die sie von unsern Bauern ausborgt haben, wider z' ruck stellen, und es soll ein Tag bestimmt werden, an welchen alle Tifisionen miessen ohne Gnad und Barmherzigheit gmustert werden, und jeder Baur, der sein Pfert siht, kann selbes zruck nehmen. Aber die Bauern werten schlechte Augen haben werden ihre Pfert nicht sehen, und die Franzosen werden ein schlechtes Getechniß haben und werden auf die Musterung vergessen. Um 1 Uhr ist die Kalon des General Messena hier eingrukt, und da es zum Unglück stark gregnet hat, wollten sie nit gampirren, sontern kwartirten sich in die Kirchen bei den Klosterfrauen, Kapuzinern, und bei den Franziskanern ein, wo sie al-lerhant Possen triben haben. Bei dieser Kalon des General Messena sollen die schlimmsten Leut von allen seyn, Gott steh uns bei. Die Unruhe ist heunt sehr groß, unt ungeachtet bestentig die Baterollen herumgehn, so habens doch einen Wirt aufn Blaz mishandelt. In Paris miessen keine so schenen Heiser seyn wie z' Labach, der General Mirha ist heunt immer auf den Blaz auf und abgangen, und hat d' Heiser angschaut, eins hat er gar einwentig besichtigt. Um 7 Uhr war Zapfenstreich, aber d' Saltaten haben nichts darnach gfragt, sie haben immer fort glärmt, und wie dise Leut mit Brot und Wein gwirtschaft, laßt sich nicht bschreiben.

Um 9 Uhr Abents seyn 2. Häuser vor der Thriester Schranken abbrennt, wie das Feuer auskummen ist, weiß man nit, man glaubt aber, daß die drin glegnen 4 Tragoner es anzunten haben. Es ist nit z' laugnen, daß die Franzosen recht fleißig darbey garbeit und glösch haben, sogar die General waren bein Feuer, und haben kommantiert. Ich hab halt auch der erste wollen draussen seyn, unt weil ich nit gschwint gnug hab laufen können, hat mier einer ein Bar Strixen geben, da hab ich mich aber balt aus den Staub g' macht, denn mier will d' französische Kost nit behagen. Um 11 Uhr Nachts hat der General Bärntod eine Stafeten erhalten, daß er eilents nach Görz kummen soll, morgen fruhe um 4 Uhr wirt er dahin abreisen. Heunt hat ein gmeiner Franzos 2 Oxen samt ein La[it]erwagen⁸ aus Steyr bracht, unt als man ihm gfragt hat, wie er zu disen Ochsen kummen sey, war sein Antwort, daß ihm selbe ein Baur gschenckt hab, aber der Baur wirt gwiß gweint haben darbey.

8 V viru »La erwagen«.

Ich hab schon wieder ein neues Amtl, ich bin Munizibalitets Nachtwachter, unt muß die ganze Nacht herum Batrollieren, unt die meisten Burger wachen, weil d' Franzosen ein Menge Feur ghabt haben auf den Gassen. Die Nacht war wohl recht unruhig, unt Egszessen hats gnuég geben. Ein Obrister hat in seinen Kwartier ein bar Leintiecher wollen mitgehn lassen, wenn nit der Hausherr drüber protestirt het.

Den 5 Mey um 6 Uhr in der frueh seynt über 2000 Man durch den Birnbaumer Walt auf Görz marschirt, unt um 8 Uhr haben d' Franzosen über 300 Oxen aus Steyr hierturch nach Görz triben, es war ein sehr sehr schenes Vich, unt wurt unsern Mägen auch gshmöckt haben. Um 9 Uhr seynt 3 Schif mit Kranken auf Oberlabach geführt worden. Eben hab ich bein Franziskanern ein französische Predig, die ein gmeiner Soltat auf der Kanzel gehalten hat, gehört, ich hab zwar nichts darvon verstanten, aber ich bild miers wohl ein, sie mueß auferbäulich gewesen seynt.

Heunt um 11 Uhr hat man den Husarn, der letzhin in der Labach ertrunken ist, gefunden, und in der Brulla begraben. Um 12 Uhr war große Wachtbarad, wo 600 Muschketierer und 74 Scheißär mit 40 Tamber, und der schönen Feltmusig aufzogen seynt.

Der kaiserlige Herr general v. Meerfeld ist wider hier ankummen, und hat heunt in der Burg Tafl geben, wo mehrere Ofizier von der Kalon des General Massena gspeist haben.

Herr Gvatter! der arme eißgraue steyrische Baur, von dem der Franzos gestern d' Oxen gschenkt kriegt hat, ist heunt kummen, und hat sein grösten Reichthum zwar gefunden, aber hat sich nit traut selben zuck z' fodern. Entlich hat sich d' Frau, wo d' Oxen in Kwartier waren, um den alten Man angnumen, und hat dem Franzosen gsagt, er soll d' Oxen hergeben, witrigens sie sich beynt General bschweren wird, und auf das hat das Franziskerl dem Baur seine Oxen zuck gschenkt. Der alte redliche Baur war ausser sich vor Freut, hat der gueten Frau auf den Knien weinent dankt, wollt ihr noch sein ganze Parschaft von 10 kr. schenken, die d' Frau nit angnommen hat, und so hat er seine liben Exeln ihrem ruhigen Stall zuegeführt.

Achter Brief.

[S. 55–57]

Schon seit einigen Tagen ist immer ain Brozes wegen ain verlohnen französischen Ferd, die Sach war so:

Ein Ofizir hat dem Knecht seines Quartierherrn gschaft, er soll seine 2 Ferd ins Wasser reiten. Der Knecht sezt sich auf aines hinauf, und der Ofizir versücherte ihn, daß das andere selber nachlauft, aber es seynd eben einige Scheißär in Kalop weckgritten, und das Ferd ist mit ihnen gloffen, daß man es nicht mehr einholen kunnte. Der Ofizir verlangte nichts weniger, als der Herr des Knechts soll ihm das Ferd zahlen, entlich hat ihm doch ein braver Herr von Labach mit einigen Dugaten das Maul gstopft. Die Franzosen treiben beständig Egszessen, die man nit sagen einmal soll.

Bein Franziskanern in der Kirchen habens ein hilzenen Engel von Altar gnommen zu sich aufs Stro glegt, mit ein Mantel zuedekt, und gsagt: schlaff guet Citoyen, und beyn Klosterfrauen habens der Muetergottes ein Trumel anghengt. Den 6. May um 5 Uhr frueh seyn 300 Mann, und 20 Scheißär abgmaschiert, und um 7 Uhr haben die Kommiser 100 Zenten Reiß, 200 Söck Haber, 80 Stuck Oxen, Kafe und Zugger verlangt. Um 8 Uhr kam ein Adjudant von ein General auf d' Munizibaltet, und sagte, daß dem General bey der Nacht 5 Ferd, ungeacht er doppelte Wacht vorn Thor hat, gestohlen worden seyn, wofür er 500 Dugaten fordre, aber man hat ihm fein nichts geben.

Herr Gvatter! mich haben d' Franzosen so brantschazt, daß ich total ruinirt bin. Zwey bar Stifel hab ich ghabt, und alle waren von herumlaufen zrissen, ich hab mier also bey mein Leibscheuster in der Kraggau ein bar vorschuehen lassen. Heunt schickte ich mein Kamerjungferl drum, und die kam weinent mit der trestligen Nachricht zruck, daß ihr d' Franzosen unterwegs meine Stifel abkauft haben. Jetzt sitz ich recht in Pföfer, morgen mueß ich den ganzen Tag in Bött bleiben, dami mier der Schuester noch meine einzigen Stifel vorschueht Um 11 Uhr war vor den Kabuzinern die Musterung der Kalon des General Messena, und da habens 3 recht schöne Fahnen ghabt. Nach der Musterung seynd d' Soldaten gleich wider zum Schaf gloffen. Nachmittag haben 8 Franzosen bey der Schießstadt so lang grauft, bis 3 anghakt waren, alsdann haben sie selbe verbunten, und mit ihnen wider neue Freuntschaft trinken. Heunt waren die meisten Wirts- und Privathäuser gspert, unt haben sich alle französischen Fisiten verböthen.

Abends hats d' Franzosen noch um 9000 Maß Wein durftet, auch seyn die 5 Ferd, die dem General hetten sollen gsthohlen worden seyn, auf den Marast gfounden worden.

Neunter Brief.

[58–61]

Den 7. Mey

Lieber Herr Gvatter!

Weil ich heunt aus wichtigen Ursachen nit ausgehen kann, so wird mier mein Labacher Gvatter, der Gösseltrager, d' Neuigkeiten z' sam tragen.

Um 3 Uhr haben die Trubben angfangen auszumarschieren; unt das hat bis um halb 5 taurt. Die ganze Messenische Kalon mecht beileifig 10000 Man starg sein. Um 6 Uhr kam der General Bärntod aus Görz wider hier an. Heunt wurten die 3 Kirchen, wo d' Franzosen drin glegen seyn, nit aufgemacht, sie miessen erst 10mal ausgrieben werten. Ein neues vortreffliges Hausmittl hat heint mein Trager von den Franzosen glernt. Damit sie keine Läus krigen, so Tragens ein franellenen Fleg um den blosen Leib, wenn der voll ist, so waschen sie ihn aus, und wenn er ga[r]⁹ z' vol ist, so werfens ihn weck, und nehmen ein neuen. Solche Ruterer habens bein Kabuzinern genug zruck glassen. In der Klosterfrauen Kürchen ist nichts gruniert worden, weil der General Viktor ein Wacht zum Hochaltar hingestellt hat. Drey General waren im Kloster einkwartiert. Heunt Abents wirt Bal in Retudensal, es seyn die Bileter schon ausgetheillt, unt wenn meine Stiferl fertig werten, so geh ich auch hinauf. Auch sol heunt Komedi seyn, es ist ein vortrefflige Trup von 6 Schauspielern ankummen. Herr Gvatter! aus der ganzen heuntigen Lußbarkeit, aus der Komedi, unt aus den Bal wirt nichts, es ist eben d' Nachricht ankummen, daß d' Scheißär in Dorff Möten, ober St. Feit ein Freybal göben haben, sie haben 5 Bauren erbärmlich z' sam ghaut, wovon 2 auf der Stell tod bliben, der 3te hat ein Hant verloren, unt die 2 übrigen seynt auch gfehrlich plessirt. Wür mechten also liber weinen als Tanzen. Zu Tschernutsch seyn heunt auch 2 Bauren von den Franzosen grob mishantelt worten.

Den 8 Mey frueh um 2 Uhr haben einzelige Trubben zu 30 unt 50 Man angfangen weck z' marschiern, unt um 7 Uhr ist der Rest auch bein Templ hinaus. Mein Segen wirt sie auf den Weg begleiten.

9 V viru: »ga «.

O Herr Gvatter! wie wohl ist mier jetzt, weil wir einmal ganz von den abscheiligen Volg loß seyn. Ich hab schon wider ein neus angenehmes Amt bekumen, ich muß 60 Menscher z' sam suechen, daß sie die Kabuzinerkürch ausreiben.

Alles ist heunt bschäftigt die Häuser von den französischen Unfl[a]tt¹⁰ z' feihern unt ausz' rauchen. Um 3/4 auf 12 Uhr Mittags kam in der Kasserm Feur aus, unt in 2 Stunt drauf hat es in k. k. Tawakamt auch heftig angfangen z' brennen. Dieß hette unser Unglük ganz voll machen könnnen, wen nicht die thetigste Hilf aller Labacher gleich anfangs die Flame gedempft het. Woher dise beyten Feur entstanten seyn, kan man mit Grunt nit sagen, so vil ist aber gwiß, daß in den Zimern diser beyten Gebäu noch das Stro war, weil d' Franziskerln drin glegen seyn, unt daß man untern Stro eine Menge franzesische Batronen gfunten hat. Drauf ist gleich der Befehl göben worden, alle Heiser, bsonders die kaiserligen gnau zu fisitiren, unt alles Stro aus der Statt zu schaffen.

Abents ist publiziert worten, daß in jeden Haus wegen Feursgfahr einer wachten soll, aber Gott lob, es war alles ruehig. Um halb 6 Uhr Abents ist der kaiserlige Herr Genral Meerfeld, der vor eingen Tagen wider hier eintroffen ist, mit 6 franzesischen Scheißär, die er zu seiner Beteckung hier behielt, nach Triest abgreist. Um 7 Uhr kamen schon 3 kaiserlige Hrn. Ofizir an, welche für unsere Armee Brot, Fleisch, Futerasch unt Kwartier bestellten. Herr Gvatter! das beste ist, daß die Franzosen kein Gelt von uns verlangt haben, aber wens eins braucht haben, so habens ein bar Faß Wein, ein bar hundert Söck Getraid in Requisition gsetzt, die habens aber gleich wider um ein Spottgelt verkauft, unt so seyns mit schenster Manier zum Gelt kumen. Jetz löb der Herr Gvatter recht wohl, und griß mier der Herr Gvatter die Frau Gvatterin unt meine 2 Kastreindeln.

Laibach den 8. Mey 1797.

Transkripcija: Marija Mojca Peternel

10 V viru: »Unfl tt«

PISMA NEKEGA LJUBLJANSKEGA MEŠČANA BOTRU V LOŽ O POČETJU FRANCOZOV MED NJIHOVIM ZADRŽEVANJEM NA KRANJSKEM

Ljubljana, 1797

Predgovor

Neki tukajšnji meščan je pisal natančen dnevnik o tem, kaj se je dogajalo od prihoda Francozov do njihovega umika, torej med 28. marcem in 8. majem. Zapise so mi prijazno dovolili prebrati.

V teh pismih so opisana mnoga neizpodbitna dejstva, vendar v njih ni ničesar žaljivega. Način pisanja je nekorekten, vendar duhovit.

Tako sem dobil nenavadno zamisel, da bi ta pisma natisnil, v upanju, da jih bodo nekateri prebrali, se ob tem zabavali in dobili zgoščeno, časovno urejeno predstavo o celotnem dogajanju.

Če bo prvi zvezčič naletel na vsaj skromno odobravanje, mu bo kmalu sledil drugi, ki bo vseboval opis nekaterih dogodkov, do katerih je prišlo v naši deželi, skupaj s seznamom vseh stvari, ki so jih zasegli Francozi.

Ljubljana, 26. maj 1797

Založnik

Prvo pismo

Dragi gospod boter!¹

Kot sva se dogovorila, vam želim pisati o vseh novicah v zvezi s prihodom Francozov, zato da si prislužim kraška koštruna, ki ste mi ju obljubili. A zame je to težko delo, kajti pred šestdesetimi leti, ko je moja mati podarila svetu nepozabno darilo v obliki moje osebe, še ni bilo normalke², in v zadnjih dvajsetih letih sem komaj desetkrat napisal svoje ime, zato ni čudno, da mi gre pisanje slabo od rok.

Vseeno bom držal besedo, vendar mi morate vi, boter moj, obljubiti, da mojih pisem ne boste nikomur pustili brati.

Včeraj, 28. maja, tukaj ni bilo videti nobenega cesarskega vojaka več, ker so vsi odkorakali čez Savo. Bilo je zares moreče in vsi smo trepetali v hudem strahu, kaj bo z nami.

29. marec

Danes je prišlo z dežele najmanj 2000 kmetov, vsak s prazno bisago, in mislil sem, da čakajo na Francoze in bodo vsak enega od njih pobasali v bisago, ga zvezali in vrgli v vodo. Vendar sem se motil, kajti kmetje so prišli samo pomagat izprazniti vojaško skladišče, da Francozi ne bi imeli nič od njega. Neumni kmetje so se seveda ušteli, kajti niti zrna niso več našli in so se morali vrniti s praznimi bisagami. Ves ta dan je bil tako žalosten kot kvatrni petek, ker tudi zvonovi niso smeli zvoniti.

To odhajanje iz mesta traja že tri dni; najmanj tretjina meščanov je pobrala šila in kopita in odšla z vsem, kar so mogli odnesti.

Nekaj starih žensk je dalo odpeljati na varno celo stare postelje, stare glinene peči in govejo živino. Ojoj, gospod boter, celo svoje ljube boljše polovice nisem mogel zadržati in mi je danes ušla. Ta izguba me je tako razžalostila, da ne morem več pisati. Zbogom.

Ljubljana, 29. marec 1797

1 Avtor uporablja izraz *Gvetter* (= *Gevetter*), ki ima več pomenov: poleg *tovariš* tudi *boter*, ki ga uporabljamo v pričujočem besedilu.

2 Štirirazredna osnovna šola v stari Avstriji.

Drugo pismo

Dragi gospod boter!

Nisem še čisto pri sebi, ker sem še vedno uboga zapuščena sirota.

30. marca zjutraj ob pol osmih smo zagledali prvega francoskega nadporočnika s trobentačem v spremstvu petih Wurmserjevih huzarjev. Nadporočnik je pozajtrkoval v kavarni in nato s svojimi kozavci odšel do cesarsko-kraljevega generala Hohenzollerna na most čez Savo. Ob enajstih je bil že nazaj, tukaj pokosil in se ob dveh odpravil nazaj na Vrhniko. S tem nadporočnikom so bili tudi trije tukajšnji pooblaščenci, ki so šli h generalu Bernadottu, da bi se vnaprej dogovorili za ugodnejšo usodo dežele.

Včeraj ob devetih zjutraj se je v mestu ustavil francoski konjeniški stotnik s svojim poročnikom in 30 možmi na konjih, imenovanih *chasseurs*, ki so se pred rotovžem postavili v pozor. Konjeniški častnik je odšel v občinsko zgradbo s svojim nalogom in prejel sporočilo iz Celovca od generala Bonaparteja. Medtem je 30 *chasseurjev* za zajtrk dobilo žganje, vino in kruh, kar jim je bilo tako všeč, da so se napili. Eden od njih je znal nemško in nam je med drugim tudi zaupal, da ima Republika 300.000³ takih *chasseurs*. V mestni hiši sta dva častnika za zajtrk pila tudi rum in tokajca, nato sta ob enajstih odšla. Danes zjutraj smo izvedeli, da so ti tako zvani *chasseurs* šli tudi skozi Brezovico, Zablate in Grad Bokalce in da so odnesli s seboj vse, kar jim je prišlo prav.

Ob dveh je nato prišlo 95 mož prostovoljskega konjeniškega korpusa, ki so z dvignjenim grebenom jahali naokrog po ulicah, ob petih pa je prikorakalo tudi 320 grenadirjev s kokardami; vsi so se nastanili na sedežu deželnega zbora.

Pravkar sem iz tiskarne prejel nov francoski razglas, ki vam ga, gospod boter, z veseljem prepuščam. Zapisan je v treh jezikih in izbrali si boste tistega, ki vam najbolj ugaja.

V tem razglasu nam francoski generali obljublajo, da bodo vzdrževali najstrožjo pokorščino, nas varovali in ščitili, da bo vse kot poprej in da nočejo nič žalega ne nam ne našim ostarelim ženam. Torej smo lahko spet mirni, in ker sem utrujen in zaspan, se bom za zdaj umaknil k počitku.

Ljubljana, 1. april 1779

3 Številka 300.000 je zapisana v rokopisu, pri čemer pa gre za očitno napako. Namesto 300.000 bi moral avtor navesti 30.000 *chasseurs*.

Tretje pismo

2. april

Dragi gospod boter!

Danes ob enih zjutraj so hoteli Francozi pri Divjem možu⁴ vlomiti v blagajno, v predmestju Gradišče pa so ženi nekega tovarnarja vzeli njene stvari in ji iztrgali uhan iz ušesa. Nekemu revnemu dekletu so vzeli tri forinte, vendar ji je general v povračilo podaril holandski dukat.

Popoldan ob dveh je prišel v mesto bataljon novih vojakov, ki so se morali utaboriti ob Savi.

Grenadirja, ki je oropal tovarnarjevo ženo, so včeraj našli in ga vtaknili nekam, od koder ne sme ven.

General je hotel dati tega grenadirja takoj počiti, vendar ga je mesto prosilo, naj tega ne stori. Danes je bilo objavljeno, da mora vsak, ki ima cesarske reči, vse predati in da je treba dati na razpolago vse vprežne konje.

Popoldan sta dva francoska *chasseurja* odjezdila v Stično, da bi odpeljala konja našega škofa, vendar nista našla ničesar.

3. april

Zgodaj davi je odšlo 30 *chasseurs* z vodičem v Novo mesto na Dolenjskem. Ob dvanajstih je prispelo 2000 vojakov na konjih, 2 četi grenadirjev in drugih mušketirjev. Ob dveh je dal upravitelj v Kalenbrunu (Kaltenbrunn v Fužinah) zaradi izgredov zapreti štiri Francozarje.

Ob dvanajstih je bil v mestni hiši navzoč general Bernadotte, ki je mestnemu svetu in meščanom zagotovil, da se jim ne bo zgodilo nič hudega; sicer je tu kot sovražnik, vendar hoče dokazati, da drži svoje ljudi v najstrožji pokorščini. Govoril je tudi nekaj o Angležih, vendar nisem ničesar razumel. Ta general je tudi ukazal, da morajo vsi uradniki dalje opravljati svoje službene naloge in da je treba denar, ki prihaja v te urade, porabiti za vzdrževanje njegove vojske, kajti on, general, noče zanetiti nobenega požara. Ob štirih je sklical general Bernadotte vse pripadnike mestne uprave na dvorišče knezoškofijske palače in imenoval nov deželni svet (*Landstell*) oz. občinsko upravo, sestavljeno iz 10 svétnikov. Ob petih je vkorakala v mesto pehotna divizija z mnogimi zastavami in godbo in vojaki, ki so se na trgu postavili v pozor. Ko so tako stali, jim je

4 Očitno neka gostilna; v besedilu *wilfer Mann*.

general Bernadotte zabičal, naj se vedejo mirno, kajti vsi izgredniki bodo brez milosti in usmiljenja kaznovani s smrtjo.

Danes so morali v vseh hišah pripraviti kruh za 12.000 mož. Francozi so odšli v Krašnja in pripeljali v Ljubljano 7 vozov, polnih tobaka, ki so jim ga poslali s cesarsko-kraljevega tobačnega urada.

4. april

Ob enajstih je prispela pehota s 300 vojaki in se nastanila v predmestju. Opol-dne so francoski generali in nekateri častniki obedovali v prisilni delavnici. Ob treh so nenadoma začeli po vseh bobnih tolči k alarmu, nato pa so odšli na pot eskadron *chasseurjev* in dve četi pehote. Ni mi bilo jasno, kaj naj to pomeni. Nazadnje so pred mestno hišo privedli grenadirja, ki je zjutraj v Gradišču oropal tovarnarjevo ženo, in mu prebrali smrtno obsodbo.

Oh, gospod boter, kako korajžen je bil ta človek! Vendar je tako zato, ker ti ljudje nimajo nobene vere in se ne bojijo ne pekla ne vic in tudi smrti ne. Od samega veselja, da bo umrl, je povlekel nekaj dimov; ko so mu prebrali obsodbo, je ostal na nogah s klobukom na glavi, pipo v ustih in stekleničko rožnega olja pod pazduho.

Komaj pa so mu prebrali razsodbo, da mora umreti, je odvrnel stekleničko rožnega olja. Nato so ubogega hudiča odpeljali proti stolnici, vendar se mu je moralo zazdeti še prezgodaj za smrt, ker jim je ušel z voza. Na njegovo nesrečo pa ga je neki častnik našel in ga privedel nazaj. Nato so ga prislonili k zidu stolnice, mu zavezali oči, sedemkrat pok, in že je bil mrtev. Truplo so nato na lojtrniku naglo odpeljali v poljansko predmestju in ga tam odložili na nekem polju.

Zvečer ob šestih so se štirje Francozi zravšali pri Resselwürthu⁵ in enega so zabodli do smrti. Krivec je končal v zaporu. Pravkar so ob donenju bobnov razglasili, da se nobenega častnika ne sme vzeti na stanovanje brez odločbe o nastanitvi, da se vojakom, ki nimajo gotovine, ne sme dajati ničesar, in da morajo biti po znaku za nočni počitek vse krčme zaprte. Tako sem šel tudi jaz prej spat, ker so bile krčme zaprte.

5 Nekdanja ljubljanska gostilna.

FRANZOSKO SOJBODSTVO

Prostoſt

Enakoſt

Vikſhi Quartier v'Zelovzi ta 12. Germinal v' 5tim Lejti
ediniga inu ne-rasdeliviga franzoſkiga ſvojbodſtva.

BUONAPARTE,

Vikſhi General Italianſke Armade na Krajoze,

Franzoſka armada ne pride v'vaſho deſhelo, de bi ſe je pov-
laſtila, ne de bi opravila vaſhe vere, vaſhe ſadershanja, va-
ſhe navade je od dalezih preobrnila. Ona je prijateljza viſih Ludi,
ſlaſti tih ſalih deſhelakov nemſhke ſemle.

Ta opravilna oblaſt franzoſkiga ſvojbodſtva, ta Direc-
torium ni nizeh opuſtila, ſkus kar bi nadloge, kaſtere teſhko na de-
ſhelah leſhe, odverniti mogla; ja ona li je naprej vſela, prvo
ſtopino ſturiti, inu Generala Clarke na Dinej pollati, de bi ſe
tam podloga k' miru delanju vlohila. Al Dunajſki dvor ga
ni poſtuhal, ja ine le v Vinzenzu ſkus Goſpod S. Vincenta
na ſnanje dal, de on franzoſko ſvojbodſtvo ne ſpoſna. Na to
je General Clarke otel en poſi imeti, de bi ſnal ſ' ſamim Zelar-
jam govoriti; al miniſtri ſo ſe ne ſaptoin bali, de bi oniga pamet-
ne naprej-poſtave Zelarja k' miru perpomogle, inu nataka viſho ſo
goſtali, ſkus engendarſko ſlato preſlepleni, Zelarja, inu zelar-
ſtvo, kir ſami od ſe niſo voljo jimeli kakor tako, kaſtera le od
neſveſtnih Engendarſov, od tiga ſtrahu Europe, ſvoje viſhanje
jima.

Krajozi! jeſt vem, vi ſovraſhite, koker mi, Engendarſe,
to ludſtvo, kaſtero le ſamo ſkus leto vojſko dobizhek jima, tu-
di vaſhe miniſtre njih najemnike.

Mi ſe ſhe ſizer ſkus 6. Lejt vojſkujemo, al mi vemo, de
volja tih ſalih Ogrov, tih pametniſhih Dunajſhanov, inu vaſ do-
bro-ferzhnih kranzov na letim nima dopadjenja.

Al poſabimo na Engeland, na miniſtre Zelarſke bodimo
perjatali: Franzoſko ſojbodſtvo bi ſizer jimelo pravizo ſ' vami ko-
ker premagaviz okrog hoditi; al ena ſaſtopniſt, kaſtera nal jima
na ſproti veſati, jima vſe to na ſtran poſtaviti: vi ſe ne bote v'
eno vojſko meſhali, v' kaſtero vi ne pervolite, vi bote nam ſhi-
veſh perpravili, kaſteriga ſino mi potreſni: jeſt pak ozhem vaſho
vero, ſadershanje, vaſhe premoſhenje varvati. Vam ne bom no-
beniga Kontribuziona naloshil. Al vojſka ni ſhe ſama na ſebi
ſtra.

030030593

strašna sadoši? al vi še ne terpiti sadoši? vi nedolshen ofer smotnav prujih ludi. Vti davki katere ste vi sa dofehmal Zefarju dajali, vam bodo shkodo, katero vam skusi pot nahe armade po filti fturiti more, poverniti, inu sraven h'plazhilo tih nam odrjatanih se shiveshov perdjali.

Na vse leto perdo rezheno sapove vikhti General.

Pervizh: Duhorne opravila se bodo koker poprej bres preobremenja dershale: shkofam, inu drugim Duhovnim, kateri so savol eniga kriv saftopeniga straha od tvoje zhede sbeshali, je na voljo dano, nasaj se poverniti, inu tvoji flushbi naprej ftati, tudi jim ozhe General satega vofo popotue pifma dati.

Drugizh: Krajnka. Deshela fe bo skus en Komifion is defet mosh vladala, inu bo on jim eniga Zentral-Gubernia jimel. Letemu fo pod-dane vse politih, mejtnanke inu opravilna dela.

Tretizh: vse postave, katere fo do sdej sa mejtnanke rezhi, inu sa hudobnika narejene, ste na daley obfoje.

Zhetertizh: vsi davki al fami na tebi, al v'raj drugim obfojezhi, katere je sa sdej al Zefar, al deshela noter jemala, bo leta narejen Komifion foeter jemal, inu k'vse skupnem potrebam, k'kupovanju sa armade shiveshe, inu k'odhobodvanju tih ludi, kateri so saus popotue te armade terpeni, oberniti.

Petizh: Leta Komifion bo vse leto naredil, vse perpravil, kar k'opravlenu teh mejtnankeh, fodneh, inu Daar-jemleneh rezhi te deshele lilihi.

Sheftizh: Leta Komifion fe bo v'vse forte verfte ras-delil, bo svojga Prezidenta, Sekretarja postavil, ta sadni pak ne sine is tih delutih eden biti.

Sedmizh: Gubernium bo is letih moshov is-flavlen.

Anton Podobnik.	Anton Nicoletti.
Friederich Caffelz.	Rajgersfeld. Shkof.
Baron Bernard v. Rosetti.	Joseph Lukmann.
Karl Baron v. Hallerstein.	Joseph Kokeil.
Johann Gollmajer.	Johann v. Delselbrunner.

Leti fo perfegli, sapovdi, katere oni bodo savol Franzofkiga fvojboditva prejeli, dershati.

General Bernadotte bo lete moshje gori postavil, leta postava pak po nemškim, inu krajnkim drukana, inu povlod ozhit no nabita.

Buonaparte.

Četrto pismo

5. april

Dragi gospod boter!

Pravkar smo dobili tiskan razglas generala Bonaparteja o svobodi in enakosti, ki je prišel iz Celovca. V njem lahko preberemo, kakšno državno institucijo imamo zdaj in kako pravijo našim desetim svétnikom. Deželni svet (Landhaus) se zdaj imenuje Osrednja uprava (Centralgubernum), rotovž pa Občina, kot boste, boter, sami prebrali.

Zdaj sem pravi ljubljanski Francoz; sinoči sem prvič govoril francosko z nekim francoskim stražarjem na Špitalskem mostu;⁶ ko sem šel mimo stražnega mesta, me je poklical: »Gi-ti?« (Qui-es tu?). Bil sem besen, ker nobena krčma ni bila več odprta, in sem mu odgovoril »sitno je« (citoyen), nakar je stražar odgovoril »pas se« (passez) in sem nadaljeval pot domov. Šestega aprila je bilo javno razglašeno, da nihče ne sme na pot iz mesta na deželo brez potnega lista. Danes sem ravno hotel na Vič (Weitsch), ker je menda tam nek dober konjevodec, in sem odšel na mestno upravo po dovolilnico, ki so mi jo nemudoma izdali. V celem potnem listu, ki sem ga pravkar dobil, nisem razumel niti besede, ker je spisan in natisnjen v francoščini. Zanimalo me je, kaj neki piše v njem, in spomnil sem se svojega prijatelja, ki govori nemško, francosko, laško in italijansko in dela na okrajnem uradu kot prevajalec. Hitro sem stekel k njemu in ga prosil, naj mi razloži, kaj je v potnem listu. Vendar sem ostal z dolgim nosom. Gospod prevajalec ne zna ne brati ne pisati in tako sem moral nazaj domov, ne da bi izvedel, kar sem hotel. Ob 12.00 so vnovič javno označili, da je treba vse konje in vole zbrati na Kapucinskem trgu.

Kmetje iz Šiške so pravkar privedli 2 mlada Francozarja, zvezana z vrvmi. Danes ob treh bi moral biti na licitaciji prodan tobak Kustenweiss, ki je ostal, vendar so nekateri gospodje trgovci pokupili celotno zalogo po nižani ceni in prodajajo tobak ceneje kot prej, tako na veliko kot na drobno. Danes so prepekljali v Gorico tudi tukajšnji cesarsko-kraljevi špital. Ob štirih je dobil general Bernadotte ukaz, da mora njegova kolona nemudoma na pot in se podvizati v Celovec.

Gospodu baronu Codelliju so Francozi pobrali vse konje in vole, ki mu jih bodo seveda morali plačati. Ob petih je spet prišla pehota s 300 vojaki in 60 *chasseurjev*. Prva kolona je imela več kot 60 ujetnikov.

⁶ Spitalbrücke: na mestu, kjer je danes Tromostovje.

Danes popoldan je zadaj za mestom odšlo proti Celovcu 4000 mož s celotnim taborom vred. Davi so razglasili, da je treba vso konjsko opravo in vrvje dostaviti v mestno hišo. Ob devetih je prišlo še 150 *chasseurs*. Ob desetih je bil v mestni hiši postavljen nov centralni gubernij. Ob enajstih so začele čete spet korakati proti Celovcu. Ob dveh je neki francoski komisar prodal žito trem lokalnim trgovcem blizu uršulinske cerkve svete Trojice; ali so vse vreče prav prešteli, ne vem. Sicer je bilo ta dan vse mirno in spokojno. Ob enajstih sedmega aprila so razglasili, da je treba prinesiti na občino 1000 parov čevljev in škornjev, tudi če niso več novi.

Opoldne so člani deželne vlade in občinske uprave na občini kosili z generalom Friantom in drugimi francoskimi častniki, pri mizi pa jim je igrala vojaška godba.

Ob treh je bil poklican na občino čevljarški ceh z zahtevo, da poskrbi za izdelavo kolikor mogoče mnogo čevljev in škornjev; vendar so čevljarji dali vedeti, da so vse svoje rezerve že oddali in nimajo več usnja za izdelavo novih čevljev.

Ob štirih je spet prispelo 300 mož ob zvokih glasbe in z razvitimi zastavami.

Zvečer so se začeli meščani pritoževati, češ da so trije trgovci kupili od komisarjev več vreč žita po 1fl. (forint) in 30 kr. (kron) za vrečo. Zjutraj ob pol osmih so ob bobnanju razglasili, da po osmi uri zvečer nihče ne sme pohajati po ulicah brez svetilke; ko patrolja koga pokliče, mora ta reči Bürger; (po francosko »sitno je« [*citoyen*]), sicer bo sam odgovarjal za posledice. Razglasili so tudi, da mora vsak prebivalec, ki najame ali odpusti služinčad, o tem obvestiti občinsko upravo.

Ob desetih so prispele tri barke z rekonvalescenti z Goriškega. Danes so Francozi zasegli 6000 parov čevljev in 2000 parov novih škornjev, ki jih je dostavil neki usnjar. Popoldan so peljali skozi mesto 17 vozov kruha in 3 sode žganja, ki so jih iz Gorice poslali v Celovec.

Zgodaj devetega aprila je naenkrat prišlo veliko ljudi; vsakih dvanajst mož je imelo bobnarja, ob devetih pa je prišlo tudi 12 *chasseurjev*, ki so se ob 12.00 skupaj s 50 pešaki napotili proti Dolenjski. Zvečer je bila na dvorišču nadškofjske palače vojaška godba.

In zdaj gospodu botru znova pošiljam tiskan razglas generala Bernadotta, vendar je natisnjen le v dveh jezikih, v nemščini in v deželni govorici. V njem piše, da je treba menice sprejemati kot poprej. Za ta blagoslov moramo biti hvaležni samo osrednji upravi.

10. aprila ob sedmih zjutraj se je pod čevljarским mostom potopil čoln z lesom. Ob devetih so prispeli trije vozovi s kruhom z Dolenjskega, pa tudi nekaj *chasseurs* in oficirjev. Pravkar je prišel tudi španski konzul iz Trsta, ki je bil v Judenburgu pri generalu Bonaparteju, da bi se dogovoril za znižanje vsote, ki so jo določili Trstu za vojni prispevek.⁷

Ob desetih so razbobnali, da nobeno žito ne sme iz mesta, temveč ga je mogoče samo pripeljati vanj. Danes se je spet nekaj enot odpravilo v Celovec. Enajstega aprila ob osmih so kmetje privedli nekega huzarja, ki so ga zvezali, ker je zunaj mesta kupil kobilu, ne da bi dal denar zanj.

Ob dveh je prišel neki general z Bonapartejevega poveljstva s svojim pribočnikom in povedal, da so cesarski prosili Bonaparteja za trimesečno premirje, general pa jim je odobril samo 5 dni.

Danes je po prekinitvi zopet prišla prva pošta iz Gorice in Trsta; za bolnišnico v Gorici so zahtevali 1000 stotov moke in naša osrednja vlada je tukajšnjo trgovinsko zbornico zaprosila za 10.000 forintov, da bo z njimi lahko pokrila nujne stroške.

Današnja noč je bila precej nemirna, ko so se tu nastanjeni Francozi odpravljali na pohod v Trst in na Reko, kajti Čiči, sosedje gospoda botra, se ne morejo meriti s Francozi. Dvanajstega aprila ob osmih je prispel sel z ukazom, naj se vsi Francozarji nemudoma odpravijo v Gorico. Ob treh je prišel na občino neki komisar, da bi prevzel orožje, vendar so mu povedali, da to pripada tukajšnjim ljudem, zato je nejevoljen je odšel.⁸

Ob štirih so prišli stražniki z Dolenjskega; vse se je pripravljalo na pohod in zahtevali so sto tovornih voz. Pred pohodom se je Francozom zdelo potrebno zaseči še 5 čolnov ovsa, 4000 mernikov žita in 2000 bokalov vina. Ob enajstih so vsi Francozarji izginili in končno lahko zadihamo.

7 Vsota je v začetku znašala 3 milijone tourskih liber. O tem podrobno piše tržaški občinski svetnik Periboni v uradnem dnevniku, ki ga je pisal med francosko okupacijo Trsta. (Periboni: *Giornale della venuta dei francesi 1797*, Trst-Gorica, 1997, 22).

8 Po glagolih premikanja in krajevnih prislovih v besedilu je mogoče sklepati, da je moral biti pripovedovalec znotraj mestne hiše; glede na podrobnosti, ki jih omenja, je moral biti zadolžen za distribucijo hrane in pijače.

Peto pismo

Trinajstega aprila je bilo vse mirno in spokojno; vsi cerkveni obredi so potekali, kot je v navadi, tudi umivanje nog. Zdaj vam pošiljam, gospod boter, dve novici, kot sta bili natisnjeni: ena je, da bo majski semenj potekal kot običajno, druga pa, da se 21. aprila spet odprejo šole.

Ob treh so bili meščani sklicani v mestno hišo, kjer jim je ugleden član osrednjega sveta spregovoril v ganljivih besedah. Predočil nam je, da moramo zaščititi svoje imetje ter po mestu in v predmestjih spet razpostaviti straže, kar je bilo tudi marljivo postorjeno. Pravkar je vnovič prišlo 8 huzarjev s častnikom, da bi nas čuvali in se nam ne bi kaj hudega zgodilo. Zvečer se je na Tržaški cesti nekaj Francozarjev stoplo s kmeti.

14. april

Včeraj zvečer je prispel španski sel, ki je prinesel predlog mirovnega sporazuma iz Pariza. V njem menda piše, da Francozi zahtevajo, naj se jim prepustita Lombardija in Nizozemska; hočejo tudi 300 milijonov goldinarjev⁹, celotno njihovo vojsko pa naj bi vzdrževali na naše stroške, dokler se zadržuje na naših tleh. Gospod boter, ti mirovni pogoji se bodo morali našemu cesarskemu dvoru zdeti nerazumljivi.

Danes zgodaj zjutraj je prišlo 50 *chasseurs*, ob desetih pa še general Friant s polkovnikom, pribočnikom in komisarjem; general je ob 12.00 znova odpotoval v Gorico.

Po eni uri je prispel neki cesarski major skupaj z inženirskim polkovnikom iz Novega mesta in kosil s francoskimi častniki pri Divjem možu. Majorja so obiskali tudi nekateri člani Centralnega sveta (*Zentralrath*). Gospod boter, hrvaška cesarska vojska šteje 60.000 mož, ki niso vsi redni vojaki in so razporejeni od Brežic do Novega mesta in nazaj do Metlike; povsod tamkaj so vzpostavili obrambni pas in pripravili utrjene položaje s topovi, tako da si Francozi ne upajo tja. Ta vojska tako dobro drži obrambno črto, da niti miš ne more skozi, in njihovega hrabrega poveljnika bi, če to ne bi bilo tako neprimerno, najraje poljubil, saj zdaj tudi moja najdražja ženička ne bo mogla več pobegniti.

Zdajle ne bi hotel iti v Novo mesto, tudi če bi mi gospod boter podarili hišo z dvoriščem vred; dva naša sta to poskušala, vendar neuspešno. Enega so zasledovali s 30 huzarji, vendar ga v gozdu niso mogli ujeti, drugega pa so odgnali v

9 Kaisergulden.

Novo mesto in ga prijeli kot vohuna, kajti ni imel drugega kot francoski potni list, ki ga ni hotel pokazati, naši Hrvati pa ne razumejo francosko.

Po tretji uri se je že omenjeni major cesarske vojske odpravil v Gorico k francoskemu generalu Friantu, da bi ga seznanil z mirovnim predlogom. Ob petih se je naša celotna posadka odpravila na pot. Ob sedmih je bilo 5 Francozarjev spet nazaj in so mlatili kruh, meso in vino.

15. april

Francozi nas imajo tako radi, da ne morejo živeti brez nas; danes navsezgodaj jih je prišlo novih sto, deloma pešakov, deloma konjenikov. Pravkar se je vrnilo z Vrhnike 12 čolnov z žitom, ki si ga Francozi niso upali odpeljati dalje, ker so jih pri Reki potol Čiči. Francoza, ki so ga prijeli v Novem mestu, so izpustili in se je danes vrnil.

Pravkar je prispela neka emigrantka iz Gradca in povedala, da je general Bonaparte vkorakal v Gradec z 2000 vojaki; rekla je celo, da sama ni emigrirala, temveč je potovala tja samo zato, da bi videla generala Bonaparteja.

Ob štirih je dal francoski komisar zakleniti urad za uteži pri mitnici, potem ko je spravil notri 13 čolnov žita.

Ob prvem svitu šestnajstega aprila so nas naši dični gostje spet zapustili – odšlo jih je morda kakšnih dvajset.

Naj se gospod boter veselijo z menoj! Ob pol devetih zjutraj je prispel cesarski sel iz Celovca; povedal je, da premirje v resnici velja, in nam zagotovil, da bomo v osmih dneh imeli mir. Ob tej veseli novici so bili Ljubljancani vsi iz sebe od veselja in tudi jaz sem presrečen. Danes popoldan bom popil dobro francosko penino, ki se človeka pošteno prime, in si privoščil sočne šunke.

Danes se je iz Gradca vrnilo kar nekaj tistih, ki so pobegnili, zvečer pa je francoski komisar naročil nekemu dekletu z rdečkastimi lasmi, naj izvaja vojaško glasbo.

17. april

Včeraj in danes je bilo vse mirno, ker je bilo tu le 20 Francozov. Francoska penina od včeraj je še vedno delovala. Ob dveh popoldan so nas s svojo prisotnostjo vnovič počastili konjeniški stotnik in 40 *chasseurs*, v eni uri pa še 156 huzarjev. Ob petih sta prišla dva voza volne iz Trsta za plemenitega gospoda von Desselbrunnerja in ta dva vozova sta prva vnovič odprla cesto. Do jutra je po njej pripeljalo 100 tovornih voz.

Ob petih zjutraj 18. aprila je 36 *chasseurs* odjezdilo v Trebnje, drugi pa na most čez Savo.

Včeraj so nam Francozi dali vedeti, da bo danes prišlo 300 mož, vendar smo ves dan čakali zaman, kajti prišel ni nihče. Ob dvanajstih je odšel na Dolenjsko trobentač s štirimi možmi, naročili pa so 300 tovornih voz. Ob petih so v mestno hišo pripeljali 5 sodov vina iz kleti grofa von Thurna.

Francozi so ob štirih zjutraj 19. aprila poslali v Kranj 13 voz žita. Ob petih se je z Goriškega vrnil hrvaški major in popoldan odšel v Novo mesto v družbi dveh francoskih častnikov. Ob desetih je prišlo 90 grenadirjev in 60 mušketirjev in ob enajstih so vnovič poslali v Kranj 13 voz z žitom.

20. april

Ta noč je bila zelo nemirna. Francozi so odpeljali vse vozove, ki so bili zbrani pred mestno hišo, konje in kmete pa so zaprli v cesarsko-kraljevo utrdbo, da jim ne bi pobegnili, in kmetje so se jim vso noč in ves dan upirali. Ob 12.00 je polkovnik Picard, naš poveljnik, odšel na grad pregledat 10 topov, ki jih uporabljamo za signalne salve ali za slovesnosti, in tja postavil stražo.

Ta polkovnik mora imeti uvid v zakulisje, ker ve mnogo skrivnih reči; na Fužinah je na vsak način hotel dobiti tri zaboje orožja cesarske vojske, vendar je tam našel le 12 kosov in nato še 88 kosov v vojašnici ter vse skupaj zasegel. Ponoči so Francozi dali prepustnico barki z žitom. Ob enajstih so poslali v Celovec voz s senom. Ob dvanajstih so priredili veliko parado straže z vojaško godbo, nato pa so gasilci obiskali kapucinarje, vendar niso našli ničesar, nobenega orožja, samo vreče žita. Danes so vsi veliko govorili o miru, ki naj bi ga sklenili v Gössu na Štajerskem. Bog daj, da bi bilo res!

21. april

Danes ponoči ob enih je na poti v Gradec prišel sel in prinesel veselo novico, da mir resnično velja. Vittoria! Vsi so veselijo in radostijo: tudi jaz bom dal svojo francosko penino na hladno.

Ob desetih so prišli iz Trsta štirje vozovi, polni denarja od vojne kontribucije: to je 30 zabojčkov, v katerih mora biti milijon dvesto tisoč dukatov. Ob dvanajstih so ta denar poslali v Celovec.

Danes so nam trije francoski častniki priredili pravo zabavo. Kupili so tri rumene dežnike in tri zelene natakarske čepice, nato pa so s čepicami na glavi in razpetimi dežniki v soncu hodili sem ter tja po trgu.

22. aprila je bilo na trgu bolj živahno kot običajno. Par golobov je stal 8 fr. in za pol kile teletine so hoteli imeti 5 do 6 fr., kajti ljudi je bilo več kot ponavadi. Ob 12.00 je bila spet parada stražarjev. Vojaška godba je sicer lepa, vendar ne potrebujemo takšnega veselja v lastni bedi. Vrli francoski komisar je spet dal odpeljati 500 vreč žita iz Plesišča. Le kdaj se bomo znebili ljubljenelega gosta! Danes so pripovedovali, da so v Brescii in tudi v dveh drugih krajih izbruhnili nemiri privržencev Beneške republike.

Ob dveh so naši gostje v šoli izpraznili dve sobi, polni ovs. Nekaj častnikov je znova uganjalo šale po francosko: kupili so očala in skoz njih buljili v ljudi. Navsezgodaj 23. aprila je odkorakalo v Celje 31 strelcev in 60 mušketirjev. Ob devetih so razbobnali, da bodo jutri vsi davčni in carinski uradi spet odprti kakor poprej. Ojoj! To bodo kmetje debelo gledali; mislili so, da jim ne bo treba plačati nobenega davka ali carine, če so tam Francozi, mislili so, da jim bodo pečene piške same od sebe letele v usta. Ob treh je prišlo novih 79 pešakov. Ob štirih so hoteli za vse francoske častnike prirediti zabavo na vrtu barona Zoisa, vendar se je ulilo in vsi so morali v Redutno dvorano.¹⁰ Tam je bila vojaška godba, točili so rdeče in belo vino, pikolit, ponujali sladkarije, kavo, rožno olje, sorbete in pečenko, pršut in gnjat in tako naprej, tudi dovolj punča, vendar nisem ničesar dobil, ob osmih pa je bilo špasa konec in odšli smo domov.

24. april

Danes ponoči so vlomili v blagajno pri nekem trgovcu in vzeli za 1000 gld., večinoma v denarju; ne ve se, ali je šlo za francoske ali kranjske fantiče. Po 11. uri je prišlo iz Celovca 330 pešakov ob zvokih glasbe, vendar so bili zelo utrujeni in so se kar takoj polehli na trgu. Ob petih so si častniki zaželeli jezdit in ker so imeli v mestu premalo prostora, so hoteli pri Stiškem dvorcu na konjih prebresti Ljubljano, vendar so jim povedali, da je voda globoka, in ker nikomur ni bilo do tega, da bi jo pil, so se ravnali po nasvetu; da pa bi vseeno naredili, kar so si zabili v glavo, so se pustili s konjiči vred v čolnih prepeljati na drugo stran.

25. april

Tistih 330 pešakov od včeraj je danes navsezgodaj zjutraj odšlo naprej v Trst in ob 5.00 je odšel za njimi še njihov poveljnik. Danes je bila običajna Markova procesija do Šentpetra in Francozi so se čudili, da se je zbralo toliko ljudi. Ob desetih je prišel iz Gradca francoski častnik, ki je povedal, da so korajžni

¹⁰ Retudensahl = Redoutensaal, slov. *redutna dvorana*: dvorana za slavnosti blizu šentjakobske cerkve na današnjem Levstikovem trgu.

Benečani v Veroni pobili 2000 bolnih vojakov, deloma Francozov, deloma cesarskih, in se zaklinjal, da bodo nemirneži to drago plačali.

Ob desetih je gospod polkovnik Picard odprl sobo s strelivom v šolskem poslopju in dal prinesiti paradne uniforme garnizije topničarjev,¹¹ nekaj zabojev z orožjem, sablje, jermene, pa tudi voz, poln jahalne opreme. Ob enajstih je dobil komisar novo zamisel in je zahteval od nas trideset parov uzd in 7 jezdnih konj, nato pa 2000 parov čevljev in 300 parov škornjev. Rekli so mu sicer, da se s tem ne morejo ukvarjati, vendar ni nič zaleglo. Ob štirih popoldan so huzarji prevzeli od polkovnika Picarda 107 cesarskih karabink z jermeni vred.

Danes so sprostili dragoceni obrat plemenitega von Kleinmaierja in izšel je prvi časopis.¹²

Ob sedmih zvečer so zaprli dva mesarska pomočnika in enega mlinarja, ker so hoteli v šolskem poslopju kupiti kose vojaške opreme. Pravkar so spet zahtevali 30 tovornih voz.

26. april

Ob dveh zjutraj sta odrinila dva častnika s 50 huzarji v Trst, ob 11.00 pa je prišlo iz Trsta 56 mož z bobnarjem, in tako gre to naprej, skozi ena vrata gre iz mesta 10 Francozov z bobnarjem in skozi druga vstopijo drugi. Tako je ravnokar odšel v Prem na Notranjsko konjeniški stotnik, da bi aretiral nekega *chasseurja* in ga odvedel v Trst pred vojaško sodišče, ker je pri Premu pobiral vojni plen in zadržal denar zase. Po enajsti uri so zadoneli bobni in razglasili, naj se tisti, ki so jim Francozi povzročili škodo, zglasijo v mestni hiši, in da jih bodo popisali, vendar jim še ne bodo poravnali škode. Ob dvanajstih se je med parado straže neki častnik pritoževal, da on in njegovi ljudje že dva meseca niso dobili niti beliča; obljublajo mu, da ga bodo izplačali v Trstu.

27. april

Ob šestih zjutraj sta prišla dva sla, eden iz Benetk in eden od generala Bonaparteja iz Štajerske. Bonaparte nam sporoča, da bo prišlo 10.000 njegovih vojakov iz Gradca in da jim moramo priskrbeti 39.000 bokalov vina, 26.000 porcij kruha, 280 zaklanih goved in 40 klafter lesa. Gospod boter! Ti ljudje ogromno pijejo; vsakemu pripada vsak dan škafo vina; mislim, gospod boter, da vaša krava ne popije toliko vode vsak dan. Glede pitja se iz mene tudi ni

11 »Von den Garnisons Huwisten« verjetno: *von den Garnisons Hauwizer / Howitzer*.

12 Gre za *Laibacher Zeitung*, ki ga je od leta 1782 izdajal Ignac Alojz Kleinmayr.

norčevati, toda v primeri z njimi sem senca. Ob osmih je zopet prišlo 7 novih dragonarjev. Vzbujaajo strah. Imajo medeninasta pokrivala; lasje jim lezejo izpod njih in puščajo jih razpuščene kot ženske. Vsi nosijo vranje črna peresa; nobenih drugih ne vzamejo.

Prav zdaj jim moramo zagotoviti 30 tovornih voz in ob štirih je iz Gradca prijezdilo 80 huzarjev.

Ob štirih sta dva huzarja v neki krčmi razgrajala, vendar so ju naši kmetje zvezali in privedli v kaznilnico, kjer imajo Francozi svoj zapor. Nič ne morem za to, da je to pismo tako dolgo, zakaj gospod boter mi tako dolgo niso poslali nobenega sla.

Šesto pismo

28. aprila ob sedmih so iz zapora privedli dva Francozarja na glavno grenadirsko stražo, ker sta vlomila v neko gostilno.

Ob osmih je prišel general Bonaparte v spremstvu z generalom Masséno in nekim pribočnikom ter se nastanil v nadškofijskem dvorcu, kjer ga je čakal general Friant. General Bonaparte je takoj zaspal, čez dve uri pa je bil že pokonci in je dolgo gledal skozi okno. Koliko gledalcev je bilo! Vsi so pritekli sem, da bi videli generala, in jaz sem bil med prvimi. Je mlad človek, nizke rasti in ostrega pogleda; njegov obraz je od sonca močno zagorel. General Bonaparte je izdal več ukazov, med drugim tudi tega, da razpušča osrednjo upravo, ki se od zdaj imenuje *k. k. Landesverwaltungsammt* [cesarsko-kraljevi urad pokrajinske uprave]. Ob enajstih je general Bonaparte sklical k sebi vse častnike.

Ob devetih zjutraj je prišel general Murat z nekim drugim generalom. Ob enajstih so že odpravili na pot nekega konjeniškega stotnika s 16 *chasseurji*, da bi zagotovil varnost na poti, kajti popoldan bo odšel general Bonaparte v Trst. Opoldan je Bonaparte z nekaterimi generali jedel v svojih prostorih; k mizi je povabil tudi nekega grenadirja iz garde. Med drugimi dobrotami je bilo na mizi tudi sto špargljev, ki so tehtali 6 funtov in stali 6 forintov; ti so mu šli še posebno v slast. Ob dveh je general Bonaparte skupaj s svojim pribočnikom odpotoval v Trst. Za spremstvo je imel 12 *chasseurs*. Danes je odpotovalo proti Gorici ali proti Trstu več drugih generalov.

Po šesti zvečer je neki huzar skupaj s svojim konjem zabredel v vodo, vendar je šel pregloboko, ker je popil preveč cvička iz škafa, in je utonil. Čolnarji so ga prizadevno iskali, pa ga niso mogli najti.

Proti polnoči je postalo zares nemirno; Francozi so hoteli vdreti v gostilne, ker se jim je zahotelo vina in deklet.

29. aprila navsezgodaj je prišlo 170 *chasseurs*, ki so že ob sedmih nadaljevali pot v Trst. Pri tem eskadronu je bil konjeniški stotnik čeden Maver. Ob 8.00 je korakalo mimo 30 dragonarjev in več častnikov.

Danes bi moral biti tržni dan, vendar zaradi velike zmede ni bilo nič in kramarji niso hoteli dajati blaga, ne da bi dobili denar.

Ponoči so prišli sem gospod cesarsko-kraljevi general Meerfeld in ob 10. uri še dve druga cesarska častnika, ki naj bi ostali tukaj, dokler vsi Francozi ne odidejo. Po trinajsti uri je prišlo novih 210 francoskih huzarjev in *chasseurs* z 9 trobentači.

Ob treh so pripeljali Francozi 7 voz s smodnikom, spredaj pa sta bili 2 havbici.¹³

Danes poteka pohod skozi mesto po kapljicah, tako da je tukaj že 1000 mož.

Ob štirih se je nekemu Francozu pri nekem krčmarju zahotelo prepira in je potolkel enega od svojih tovarišev. Mrtveca so takoj odnesli in ga takoj pokopali, na zaslišanju pa povedali, da ga je brcnil konj.

Ob sedmih je prišel sem general Bernadotte skupaj z generalom Friantom v spremstvu 12 *chasseurs*.

30. april

Danes ni bilo vso noč niti trenutka miru, ljudje so kar naprej prihajali in odhajali.

Ob 10.00 so dobili četrti načelniki ukaz, naj popišejo nastanitve za ljudi in konje ter pripeljejo kruh iz mestnih pekarn.

Ob 12.00 so Francozi iz Gradca na desetih vozovih v spremstvu 30 strelcev pripeljali denar od tržaške vojne kontribucije, ki gre zdaj nazaj v Trst. Pravkar so pripeljali iz Trsta 10 lafet, da bi nanje naložili naše topove z gradu in jih odpeljali, nato pa so si spet premislili in kar tam pustili topove in lafete.

13 Beseda *Päpstlige* se v viru nanaša verjetno na vrsto havbic papeškega topništva.

Ob enajstih so huzarji in chasseurs manevrirali pred usmiljenimi brati in ob dvanajstih je prišel general Sarrazin; približno ob isti uri je odšlo 300 *chasseurs* z devetimi trobentači proti Gorici in Trstu.

Ob petih je prišlo 130 dragonarjev na konjih z rdečimi prapori, lepi ljudje, in ob šestih je spet prišlo 1500 pešakov, ki so se nastanili v Lepoltsruehu, Podturnu in Šiški. V mestu je bilo danes nastanjenih 400 častnikov; vsi so bili pijani. Ob šestih je hotel neki grenadir »po francosko« oditi iz neke gostilne, ne da bi plačal, natakarica pa ga je zbila na tla, da se je komaj mogel premikati.

V Zablatih na Kušljanovem gradu sta dva dragonska častnika vlomila vrata in razbila okno. Pretepla sta služabnike in se hotela vseliti. V gostilni sta se dva častnika stepla; eden je bil ranjen, da ga je bilo treba obvezati, in tovariš še ni končal z njim, ko so že prinesli drugega Francoza, ki je bil ves potolčen po obrazu in tudi zadaj. Tega ni zakrivil nihče razen vina, francoskega »Reischelna«.

Gospod boter, lepa pokorščina je pri tem ljudstvu, ko generali in častniki ne smejo reči niti besede navadnim vojakom, če nočejo biti tepeni, kar se je zgodilo mnogim častnikom.

Zgodaj zjutraj 1. maja

Spet vso noč ni bilo miru, prišlo je do pretefov in vsakovrstnih pijanskih izgrefov. Seveda je patrolja sicer nenehno hodila naokrog, a ker je morala posredovati na več koncih, ni bil nihče prav zadovoljen. Ponoči so hoteli vlomiti v neko hišo, vendar je posegel vmes neki tukajšnji gospod, ki zna francosko, nakar je s topo stranjo sablje dobil francoski udarec po levi roki. Patrolja je celo noč vodila s seboj nekega državljana. Okoli polnoči so *chasseurs* v hlevu neke krčme naredili ognjemet, vendar so ogenj še pravočasno pogasili. V neki gostilni so se stepli, vendar je hči tistih ljudi opolnoči stekla h generalu Bernadottu in on sam jo je pospremil nazaj domov ter poskrbel, da so se stvari umirile. Tudi v Šiški so kradli. Nekemu kovaču so odgnali konja in v Kušljanovem gradu so uničili oranžerijo in rastlinjak. Lahko bi naštel še vrsto ekscesov teh tako častivrednih ljudi, vendar gospod boter tega ne smejo zahtevati od mene, saj ne bi mogel končati niti v letu dni. Zjutraj zarana se je počasi odpravilo mnogo konjenice in pehote in različni generali in častniki so kmalu dosegli svoje enote. Ob devetih je prišla prva kolona iz Gradca, sestavljena iz 3000 mož, ki so s tremi razvitimi zastavami in v paradnem koraku korakali pred bivališčem generala Bernadotta in so jih nato nastanili v kasarni. Ob desetih jih je prišlo še 3000 in čez pol ure še 1000; večino so nastanili v šolskem poslopju.

Ob enih je odšlo na pot 340 mož s sedmimi bobni. Vsepovsod mrgoli Francozov, da ni mogoče priti nikamor. Ob treh je prišlo še 100 mož, ki so se utaborili pred rotovžem. Danes so po vseh hišah razglasili, da je treba speči kruh za 20.000 mož. Ob sedmih so razbobnali, da si Francozi med umikom ne smejo dovoliti nobenih izgredov, vendar je bilo vsega konec takoj, ko so bobni utihnil. Ob devetih so hoteli Francozi neki ženski na silo nekaj povedati na uho, vendar jo je neki meščan rešil, pa so mu zato izprašili obleko.

2. maj

Včeraj in danes nam je šlo zares slabo. Vrli komisar, ki mu lasje visijo čez ušesa kot vašemu črnemu pudlju, je, gospod boter, spet zahteval 2000 parov čevljev, ampak takoj, tutsvit, tako da smo morali prinesiti na darilno mizo svoje čevlje, ki jih nismo ravno imeli obutih, stare in nove.

Ob devetih je odkorakalo 1000 Francozov s tremi zastavami in prišel je general Sérurier. Takoj nato je odšlo še 900 mož, ki so bili nastanjeni v Šiški, Leopoldsrueju in Podturnu, z njimi pa tudi celotna artilerija generala Bernadotta, sestavljena iz desetih topov in dveh vozov s smodnikom.

Grof Maria von Auersperg je moral danes izročiti 10.000 bokalov vina, 3000 in 500 stotov slame z Zonka.

Danes je povsod polno častnikov, po osem se jih namešča v eno hišo, medtem trupe odhajajo. Ob štirih je prišla še ena kolona in ob petih so z bobni oznanili, da noben Francoz ne sme kupovati v prodajalni kaznilnice, ki je tam že leto dni. Pravkar sem slišal slabo novico, da bomo naše predrage goste izgubili šele 9. floriala, to je 8. maja.

Danes so morali v vseh hišah speči kruh za 15.000 mož in komisar se je tudi domislil, da bi zahteval kose platna. Ob treh popoldan je general Bernadotte na trgu pred šolo pregledal divizijo. Imenoval je dva nova častnika in ju nato poljubil in novopečena častnika sta morala dati bratski poljub vsem ostalim častnikom, jaz pa pošiljam poljub tudi botrovi ženi.

Sedmo pismo

Tretjega maja zgodaj zjutraj se je odpravilo proti Gorici 3000 mož z 12 topovi. Ponoči je patrolja na obhodu iz neke pivnice odpeljala 7 mož, vendar je bilo do zapora predaleč in na poti so se vsi razgubili.

Gospod boter! Postal sem pomembna oseba, član občinske uprave, kot komisar moram skrbeti za zbiranje kruha in slame, gospodje pa mi ne pustijo zbirati vina, ker se bojijo, da bi bilo preveč izgube. Danes so Hrvati spet odprli kordon, tako da bo prišlo dovolj volov in jih ne bo več primanjkovalo. V Kravji dolini (Tabor) je ponoči gorelo, vendar so Francozi sami pogasili požar. Ob petih si je predragi komisar zaželel še koščka mesa v obliki 50 parov volov, kar je bilo treba pripraviti z največjo naglico, »tut Swit« (*tout de suite*). Pravkar smo prejeli žalostno vest, da so Francozi v Krašnji ustrelili nekega ubogega kmeta, ker jim ni hotel dati svojega konja.

Četrtega maja ob sedmih zjutraj so razbobnali, da hočejo imeti vse čevlje in škornje, ampak ljudem jih ni nič več ostalo. Gospodu botru pošiljam še en ukaz. V njem beremo, da morajo Francozi vrniti vse konje, ki so jih vzeli našim kmetom, in da je treba določiti dan, ko bodo vse divizije brez prizanesljivosti in usmiljenja pregledali v mimohodu, tako da bo vsak kmet, ki ugleda svojega konja, tega lahko sam vzel nazaj. Vendar bodo kmetje slabo videli in ne bodo prepoznali svojih konj, Francozi pa bodo imeli potem slab spomin in bodo pozabili na pregled. Ob enih je prišla divizija generala Masséne in ker je žal močno deževalo, niso hoteli postavljati šotorov, temveč so se nastanili v Uršulinski cerkvi svete Trojice, pri kapucinarjih in frančiškanih, kjer so uganjali vsakovrstne norčije. V tej koloni generala Masséne morajo biti najslabši primerki, Bog nam pomagaj. Nemiri so danes veliki, in čeprav kar naprej krožijo patrolje, so na trgu grdo ravnali z nekim krčmarjem. Menda v Parizu ni tako lepih hiš kot v Ljubljani, kajti general Murat je kar naprej hodil sem in tja po trgu in si ogledoval hiše; eno je celo zelo skrbno preiskal. Ob sedmih so zatrobili k počitku, vendar vojakov to ni oviralo, da ne bi še naprej rohneli. Kaj so ti ljudje počeli s kruhom in vinom, ni mogoče opisati.

Ob devetih zvečer sta zagoreli dve hiši pred tržaško mitnico, kako je prišlo do požara, ni znano, mislijo pa, da so ga povzročili štirje dragonarji, ki so tam stanovali. Ne moremo zanikati, da so Francozi marljivo gasili; na kraju požara so bili tudi generali in so komandirali.

Sam sem hotel prvi ven; ker nisem mogel dovolj hitro teči, mi je nekdo pomagal s konopcem, in tako sem se nemudoma pobral od tam, kajti ni mi do te francoske specialitete. Ob enajstih zvečer je prejel general Bernadotte ukaz, da mora naglo odriniti v Gorico; odrinil bo jutri ob štirih zjutraj. Danes je neki francoski lopov prignal s Štajerskega par volov in voz, in ko so ga vprašali, kako je prišel do teh živali, je odgovoril, da mu ju je podaril neki kmet. Vendar je kmet zagotovo jokal za voloma.

Dobil sem novo zadolžitev, postal sem občinski nočni čuvaj in moram celo noč patroljirati naokrog in čuvati meščane, ker so Francozi po ulicah zakurili mnogo ognjev. Noč je bila resnično nemirna in polna izgredev. Neki polkovnik je hotel iz stanovanja, v katerem je bil nastanjen, odnesti nekaj rjuh, in bi jih tudi odnesel, če se lastnik stanovanja ne bi pritožil.

Petega maja ob šestih zjutraj je 2000 mož odšlo čez Hrušico v Gorico, ob osmih pa so Francozi gnali iz Štajerske v Gorico več kot 300 volov. Bil je zelo zelo lep pogled, ki bi potolažil tudi naše želodce. Ob devetih so poslali na Vrhniko tri čolne z bolniki. Pravkar sem pri frančiškanih poslušal francosko pridigo, ki jo je s prižnice držal nek preprost francoski vojak. Sicer nisem ničesar razumel, vendar mislim, da je morala biti spodbudna.

Danes ob enajstih so v Ljubljani našli huzarja, ki je včeraj utonil, in ga pokopali na Prulah. Ob dvanajstih je bila velika parada garde; zvrstilo se je 600 mušketirjev, 75 *chasseurs* in 60 bobnov. Korakali so ob lepi borbeni muziki.

Vnovič je prišel cesarski general von Meerfeld in naročil pripraviti obed na gradu, kjer je jedlo več častnikov iz kolone generala Masséne.

Gospod boter! Ubogi sivolasi štajerski kmet, od katerega je Francoz včeraj dobil v dar par volov, je danes prišel sem in našel svoje največje bogastvo, vendar si ga ni upal zahtevati nazaj. Nazadnje se je neka ženska, ki je bila tam, kjer so imeli vola, ki so ju vzeli starcu, zavzela za starca in rekla Francozu, da bi moral vola vrniti, v nasprotnem primeru se bo pritožila generalu, in tedaj je Francozar podaril kmetu njegova vola nazaj. Stari pošteni kmet je bil ves iz sebe od veselja in se je ženski v solzah na kolenih zahvaljeval. Hotel ji je dati ves denar, kar ga je imel pri sebi, namreč 10 kron, ki jih ženska ni vzela, in tako je svoja draga vola odgnal nazaj v njun mirni hlev.

Osmo pismo

Že nekaj dni se vleče zadeva z izgubljenim francoskim konjem. Stvar je bila taka: neki francoski častnik je hlapcu človeka, pri katerem je bil nastanjen, naročil, naj mu odžene njegova dva konja k vodi. Hlapec je zajezdil enega in Francoz mu je zagotovil, da mu bo drugi konj sledil, v tistem trenutku pa je v galopu prijezdilo mimo nekaj *chasseurs* in konj je zdirjal z njimi, tako da ga ni bilo mogoče dohiteti. Častnik ni zahteval nič manj kot to, da mu gospodar hlapca plača konja; nazadnje mu je nek vrli ljubljanski gospod zaprl gobec z nekaj dukati. Francozi uganjajo take ekscese, da je bolje ne govoriti o njih.

V frančiškanski cerkvi so vzeli z oltarja lesenega angela, ga položili na slamo in pokrili s plaščem, govoreč: spi, dobri *citoyen*, in v uršulinski cerkvi so obesili boben na mater božjo. Šestega maja ob 5. uri zjutraj je odkorakalo 300 mož in 20 strelcev, ob sedmih pa so zahtevali komisarji 50 stotov riža, 200 vreč ječmena, 80 volov, kavo in sladkor. Ob osmih je prišel na občino adjutant nekega generala, rekoč, da so generalu ponoči ukradli 5 konj, čeprav so bili pod dvojno stražo; zahteva 500 dukatov, je dejal, vendar mu niso dali ničesar.

Gospod boter! Francozi so me tako odrli, da sem tudi jaz docela uničen. Imel sem dva para škornjev, od vsega tekanja sem in tja sta bila oba zguljena, zato sem dal en par popraviti pri svojem osebem čevljarju na Krakovem. Danes sem prav zato poslal ven svojo služkinjo in jokaje se je vrnila s tolažilno novico, da so Francozi po poti odkupili od nje moje škornje. Zdaj sem zares pečen. Jutri moram ostati ves dan v postelji, da mi bo čevljar zakrpal edine škornje. Ob enajstih je bil pred kapucinarji pregled kolone generala Masséne in imeli so tri res lepe zastave. Takoj po pregledu so vojaki spet šli gasit žejo. Popoldan se je na strelišču 8 Francozov toliko časa ravvalo, dokler se niso trije resneje spopadli, nato so se zopet pobotali in vnovič pili na prijateljstvo. Danes je bila večina gostiln in zasebnih hiš zaprta in vsi francoski obiski prepovedani.

Zvečer so Francozi potrebovali še približno 9000 četrtink vina, na barju pa so našli tudi konje, ki naj bi jih bili ukradli generalu.

Deveto pismo

7. maj

Ker iz pomembnih razlogov ne morem ven, mi bo prinašal novice moj ljubljanski tovariš, ki dela kot nosač.

Ob treh so začeli vojaki odhajati, kar je trajalo do pol petih. Celotna Masénova kolona šteje morda do 10.000 ljudi. Ob 6. uri se je vrnil iz Gorice tudi general Bernadotte. Danes tri cerkve, v katerih so bili nastanjeni Francozi, niso bile odprte, ker jih je treba najprej desetkrat zribati. Moj nosač je danes pri Francozih izvedel za novo in učinkovito domače sredstvo proti ušem: na goli koži nosijo flanelasto cunjo, in ko je polna, jo operejo, ko pa je zelo polna, jo odvržejo in vzamejo novo. Pri kapucinarjih so pustili veliko takih cunj. V nunski cerkvi niso uničili ničesar, ker je general Viktor ukazal postaviti stražo pred glavni oltar. V samostanu so bili nastanjeni trije generali. Danes zvečer bo v redutni dvorani lep ples; vstopnice so že razdelili, in ko bodo moji škornji končani, grem tja tudi jaz. Danes bi morali uprizoriti tudi komedijo, kajti prišla je odlična skupina šestih igralcev. Gospod boter! Od vsega včerajšnjega veselja, od plesa in komedije, ni ostalo nič, kajti pravkar je prišla novica, da so *chasseurs* v vasi Motnica nad Šentvidom priredili brezplačni ples: neusmiljeno so pretepli 5 kmetov, od katerih sta bila dva na mestu mrtva, tretji je izgubil roko in tudi preostala dva sta težko ranjena. Zato bomo raje jokali kot plesali. Tudi v Črnučah so Francozi danes z dvema kmetoma grdo ravnali.

Osmega maja kmalu po drugi uri so začele odhajati posamezne skupine po 30 in 50 mož in ob sedmih so vsi preostali zapustili naše svetišče. Naj jih po poti spremlja moj blagoslov.

O, gospod boter! Kako dobro se počutim zdaj, ko smo se rešili tega odvratnega ljudstva. Danes sem spet imel prijetno nalogo, da najdem 60 ljudi, ki bodo temeljito zribali kapucinsko cerkev.

Danes je ogromno dela z odstranjevanjem francoske nesnage iz hiš in razkuževanjem. Ob tri četrt na dvanajst je v vojašnici izbruhnil požar in dve uri pozneje so se dvignili visoki plameni tudi v tobačnem uradu. To bi utegnila biti zvrhana mera naše nesreče, ko ne bi bili ob večši pomoči Ljubljančanov plameni že v kali zatrti. Kako sta izbruhnila tadv požara, ne moremo z gotovostjo reči, zagotovo pa vemo, da je bila v prostorih teh dveh zgradb še slama,

na kateri so ležali Francozi, in da so pod slamo našli precej francoskih patro-
nov. In tako je bil nemudoma izdan ukaz, naj pregledajo vsa poslopja, posebno
tista cesarska, in poberejo iz njih vso slamo.

Zvečer so objavili, da je treba zaradi nevarnosti požara po vseh hišah stražiti,
vendar je na srečo ostalo vse mirno. Ob pol šestih je cesarski general Meerfeld,
ki se je pred nekaj dnevi vrnil, odšel v Trst s 6 *chasseurs*, ki jih je dobil za sprem-
stvo. Ob sedmih so prišli trije cesarski častniki, ki so zahtevali kruh, meso,
krmo in nastanitev za našo vojsko. Gospod boter! Najboljše pri vsem tem je,
da niso Francozi od nas zahtevali nobenega denarja, vendar so ga potrebovali,
zato so zasegli par sodov vina, nekaj sto vreč žita, ki so jih potem prodali nazaj
po visoki ceni in tako prišli do denarja na najlepši možni način. Zdaj pa voščim
gospodu botru vse najboljše in pozdravljam soprogo gospoda botra in moja
dva koštruna.

Ljubljana, 8. maja 1797

Prevod iz nemščine: Matej Venier

LETTRES D'UN CITOYEN DE LJUBLJANA À SON PARRAIN DE LOŽ SUR LES AGISSEMENTS DES FRANÇAIS DURANT LEUR SIÈGE EN CARNIOLE

Ljubljana, 1797

Avant-propos

Un citoyen d'ici prit régulièrement des notes de ce qui se fut passé depuis l'arrivée des Français jusqu'à leur retrait, soit entre le 28 mars et le 8 mai, dans un journal qu'il me fut gentiment donné de lire.

Le contenu de ces lettres concerne de nombreux faits avérés mais l'on n'y trouvera rien d'offensant, le style employé est en fait incorrect mais amusant.

C'est ainsi que m'est venue l'idée saugrenue de faire publier ces lettres dans l'espoir qu'elles seront lues par certains, et ce, non sans amusement, afin d'obtenir une synthèse concise et chronologique de la succession des événements.

Si ce premier carnet est un tant soit peu apprécié, un second suivra sans tarder, lequel contiendra une partie des événements survenus dans le pays et un inventaire de toutes les réquisitions effectuées par les troupes françaises.

Ljubljana, le 26 mai 1797

L'éditeur

Première lettre

Mon cher parrain,¹

Comme convenu, je souhaite vous faire part de toutes les nouvelles concernant l'arrivée des Français pour obtenir les deux moutons du Karst que vous m'avez promis. Mais c'est une tâche ardue car il y a soixante ans de cela, lorsque ma mère a offert au monde un don inoubliable sous les traits de ma personne, il n'y avait pas encore d'École Normale² et ces vingt dernières années j'ai à peine écrit mon prénom plus de dix fois, il n'est donc pas du tout étonnant que j'aie du mal à écrire.

Je veux pourtant tenir ma promesse mais vous, mon cher parrain, vous devez me promettre de n'autoriser personne à lire mes lettres.

Hier, le 28 mars, on ne voyait pas un seul soldat de l'armée impériale à la ronde car ils avaient tous franchi la Save.³ C'était vraiment éprouvant, nous avions tous peur de ce qui allait nous arriver.

29 mars

Aujourd'hui, au moins 2 000⁴ paysans sont venus à cheval de la campagne, chacun portant une besace vide ; j'ai cru qu'ils attendaient les Français, chacun aurait mis un Français dans sa besace, il l'aurait attaché puis jeté à l'eau. Mais j'avais tort, les paysans n'étaient venus que pour aider à vider la réserve militaire et ainsi empêcher les Français de mettre la main dessus ; et ils se sont bien fait avoir ; ils n'ont pas trouvé un seul grain et ont dû repartir les besaces vides. Toute la journée était aussi triste qu'un Vendredi saint car même les cloches n'avaient pas sonné.

Les allées et venues en ville se poursuivent depuis trois jours ; au moins un tiers des habitants a plié bagage. Certaines vieilles femmes sont parvenues à porter en lieu sûr les châlits, de vieux poêles en terre cuite et du bétail. Ô ! Parrain, même ma chère moitié ne s'est pas laissé retenir, et aujourd'hui elle s'en est allée loin de moi. Cette perte m'a rendu tellement inconsolable que je ne puis plus écrire. Adieu.

Ljubljana, le 29 mars 1797

1 L'expression « Gvetter » soit *Gevetter* a plusieurs significations : « compère, camarade », ainsi que « parrain » que nous employons ici.

2 « Nurmall Schull » = *Normalschule*, école de formation des maîtres.

3 Dans cette traduction, les équivalents en français des toponymes slovènes sont employés lorsque leur existence est avérée.

4 Les chiffres arabes sont employés dans cette traduction française pour indiquer le nombre de soldats, les valeurs marchandes et les mesures ; les heures sont indiquées en toutes lettres.

Deuxième lettre

Cher parrain,

Je n'ai pas encore repris mes esprits car je suis toujours un orphelin abandonné.

Le matin du 30 mars, à sept heures et demie, nous avons vu venir ici, accompagné d'un trompette, le premier lieutenant-colonel français qui, escorté de 5 hussards de Wurmser, a pris sa collation du matin au café puis s'est rendu avec ses hommes boutonneux⁵ auprès du général royal et impérial Hohenzollern sur le pont de la Save. À onze heures, il était de retour ici, il a déjeuné et à deux heures, il a pris la direction de Vrhnika (*Oberlaibach*).⁶ Avec ce lieutenant-colonel, il y avait aussi trois députés et ils sont allés trouver le général Bernadotte pour discuter du meilleur sort à réserver au pays.

Hier matin, à neuf heures, un officier français a traversé la ville. C'était un capitaine de cavalerie accompagné d'un lieutenant et de 30 hommes à cheval appelés chasseurs,⁷ qui se sont postés au garde-à-vous devant l'hôtel de ville. Un officier supérieur de cavalerie s'est rendu au bâtiment municipal avec son accord et a reçu une dépêche de Klagenfurt de la part du général Bonaparte. Pendant ce temps les 30 chasseurs ont déjeuné d'eau-de-vie, de vin et de pain pour lesquels ils étaient tellement reconnaissants qu'ils se sont enivrés. L'un deux parlait allemand et nous a informés que la République disposait de 300 000⁸ chasseurs comme eux. À l'hôtel de ville, les deux officiers ont même bu du rhum et du Tokai pour le petit déjeuner, puis sont partis à onze heures. Ce matin, nous avons appris que ces chasseurs sont passés aussi par Brezovica, Zablate et Grad Bokalce (*Brezowiz, Mosttal et Stroblhof*), en emportant tout ce qu'ils trouvaient sur leur passage.

5 « Petetschen » : probablement les effets d'une fièvre typhoïde exanthématique, si ce n'est tout simplement pas un terme péjoratif. Le mot est répété à la page 34. Dans un article sur l'histoire de la médecine – *Hundert Jahre Deutsche Gesellschaft für innere Medizin: Die Kongreß Eröffnungsreden der Vorsitzenden 1881-1982* (Hrsg. Lasch, H.G./Schlegel, B.). München: Bergmann, 2014, p. 172 – il est indiqué que pendant les guerres napoléoniennes, le typhus exanthématique s'est propagé : « Die Kriegsfurie, von Napoleon I. angefacht, brache einen schlimmen Gast, den Flecktyphus, im Volksmunde Petetschen gennant, wohl herstammend vom Petchien. »

6 Le slovène étant la langue source de cette traduction française, nous avons conservé les toponymes slovènes et indiqué leurs équivalents allemands entre parenthèses. Pour les équivalents slovènes des toponymes allemands, nous avons consulté la *Liste des noms allemands de lieux slovènes*. URL : https://sl.wikipedia.org/wiki/Seznam_nemških_imen_slovenskih_krajev.

7 « Scheißär » dans le texte.

8 Le nombre semble excessif mais l'auteur de ces lignes fait probablement référence à des propos qu'il aurait entendus ou alors il s'agit d'une surestimation de sa part.

À deux heures 95 hommes d'un corps libre sont arrivés à cheval. Ils ont parcouru toutes les rues, avec le chien de leurs fusils levé, faisant des tours et des détours, et à cinq heures, 320 grenadiers ornés d'une cocarde sont arrivés en renfort. Tout ce monde s'est installé à la préfecture (*Landhaus*).

Je viens tout juste de recevoir d'un imprimeur une nouvelle proclamation française que j'ai le plaisir de vous faire parvenir, mon cher parrain. Elle est écrite en trois langues parmi lesquelles vous pourrez en choisir une à votre gré.

Dans cette proclamation, les généraux français promettent de maintenir l'ordre le plus strict, de nous protéger en veillant sur nous, et de tout laisser comme avant et de ne pas nous faire de mal, ni à nous ni à nos vieilles femmes. Nous sommes donc à nouveau tranquilles et comme je suis fatigué et tombant de sommeil, je veux me retirer en paix pour aujourd'hui.

Ljubljana, le 1er avril 1797

Troisième lettre

Le 2 avril

Cher parrain,

Cette nuit, à une heure, les Français ont voulu forcer la caisse près de Wilder Mann,⁹ et dans le quartier de Gradišče, ils ont volé des objets à la femme d'un fabricant et lui ont arraché une boucle à son oreille. À une pauvre jeune fille à qui on avait volé trois florins, le général lui a remis un ducat de hollande à titre d'indemnité.

Dans l'après-midi, à deux heures, est entré un bataillon de troupes françaises qui ont été obligées de camper près de la Save.

Ce matin, le grenadier qui avait volé la femme du fabricant a été placé dans un lieu d'où il ne peut pas sortir. Le général voulait abattre ce grenadier sur le champ mais la ville l'a supplié de ne pas le faire. Aujourd'hui, il a été annoncé que tous les détenteurs de biens impériaux devaient tout rendre, et que tous les chevaux de bât devaient être mis à disposition.

Dans l'après-midi, deux chasseurs français se sont rendus à cheval à Stična (*Sit-tich*) pour récupérer le cheval de notre évêque mais ils n'ont rien trouvé sur place.

9 Une auberge, vraisemblablement ; « wilter Mann » dans le texte.

Le 3 avril

Tôt ce matin 30 chasseurs et un guide sont allés à Novo Mesto (*Neustadel*) en Basse-Carniole. À douze heures 2 000 hommes, 2 compagnies de grenadiers et les tirailleurs habituels sont arrivés à cheval. À deux heures, l'administrateur de Kalenbrun (Kaltenbrunn à Fužine) faisait emprisonner 4 jeunes Français pour avoir causé du désordre.

À douze heures, à l'hôtel de ville, le général Bernadotte en personne assurait au conseil municipal et aux citoyens qu'il ne se passerait rien de grave ; bien qu'il soit là en tant qu'ennemi, il veut montrer qu'il fait régner l'ordre le plus strict sur ses hommes. Il a également dit quelque chose à propos des Anglais mais je n'ai rien compris. Ce général a aussi ordonné que tous les offices poursuivent leurs tâches administratives et que l'argent qui rentre soit utilisé pour l'entretien de son armée car le général Bonaparte ne veut pas mettre d'huile sur le feu. À quatre heures, le général Bernadotte a convoqué toutes les personnes de l'administration municipale dans la cour du palais de l'archevêché et institué le nouveau conseil (*Landstell*) ou municipalité composée de 10 consuls. À cinq heures, une nouvelle division d'infanterie est entrée avec en tête moult bannières, musique militaire et soldats qui se sont mis au garde-à-vous sur la place. Pendant le garde-à-vous, le général Bernadotte a ordonné aux troupes de se maintenir en ordre, faute de quoi tout excès serait passible d'exécution, sans aucune pitié ni miséricorde.

Aujourd'hui, l'ordre fut donné dans tous les foyers de préparer du pain pour 12 000 hommes. Les Français sont partis faire une incursion à Kraxen (*Krašnja*) et ont rapporté à Ljubljana 7 voitures remplies de tabac, envoyées par le bureau royal et impérial du tabac.

4 avril

À onze heures, sont arrivés 300 fantassins qui se sont installés dans les faubourgs. À midi, les généraux français et certains officiers ont pris leur repas dans la manufacture locale de tissus.

À trois heures, tous les tambours sonnaient l'alarme, puis une troupe de chasseurs et 2 compagnies de fantassins se sont mises en marche. Je ne savais pas ce que cela signifiait. Pour finir, on a emmené le grenadier qui avait dérobé ce matin la femme du fabricant à Gradišče devant l'hôtel de ville et on lui a lu sa condamnation à mort.

Oh, mon parrain, que cet homme a fait preuve de courage ! Cela vient du fait que ces personnes n'ont pas de religion, elles ne craignent ni l'enfer ni le purgatoire ni la mort non plus. Par pur plaisir de voir sa mort arriver, il a tiré quelques bouffées de sa pipe et, lorsque sa sentence fut prononcée, il est resté debout, son chapeau sur la tête, sa pipe à la bouche et une flasque de liqueur de rose sous le bras. Mais aussitôt la sentence énoncée, il a lancé sa flasque au loin. Puis le pauvre diable a été conduit vers la cathédrale, mais il devait lui sembler trop tôt pour mourir car il avait disparu de la charrette. Malheureusement pourtant, un officier l'a retrouvé et l'a ramené. Alors, ils l'ont plaqué contre le mur de la cathédrale, lui ont bandé les yeux et l'ont abattu de sept coups secs, pif paf.¹⁰ Le corps a été transporté sur une échelle dans les environs de Poljane puis jeté dans un champ.

Le soir, à six heures, 4 soldats français se sont battus à « Resselwürth ». L'un d'entre eux a été retrouvé mort et le coupable a fini en prison. À l'instant même, on vient d'annoncer avec un roulement de tambours, qu'aucun officier sans feuille de logement ne pourrait se loger, que les soldats désargentés ne recevraient rien, et qu'après l'heure de la retraite les tavernes resteraient fermées, alors je suis allé me coucher tôt car les tavernes étaient fermées.

10 « In 7 pif paf » : « pif paf », onomatopée française.

1797
22

3
1101
4
S.3

4

Republique Françoisé

Liberté

Egalité

An Quartier Général de Klagenfurt le 12 Germinal au 5 de la Republique
une & indivisible.

B u o n a p a r t e

Général en Chef de l'Armée d'Italie au Peuple de la Carniole.

L'armée Françoisé ne vient pas dans votre pays pour le conquérir, ni pour porter aucun changement à votre religion, à vos moeurs, à vos coutumes: elle est l'amie de toutes les nations & plus particulièrement des braves peuples de la Germanie.

Le Directoire executif de la Republique Françoisé n'a rien épargné pour terminer les calamités qui desolent le continent. Il s'étoit décidé à faire le premier pas, & a envoyé le Général Clarke à Vienne comme Plenipotentiaire pour entammer des negociations de paix, mais la cour de Vienne a refusé de l'entendre. Elle a même déclaré à Vienne par l'organe de Mr. de St. Vincent qu'elle ne reconnoissoit pas la Republique Françoisé. Le Général Clarke a demandé un passeport pour aller lui-même parler à l'Empereur. Mais les ministres de la cour de Vienne ont craint avec raison que la moderation des propositions qu'il devoit faire ne decidât l'Empereur à la paix. Ces ministres corrompus par l'or de l'Angleterre trahissent l'Allemagne & leur prince, & n'ont plus de volonté que celle de ces Insulaires perfides, l'horreur de l'Europe entière.

Habitans de la Carniole! je le fais, vous detestez autant que nous les Anglois, qui seuls gagnent à la guere actuelle, & votre ministre qui lui est vendu. Si nous sommes en guerre depuis six ans, c'est contre le voeu des braves Hongrois, des citoyens éclairés de Vienne, & des simples & bons habitans de la Carniole.

Eh bien, malgré l'Angleterre & les ministres de la cour de Vienne, foyons amis. La Republique Françoisé a sur vous les droits de conquête. Qu'ils dispaissent devant un contrat qui nous lie reciproquement. Vous ne vous mêlerez pas d'une guerre qui n'a pas votre aveu. Vous fournirez les vivres dont nous pourrions avoir besoin; de mon côté je protégerai votrs Religion, vos moeurs, & vos propriétés, je ne tirerai de vous aucune contribution. La guerre n'est elle pas par elle -- meme assez horrible? ne souffrez vous pas deja trop, vous innocentes victimes de fottifés des autres? Toutes les impositions que vous avez coutume de payer à l'Empereur serviront à vous indemnifer des dégats inseparables de la marche d'une armée, & à payer les vivres que vous nous auez fournis.

En

En consequence le Général en Chef ordonne ;

Art. 1. Le culte de la Religion continuera sans aucun changement. Les évêques, & les ministres de la Religion, qui par une crainte mal fondée se seroient éloignés de leur troupeau sont libres de rentrer pour reprendre leurs fonctions ; & l'Etat -- major leurs enverra à cet effet des passeports.

Art. 2. La Carniole sera gouvernée par une commission composée de dix membres qui portera le nom de gouvernement central, & qui aura toute l'autorité politique, civile, & administrative.

Art. 3. Toutes les loix civiles, & criminelles existantes sont maintenues.

Art. 4. Les impositions directes & indirectes, appartenant à la province ou à l'Empereur seront perçues par la dite Commission ; elle les employera aux dépenses publiques, à l'achat des vivres pour l'armée, & à indemniter les particuliers qui auroient souffert du passage de l'armée.

Art. 5. Cette commission prendra toutes les mesures & fera tous les réglemens pour l'administration civile, judiciaire, & financière du pays.

Art. 6. Elle se divisera en différens bureaux, nommera son président & son secrétaire. Ce dernier devra être choisi hors du sein de la commission.

Art. 7. Le gouvernement central sera composé de M. M.

Antoine de Nicoletti.

Antoine Podobnik.

Bernard le Baron de Rossetti.

Charles le Baron de Hallerstein.

François Baron de Reigersfeld, Evêque suffragant.

Frédéric Castelliz.

Jean de Desselpruner.

Jean Gollmaier.

Joseph Kokeil.

Joseph Lukmann.

Le Général Bernadotte les installera ; le présent ordre sera imprimé en allemand & affiché.

Buonaparte.

IN-03000 40M

Quatrième lettre

Le 5 avril

Cher parrain !

Voici la proclamation de liberté et d'égalité du général Bonaparte émise de Klagenfurt. On peut y lire aussi quelles institutions nous avons à présent et comment s'appellent les dix consuls. Comme vous allez pouvoir le lire, cher parrain, le *Landhaus* s'appelle désormais le *gouvernement central* (Centralgubernum) et le *Rathaus*, la municipalité.

Quant à moi, je suis maintenant un vrai Français de Ljubljana ; hier soir, j'ai parlé français pour la première fois avec la sentinelle qui garde le pont de Spital.¹¹ Quand je suis passé par là, le garde m'a demandé : « Gi-ti ? » [Qui es-tu ?]. Moi j'étais furieux que les tavernes soient toutes fermées, et je lui ai répondu : « sitno je » [citoyen], et la sentinelle a dit « pas se » [passez], et j'ai continué mon chemin jusqu'à la maison.

Le 6 avril, il a été annoncé que personne ne devait circuler sur le territoire sans passeport. Je voulais justement aller à Vič car il paraît qu'il y a là un bon convoyeur puis je me suis rendu au gouvernement central pour le passeport que j'ai obtenu tout de suite. Je n'ai pas compris un seul mot du passeport car tout était rédigé et imprimé en français. J'étais curieux de savoir ce qu'il contenait et je me suis rappelé un ami qui parle l'allemand, le français, l'italien et la langue locale¹² et qui est employé à l'administration communale comme interprète. J'ai couru le voir et lui ai demandé de m'expliquer ce qui figurait sur le passeport. Mais je suis resté Gros-Jean comme devant. Monsieur l'interprète ne savait ni lire ni écrire et j'ai dû m'en retourner à la maison sans avoir obtenu ce que je voulais. À douze heures, il a été à nouveau annoncé que tous les chevaux et les bœufs devaient être rassemblés à trois heures sur la place des Capucins.

Les fermiers de Šiška viennent de faire entrer 2 jeunes Français liés par une corde. Aujourd'hui à trois heures, la quantité de tabac en gros restée en stock aurait dû être vendue aux enchères mais des commerçants ont acheté l'entière provision à prix bas et vendent le tabac à un prix encore plus bas qu'avant, aussi bien en petite qu'en grosse quantité. Aujourd'hui, ils ont aussi transféré le reste

11 « Spitalbrücke » où se trouve aujourd'hui Tromostovje, les Trois-Ponts.

12 « Welsch » dans le texte.

de l'hôpital royal et impérial à Gorizia. À quatre heures, le général Bernadotte a reçu une dépêche indiquant que sa colonne devait se diriger immédiatement vers Klagenfurt.

Monsieur le baron Codelli s'est vu réquisitionner tous ses chevaux et ses bœufs, que les Français devront toutefois lui payer. À cinq heures, 300 soldats de l'infanterie et 60 chasseurs sont arrivés en renfort. La première colonne comptait plus de 60 prisonniers.

Cet après-midi, plus de 4 000 hommes ont quitté les faubourgs de la ville en direction de Klagenfurt, emportant avec eux tout leur campement. Ce matin, il a été annoncé de remettre le harnachement et les brides à la municipalité. À neuf heures, 150 autres chasseurs sont arrivés. À dix heures le nouveau gouvernement central s'est établi dans l'hôtel de ville. À onze heures, les troupes se sont remises en marche vers Klagenfurt. À deux heures, un commissaire français a vendu du grain à trois marchands locaux près de l'église des Ursulines ; je ne sais pas s'ils ont compté correctement tous les sacs. Sinon, tout était calme et paisible ce jour-là. Le sept avril à onze heures, il a été annoncé que 1 000 paires de chaussures et de bottes doivent être apportées à la municipalité, même si elles ne sont plus neuves.

À midi, les membres du gouvernement et de la municipalité ont déjeuné à l'hôtel de ville avec le général Friant et d'autres officiers français, accompagnés à table de musique militaire. À trois heures, la corporation des cordonniers a été convoquée à la municipalité pour leur demander de fabriquer autant de souliers et de bottes que possible ; mais les cordonniers ont fait savoir qu'ils avaient déjà livré toutes leurs réserves et qu'ils n'avaient plus de cuir pour fabriquer de nouveaux souliers.

À quatre heures 300 autres hommes sont arrivés musique en tête et bannière déployée.

Le soir à huit heures, des habitants ont commencé à se plaindre car les trois commerçants avaient acheté des députés bien trop de sacs de blé à 1 fl. (florin) et 30 kr. (couronnes) le sac. Le 8 avril au matin, à huit heures et demie, il a été annoncé au son des tambours que le soir après huit heures personne ne pourrait circuler en ville sans veilleuse et que, lorsqu'une patrouille s'adresserait à quelqu'un, celui-ci devrait dire Bürger (en français « sitno je » [citoyen]) sans quoi il assumerait seul les conséquences. Il a aussi été proclamé que tout habitant qui emploie ou licencie un domestique devra en aviser la municipalité. À neuf heures, 3 barques de convalescents de Gorizia sont arrivées. Aujourd'hui

les Français ont réquisitionné les 6 000 paires de souliers et les 2 000 nouvelles bottes qu'un maître tanneur s'était engagé à livrer. Dans l'après-midi, 17 charrettes de pain et 3 tonneaux d'eau-de-vie ont été transportés de Gorizia à Klagenfurt en traversant la ville.

Le 9 avril tôt le matin une foule de gens est arrivée en une fois, 12 hommes avaient un tambour et à neuf heures, 12 chasseurs les ont rejoints et se sont mis en route à midi avec 50 hommes de l'infanterie en direction de la Basse-Carniole. Le soir, on entendait de la musique militaire dans la cour de l'archevêché.

Et ici j'envoie une fois de plus à mon cher parrain l'avis de la nouvelle proclamation du général Bernadotte, imprimé seulement en deux langues, en allemand et dans la langue du pays. Il est écrit que les billets doivent être acceptés comme auparavant. Nous ne pouvons que remercier l'administration centrale pour cette bénédiction.

Le 10 avril à sept heures du matin, une barque chargée de bois a coulé sous le pont des cordonniers. À neuf heures, 3 charrettes de pain sont arrivées de Basse-Carniole, ainsi qu'un certain nombre de chasseurs et des officiers. Le consul d'Espagne à Trieste, qui était à Judenburg auprès du général Bonaparte pour discuter d'une réduction du montant fixé pour la contribution de guerre¹³ concernant Trieste, vient tout juste d'arriver.

À dix heures, il a été annoncé avec un roulement de tambours qu'aucune céréale ou autre denrée alimentaire ne serait autorisée à quitter la ville mais seulement à y entrer. Aujourd'hui, certaines troupes se sont remises en marche pour Klagenfurt. Le 11 avril à huit heures les fermiers ont amené un hussard ligoté car il avait acheté un cheval sans donner un sou.¹⁴

À deux heures, un général de l'état-major de Bonaparte est arrivé avec un officier et a raconté que les Empires avaient demandé à Bonaparte une trêve de 3 mois mais que le général ne leur avait accordé que 5 jours.

Aujourd'hui, nous avons reçu le premier courrier en provenance de Gorizia et de Trieste depuis son interruption. En outre, 1 000 *Zentner* (500 quintaux) de farine ont été réquisitionnés pour l'hôpital de Gorizia et notre gouvernement

13 « Brantstehr » dans le texte. La somme était initialement fixée à 3 millions de livres sterling. Ceci est détaillé dans un journal officiel écrit par Periboni, conseiller municipal de Trieste, pendant l'occupation française de Trieste. (Periboni, G. Alessio de 1997: *Giornale della venuta dei francesi 1797*. Trieste-Gorizia. 22).

14 Le terme est employé à plusieurs reprises dans le texte. Il s'agit d'un euphémisme à caractère ironique.

central a exigé un prêt de 10 000 fl. (florins) de la chambre du commerce locale pour couvrir les dépenses nécessaires.

Une certaine confusion régnait cette nuit lorsque les Français stationnés ici se sont mis en marche pour Trieste et Rijeka car, je vous le dis mon cher parrain, vos voisins les Čiči ne font pas le poids face aux Français.¹⁵ Le 12 avril à huit heures, une estafette est arrivée avec l'ordre de transférer sur le champ tous les jeunes Français à Gorizia. À trois heures, un député est arrivé à la municipalité pour récupérer les armes, mais quand on lui a dit qu'elles appartenaient à la population locale, il s'en est allé à contrecœur.¹⁶

À quatre heures, les factionnaires de Basse-Carniole sont arrivés ; on a tout préparé pour la marche et réclamé cent chariots de transport. Avant leur départ, les Français ont jugé nécessaire de saisir 5 chalands d'avoine, 4 000 boisseaux de blé et 2 000 baquets de vin.¹⁷

À onze heures tous les jeunes Français avaient disparu et nous pouvions finalement respirer à nouveau.

Cinquième lettre

Le 13 avril, tout était calme et tranquille, et toutes les cérémonies ecclésiastiques ont pu se dérouler comme à l'habitude, même le lavement des pieds. Ici je vous envoie, cher parrain, 2 nouvelles imprimées. La première est que le marché de mai se tiendra comme à l'accoutumée, la seconde est que le 21 avril les écoles ouvriront à nouveau.

À trois heures les citoyens ont été convoqués à la municipalité où un membre éminent du Conseil central a tenu un discours émouvant. Il nous a recommandé de protéger nos biens et de faire stationner des sentinelles dans la ville et ses environs, ce qui a été fait avec diligence. 8 hussards sont tout juste arrivés accompagnés d'un officier pour monter la garde et s'assurer qu'il ne nous arrive

15 Dans ce passage, il est question des « Tschitschen », les Čiči, un groupe ethnique vivant dans la zone karstique du sud de la Slovénie, à la frontière de l'Istrie, dans la région de Čičarija. Rappelons que le destinataire des lettres vit à Lož, une localité située non loin de la Čičarija.

16 Les verbes de mouvement et les adverbess de lieu du texte suggèrent que le narrateur devait se trouver à l'intérieur de l'hôtel de ville ; d'après les détails qu'il mentionne, il devait être chargé de la distribution de la nourriture et des boissons.

17 Le terme « Metzen » apparaît dans le texte comme unité de mesure pour les céréales et « Maß » comme unité de mesure pour les liquides.

rien de grave. Le soir, des jeunes Français se sont encore bagarrés avec des fermiers dans la rue de Trieste.

14 avril

Hier soir, une estafette espagnole est arrivée avec une proposition d'accord de paix en provenance de Paris. Il y serait écrit que les Français exigent le retrait de Lombardie et des Pays-Bas ; ils veulent aussi 300 millions de « Gulden »¹⁸ et l'entretien de leur armée à nos frais tant qu'elle restera sur notre territoire. Cher parrain, ces conditions de paix doivent paraître bien étranges à notre Cour impériale.

Ce matin de bonne heure sont arrivés 50 chasseurs et à dix heures le général Friant accompagné d'un colonel, un adjudant et un commissaire, mais il est reparti à 12 heures pour Gorizia.

L'après-midi, après une heure, est arrivé un major impérial avec un ingénieur en chef de Novo Mesto qui a déjeuné avec les officiers français près de Wilder Man. Ce major a aussi reçu la visite des membres du Conseil central (*Zentralrath*). L'armée impériale croate, cher parrain, compte une force de 60 000 hommes qui ne sont pas tous réservistes, et ils sont déployés de Brežice à Novo Mesto en revenant par Metlika ; partout, ils ont formé une barrière défensive en établissant des positions fortifiées avec des canons pour que les Français ne s'y aventurent pas. Cette armée tient si bien la ligne défensive que pas même une souris ne peut la pénétrer et je voudrais embrasser leur brave commandant, aussi scrupuleux soit-il, car (en ce qui mon concerne) ma chère petite femme ne pourra plus s'échapper.

Pour l'heure je ne souhaite aucunement partir pour Novo Mesto même si, mon cher parrain, on me donnait une maison et une cour ; deux hommes d'ici ont tenté de le faire, en vain. L'un a été poursuivi par 30 hussards mais ils ne sont pas parvenus à le trouver dans les bois, et l'autre a été emmené à Novo Mesto puis arrêté comme espion car il n'avait qu'un passeport français qu'il n'a pas voulu présenter car nos Croates ne comprennent pas le français.

Après trois heures, le major de l'armée impériale déjà mentionné s'est rendu à Gorizia pour trouver le général français Friant et l'informer de la trêve. À cinq heures toute notre troupe d'occupation s'est mise en route. À sept heures, 5 Français étaient revenus pour consommer du vin, du pain et de la viande.

18 « Kaisergulden ».

15 avril

Les Français nous apprécient tant qu'ils ne pourraient pas vivre sans nous ; une centaine d'autres est arrivée ce matin de bonne heure, une partie à pied, une partie à cheval. Les 12 barges de céréales sont revenues de Vrhnika. Les Français n'ont pas osé les envoyer plus loin car ils se sont fait rosser par les Čiči près de Fiume¹⁹. L'homme arrêté à Novo Mesto a été libéré et est de retour ici.

Une femme qui avait quitté la ville pour Graz vient tout juste d'arriver et a raconté que le général Bonaparte y était entré avec 2 000 hommes ; elle a même déclaré qu'elle n'avait pas délogé mais qu'elle avait fait le voyage jusque-là pour voir le général Bonaparte.

À quatre heures le commissaire français a fait condamner le bureau des poids et mesures de la douane après y avoir fait entreposer 13 barges de céréales.

Le 16 avril au petit matin, nos hôtes distingués²⁰ nous ont quittés à nouveau ; ils étaient probablement une vingtaine.

Que mon cher parrain se réjouisse avec moi ! Un messenger impérial est arrivé de Klagenfurt à huit heures trente ce matin et nous a raconté que la trêve était bien réelle, en nous assurant la paix dans les huit prochains jours. À cette heureuse nouvelle, tous les habitants de Ljubljana ont explosé de joie et j'en suis ravi moi aussi. Cet après-midi, je vais me boire un bon mousseux français qui monte à la tête et fait ressortir la tendresse du jambon cru.

Aujourd'hui, ceux qui s'étaient enfuis sont rentrés de Graz et le soir, le commissaire français a demandé à une jeune fille aux cheveux roux de jouer de la musique militaire.

17 avril.

Hier et aujourd'hui tout était calme car il n'y avait ici que 20 Français et le mousseux français ne m'a pas quitté depuis hier. À deux heures de l'après-midi, un capitaine de cavalerie et 40 chasseurs nous ont fait l'honneur de leur présence, suivis dans l'heure de 156 hussards. À cinq heures, deux chariots de laine sont arrivés de Trieste pour le noble von Desselbrunner, qui ont rouvert la voie pour la première fois. Toute la matinée, 100 chariots sont passés depuis.

Le 18 avril, à cinq heures du matin, 36 chasseurs ont pris la direction de Trebnje à cheval, d'autres celle du pont sur la Save. Hier, les Français nous ont

19 En italien dans le texte.

20 « Die saubern Gäst » est ironique : « sauber » a ici un sens péjoratif.

informé de l'arrivée de 300 hommes, mais nous les avons attendus toute la journée en vain. À douze heures un trompette est parti avec 4 hommes en Basse-Carniole et ils ont commandé 300 chars. À cinq heures, on a fait porter à la municipalité 5 tonneaux de vin de la cave du comte von Thurn.

Le 19 avril, à quatre heures du matin, les Français ont expédié 13 chariots de céréales à Kranj. À cinq heures, le major croate est revenu de Gorizia et dans l'après-midi, il est parti à Novo Mesto avec deux officiers français. À dix heures, 90 grenadiers et 60 tirailleurs à mousquet sont arrivés et à onze heures, 13 chariots de céréales ont été de nouveau envoyés à Kranj.

20 avril

Cette nuit fut agitée. Les Français sont allés retirer tous les chariots qui étaient prêts devant la municipalité et ils ont enfermé les chevaux et les paysans dans la forteresse impériale pour les empêcher de fuir, ce à quoi les fermiers ont résisté jour et nuit. À douze heures le colonel Picard, notre commandant, est allé au château pour contrôler les 10 canons utilisés pour les signaux d'alerte ou les célébrations, et il y a posté une sentinelle.

Ce colonel a dû ouvrir les cartes car il sait beaucoup de choses confidentielles ; en effet, à Fužine il voulait absolument trois caisses d'armes impériales mais il n'en a trouvé que 12 pièces puis 88 dans les casernes et les a saisies. Durant la nuit, les Français ont laissé passer une barge de céréales. À onze heures, un chariot plein de foin a été envoyé à Klagenfurt. À douze heures, s'est tenue une grande parade de la Garde avec de la musique militaire puis s'en est suivie la visite chez les Capucins d'une unité de gardes pompes mais ils n'y ont trouvé aucune arme, que des sacs de céréales. Aujourd'hui, on a beaucoup parlé de la paix qui aurait dû être conclue à Göss²¹ en Styrie. Dieu fasse qu'il en soit ainsi.

21 avril

Cette nuit, à une heure, une estafette en chemin pour Graz a apporté l'heureuse nouvelle de la paix. *Vittoria* !²² Tout n'est que joie et jubilation. Et je mettrai moi aussi mon mousseux au frais cet après-midi.

À dix heures, 4 voitures remplies d'argent parvenant de la contribution de guerre sont arrivées de Trieste. Il y a 30 caisses et à l'intérieur, il doit y avoir 1 million et deux mille ducats. À douze heures, ils ont envoyé cet argent à Klagenfurt.

21 Il s'agit de Göss, près de Leoben, en Styrie.

22 En italien dans le texte.

Aujourd'hui, trois officiers français nous ont concocté quelque chose d'amusant. Ils ont acheté 3 parapluies jaunes et 3 bérets verts de serveurs et ils ont fait des allées et venues sur la place ensoleillée avec les bérets sur la tête et les parapluies ouverts !

Le 22 avril s'est tenu un marché bien plus grand qu'à l'accoutumée. Comme il y avait bien plus de gens, la paire de pigeons coûtait 8 Fr. et une livre de veau 5 à 6. À douze heures, les gardes ont à nouveau défilé. La musique militaire était belle mais toute cette joyeuse misère n'est pas nécessaire. Le brave²³ commissaire français a encore fait expédier 500 sacs de blé de Plesišče. Quand allons-nous nous débarrasser de ce cher invité ? Aujourd'hui il a été rapporté que des émeutes ont éclaté à Brescia et dans deux autres endroits par des partisans de la République de Venise.

À deux heures, nos invités ont vidé deux salles de l'école remplies d'avoine. À quatre heures des officiers ont encore fait des pitreries « à la française » : ils ont acheté un monocle et fixé les gens avec. Le 23 avril de bonne heure, 31 fusiliers et 66 tirailleurs à mousquet se sont mis en route pour Celje. À neuf heures, il a été annoncé au son du tambour que toutes les administrations fiscales et douanières seraient ouvertes le lendemain comme auparavant. Oh la la ! Les paysans vont être aux aguets ; ils pensaient qu'en présence des Français, ils n'auraient pas à payer d'impôt ni de gabelle, persuadés que les pigeons rôtis leur voleraient dans le gosier. À trois heures, sont encore arrivés 79 soldats d'infanterie. À quatre heures, ils ont voulu préparer une fête pour tous les officiers dans le jardin du baron Zoïs, mais il a commencé à pleuvoir et tout le monde a dû se réfugier dans la salle de la Redoute.²⁴ Il y avait de la musique militaire, du vin rouge et blanc, du pikolit, des bonbons, du café, de la liqueur de rose, des sorbets et des rôtis, du jambon cru et de la langue, et ainsi de suite, du punch à foison, mais je n'ai rien eu de tout cela, et à huit heures la comédie était finie et nous sommes rentrés à la maison.

24 avril

Cette nuit, ils ont forcé la caisse d'un commerçant près du pont des chausseurs, et dérobé 1 000 florins en petite monnaie. Personne ne sait s'il s'agit de jeunes français ou carinthiens.

23 « Der kreuzbrave » (ironique).

24 « Redutensahl » = *Redoutensaal*, fr. salle de la Redoute : salle des fêtes près de l'église Saint-Jacob située sur l'actuelle place Levstik.

Après onze heures, 330 hommes de l'infanterie sont arrivés de Klagenfurt au son de la musique, mais ils étaient fort fatigués et ils se sont tous allongés sur la place. À cinq heures, les officiers avaient envie de monter à cheval, et comme ils avaient trop peu d'espace en ville, ils voulaient traverser la Ljubljana au galop au niveau du manoir de Stiška, mais on leur a dit que l'eau n'était pas profonde, et comme personne n'avait envie de boire la tasse, ils ont suivi les conseils qu'on leur avait donnés. Et comme ils n'en faisaient qu'à leur tête, ils se sont fait transporter en barque, eux et leurs canassons, sur l'autre rive.

25 avril

Les 330 soldats d'hier sont repartis ce matin de bonne heure pour Trieste, et à cinq heures, le commandant les a suivis. Aujourd'hui la traditionnelle procession de Saint-Marc s'est rendue à Saint-Pierre et les Français étaient stupéfaits de voir autant de monde. À dix heures un officier français est arrivé de Graz, la mine patibulaire, et a raconté que les Vénitiens avaient osé²⁵ abattre, à Vérone, 2 000 soldats malades, en partie impériaux, en partie français, et que les partisans allaient le payer cher. À dix heures, le colonel Picard a ouvert la salle des munitions dans le bâtiment de l'école et a fait sortir du château l'uniforme de parade de la garnison de l'artillerie,²⁶ quelques caisses d'armes, de sabres, de cuirasses, et aussi un char rempli d'équipement de cavalerie. À onze heures, le commissaire a eu une nouvelle idée et a exigé 30 paires de rênes et 7 chevaux de galop, puis 2 000 paires de souliers et 300 paires de bottes. On lui a dit qu'on ne pouvait pas s'en occuper, mais rien n'y a fait. À quatre heures de l'après-midi, les hussards ont pris au colonel Picard 107 carabines impériales, ceintures comprises.

Aujourd'hui le précieux convoi de von Kleinmayr a de nouveau été libéré et le premier journal²⁷ a été publié.

À sept heures du soir, deux hommes au service du boucher et un meunier ont été conduits en prison pour avoir tenté d'acheter des pièces d'équipement militaire dans le bâtiment de l'école. 30 chariots de transports viennent à nouveau d'être réquisitionnés.

25 « Kurasch », galicisme.

26 Vraisemblablement une garnison utilisant des canons Howitzer.

27 Il s'agit de *Laibacher Zeitung*, publié à partir de 1782 par Ignaz Alojz Kleinmayr ; à partir de 1790, il paraissait deux fois par semaine.

26 avril

À deux heures du matin, deux officiers à cheval sont partis pour Trieste avec 50 hussards, et à 11 heures, 56 hommes sont arrivés tambour battant de Trieste, et ainsi de suite, 10 Français et leur tambour sortent de la ville par une porte, et d'autres y entrent par une autre. D'ailleurs, un capitaine de cavalerie vient tout juste de partir avec 5 hommes à Prem en Notranjska, pour faire arrêter un chasseur et l'emmener à Trieste devant un tribunal de guerre car, près de Prem, il avait ramassé le butin de guerre et gardé tout l'argent pour lui. Après onze heures, ils ont fait rouler les tambours [pour annoncer] que tous ceux qui avaient subi des dommages de la part des Français devaient se présenter à la municipalité, et que ces personnes seraient inscrites au registre mais pas encore indemnisées. À douze heures, pendant la parade de la Garde, un officier s'est plaint que lui et ses hommes n'avaient pas encore reçu un sou depuis deux mois et ils lui ont promis qu'ils recevraient une compensation à Trieste.

27 avril

À six heures du matin, sont arrivées deux estafettes, l'une de Venise, l'autre de Styrie de la part du général Bonaparte. Bonaparte nous fait savoir que, le 30 avril, 10 000 de ses hommes arriveront de Graz et que doivent être mises à leur disposition 39 000 louches de vin, 26 000 portions de pain, 280 bovins abattus et 40 toises de bois.

Cher parrain ! Ces gens peuvent boire en quantité ! À chaque homme revient un tonneau de vin, et je crois, cher parrain, que votre vache ne boit pas autant d'eau en une journée. Pourtant, quand il s'agit de boire, on ne rit pas dans mon dos, mais à côté d'eux je ne suis qu'une ombre. Ce matin à huit heures 7 nouveaux dragons sont arrivés. Ils sont effrayants avec leur coiffe en laiton et leurs cheveux tombants qu'ils portent détachés comme les femmes, et ils ont tous la chevelure noir corbeau sans quoi ils ne sont pas incorporés. Pour le moment, ils doivent disposer de 30 chariots de transport et à quatre heures, 80 hussards à cheval sont entrés en provenance de Graz.

À quatre heures, deux hussards faisaient du vacarme dans une taverne mais nos fermiers les ont attachés et amenés en détention où les Français ont leur prison. Pourquoi une lettre aussi longue ? Ce n'est pas ma faute, c'est que, mon cher parrain, depuis bien longtemps, vous ne m'avez pas envoyé de messenger.

Sixième lettre

Le 28 avril, à sept heures, deux Français sont amenés de prison devant la garde des grenadiers pour avoir pénétré dans une taverne.

À huit heures, le général Bonaparte est arrivé accompagné du général Mas-séna et d'un aide de camp. Il s'est installé au siège de l'évêché où le général Friant l'attendait. Le général Bonaparte s'est couché aussitôt puis s'est levé deux heures après et a regardé longuement par la fenêtre. Il y avait des spectateurs, ils accouraient pour voir le général et j'étais parmi les premiers. C'est un jeune homme, de petite taille, aux yeux perçants et au teint rougi par le soleil. Le général Bonaparte a transmis plusieurs ordres dont celui de dissoudre le Gouvernement central qui s'appellera désormais *Landssverwaltungsamt* (office royal et impérial de l'administration provinciale). À onze heures, le général Bonaparte a convoqué tous les officiers auprès de lui.

À neuf heures du matin, le général Murat est arrivé avec un autre général. À onze heures, un capitaine de cavalerie avait déjà quitté les lieux avec 16 chasseurs pour veiller à la sécurité de la route de Trieste que le général Bonaparte allait emprunter l'après-midi. À midi, Bonaparte a pris son repas avec plusieurs généraux dans ses appartements et a même convié un grenadier de la garde à sa table. Entre autres mets délicieux, il y avait sur la table une centaine d'asperges locales assorties pesant 6 livres et ayant coûté 6 florins ; le général les a particulièrement appréciées. À deux heures, le général Bonaparte est parti pour Trieste avec ses adjudants et une escorte de 12 chasseurs. Aujourd'hui, plusieurs autres généraux ont pris la route de Gorizia et de Trieste.

Après six heures du soir, un hussard a pris son cheval et l'a mené dans le marais mais il s'y est enfoncé parce qu'il avait trop tiré sur sa bouteille de Unterkrainer²⁸ et il s'est noyé. Les bateliers l'ont cherché sans relâche mais ils ne l'ont pas trouvé.

Vers minuit, il y a eu du tapage ; les Français voulaient entrer dans une taverne, avides de vin et de jeunes filles.

Le 29 avril de bonne heure 170 chasseurs sont arrivés et ont repris la route à sept heures en direction de Trieste. Dans cet escadron, se trouvait un beau Maure, capitaine de cavalerie. À huit heures, 30 dragons et plusieurs officiers ont défilé.

28 Vin local de Basse-Carniole.

Aujourd'hui, ce devait être jour de marché mais en raison de la grande agitation, il n'y a rien eu et les commerçants n'ont pas voulu donner leurs marchandises sans être payés.

Cette nuit, vers deux heures, monsieur le général royal et impérial Meerfeld et d'autres officiers sont arrivés et devront rester ici tant que les Français ne seront pas partis. Après une heure de l'après-midi, 210 hussards français sont arrivés à nouveau ainsi que des chasseurs avec 9 trompettes.

À trois heures, les Français ont apporté 2 obus et 7 voitures de poudre sur lesquelles se trouvaient 2 obusiers papaux.

La marche se poursuit aujourd'hui au compte-goutte si bien que 1 000 hommes sont déjà présents.

À quatre heures, un Français avait envie de se battre chez un aubergiste et a battu à mort un de ses compagnons. Ils ont immédiatement emporté et enterré, et pendant l'interrogatoire, ils ont dit qu'il s'était fait assommer par un cheval.

À sept heures le général Bernadotte est arrivé en compagnie du général Friant escorté de 12 chasseurs.

30 avril

Cette nuit, il n'y a pas eu un seul moment de calme, les gens n'arrêtaient pas d'aller et venir. À dix heures, les quartiers-maîtres ont reçu l'ordre de recenser l'hébergement des hommes et des chevaux et de récupérer le pain chez les boulangers de la ville.

À douze heures, les Français ont rapatrié de Graz, sur 10 voitures escortées de 30 fusiliers, l'argent de la contribution de guerre collecté à Trieste où il retourne maintenant. Les Français viennent de faire venir de Trieste 10 affûts pour y charger les canons de notre château et les emporter, mais ils se sont ravisés et ont laissé les canons et les affûts sur place.

À onze heures, les hussards et les chasseurs se sont mis à l'œuvre devant l'Ordre des Miséricordieux, et à douze heures, le général Sarrazin est arrivé. À peu près à la même heure, 300 chasseurs et 9 trompettes se sont mis en route pour Gorizia.

À cinq heures, 130 dragons à cheval ont fait leur entrée avec leur étendard rouge, de belles gens, et à six heures, 1 500 hommes de l'infanterie ont à

nouveau marché au pas et pris leurs quartiers à Lepoltsrueh, Podturn et Šiška.²⁹ Aujourd'hui, plus de 400 officiers étaient logés en ville, tous ivres. À six heures, un grenadier voulait quitter une taverne « à la française » sans payer mais la serveuse l'a jeté à terre à tel point qu'il ne pouvait plus se relever.

À Zablate (*Mosthal*), au château de Kušljan, deux officiers du régiment des dragons ont forcé la porte et cassé une fenêtre. Ils ont frappé les domestiques et voulaient s'installer dans le château. Dans une taverne, deux officiers se sont battus, faisant un blessé qu'il a fallu bander, le second n'en avait pas fini avec le premier qu'on avait déjà fait venir un autre Français, le visage et le dos également tout esquinaté. Personne n'était à blâmer dans cette affaire si ce n'est le vin, le « mousseux » français.³⁰

Mon cher parrain ! Que la subordination du peuple est belle lorsque les généraux et les officiers ne sont même pas autorisés à dire un mot aux simples soldats s'ils ne veulent pas être battus, comme cela est arrivé à nombre d'officiers.

Le 1er mai de bon matin

Une fois de plus, il n'y a pas eu un moment de calme de toute la nuit, que des échauffourées et des excès propres aux ivrognes. Certes, la patrouille faisait sa ronde mais elle courait partout sans satisfaire personne. Pendant la nuit, quelqu'un a voulu s'introduire dans une maison mais un habitant qui sait parler français s'est interposé, puis il a reçu un coup français sur le bras gauche avec le côté émoussé du sabre. La patrouille a fait sa ronde toute la nuit avec un citoyen. Vers minuit, dans l'étable d'une taverne, les chasseurs ont allumé un feu d'artifice mais il fut éteint à temps. Une rixe a éclaté dans une auberge mais la fille qui habitait dans cette maison a couru vers minuit avertir le général Bernadotte qui l'a ramenée en lui offrant son bras et a fait rétablir le calme. À Šiška aussi, il y a eu des vols. Ils ont fait s'enfuir le cheval du maréchal-ferrant et au château de Kušljan, l'orangerie et la serre ont été détruites. Il y aurait bien d'autres excès à énumérer de la part de ses honorables hommes,³¹ ce que mon cher parrain ne peut exiger de moi car je n'y parviendrai pas en un an. Ce matin de bonne heure, de nombreux cavaliers et fantassins se sont doucement mis en route, et plusieurs généraux et officiers ont rejoint leurs unités. La première colonne de Graz est arrivée à neuf heures, composée de 3 000 hommes, défilant au pas devant les quartiers du général Bernadotte avec 3 bannières, et ils

29 *Leopoldsrueh*, dans le parc actuel de Tivoli.

30 « Reischeln ». S'agit-il de vin ou d'ivresse ? À la page 28, « Rausch » correspond à du vin.

31 « Ehrenmennern », ironique.

ont été installés dans la caserne. À dix heures, sont arrivés 3 000 autres hommes, et une demi-heure après encore 1 000 autres, la majorité ayant été établie dans le bâtiment de l'école.

À une heure de l'après-midi, 340 hommes se sont mis en route avec 7 tambours. Tout est tellement rempli de Français qu'il est impossible de circuler. À trois heures, 100 autres hommes sont arrivés et ont monté leur campement devant le Rathaus (*Rotovž*). Aujourd'hui, ils ont annoncé dans toutes les maisons qu'il fallait faire du pain pour 20 000 hommes. À sept heures, le roulement de tambours a annoncé que, pendant leur retrait, les Français ne permettront aucun excès mais tout a pris fin une fois que les tambours se sont tus. À neuf heures du soir, des Français ont tenté de dire quelque chose à l'oreille d'une femme avec force mais un citoyen l'a secourue ; ils lui ont quand même déchiré sa robe.

2 mai

Aujourd'hui comme hier ça va vraiment mal. Le brave commissaire, dont les cheveux lui tombent sur les oreilles comme à votre caniche noir, a exigé à nouveau, mon cher parrain, 2 000 paires de souliers, sur le champ, *tut Swit*,³² alors nous avons dû lui sacrifier nos propres souliers, neufs et vieux, en les lui apportant sur un plateau.

À neuf heures, 1 000 hommes ont défilé avec 3 bannières et le général Sérurier est arrivé. Après quoi sont immédiatement partis 900 hommes qui avaient été cantonnés à Šiška, Leopoldsrue et Podturn, et avec eux toute l'artillerie du général Bernadotte, composée de 10 canons et deux chars de poudre.

Le comte Maria von Auersperg³³ a dû livrer aujourd'hui 10 000 bocaux de vin, 3 000 tables et 1 000 Zentner de paille (500 quintaux) de Zonek.

Aujourd'hui, il y a des officiers partout, cantonnés à huit par maison, malgré le départ continuel des troupes. À quatre heures, une autre colonne est arrivée et à cinq heures, les tambours ont annoncé qu'aucun Français ne pourrait acheter quoi que ce soit du magasin de la prison qui n'ait été écoulé depuis un an. Je viens d'apprendre la mauvaise nouvelle que nous ne perdrons nos chers hôtes que le 9 floréal, autrement dit le 8 mai.

Aujourd'hui, dans toutes les maisons, il fallait cuire du pain pour 15 000 hommes et le commissaire a également eu l'idée d'exiger des pièces de lin. À trois heures de l'après-midi, le général Bernadotte a passé en revue une

32 Tout de suite.

33 « Auerschberg » dans le texte.

division sur la place de l'école, où il a nommé deux nouveaux officiers. Il les a ensuite embrassés et les deux officiers fraîchement nommés ont dû rendre un baiser fraternel au reste des officiers. Et j'envoie aussi un baiser à la femme de mon cher parrain.

Septième lettre

Le 3 mai de bon matin, 3 000 hommes munis de 12 canons se sont mis en route pour Gorizia. Cette nuit, la patrouille responsable de la ronde a fait expulser 7 hommes d'une taverne mais comme elle était trop loin de la prison, ils ont tous disparu en chemin.

Mon cher parrain ! Aujourd'hui, je suis devenu une personne importante, membre de la municipalité, et en tant que commissaire je dois organiser la collecte de pain et de paille mais les messieurs ne me laissent pas collecter le vin car ils craignent qu'il y ait trop de perte. Aujourd'hui, les Croates ont rouvert le cordon et les bovins arriveront en telles quantités qu'ils ne viendront plus à manquer. Cette nuit, dans la Krawadollina,³⁴ il y a eu un incendie mais les Français l'ont éteint eux-mêmes. À cinq heures du matin, le cher commissaire a été pris d'une envie de viande, une fois de plus, à hauteur de 50 paires de bœufs qu'il a fallu préparer sur le champ « tut Swit » (tout de suite). On vient tout juste d'apprendre la triste nouvelle qu'à Krašnja, les Français ont abattu un pauvre paysan car il refusait de leur donner son cheval.

Le 4 mai, à sept heures du matin, ils ont annoncé au roulement des tambours vouloir tous les souliers et les bottes mais les gens n'avaient plus rien. Cher parrain, je vous envoie ici une nouvelle ordonnance où l'on peut lire que les Français doivent rendre tous les chevaux qu'ils ont pris à nos fermiers, et qu'il faut décider du jour où toutes les divisions devront être passées en revue sans pitié ni compassion afin que chaque fermier qui reconnaîtra son cheval puisse le récupérer. Mais les fermiers seront myopes et ne reconnaîtront pas leurs chevaux alors que les Français s'en souviendront et sauront exactement où aller les chercher. À une heure, la division du général Masséna est arrivée, et malheureusement, comme il pleuvait à verse, ils ont refusé de monter les tentes et sont restés cantonnés dans les églises et le couvent des Ursulines, des Capucins et des Franciscains, où ils se sont livrés à toutes sortes de pitreries. Dans cette division du général Masséna doit se trouver la pire engeance, que Dieu nous

34 Correspond fort probablement à *Kravja dolina*, aujourd'hui Tabor.

vienne en aide ! Aujourd'hui, l'agitation est à son comble et malgré les rondes permanentes, ils ont maltraité un aubergiste sur la place. Apparemment, il ne doit pas y avoir à Paris de maisons aussi belles qu'à Ljubljana car le général Murat n'a cessé d'aller et venir sur la place et de regarder les maisons ; il en a même visité une avec beaucoup d'attention. À sept heures, ils ont sonné le repos, mais cela n'a pas empêché les soldats de faire du bruit. Ce qu'ils ont fait avec le pain et le vin est indescriptible.

À neuf heures du soir, deux maisons ont pris feu devant le poste de péage triestin, « Triester Schranken », et nul ne sait comment le feu s'est déclaré mais on pense qu'il a été provoqué par 4 dragons qui se trouvaient à l'intérieur. Nul ne peut nier la diligence dont ont fait preuve les Français en luttant contre l'incendie ; sur place, il y avait même des généraux qui donnaient des ordres. Je voulais vraiment sortir de là le premier mais comme je ne pouvais pas courir assez vite, quelqu'un m'a aidé avec des cordes et j'ai pu m'enfuir tout de suite car je ne voulais pas goûter à cette spécialité française. À onze heures du soir, le général Bernadotte a reçu une dépêche ; il devait se hâter à Gorizia et partir le lendemain matin à quatre heures. Aujourd'hui, un brigand de français a rapporté deux bœufs et une charrette de Styrie. Lorsqu'on lui a demandé comment il les avait obtenus, il a répondu qu'un fermier les lui avait donnés. Mais le paysan ira certainement se plaindre.

Quant à moi, j'ai déjà une autre mission, je suis veilleur de nuit à la municipalité et je dois faire des rondes toute la nuit et monter la garde pour les habitants car les Français ont allumé plein de feux dans les rues. La nuit a été vraiment agitée, avec beaucoup d'incidents. Un colonel voulait emporter une paire de draps de l'appartement où il logeait, et il l'aurait fait si le propriétaire n'avait pas protesté.

Le 5 mai à six heures du matin, 2 000 hommes ont franchi Hrušica pour se rendre à Gorizia, et à huit heures les Français ont conduit plus de 300 bœufs de Styrie jusqu'à Gorizia. C'était bien beau à voir et cette bonne bouchée aurait bien plu à nos estomacs. À neuf heures, ils ont envoyé trois barques de malades à Vrhnika. Je viens d'écouter un sermon en français chez les Franciscains, prononcé du haut de la chaire par un simple soldat français. Le fait est que je n'ai rien compris mais j'ai pensé qu'il devait être inspirant.

Aujourd'hui, à onze heures, ils ont retrouvé le hussard qui s'était noyé hier dans la Ljubljana et ils l'ont enterré à Prule.

À douze heures, s'est tenue une grande parade de la Garde ; 600 tirailleurs à mousquet, 75 chasseurs et 40 tambours ont défilé sur une belle musique militaire.

Le général impérial von Meerfeld est revenu et a fait préparer le déjeuner au château où ont mangé plusieurs officiers de la division du général Masséna.

Cher parrain ! le pauvre fermier de Styrie aux cheveux gris, qui avait offert ses bœufs au Français, est venu ici aujourd'hui et a trouvé sa grande richesse sans toutefois oser la réclamer. Finalement, une femme qui se trouvait à l'endroit où étaient les bœufs a pris la défense du vieil homme et a dit au Français qu'il devait lui rendre les bœufs, sinon elle se plaindrait au général, et le Français a rendu ses bœufs au fermier. Le vieux fermier honnête était fou de joie et a remercié la femme en pleurant, genoux à terre. Il voulait aussi lui donner tout l'argent qu'il avait sur lui, soit 10 kr. que la femme a refusé, et il a ramené ses chers bœufs jusqu'à leur paisible étable.

Huitième lettre

Cela fait plusieurs jours qu'une affaire est en cours avec un cheval français qui s'est perdu. Voilà de quoi il s'agit : un officier avait ordonné au valet de l'homme chez qui il logeait de porter ses deux chevaux à la rivière.

Le garçon a enfourché un cheval tandis que l'officier lui avait assuré que l'autre le suivrait mais à ce moment-là, des chasseurs sont passés au galop et le cheval les a suivis, si bien que le jeune homme n'a pas pu les rattraper. L'officier n'a rien exigé de moins que le patron du garçon lui paye le cheval ; finalement, un noble gentilhomme de Ljubljana lui a cloué le bec avec quelques ducats. Les Français commettent tellement d'excès qu'il ne vaut mieux pas en parler.

Dans l'église des Franciscains, ils ont pris un ange en bois de l'autel, l'ont allongé sur de la paille, l'ont couvert d'un manteau en disant : dors, bon *citoyen*,³⁵ et à l'église des Ursulines, ils ont suspendu un tambour sur la vierge. Le 6 mai à cinq heures du matin 300 hommes et 20 fusiliers sont partis, et à sept heures les commissaires ont réquisitionné 100 *Zentner* (50 quintaux) de riz, 200 sacs d'avoine, 80 quartiers de bœufs, du café et du sucre. À huit heures, l'adjudant d'un général est venu dire que, durant la nuit, on avait volé 5 chevaux au général malgré la présence d'une garde double ; il réclame 500 ducats mais on ne lui a rien donné du tout. Cher parrain ! les Français m'ont tellement dépouillé que je suis complètement fourbu. J'avais deux paires de bottes, toutes deux usées jusqu'à la corde, alors j'en ai fait réparer une chez mon cordonnier personnel dans la rue Kraggan. Je lui ai alors envoyé ma femme de chambre aujourd'hui,

35 En français dans le texte.

et elle est revenue en larmes avec la nouvelle réconfortante³⁶ que les Français lui avaient acheté mes bottes en chemin. Maintenant, je suis cuit pour de bon. Demain je dois rester toute la journée au lit le temps que le cordonnier répare mes seules et uniques bottes. À onze heures, les divisions du général Masséna ont été passées en revue devant les Capucins et ils avaient 3 étendards vraiment très beaux. Après l'inspection, les soldats retournèrent aussitôt à leur bouteille. Dans l'après-midi, 8 Français se sont battus sur le champ de tir, ce qui a duré assez longtemps pour que 3 d'entre eux finissent blessés, puis ils se sont embrassés et une fois de plus, ils ont bu à leur amitié. Aujourd'hui la plupart des tavernes et des maisons était fermée et les visites françaises étaient interdites.

Le soir, les Français avaient encore besoin d'environ 9 000 quarts de vin, et dans le marais de Barje, ils ont retrouvé les chevaux probablement volés au général.

Neuvième lettre

7 mai

Comme je ne peux pas sortir aujourd'hui pour des raisons importantes, c'est mon compère de Ljubljana, qui travaille comme porteur, qui m'apportera les nouvelles.

À trois heures, les troupes ont commencé à se mettre en route, et cela a duré jusqu'à cinq heures. L'entière colonne de Masséna compte près de 10 000 hommes. À six heures, le général Bernadotte est revenu de Gorizia. Aujourd'hui, les 3 églises où logeaient les Français n'ont pas été ouvertes car il faut les nettoyer 10 fois à fond. Mon porteur a découvert aujourd'hui un nouveau remède maison et efficace contre les poux : ils placent un chiffon de flanelle à même la peau et quand il est plein, ils le lavent, et s'il est très plein, ils le jettent et en prennent un autre. Chez les Capucins, ils ont laissé plein de chiffons comme ceux-là. À l'église des moniales, ils n'ont rien détruit car le général Viktor avait fait placer une garde sur l'autel principal. Trois généraux ont été logés dans le couvent. Ce soir, un bal sera donné dans la salle de la Redoute, ils ont déjà distribué les billets et quand mes bottes seront finies, alors j'irai aussi. Aujourd'hui, on devrait jouer une comédie, une troupe de 6 excellents comédiens est arrivée. Cher parrain ! de la joie d'hier, de la comédie et du bal, il ne reste plus rien car est parvenue la nouvelle que les chasseurs du village de Motnica (Möten) au-dessus de St. Veit donnaient un bal à titre gracieux : ils

36 L'auteur écrit « trestlig », ce qui est ironique dans ce contexte.

ont frappé sans pitié 5 fermiers, deux d'entre eux sont morts sur le coup, un troisième a perdu un bras et les deux autres sont grièvement blessés. L'heure est plus aux larmes qu'à la danse. À Črnuče aussi, les Français ont maltraité deux fermiers aujourd'hui.

Le 8 mai, peu après deux heures du matin, des troupes de 30 et 50 hommes ont commencé à marcher l'une après l'autre, et à sept heures, tous les autres ont quitté « le temple ». Que ma bénédiction les accompagne sur leur chemin !

Ô cher parrain ! Comme je me sens bien maintenant que nous sommes libérés de toute cette racaille ignoble. Aujourd'hui, j'ai déjà la plaisante tâche de trouver 60 hommes pour nettoyer à fond l'église des Capucins.

Il y a beaucoup de travail à faire pour nettoyer et assainir les maisons des souillures françaises. À midi moins le quart, un incendie s'est déclaré dans les baraquements et deux heures plus tard, l'office du tabac étaient en flammes. Cela aurait pu ajouter à notre malheur si les flammes n'avaient pas été étouffées dans l'œuf grâce à l'aide précieuse des habitants de Ljubljana. Comment ces deux incendies se sont déclarés, nul ne peut le dire avec certitude, mais il est sûr en tout cas qu'il y avait encore de la paille dans les pièces de ces deux bâtiments, car les Français y avaient couché, et qu'une grande quantité de munitions françaises a été retrouvée sous la paille. L'ordre a alors été immédiatement donné d'inspecter toutes les maisons, notamment les édifices impériaux, et d'en retirer toute la paille.

Le soir, on a annoncé qu'il fallait monter la garde dans chaque maison à cause du risque d'incendie, mais heureusement tout est resté calme. À cinq heures et demie, le général impérial Meerfeld, revenu ici depuis quelques jours, est parti pour Trieste avec 6 chasseurs chargés de l'escorter. À sept heures, 3 officiers impériaux sont arrivés, réclamant du pain, de la viande, du fourrage et des logements pour notre armée. Cher parrain ! Le plus beau, c'est que les Français ne nous ont pas demandé d'argent même s'ils en avaient besoin, alors ils ont réquisitionné quelques tonneaux de vin, des centaines de sacs de grains qu'ils ont ensuite revendus à un prix dérisoire, et ils ont ainsi obtenu de l'argent de la plus belle des manières. Pour l'heure, je souhaite à mon cher parrain tout le meilleur et j'adresse mes salutations à votre femme et mes deux moutons.

Ljubljana, le 8 mai 1797

LETTERE DI UN CITTADINO DI LUBIANA AL SUO COMPARE DI LOŽ SULLA CONDOTTA DEI FRANCESI DURANTE LA LORO PERMANENZA IN CARNIOLA

Lubiana, 1797

Prefazione

Un cittadino di qui ha scritto un accurato diario sugli accadimenti che vanno dall'entrata dei francesi a Lubiana fino alla loro ritirata, cioè dal 28 marzo all'8 maggio, e io lo ebbi per cortesia in lettura.

Il contenuto di queste lettere concerne molti fatti veri, non ha però nulla di offensivo, e il modo in cui è scritto è in realtà scorretto ma brioso. Ciò mi ha portato alla bizzarra idea di dare alle stampe queste lettere nella speranza che qualcuno le possa leggere, non senza divertimento, per riceverne al contempo un quadro sintetico e cronologicamente ordinato dell'intera vicenda.

Se questo primo quadernetto incontrerà un qualche apprezzamento, ne seguirà presto un secondo che renderà conto di alcuni eventi occorsi nel Paese assieme a un elenco attendibile di tutte le requisizioni effettuate dalle truppe francesi.

Lubiana, 26 maggio 1797

L' editore

Prima lettera

Caro compare¹!

Come d'accordo, desidero scriverle tutte le novità sull'arrivo dei francesi in modo da guadagnarli i due montoni carsici che mi ha promesso, ma è un duro lavoro perché sessant'anni fa, quando mia madre fece con la mia persona un indimenticabile regalo al mondo, non c'era ancora la scuola Normale² e da vent'anni ho scritto il mio nome sì e no dieci volte, così che non è affatto strano che mi riesca difficile scrivere.

Voglio dunque mantenere la parola, ma lei, compare mio, mi deve promettere di non lasciar leggere a nessuno le mie lettere.

Ieri, 28 marzo, non si vedeva in giro nemmeno un soldato dell'esercito imperiale perché si erano messi tutti in marcia oltre la Sava. Era davvero penoso, e tutti noi eravamo estremamente terrorizzati e spaventati per quello che ci sarebbe successo.

29 marzo

Oggi sono giunti a cavallo dalla campagna almeno 2.000 contadini, ciascuno con un sacco vuoto; ho creduto che aspettassero i francesi; ognuno di loro avrebbe messo un francese nel sacco, lo avrebbe legato e gettato in acqua. Ma mi sono sbagliato, i contadini sono venuti qui solo per aiutare a svuotare il magazzino in modo che i francesi non debbano averne nulla; e però sono stati presi in giro per bene, non hanno trovato più nemmeno un granello e sono quindi dovuti rientrare con i sacchi vuoti. L'intera giornata è stata triste come un venerdì santo poiché le campane non potevano suonare.

Da tre giorni prosegue questo cammino in uscita; almeno un terzo della città se n'è andata con armi e bagagli. Alcune vecchie hanno portato al sicuro sponde di letti, vecchie stufe di terracotta e bovini. Ahimé, compare! Non si è lasciata trattenere nemmeno la mia cara metà, e oggi mi è corsa via. Sono così inconsolabile di questa perdita che non posso più scrivere. Addio.

Lubiana, 29 marzo 1797

1 Il termine «Gvetter» = *Gevetter* ha più significati: oltre che «compare» (qui adottato), anche «padrino».

2 «Nurmall Schull» = *Normalschule*, scuola per la formazione di base.

Seconda lettera

Caro compare,

non mi sento ancora del tutto padrone di me in questa situazione di povero orfanello abbandonato.

La mattina del 30 marzo, alle sette e mezza, abbiamo visto arrivare qui con un trombettiere il primo tenente colonnello francese il quale, con una scorta di cinque ussari del Wurmser, ha fatto colazione al caffè e dopo, con i suoi uomini butterati³, si è recato al ponte sulla Sava dal generale imperial regio Hohenzollern. Alle undici era di nuovo qui, ha pranzato, e alle due si è diretto a Vrhnika (*Oberlaibach*).⁴ Con questo tenente colonnello c'erano anche 3 commissari locali e sono andati dal generale Bernadotte per discutere in anticipo delle migliori sorti del Paese.

Ieri, alle nove del mattino, ha attraversato la città un ufficiale francese, capitano di cavalleria, in compagnia di un tenente e di 30 uomini a cavallo, chiamati *chasseurs*⁵, che si sono schierati sull'attenti davanti al municipio. L'alto ufficiale di cavalleria si è recato al municipio con un incarico e ha ricevuto anche un dispaccio da Klagenfurt del generale Bonaparte. Per prima colazione i 30 *chasseurs* hanno preso, assieme a pane e vino, anche dell'acquavite e l'hanno gradita così tanto da ubriacarsi. Uno di questi conosceva il tedesco e ci ha messo al corrente, tra l'altro, che la Repubblica ha 300.000⁶ di tali *chasseurs*. Al municipio i 2 ufficiali hanno bevuto, per prima colazione, anche del rhum e del tocai e alle undici se ne sono andati. Stamattina abbiamo saputo che questi *chasseurs*

3 È presumibile che il termine «Petetschen» indichi qui persone con i postumi del tifo esantematico (petecchiale), a meno che non si tratti di espressione figurale spregiativa. La parola ritorna in *Briefe*, p. 34. Nel volume di storia della medicina – *Hundert Jahre Deutsche Gesellschaft für innere Medizin: Die Kongress Eröffnungsreden der Vorsitzenden 1881–1982* (Lasch, H.G./Schlegel, B., Hrsg.). München: Bergmann, 2014, p. 172 – si segnala che le guerre napoleoniche fecero appunto divampare il tifo esantematico.

4 Qui e nel seguito i toponimi sono indicati in sloveno, a meno che non esistano i corrispondenti in italiano (e quindi *Lubiana* e non *Ljubljana*), mentre fra parentesi vengono riportati in tedesco. Nell'originale anche i toponimi appaiono spesso con errori ortografici. Per le denominazioni dei luoghi nelle due lingue si sono consultati: Freyer, Henrik, *Alphabetisches Verzeichniss aller Ortschafts- und Schlösser-Namen des Herzogthums Krain*. Laibach: Druck von Jožef Blasnik, 1846, <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-PSM-MQLRA>> e l'elenco: *Seznam nemskih imen slovenskih krajev*, <https://sl.wikipedia.org/wiki/Seznam_nem%C5%A1kih_imen_slovenskih_krajev>.

5 «Scheißär»: soluzione espressiva carica di ironia.

6 Il numero riportato potrebbe essere una esagerazione di chi riferisce o un errore dell'autore stesso.

erano passati anche per Brezovica, Zablate e Grad Bokalce (*Brezowitz, Moosthal, Stroblhof*) portando via tutto quello che trovavano.

Alle due sono giunti nuovamente 95 uomini del libero corpo a cavallo, i quali hanno attraversato tutte le strade col cane del fucile sollevato, e alle cinque abbiamo visto marciare anche 320 granatieri con coccarde; tutti hanno trovato sistemazione nella sede del *Landhaus*, la Dieta regionale.

Da un tipografo ho appena ricevuto un nuovo proclama francese che le inoltrò con piacere, compare; è scritto in tre lingue, e ne potrà scegliere una a piacere.

In questo proclama i generali francesi promettono di mantenere la più severa disciplina, di proteggerci e difenderci, di lasciare tutto come prima e di non voler fare del male né a noi, né alle nostre vecchie. Dunque siamo di nuovo tranquilli, e poiché sono anche stanco e assonnato, per oggi voglio ritirarmi in pace.

Lubiana, 1° aprile 1797

Terza lettera

2 aprile

Caro compare!

Stanotte, all'una, i francesi hanno voluto forzare le casse presso il Wilder Mann⁷, e nel quartiere di Gradišče hanno derubato la moglie di un fabbricante e le hanno strappato un orecchino dall'orecchio. A una povera ragazza hanno preso anche 3 fl. (fiorini), ma il generale le ha regalato in compenso un ducato olandese.

Nel pomeriggio, alle due, è entrato un battaglione di truppe fresche che hanno dovuto accamparsi presso la Sava.

Stamane è stato trovato il granatiere che aveva derubato la moglie del fabbricante; lo hanno messo in una cella da cui non può uscire. Il generale voleva far fuori subito questo granatiere se la città non gli avesse chiesto la grazia. Oggi è stato reso pubblico che ognuno che sia in possesso di beni dell'Impero li deve consegnare, e che tutti i cavalli devono esser messi a disposizione per il traino.

Nel pomeriggio 2 *chasseurs* francesi si sono recati a cavallo a Stična (*Sittich*) per prelevare il cavallo del nostro vescovo, ma non vi hanno trovato niente.

7 «Wilder Mann» = *Wilder Mann*: si riferisce a una locanda.

3 aprile

Stamane 30 *chasseurs* accompagnati da una guida sono andati a Novo Mesto (*Neustädte*) nella Bassa Carniola. Alle dodici sono arrivati a cavallo 2.000 uomini, 2 compagnie di granatieri e i soliti moschettieri. Alle due l'amministratore del castello di Fužine (*Kaltenbrunn*) ha fatto mettere in prigione 4 ragazzotti francesi a causa di eccessi.

Alle dodici al municipio era presente lo stesso generale Bernadotte, e ha assicurato il consiglio comunale e la cittadinanza che non accadrà nulla di male; di fatto è qui come nemico, ma vuole mostrare che sa mantenere la più stretta obbedienza sulla sua gente. Ha anche detto qualcosa a proposito degli inglesi, ma non ho compreso nulla. Questo generale ha ordinato pure che tutti gli uffici debbano proseguire nei loro compiti amministrativi e che il denaro riscosso debba essere usato per il mantenimento del suo esercito, visto che Bonaparte ci risparmia furti e incendi. Alle quattro il generale Bernadotte ha convocato tutte le persone dell'amministrazione comunale nel cortile del palazzo arcivescovile e ha insediato il nuovo consiglio (*Landstell*) o municipalità consistente in 10 consiglieri. Alle cinque è nuovamente entrata una divisione di fanteria con tanto di bandiere e musica militare, e si è messa sull'attenti in piazza. Durante l'attenti il generale Bernadotte ha ordinato a queste truppe di comportarsi in modo ordinato altrimenti avrebbe punito ogni eccesso con la morte, senza alcuna pietà e misericordia.

Oggi in tutte le case si è dovuto preparare del pane per 12.000 uomini. I francesi sono andati a recuperare a Krašnja (*Kraxen*) e riportato a Lubiana 7 carri pieni di quel tabacco che era stato inviato là dall'imperial regio Ufficio tabacchi.

4 aprile

Alle undici sono arrivati di nuovo 300 uomini della fanteria e sono stati sistemati nella periferia della città; a mezzogiorno i generali francesi e alcuni ufficiali hanno pranzato presso la locale fabbrica di tessuti. Alle tre si sono uditi tutti i tamburi assieme suonare l'allarme, dopo di che una squadra di *chasseurs* e 2 compagnie di fanti si sono messe in marcia. Io non sapevo cosa ciò significasse. Alla fine hanno condotto davanti al municipio il granatiere che in mattinata a Gradišče aveva derubato la moglie del fabbricante e gli hanno letto la condanna a morte.

Oh, compare, quest'uomo ha avuto del fegato, e ciò dipende dal fatto che tale gente non ha religione, non teme né l'inferno, né il purgatorio e nemmeno la

morte. Per la pura gioia di morire ha preso una gran sbornia e, come gli è stata proclamata la sentenza, è rimasto in piedi senza paura con il berretto in testa e la pipa in bocca e una fiaschetta di rosolio sotto il braccio. Ma non appena è stata letta la sentenza che sarebbe stato fucilato, ha gettato via la fiaschetta. Poi il povero diavolo è stato condotto verso il duomo, ma gli doveva sembrare troppo presto per crepare, perché è scappato dal carro. Per sfortuna, però, un ufficiale lo ha ripescato subito e riportato indietro. Allora lo hanno messo con le spalle al muro del duomo, gli hanno bendato gli occhi e in quattro e quattr'otto era già morto. Il cadavere lo hanno trasportato velocemente sopra una scala nella periferia di Poljane e lì lo hanno sotterrato in un campo.

La sera, alle sei, 4 soldati francesi si sono azzuffati al Resselwürth⁸, uno è stato trovato accoltellato e il colpevole è finito in prigione. Proprio ora è stato reso pubblico con rullo di tamburi che nessun ufficiale potrà trovare sistemazione se privo di foglio di alloggio, che ai soldati sprovvisti di denaro non si dovrà dare nulla e che dopo l'ora di ritirata tutte le taverne dovranno restare chiuse, e così anch'io ho dovuto andare a dormire prima, perché le taverne erano appunto chiuse.

Quarta lettera

5 aprile

Caro compare!

Ecco qui, a stampa, il proclama di libertà e uguaglianza arrivato da Klagenfurt da parte del generale Bonaparte. Vi si può leggere quale istituzione statale abbiamo ora e come si chiamano i dieci consiglieri. Il *Landhaus* ora si chiama *Centralgubernum* e il *Rathaus* prende il nome di Municipalità, come lei stesso, compare, leggerà.

Ora sono un vero francese di Lubiana, ieri sera per la prima volta ho parlato francese con una sentinella francese sul ponte dello Spital⁹. Quando vi sono passato, la guardia mi chiede: gi ti? [*qui es tu?*] Io ero in collera perché nessuna taverna era più aperta e gli ho risposto: sitno je¹⁰ [*citoyen*], a ciò la sentinella ha detto, pas se [*passé*], e ho proseguito la mia strada verso casa.

8 Presumibilmente una trattoria o locanda.

9 «Spitalbrücke»: ponte presso l'attuale Tromostovje.

10 Il termine «sitno» suona ironico; in sloveno significa infatti «sazio», «saturato», come a dire: sta passando qualcuno che ne ha abbastanza.

Il 6 aprile è stato reso pubblico che nessuno può lasciare la città senza passaporto. Oggi volevo andare appunto a Vič (*Weitsch*)¹¹ perché lì c'è un buon trasportatore, e allora mi sono recato al Governo centrale per il passaporto, che ho anche ottenuto subito. Di tutto il passaporto non ho capito però nemmeno una parola perché era scritto e stampato in francese. Ero curioso di sapere cosa vi fosse scritto e mi è venuto in mente che un mio buon amico, che parla il tedesco, il francese, l'italiano e la lingua regionale,¹² lavora all'ufficio distrettuale come interprete. Sono andato di corsa da lui e l'ho pregato di spiegarmi cosa c'era scritto nel passaporto. Ma l'ho fatta di nuovo bella. L'interprete non sa né leggere, né scrivere e così, rimasto con tanto di naso, son dovuto ritornarmene a casa senza aver concluso nulla. Alle dodici è stato nuovamente reso pubblico che alle tre si dovranno portare tutti i cavalli e buoi nella piazza dei Cappuccini.

I contadini di Šiška hanno appena portato dentro 2 giovani francesi legati con la corda. Oggi, alle tre, il tabacco rimasto in giacenza deve venir venduto a casse per licitazione, ma alcuni commercianti hanno comprato l'intera provvista a un prezzo ribassato e vendono il tabacco a un costo molto più conveniente di prima, sia all'ingrosso che al minuto. – Oggi è stato trasportato a Gorizia anche il restante ospedale imperial regio. – Alle quattro il generale Bernadotte ha ricevuto un dispaccio in cui si ordinava alla sua colonna di mettersi subito in marcia e affrettarsi a raggiungere Klagenfurt.

Al barone Codelli i francesi hanno portato via tutti i cavalli e buoi, che però dovranno venirgli pagati. Alle cinque sono arrivati di nuovo 300 uomini della fanteria e 60 *chasseurs*. La prima colonna aveva oltre 60 prigionieri.

Questo pomeriggio passando dietro la città sono partiti in marcia oltre 4.000 uomini per Klagenfurt con tutte le loro cose da campo. Stamane alle otto è stato annunciato che le funi e tutti i finimenti per i cavalli debbano esser consegnati in municipio. Alle nove sono arrivati altri 150 *chasseurs*. Alle dieci è stato installato il nuovo governo centrale nel *Landhaus*. Alle undici delle truppe si sono messe nuovamente in marcia per Klagenfurt. Alle due un commissario francese ha venduto del frumento a tre commercianti locali nei pressi della chiesa delle suore, ma se i sacchi siano stati contati tutti in modo giusto non lo so. Per il resto durante la giornata era tutto calmo e tranquillo.

11 L'attuale Vič, allora quartiere periferico della città.

12 Il termine usato, «welsch», indica, in aree germanofone, una lingua che suona straniera, cfr. Bigler, Niklaus, 2013: Welsche. In: *Dizionario storico della Svizzera (DSS)*, trad. dal tedesco, <https://hls-dhs-dss.ch/it/articles/027282/2013-10-10/> (15.11.2025). Possibile inoltre che l'autore abbia confuso i termini «welsch» e «windisch», quest'ultimo avente un chiaro riferimento allo sloveno.

Il 7 aprile, alle undici, è stato annunciato di portare al municipio 1.000 paia di scarpe e di stivali, anche se non più nuovi.

A mezzogiorno i membri del governo e del consiglio comunale hanno pranzato in municipio con il generale Friant e con altri ufficiali francesi, e durante il pranzo c'era musica militare.

Alle tre la corporazione dei calzolai è stata convocata in municipio con la richiesta di fare quante più scarpe e stivali possibili; i calzolai tuttavia hanno fatto sapere di aver già consegnato le loro riserve e di non avere più cuoio per fare nuove scarpe.

Alle quattro sono giunti di nuovo 300 uomini a suon di musica e con bandiere spiegate.

La sera dei cittadini hanno iniziato a lamentarsi che i tre commercianti avessero comprato dai commissari così tanti sacchi di frumento a 1 fl. (fiorino) e 30 kr. (corone) al sacco. Il mattino dell'8 aprile, alle sette e mezza, è stato comunicato con rullo di tamburi che di sera, dopo le otto, nessuno può circolare per strada sprovvisto di un qualche lume e che quando la pattuglia richiama qualcuno, allora si deve dire: «Bürger» (in francese «sitno je» [*citoyen*]) altrimenti sarà a propria responsabilità. È stato pure reso noto che qualsiasi abitante, che assuma o licenzi una persona di servizio, deve avvisare la municipalità.

Alle dieci sono arrivate da Gorizia 3 barche di convalescenti. Oggi i francesi hanno requisito le 6.000 paia di scarpe e i 2.000 nuovi stivali che un mastro pellaio si era impegnato a consegnare. Nel pomeriggio all'armata a Klagenfurt sono stati inviati da Gorizia, facendoli passare di qua, 17 carri di pane e 3 botti di acquavite.

Il 9 aprile di buon mattino è arrivata della gente tutta in una volta, 12 uomini avevano sempre con sé un tamburo, e alle nove sono giunti anche 12 *chasseurs* che a mezzogiorno si sono messi in cammino per la Bassa Carniola con 50 uomini della fanteria. La sera c'era della musica militare nel cortile dell'arcivescovado.

E qui, compare, le invio ancora una volta un nuovo proclama del generale Bernadotte, ma è stampato solo in 2 lingue, in tedesco e nella lingua del Paese. Dice che le banconote devono venire accettate come prima. Di questa benedizione dobbiamo essere grati al solo Governo centrale.

Il 10 aprile, alle sette di mattina, è andata a fondo sotto il ponte dei calzolai una barca con del legname. Alle nove sono stati inviati qui dalla Bassa Carniola 3 carri di pane; sono arrivati anche alcuni *chasseurs* e ufficiali. Or ora è

giunto pure il console spagnolo di Trieste, che era a Judenburg dal generale Bonaparte per ottenere una riduzione della somma stabilita a Trieste come tributi di guerra.¹³

Alle dieci hanno annunciato con rullo di tamburi che nessun tipo di cereale o altro alimento potrà uscire dalla città, ma solo esservi introdotto. Oggi alcune truppe si sono nuovamente messe in marcia per Klagenfurt. L'11 aprile, alle otto, i contadini, dopo averlo legato, hanno consegnato un ussaro perché in campagna si era comprato una cavalla senza sborsare un soldo.

Alle due è arrivato un generale con un ufficiale di Bonaparte e ha raccontato che gli Imperiali hanno richiesto a Bonaparte una tregua di 3 mesi, ma il generale ne ha autorizzato una di soli 5 giorni.

Oggi è arrivata qui di nuovo la prima posta da Gorizia e Trieste, sono stati richiesti inoltre per l'ospedale a Gorizia 1.000 *Zentner*¹⁴ di farina e il nostro Governo centrale ha richiesto alla locale camera di commercio un prestito di 10.000 fiorini per affrontare le spese necessarie.

Questa notte c'è stata un po' di confusione dal momento che molti francesi, che erano accampati qui, si sono messi in marcia per Trieste e Fiume, perché, caro compare, non si possono mica confrontare i suoi vicini, i cici¹⁵, con i francesi. Il 12 aprile, alle otto, è arrivato un dispaccio con l'ordine che il resto dei giovani francesi si trasferisca subito a Gorizia. Alle tre è venuto¹⁶ un commissario in municipio per prendere le armi, ma, quando gli è stato detto che appartengono alla popolazione locale, se ne è andato via controvoglia.

Alle quattro sono arrivati dei picchetti dalla Bassa Carniola, si è preparato tutto per la marcia e si sono richiesti 100 carri da trasporto. Prima di andarsene, i francesi hanno ritenuto necessario requisire ancora 5 barche di avena, 4.000

13 «Brantstehr»: la somma di quei tributi ammontava all'inizio a 3 milioni di lire torinesi. Ne parla nel dettaglio il consigliere municipale triestino de Periboni nel suo diario protocollare sui giorni dell'occupazione francese di Trieste (de Periboni, G. Alessio, 1997: *Giornale della venuta dei francesi 1797*. Trieste-Gorizia: Istituto giuliano di storia, cultura e documentazione, p. 22).

14 Quantità corrispondente a 500 quintali.

15 Il riferimento concerne un gruppo etnico di origine rumena insediatosi nel XV secolo in una zona carsica della attuale Slovenia meridionale ai confini con l'Istria, la Ciceria appunto. Nel testo si pretende che il destinatario delle lettere viva a Lož, località non distante dalla Ciceria.

16 Alcuni verbi di movimento e avverbi di luogo fanno capire che chi racconta doveva trovarsi all'interno del municipio in determinate circostanze; nel passo in questione scrive ad es. «ist gekommen». Dai dettagli riferiti costui era verosimilmente una persona adibita al disbrigo o controllo di certi servizi comunali.

staia di grano e 2.000 pinte¹⁷ di vino. Alle undici di sera tutti i giovani francesi erano spariti e ora noi possiamo finalmente tirare di nuovo respiro.

Quinta lettera

Il 13 aprile era tutto calmo e tranquillo e si sono potute svolgere come al solito tutte le cerimonie religiose fino alla lavanda dei piedi. Qui le mando, compare, 2 notizie a stampa. Una è che il mercato di maggio si terrà come usuale, e la seconda che il 21 aprile ricominceranno le scuole.

Alle tre la cittadinanza è stata convocata in municipio perché un membro importante del Consiglio centrale ha tenuto un toccante discorso e ci ha raccomandato di proteggere i nostri averi e di far mettere di nuovo delle guardie in città e nei quartieri periferici, il che è stato pure fatto per bene. Sono appena arrivati di nuovo 8 ussari con un ufficiale per controllarci, in modo che non ci succeda niente di grave. Di sera, in via Trieste, alcuni giovani francesi si sono azzuffati con dei contadini.

14 aprile

Ieri sera è giunto un corriere spagnolo che ha portato una proposta di pace da Parigi. Dovrebbe esservi scritto che i francesi richiedono il ritiro dalla Lombardia e dai Paesi Bassi, che pretendono ancora 300 milioni di fiorini¹⁸, e che ci spetterà mantenere il loro intero esercito a nostre spese per il tempo che resterà sul nostro territorio. Compare, queste condizioni di pace devono apparire davvero strane alla nostra Corte imperiale.

Oggi di primo mattino sono arrivati 50 *chasseurs* e alle dieci il generale Friant con un colonello, un aiutante e un commissario, ma alle dodici costui è ripartito per Gorizia.

Dopo l'una è giunto un maggiore imperiale con un ingegnere capo di Novo Mesto che ha pranzato presso il Wilder Man con gli ufficiali francesi. Hanno fatto visita a questo maggiore anche alcuni membri del Consiglio centrale. L'esercito imperiale croato, compare, conta una forza di 60 mila uomini,

17 Nel testo appaiono «Metzen» (it.: *staio*), come unità di misura dei cereali, e «Maß» (it.: *misura*), come unità di misura dei liquidi. In questo caso traduciamo «Maß» con *pinta* (0,568 l.) attenendoci alla terminologia usata da de Periboni (1997, 125). Nell'annotare le requisizioni napoleoniche compiute a Trieste, questi menzionava infatti, fra altri beni, delle *pinte* di vino.

18 «Kaisergulden».

ma non sono tutti regolari, e sono appostati da Brežice (*Ran*) a Novo Mesto fin dietro a Metlika (*Möttling*), dove hanno formato dappertutto una barriera e creato delle difese lungo le quali hanno piazzato dei cannoni, così che i francesi non osano certo passare oltre. Questo esercito tiene il cordone difensivo talmente bene che non può entravi o uscirvi nemmeno un topo e, quanto a me, vorrei mandare un bacio al bravo comandante generale se non si è fatto scrupoli nemmeno nei miei confronti, perché così non lascia più uscire la mia mogliettina.

Ora non vorrei mettermi in viaggio per Novo Mesto nemmeno se Lei, mio compare, mi regalasse la casa e il cortile; lo hanno tentato 2 uomini di qua, ma non ci sono riusciti. Uno lo hanno fatto inseguire da 30 ussari, e però non sono riusciti a trovarlo nel bosco, e l'altro lo hanno portato a Novo Mesto in arresto come fosse una spia poiché possedeva solo un passaporto francese, che non ha voluto mostrare perché i nostri croati non capiscono il francese.

Dopo le tre il già menzionato maggiore dell'esercito imperiale è partito per Gorizia per andare dal generale francese Friant con il compito di rendere nota la tregua. Alle cinque la nostra intera truppa di occupazione si è messa in marcia. Alle sette erano qui di nuovo 5 francesi e hanno mangiato pane e vino e della carne.

15 aprile

I francesi ci hanno così in simpatia che senza di noi non potrebbero vivere, quest'oggi di buon mattino ne sono arrivati di nuovo 100, in parte fanti, in parte soldati a cavallo. Da Vrhnika sono appena tornate indietro 12 barche di cereali che i francesi non avevano ritenuto opportuno far proseguire perché presso Fiume¹⁹ sono stati battuti dai cici. L'uomo preso a Novo Mesto è stato rilasciato ed è giunto oggi qui.

È appena ritornata da Graz una donna che aveva lasciato la città e ha raccontato che il generale Bonaparte era entrato con 2.000 uomini a Graz e che lei non si era voluta trasferire là, ma aveva fatto quel viaggio solo per vedere il generale Bonaparte.

Alle quattro il commissario francese ha fatto serrare l'edificio della pesa al posto di dogana e vi ha introdotto 13 barche di cereali.

19 In italiano nel testo.

Il 16 aprile di primo mattino i rispettabili ospiti²⁰ ci hanno di nuovo lasciato; potevano essere una ventina di uomini.

Compare, si rallegri con me! Alle otto e mezza di mattina è giunto un corriere imperiale da Klagenfurt e ha raccontato che la tregua era vera, e ci ha assicurato che nel giro di 8 giorni avremo la pace. A questa felice notizia tutti gli abitanti di Lubiana erano fuori di sé dalla gioia e pure io sono euforico, e questo pomeriggio mi bevo un buon vino francese perché fa effetto a lungo e mi lascia gustare meglio la morbidezza del prosciutto. Oggi è tornato da Graz un gran numero di persone, e la sera il commissario francese ha fatto eseguire della musica militare a una ragazza dai capelli ramati.

17 aprile

Ieri e oggi è rimasto tutto tranquillo poiché c'erano solo 20 francesi, e il buon vino di ieri mi fa ancora effetto. Alle due del pomeriggio ci hanno di nuovo onorati della loro presenza un capitano di cavalleria con 40 *chasseurs* e, nel giro di un'ora, anche 156 ussari. Alle cinque sono arrivati due carri di lana da Trieste per il nobile von Desselbrunner, e questi carri hanno riaperto per la prima volta la strada. Fino al mattino sono passati 100 carri da trasporto.

Il 18 aprile, alle cinque del mattino, 36 *chasseurs* si sono diretti a cavallo a Trebnje (*Treffen*) e altri al ponte sulla Sava. Ieri i francesi ci hanno fatto sapere che sarebbero arrivati 300 uomini, però abbiamo aspettato tutto il giorno e non è giunto nessuno. Alle dodici un trombettiere è andato assieme a 4 uomini nella Bassa Carniola, e per l'indomani sono stati ordinati 300 carri da trasporto. Alle cinque sono state portate al municipio 5 botti di vino dalla casa del conte von Thurn.

Il 19 aprile, alle 4 del mattino, i francesi hanno mandato 13 carri di cereali a Kranj (*Kreinburg*). Alle cinque è ritornato da Gorizia il maggiore croato e nel pomeriggio, assieme a 2 ufficiali francesi, è andato a Novo Mesto. Alle dieci sono arrivati 90 granatieri e 60 moschettieri, e alle undici sono stati inviati di nuovo a Kranj 13 carri di cereali.

20 «Die saubern Gäst» in senso ironico.

Joseph Leopold Wiser: Desselbrunnerjev dvorec na Selu pri Ljubljani, 1762
(NUK, vedute)

20 aprile

La scorsa notte è stata agitata. I francesi sono andati a prelevare tutti i carri che erano pronti davanti al municipio e hanno rinchiuso i cavalli e i contadini nella fortezza imperiale in modo che non vi fuggissero, e lì i contadini hanno fatto resistenza giorno e notte. Alle dodici il colonnello Picard, il nostro comandante, è andato al castello per controllare i 10 cannoni che usiamo per spari a salve o per un qualche festeggiamento, e vi ha messo una sentinella.

Questo colonnello deve aver potuto sfogliare le carte perché sa molte cose segrete, infatti al castello di Fužine (*Kaltenbrunn*) voleva assolutamente tre casse di armi imperiali, ma vi ha trovato solo 12 pezzi, oltre a 88 pezzi nella caserma, e li ha sequestrati. Durante la notte i francesi hanno fatto portar via una barca di cereali dall'edificio della scuola. Alle undici è stato inviato a Klagenfurt un carro pieno di fieno. Alle dodici c'è stata una grande parata della Guardia con musica militare e poco dopo una unità dei vigili del fuoco è andata per un controllo dai Cappuccini, ma non ha trovato nessun'arma, solo dei sacchi

di cereali. Oggi si è parlato intensamente della pace che dovrebbe essere stata stipulata a Göss²¹ in Stiria. Voglia Iddio che sia vero.

21 aprile

Stanotte, all'una, è passato di qui un corriere diretto a Graz e ha portato la felice notizia che la pace è vera. *Vittoria!*²² Tutto è ora pieno di gioia e giubilo. Ed io anche oggi pomeriggio voglio rimettere in fresco il mio spumante francese.

Alle dieci sono giunti da Trieste 4 carri pieni dei tributi di guerra. Sono 30 casse e dentro devono esserci un milione e duemila ducati. Alle dodici questo denaro è stato inviato a Klagenfurt.

Oggi 3 ufficiali francesi ci hanno combinato qualcosa di divertente; hanno comprato 3 ombrelli gialli e 3 berretti verdi da oste e sono andati su e giù per la piazza assolata con i berretti in testa e gli ombrelli aperti!

Il 22 aprile c'è stato un mercato così grande come non si era mai visto. Un paio di piccioni costavano 8 kr. (corone) e mezzo chilo di vitello da 5 a 6 kr. (corone), e ciò per via di un maggior afflusso di gente. Alle dodici si è nuovamente tenuta una parata della Guardia; la musica militare sarà anche bella, ma non abbiamo bisogno di questa allegra miseria. Il bravissimo²³ commissario francese ha di nuovo fatto ritirare 500 sacchi di frumento dal salone dei balli. Quando si toglierà dai piedi l'amato ospite? Oggi ci hanno raccontato che a Brescia e anche in due altri luoghi sono scoppiate delle agitazioni di sostenitori della Repubblica di Venezia.

Alle due i nostri ospiti hanno sgombrato l'avena da 2 stanze della scuola. Alle quattro alcuni ufficiali hanno nuovamente combinato qualcosa di divertente alla francese; hanno comprato infatti un monocolo e con quello si sono messi a guardare la gente. Il 23 aprile di buon mattino sono partiti in marcia per Celje (*Cilli*) 31 tiratori e 66 moschettieri. Alle nove si è annunciato con rullo di tamburo che domani tutti gli uffici della dogana e delle tasse saranno di nuovo aperti come prima. Oh cielo! I contadini andranno a curiosare, hanno creduto che con i francesi non avrebbero dovuto pagare alcuna tassa e gabella, ed erano convinti che tutto gli sarebbe caduto dal cielo. Alle tre sono giunti di nuovo 79 soldati di fanteria. Alle quattro si voleva offrire all'intero corpo ufficiali un'occasione di divertimento nel giardino del barone Zois, ma è iniziato a

21 Presso Leoben.

22 In italiano nel testo.

23 «Der kreuzbrave» in senso ironico.

piovere e hanno dovuto ripararsi tutti nella sala del Ridotto; c'era della musica militare, vino rosso e bianco, Picolit, dolciumi, caffè, rosolio, sorbetti e arrosto, prosciutto e lingua, e così via, punch a sufficienza, ma io non ho avuto nulla di tutto ciò, e alle otto la commedia era finita e si è tornati a casa.

24 aprile

Stanotte è stata forzata la cassa di un commerciante presso il ponte dei calzolari, e sono stati sottratti beni per circa 1.000 fl. (fiorini) per lo più in denaro. Se fossero ragazzotti francesi o carniolani non si sa. Dopo le undici sono arrivati qui da Klagenfurt 330 uomini della fanteria a suon di musica, erano però tutti ben stanchi perché si sono subito sdraiati in piazza. Alle cinque agli ufficiali è venuta voglia di fare un giro cavallo e visto che in città c'era troppo poco spazio sono andati a Stična (*Sittiger Hof*) e cavalcato lungo la Ljubljanska; li avevano avvisati però che l'acqua era profonda, e poiché non c'era nessuno che amasse berla, per fare ugualmente di testa propria si sono lasciati trasportare in barca assieme ai loro ronzini.

25 aprile

I 330 fanti giunti ieri sono ripartiti oggi di buon mattino per Trieste e alle cinque li ha seguiti il comandante. Oggi la tradizionale processione di San Marco si è diretta verso la chiesa di San Pietro, e là i francesi si sono stupiti che ci fosse così tanta gente. Alle dieci è arrivato da Graz un ufficiale francese butterato e ha raccontato che i veneziani hanno avuto il coraggio²⁴, a Verona, di uccidere 2.000 soldati malati, in parte imperiali, in parte francesi, e che gli agitatori la dovranno pagare cara. Alle dieci il colonnello Picard ha aperto il deposito di munizioni nell'edificio della scuola e ha fatto portare fuori dal castello l'uniforme di gala della guarnigione dell'artiglieria²⁵, alcune casse di armi, sciabole, corregge e anche un intero carro, pieno di pezzi da montare. Alle undici il commissario ha avuto una nuova idea e preteso da noi 30 paia di briglie e 7 cavalli da galoppo, poi 2.000 paia di scarpe e 300 paia di stivali. Gli si è detto che non eravamo in grado di procurare tutto questo, ma non è servito a nulla. Nel pomeriggio, alle quattro, gli ussari hanno preso dal colonnello Picard 107 carabine dell'esercito imperiale, cinghie comprese.

24 «Kurasch»: francesismo.

25 «Von den Garnisons Huwisten», guarnigione che usava verosimilmente i cannoni Howitzer.

Oggi il prezioso convoglio di von Kleinmayr con il primo giornale²⁶ è stato di nuovo sbloccato.

Alle sette di sera due garzoni del macellaio e un mugnaio sono stati condotti in prigione perché volevano comprare dei pezzi di equipaggiamento militare presso la sede della scuola. Sono appena stati richiesti di nuovo 30 carri da traino.

26 aprile

Alle due del mattino sono partiti per Trieste a cavallo 2 ufficiali assieme a 50 ussari, e alle undici, con rullo di tamburo, altri 56 uomini sono rientrati invece da Trieste, e così va avanti: da una porta escono 10 francesi a suon di tamburo e dall'altra ne entrano altri. Un capitano di cavalleria è appunto appena andato con 5 uomini a Prem, nella Carniola interna, per far arrestare un *chasseur* e condurlo a Trieste davanti a un tribunale di guerra poiché nei pressi di Prem aveva riscosso tributi di guerra e tenuto il denaro per sé. Dopo le undici si è pubblicamente annunciato che tutti coloro che hanno subito dei danni da parte dei francesi devono presentarsi in municipio, e che verranno registrati, ma non ancora rimborsati. Alle dodici, durante la parata della Guardia, un ufficiale si è lamentato per il fatto che lui e i suoi uomini già da due mesi non avevano ricevuto la paga e gli hanno promesso che a Trieste gli avrebbero fatto avere il compenso.

27 aprile

Alle sei del mattino sono giunte 2 staffette, una da Venezia e una da parte del generale Bonaparte, dalla Stiria. Il Bonaparte ci fa sapere che il 30 aprile arriveranno da Graz 10.000 uomini delle truppe francesi: e che qui si devono mettere a loro disposizione 39.000 pinte di vino, 26.000 porzioni di pane, 280 bovini macellati e 40 tese di legna.

Compare! Questa gente beve in gran quantità, a ogni uomo spetta ogni giorno una botte di vino; credo, compare, che la sua grossa vacca non si beva in un giorno altrettanta acqua. Io nel bere non mi faccio ridere dietro, ma al confronto sono solo un'ombra. Alle otto sono arrivati di nuovo 7 dragoni. Sono gente che fa paura, portano una calotta di ottone, i capelli gli crescono oltre, li tengono sciolti come le donne e hanno tutti la chioma di color nero corvino, nessun altro vi viene aggiunto.

26 Il riferimento riguarda il giornale *Laibacher Zeitung* pubblicato a partire dal 1782 da Ignac Alojz Kleinmayr (dal 1790 usciva due volte alla settimana).

Proprio ora devono essere messi a disposizione 30 carri da carico, e alle quattro sono entrati a cavallo 80 ussari provenienti da Graz.

Alle quattro due ussari si sono lasciati andare a degli eccessi in una osteria, sono stati tuttavia legati dai nostri contadini e portati nel carcere dove si trova anche la prigione dei francesi. Che questa lettera sia riuscita così lunga non è colpa mia, perché lei, compare, per tanto tempo non mi ha mandato alcun corriere.

Sesta lettera

Il 28 aprile alle sette hanno condotto 2 francesi fuori dalla prigione, sul principale posto di guardia dei granatieri, perché avevano forzato la porta di una osteria.

Alle otto il generale Bonaparte, accompagnato dal generale Masséna e da un aiutante di campo, è arrivato qui e ha preso alloggio nella sede del vescovato, dove lo aspettava il generale Friant. Bonaparte si è messo subito a dormire, e dopo due ore era di nuovo in piedi e ha guardato a lungo dalla finestra. C'erano degli spettatori, tutti erano corsi lì per vedere questo generale, e io ero il primo fra loro. È un uomo giovane, di bassa statura, con occhi penetranti e il volto piuttosto bruciato dal sole. Il generale Bonaparte ha rilasciato più ordini, fra cui anche questo, che si ponga fine al Governo centrale; si dovrà chiamare in futuro *k. k. Landssverwaltungsamt* (Ufficio imperial regio dell'amministrazione provinciale). Alle undici ha richiamato a sé tutti gli ufficiali.

Alle nove del mattino è arrivato qui il generale Murat assieme a un altro generale. Alle undici era già partito un capitano di cavalleria con 16 *chasseurs* per mantenere la sicurezza sulla strada perché nel pomeriggio il generale Bonaparte sarebbe andato a Trieste. A mezzogiorno Bonaparte ha pranzato in compagnia di alcuni generali nel suo quartiere e vi ha invitato anche un granatiere qualunque della Guardia. Tra altre buone pietanze c'era in tavola anche un centinaio di asparagi scelti, cresciuti in orti locali, che pesavano 6 libbre e che erano costati 6 fl. (fiorini): gli sono piaciuti particolarmente. Alle due il generale Bonaparte con i suoi aiutanti è partito per Trieste e ha portato come scorta 12 *chasseurs*. Oggi si sono diretti a Gorizia e Trieste molti altri generali.

Di sera, dopo le sei, un ussaro ha preso il suo cavallo e lo ha portato in una zona paludosa ma si è addentrato eccessivamente perché aveva tracannato

troppo vino dalla botticella²⁷, ed è affogato. I barcaioli hanno cercato per bene questo ussaro, ma non sono riusciti a trovarlo.

Verso mezzanotte c'è stata parecchia confusione, i francesi volevano entrare nelle osterie perché avevano voglia di vino e di ragazze.

Il 29 aprile di primo mattino sono arrivati 170 *chasseurs* e alle sette hanno proseguito per Trieste. In questo squadrone c'era un bel moro come capitano di cavalleria. Alle otto sono passati in marcia 30 dragoni e diversi altri ufficiali.

Oggi avrebbe dovuto esserci il mercato, ma a causa della grossa confusione non se n'è fatto niente, e i commercianti non hanno voluto dare via la loro merce senza esser pagati.

Di notte, verso le due, sono arrivati il generale imperial regio Meerfeld e altri ufficiali imperiali, e devono restarvi fino a quando non se ne saranno andati tutti i francesi. Dopo l'una sono giunti ancora 210 ussari francesi e dei *chasseurs* con 9 trombettieri.

Alle tre i francesi hanno condotto qui 2 obici e 7 carri di polvere da sparo, sopra i quali c'erano anche 2 obici papali²⁸.

La marcia prosegue oggi col contagocce, e così son qui già 1.000 uomini. Alle quattro un francese ha avuto il grillo di mettersi a fare una zuffa presso la locanda e ha colpito a morte uno dei suoi compagni. Il morto lo hanno portato via e sepolto subito. Durante l'interrogatorio hanno tuttavia dichiarato che lo avrebbe ucciso un ronzino.

Alle sette è arrivato qui il generale Bernadotte in compagnia del generale Friant, con la scorta di 12 *chasseurs*.

30 aprile

Oggi per tutta la notte non si è avuto un momento di tranquillità, c'era sempre qualcuno che arrivava e qualcuno che partiva.

Alle dieci i quartiermasti hanno ricevuto l'ordine di assegnare le sistemazioni alla squadra di uomini e cavalli e di raccogliere il pane presso i fornai della città.

27 «Unterkreiner» = *Unterkrainer* è un vino locale della Bassa Carniola, mentre «Schaf» = *Schaff* (slov: *Škaf*) indica un contenitore per liquidi; secchio, tinozza; il termine ricorre anche poco sopra (*Briefe*, 1797, 37), con lo stesso significato.

28 «Päpstlige» = *Päpstliche* (it.: *papali*): pare riferirsi a obici a canna corta come quelli dell'artiglieria papale: cfr. Reuleaux, Franz, 1891: Esposizione nazionale di Torino nel 1884. In: *Le grandi scoperte e le loro applicazioni*, vol. 7. Torino: U.T.E.T., p. 560.

Alle dodici i francesi hanno riportato qui da Graz, su 10 carri e sotto scorta di 30 tiratori, il denaro del tributo di guerra raccolto a Trieste e lo trasporteranno nuovamente là.

I francesi avevano appena portato da Trieste 10 affusti imperiali per caricarvi i nostri cannoni del castello e portarli via, ma poi si sono di nuovo pentiti e hanno lasciato lì i cannoni assieme agli affusti.

Alle undici gli ussari e i *chasseurs* sono andati a far manovre davanti ai Misericordiosi²⁹, e alle 12 è arrivato il generale Sarrazin, verso la stessa ora 300 *chasseurs* con 9 trombettieri si sono messi in marcia per Gorizia.

Alle cinque sono entrati a cavallo 130 dragoni blu con stendardi rossi, erano bella gente, e alle sei sono arrivati di nuovo 1500 uomini della fanteria che avevano trovato sistemazione a Leopoldsdruhe, a Podturn e a Šiška.³⁰ In città oggi erano alloggiati più di 400 ufficiali, ed erano tutti ubriachi. Alle sei un granatiere voleva svignarsela alla francese da una osteria, senza pagare, ma la cameriera lo ha gettato a terra, al punto che non poteva quasi più rialzarsi.

A Zablate, nel castello, 2 ufficiali dei dragoni hanno forzato la porta, rotto una finestra, picchiato i garzoni, e volevano acuartierarsi lì. Nella locanda 2 ufficiali si sono azzuffati, e uno è rimasto ferito al punto da dover essere fasciato, ma il compagno non aveva ancora finito con lui, che avevano già portato un altro francese, il quale era tutto rovinato nel volto e anche di dietro. In tutto ciò non aveva colpa nessuno se non lo spumantino francese.

Compare! Proprio bella la subordinazione presso il popolo: i generali e gli ufficiali non possono dire una parola ai soldati semplici se non vogliono essere picchiati, e questo lo ha già sperimentato qualche ufficiale.

Il 1° maggio di buon mattino

Di nuovo tutta la notte non c'era pace, ci sono state delle zuffe, ogni genere di eccessi e altri puri atti da ubriachi. E per certo ha girato sempre la ronda, ma questa deve far fronte a tutto e non c'è nessuno che riceva ascolto. Durante la notte qualcuno ha voluto irrompere in una casa, ma un uomo del posto, che conosce il francese, si è messo nel mezzo, e un colpo piatto di sciabola di un

29 Si indica evidentemente la zona dell'ospedale pubblico dei frati Misericordiosi nella *Barmberzigengasse*, attuale *Dalmatinova* (https://de.wikipedia.org/wiki/Dalmatinova_ulica_Ljubljana); sulla storia di quell'ospedale cfr. Radics, Peter von, 1887: *Geschichte des landschaftlichen Civilspitales in Laibach*. Laibach: Krain. Landesausschuss.

30 «Lepoltsrueh», «unter Thurm»: ci si riferisce a ville signorili nell'area (allora verde) di Šiška che sono note oggi come Cekinov grad e grad Tivoli.

francese lo ha colpito al braccio sinistro. La ronda ha condotto con sé tutta la notte anche un cittadino. Verso mezzanotte nella stalla di un oste i *chasseurs* hanno acceso un fuoco pirotecnico, è stato però spento in tempo. In una osteria si è avuta una zuffa, ma la figlia di chi abitava in quella casa è corsa, attorno a mezzanotte, dal generale Bernadotte, e lui stesso l'ha ricondotta a casa a braccetto, e ha fatto in modo che tornasse la pace. Anche a Šiška ci sono stati dei furti, al fabbro hanno sottratto un cavallo e nella villa di Leopoldsrue hanno rovinato l'*orangerie* e la serra. Ci sarebbe da descrivere ancora una quantità di eccessi di questi onorevoli uomini, ma lei, compare, non può pretendere nulla da me, non riuscirei a finire nemmeno in un anno. Di buon mattino molti uomini della cavalleria e della fanteria si sono messi pian piano in marcia, e diversi generali e ufficiali li hanno già raggiunti. Alle nove è arrivata qui la prima colonna da Graz, composta da 3.000 uomini: ha marciato in parata, con 3 bandiere spiegate, davanti al quartiere del generale Bernadotte ed è stata alloggiata nella caserma. Alle dieci sono arrivati altri 3.000 uomini e mezz'ora dopo altri 1.000, la maggior parte dei quali è stata alloggiata nell'edificio della scuola.

All'una si sono messi in marcia 340 uomini con 7 tamburi. Qui dappertutto è così pieno di francesi che non si può nemmeno camminare. Alle tre sono arrivati di nuovo 100 uomini, che si sono accampati davanti al municipio. Oggi si è fatto sapere in tutte le case di cuocere del pane per 20.000 uomini. Alle sette hanno comunicato con rullo di tamburi che i francesi dopo l'ora di ritirata non potranno darsi a nessun eccesso, ma la cosa è finita non appena hanno smesso di suonare i tamburi. Alle nove di sera dei francesi volevano aggredire una donna e dirle delle cose all'orecchio [e ci sarebbero riusciti] se un cittadino non l'avesse salvata, per questo però lo hanno preso a botte.

2 maggio

Oggi, proprio come ieri, ci va proprio male. Il bravo commissario, che ha i capelli che gli pendono sulle orecchie e sembra, compare, il suo barboncino nero, ha richiesto di nuovo 2.000 paia di scarpe, ma così su due piedi, tut Swit³¹ e allora abbiamo dovuto portare al tavolo delle offerte sacrificali le scarpe che abbiamo ai piedi, vecchie e nuove.

Alle nove si sono messi in marcia, con 3 bandiere, circa 1.000 uomini, ed è arrivato il generale Sérurier. Subito dopo sono partiti 900 uomini che si erano sistemati a Šiška, a Lepoltsrueh e a Podturn, e con loro anche l'intera

31 «Tut Swit»: l'espressione vorrebbe rendere *tout de suite*.

artiglieria del generale Bernadotte, consistente in 10 cannoni e 2 carri di polvere da sparo.

Il conte Maria von Auersperg ha dovuto consegnare oggi 10.000 pinte di vino, 3.000 tavole e 1000 *Zentner* (500 quintali) di paglia di Zonek.

Nonostante partano continuamente delle truppe, oggi è pieno di ufficiali dappertutto, si sistemano da soli in otto in una casa. Alle quattro è arrivata nuovamente una colonna e alle cinque hanno annunciato con rullo di tamburi che i francesi non potranno acquistare alcunché presso lo spaccio della prigione, aperto un anno fa. Ho appena sentito la triste notizia che perderemo i nostri cari ospiti solo il 9 floriale, cioè l'8 maggio.

Oggi in tutte le case si è dovuto cuocere del pane per 15.000 uomini e al commissario è venuto in mente di richiedere anche dei teli di lino. Alle tre del pomeriggio il generale Bernadotte ha passato in rassegna una divisione sulla piazza della scuola, dove ha nominato due nuovi ufficiali, dopo di che li ha baciati; a questi due di fresca nomina hanno dovuto dare un bacio di fratellanza anche tutti i restanti ufficiali, e io ne mando uno anche a sua moglie, compare.

Settima lettera

Il 3 maggio, di buon mattino, 3.000 uomini si sono messi in cammino per Gorizia portandosi dietro 12 cannoni. Durante la notte la pattuglia di ronda ha condotto via da una birreria 7 uomini, ma da lì alla prigione gli arrestati si sono tutti persi per strada.

Compare! Ora sono diventato una persona importante, un membro della municipalità, come commissario devo far raccogliere pane e paglia, ma i signori non mi lasciano raccogliere il vino perché temono che ci potrebbe essere una gran perdita. Oggi è stato riaperto il cordone fatto dai croati, e ora arriveranno di nuovo tanti di quei buoi che non ne avremo più mancanza. Nel quartiere di Kravja dolina³² c'è stato un incendio di notte, ma i francesi lo hanno spento da soli. Alle cinque il caro commissario aveva nuovamente voglia di un pezzetto di carne per l'ammontare di 50 paia di buoi, e hanno dovuto prepararlo tut Swit³³. È appena giunta la triste notizia che i francesi a Krašnja hanno sparato a un povero contadino perché non gli voleva regalare il suo cavallo.

32 Tale denominazione si riferisce al quartiere della città oggi chiamato Tabor.

33 «Tut Swit»: come poco sopra, l'autore intende *tout de suite*.

Il 4 maggio, alle sette del mattino hanno di nuovo fatto sapere con rullo di tamburi [di consegnare] tutte le scarpe e gli stivali che ci fossero, ma la gente non ne ha trovati altri. Qui le invio signor compare ancora una nuova ordinanza, vi si legge che i francesi devono rendere tutti i cavalli che hanno preso in prestito dai nostri contadini, e occorre stabilire un giorno nel quale tutte le divisioni devono essere passate in rassegna senza pietà e commiserazione, e ogni contadino che vedrà il proprio cavallo potrà riprenderselo da solo. Ma i contadini non avranno occhi buoni, non vedranno i loro cavalli, e i francesi avranno un vuoto di memoria e si dimenticheranno di dover passare in rassegna. All'una è arrivata qui la colonna del generale Masséna, e poiché per sfortuna pioveva forte, non hanno voluto montare le tende, ma si sono sistemati nella chiesa delle suore, dai Cappuccini e dai Francescani, dove hanno combinato ogni sorta di buffonate. Presso questa colonna del generale Masséna devono esserci uomini della peggior sorte, che Dio ci aiuti. L'agitazione oggi è enorme, e nonostante la pattuglia di ronda sia sempre in giro, hanno trattato male un oste in piazza. A Parigi non devono esserci case così belle come a Lubiana: il generale Murat oggi è andato tutto il tempo su e giù per la piazza e ha osservato le case, una l'ha anche accuratamente visitata. Alle sette c'era la ritirata, ma i soldati l'hanno ignorata, così hanno continuato a far schiamazzi ed è indescrivibile come questa gente si sia ben data da fare con pane e vino.

Alle nove di sera 2 case hanno preso fuoco davanti al posto di controllo di via Trieste; come quegli incendi siano scoppiati non si sa, si crede tuttavia che li abbiano provocati i 4 dragoni che ci stavano dentro. Non si può negare che i francesi abbiano lavorato di lena e siano riusciti a spegnerlo, persino i generali erano presenti sul luogo dell'incendio e impartivano degli ordini.

Io avrei voluto uscirne anche per primo, e poiché non potevo correre abbastanza velocemente, uno mi ha dato un paio di stringhe, e così me la sono subito svignata perché non sarebbe stata di mio gusto questa delizia francese. Alle undici di sera il generale Bernadotte ha ricevuto un dispaccio con l'avviso di dover andare in fretta a Gorizia: partirà domani mattina presto alle quattro. Oggi un meschino di francese ha portato qui dalla Stiria un carro con due buoi e quando gli si è chiesto come fosse arrivato a quei buoi, la sua risposta è stata che glieli aveva regalati un contadino, ma il contadino ci avrà di certo pianto.

Io ho già di nuovo un altro incarico, sono guardia notturna della municipalità e tutta la notte devo andare in giro e sorvegliare per la restante cittadinanza, perché i francesi hanno acceso per le strade un bel numero di fuochi. La notte

è stata piuttosto agitata e si sono avuti parecchi eccessi. Un colonnello voleva rubare e portare nel suo alloggio un paio di lenzuola se il padrone di casa non avesse protestato.

Il 5 maggio alle sei del mattino oltre 2.000 uomini si sono messi in marcia per Gorizia attraverso la Hrušica (*Birnbaumer Wald*) e alle otto i francesi hanno portato qui dalla Stiria, diretti a Gorizia, oltre 300 buoi, era un gran bel boccone e sarebbe piaciuto anche ai nostri stomaci. Alle nove sono state inviate a Vrhnika 3 barche con dei malati. Ho appena ho ascoltato dai Francescani una predica in francese tenuta sul pulpito da un soldato semplice: in realtà non ne ho compreso nulla, ma ho pensato che dovesse essere edificante.

Oggi alle undici si è trovato nella Ljubljanica l'ussaro che era annegato ieri, ed è stato sotterrato a Prule. Alle dodici c'è stata una grande parata della Guardia, in cui sono sfilati 600 moschettieri e 75 *chasseurs* con 40 tamburi, e lo hanno fatto al suono della bellissima musica da marcia.

Il generale imperiale von Meerfeld è giunto nuovamente qui e ha fatto preparare da mangiare al castello dove hanno pranzato diversi ufficiali della colonna del generale Masséna.

Signor compare! Il povero contadino stiriano coi capelli grigi, dal quale ieri il francese aveva ricevuto in dono i buoi, è venuto oggi qui e ha trovato di fatto i suoi più grandi beni, ma non ha osato chiederli indietro. Alla fine la donna del posto dove erano sistemati i buoi si è presa cura di questo vecchio e ha detto al francese che avrebbe dovuto renderglieli, altrimenti si sarebbe lamentata con il generale, e a quel punto il francese ha donato all'uomo di nuovo i suoi buoi. Il vecchio e onesto contadino era fuori di sé dalla gioia, si è messo in ginocchio e con le lacrime agli occhi ha ringraziato la donna, voleva donarle anche tutto il denaro che aveva con sé, che ammontava a 10 kr. (corone), ma la donna non l'ha preso, e così lui ha riportato i suoi amati buoi nella loro pacifica stalla.

Ottava lettera

Già da alcuni giorni è in corso una questione per via di un cavallo francese che è andato perduto; la cosa stava così: un ufficiale aveva ordinato a un garzone dell'uomo presso cui era alloggiato che avrebbe dovuto portare i suoi due cavalli in acqua. Il garzone sale su uno e l'ufficiale lo assicura che l'altro lo avrebbe seguito, ma in quel momento passavano al galoppo alcuni *chasseurs* e il cavallo è corso via con loro, così che non sono riusciti più a raggiungerlo. L'ufficiale pretendeva

nientemeno che il padrone del garzone gli dovesse pagare il cavallo; alla fine un signore per bene di Lubiana gli ha chiuso il becco con alcuni ducati. I francesi commettono di continuo degli eccessi che non si dovrebbero nemmeno riferire.

In chiesa dai Francescani hanno preso un angelo di legno dall'altare, lo hanno messo sulla paglia e coperto con un mantello, e hanno detto: dormi buon Citoyen³⁴, e nella chiesa delle suore hanno appeso un tamburo al collo della madonna. Il 6 maggio alle cinque del mattino sono usciti in marcia 300 uomini e 20 tiratori, e alle sette i commissari hanno preteso 100 *Zentner*³⁵ di riso, 200 sacchi di avena, 80 quarti di bovino, del caffè e dello zucchero. Alle otto è arrivato in municipio l'aiutante di un generale, e ha detto che durante la notte al generale erano stati rubati 5 cavalli nonostante avesse una doppia guardia, per cui pretendeva 500 ducati, ma non gli è stato dato nulla.

Signor compare! i francesi mi hanno così ripulito che sono rovinato. Avevo due paia di stivali, e tutti e due erano rovinati dall'uso, me ne sono fatto allora risolvere un paio dal mio calzolaio personale nella Kraggan³⁶. Per questo oggi ci ho mandato la mia serva, e mi è tornata indietro piangendo con la consolante notizia³⁷ che i francesi per strada le avevano comprato i miei stivali. Adesso son proprio fritto, domani devo restare tutto il giorno a letto in modo che il calzolaio mi ripari i miei unici stivali. Alle undici davanti ai Cappuccini è passata in rassegna la colonna del generale Masséna, e avevano 3 bandiere davvero belle. Dopo la rassegna i soldati sono di nuovo corsi alla botticella. Nel pomeriggio, presso il poligono di tiro, 8 francesi si sono azzuffati a lungo, finché 3 hanno finito per ferirsi, e poi loro stessi si sono fasciati e hanno di nuovo bevuto fra di loro all'amicizia. Oggi la maggior parte delle osterie e delle case private era chiusa, e si sono proibite tutte le visite dei francesi.

Di sera i francesi hanno avuto bisogno ancora di circa 9.000 pinte di vino, nella zona paludosa di Barje (*Morast*) sono stati pure ritrovati i cavalli che si pretendeva fossero stati rubati al generale.

34 In francese nel testo.

35 Misura corrispondente a 50 quintali.

36 «Kraggan» supponiamo indichi il nome di una strada, la Krakauer, oggi Krakovska.

37 «Trestlig», espressione antifrastica in questo contesto.

Nona lettera

7 maggio

Siccome oggi per ragioni importanti non posso uscire, le notizie me le porterà un mio compare di Lubiana che lavora come trasportatore.

Alle tre le truppe hanno iniziato a mettersi in marcia, ed è durato fino alle cinque. L'intera colonna del Masséna può contare quasi 10.000 uomini. Alle sei è tornato qui da Gorizia il generale Bernadotte. Oggi le 3 chiese dove stavano i francesi non sono state aperte, devono prima venire 10 volte ripulite a fondo. Il mio trasportatore ha oggi appreso dai francesi un nuovo ed efficace rimedio casalingo con il quale non si prendono i pidocchi: portano un cencio di flanella direttamente sul corpo e quando è pieno, lo lavano, ma quando è proprio zeppo lo gettano via e ne prendono uno nuovo. Di tali pezzuole ne hanno lasciato una buona quantità dai Cappuccini. Nella chiesa delle monache non si è rovinato niente poiché il generale Viktor vi aveva fatto mettere una guardia rivolta verso l'altare maggiore. Nel monastero erano alloggiati tre generali. Stasera ci sarà un ballo nella sala del Ridotto, i biglietti sono già stati distribuiti, e quando i miei stivali saranno pronti, allora uscirò anch'io. Oggi dovrebbe esserci anche una commedia, è arrivata una eccellente troupe di 6 attori. Compare! di tutta l'allegria odierna, della commedia e del ballo, non se ne fa nulla, è appena giunta la notizia che i *chasseurs* nel paese di Motnica sopra Šentvid (*Metnitz, über Sankt Veit*) hanno dato un ballo gratuito, hanno picchiato in modo impietoso 5 contadini, 2 dei quali sono morti sul colpo, il terzo ha perso una mano, e i 2 rimasti sono pure gravemente feriti. Vogliamo piangere, allora, piuttosto che metterci a ballare. A Črnuče (*Tschernutsch*) anche oggi 2 contadini sono stati maltrattati dai francesi.

L'8 maggio molto presto, verso le due, hanno iniziato a mettersi in marcia singole truppe di 30 e 50 uomini, e alle sette anche il resto degli uomini ha lasciato il tempio. La mia benedizione li accompagni lungo il cammino.

O compare! Come mi sento bene ora che ci siamo del tutto liberati da questa gentaglia. Ho ricevuto un'altra volta un nuovo piacevole incarico, devo trovare 60 uomini che puliscano a fondo la chiesa dei Cappuccini.

È tutto un daffare oggi per ripulire e disinfestare le case dalla sozzura francese. Alle dodici meno un quarto è scoppiato un incendio nella caserma, e due ore dopo c'erano delle fiamme alte anche nell'Ufficio tabacchi. Questo avrebbe potuto portare al massimo la nostra sfortuna, se i lubianesi con il loro valido aiuto non avessero sedato le fiamme sul nascere. Come siano scoppiati questi due incendi

non si può dirlo con certezza, ma in ogni caso questo è sicuro, che nelle stanze di questi due edifici c'era ancora della paglia, perché vi avevano dormito i ragazzotti francesi, e sotto la paglia si è trovata una quantità delle loro munizioni. E allora è stato dato subito l'ordine di fare una perlustrazione di controllo in tutte le case, specie in quelle che sono patrimonio dell'Impero, e di levarvi tutta la paglia.

La sera si è fatto sapere pubblicamente che, per pericolo d'incendio, in ogni casa qualcuno dovrà vigilare, ma grazie a Dio è rimasto tutto tranquillo. Alle cinque e mezzo il generale imperiale Meerfeld, che da qualche giorno era già rientrato qui, è andato a Trieste con 6 *chasseurs* francesi di scorta. Alle sette erano già arrivati 3 ufficiali imperiali i quali hanno ordinato pane, carne, foraggio e alloggi per il nostro esercito. Compare! il bello è che i francesi non hanno preteso da noi alcuna somma di denaro, e quando ne hanno avuto bisogno, hanno allora requisito un paio di botti di vino, un paio di centinaia di sacchi di cereali, che hanno poi rivenduto a un prezzo irrisorio, e così sono arrivati al denaro nel migliore dei modi. Adesso mi stia proprio bene, compare, e mi saluti sua moglie e i miei due montoni.

Lubiana, 8 maggio 1797

Traduzione dal tedesco: Patrizia Farinelli

POVZETKI

Janez Polajnar

»Trka nam Francoz na vrata«. Prihod vojske francoske republike in okupacija slovenskih dežel leta 1797

Ko je leta 1797 postal prihod francoske vojske le še vprašanje časa, je med prebivalstvom habsburških dežel zavladal izjemno velik strah. Vojna je, skupaj s tedaj več let trajajočo protifrancosko propagando, številne prebivalcev avstrijskih dežel pognala v beg; umikali so se proti severu, na Hrvaško, nekateri tudi v bližnje hribe. Poveljniki francoske vojske so prebivalstvo mirili in sporočali, da so jih zavajali, ko so jih - Francoze – predstavljali kot »krvi željne tirane«, da zagotavljajo varnost tako premoženja in oseb, ter da ne nameravajo spreminjati navad in vere. In res je kratka okupacija avstrijskih dežel večinoma minila brez večjih pretresov v družbi. Ko so vojaki republike korakali po avstrijskih mestih, so poveljniška oznanila in oklici v glavi res nosili gesli »svoboda« in »enakost«, a tedaj so bili pred ideali revolucije v ospredju že drugi interesi. Slednje je potrjevala tudi delitev ozemelj in vplivnih območji med Francijo in Avstrijo, sklenjena z jesenskim mirom v Campo Formiu, ki pa se je izkazal le za nekoliko daljše premirje. Naslednjič, ko so francoske čete vkorakale v slovenske dežele, je bilo to pod cesarskim grbom.

Marija Javor Briški

»Die Schreibart ist zwar unkorrekt, jedoch launicht«: jezikovno-stilne posebnosti v *Pismih nekega ljubljanskega meščana botru v Ložu*

Pred ozadjem dolgotrajnega procesa standardizacije nemškega pisnega jezika v avstrijskih deželah članek obravnava določene posebnosti nemščine na grafemsko-fonološkem, morfo-fonemskem in morfološkem področju, zapis in funkcije francoskih besed in sintagem ter slogovno analizo. Jezik je sicer izrazito narečno obarvan, poleg prevladujočih bavarskih značilnosti pa ima skupne lastnosti z gornjenemškim pisnim jezikom, v nekaterih segmentih pa se celo približuje standardiziranemu jeziku na vzhodnosrednjenemški-meissenški osnovi. Humoristično-ljudski slog zaznamujejo francoske besede in sintagme, ki delno vzbujajo komične asociacije s karnevalsko komponento, ironija kot 'dvoglasna beseda' in stalne besedne zveze.

Anja Dular

Kdo je založil knjižico *Briefe eines Bürgers in Laibach*?

Knjižica *Briefe eines Bürgers in Laibach* je bila izdana v Ljubljani leta 1797. Skušali pa smo dognati, kdo bi lahko založil to delo. Tedaj so v Ljubljani delovali trije možje, ki so se ukvarjali s tem področjem Johann Georg Licht, Wilhelm Heinrich Korn in Johann Friedrich Eger. Slednji se je posvetil predvsem primarni dejavnosti svojega podjetja – tiskarstvu. Licht in Korn nista imela tiskarn, tako nam analiza tipografije teksta ne more pomagati najti založnika, saj je bil uporabljen Egerjev črkovni nabor. Po analizi oznak ljubljanskih založnikov v knjigah v zadnjih dveh desetletjih 18. stoletja, smo ugotovili, da se je le Korn večkrat zapisal kot »Verleger«, torej bi mu najverjetneje lahko pripisali izdajo obravnavane publikacije. Ker pa poznamo njegovo poreklo – mati je bila Francozinja in naklonjenost k francoski literaturi, pa se zdi problematično, da bi izdal knjigo s tako pomanjkljivimi zapisi v francoščini. Verjetno je bil Korn založnik obravnavanega dela, čeprav za to hipotezo pa nimamo neizpodbitnih dokazov.

Patrizia Farinelli

Literarni vidiki epistolarne kronike iz časa francoske okupacije Ljubljane (1797)

Članek obravnava pričevanjski zapis anonimnega Ljubljanačana o okoliščinah, v katerih so živeli prebivalci Ljubljane spomladi leta 1797 med Napoleonovo okupacijo, pri čemer se osredinja na književno zvrst samega zapisa. Na osnovi preučevanja zvrsti kronike in pisma prispevek osvetli tiste vidike kronološkega poročila omenjenega meščana o dogodkih v kranjski prestolnici, v katerih je le-to slogovno živahnejše in pridobi subjektiven pridih prav z izbiro pisemske komunikacije. Posebnost takšnega zapisa je razvidna tudi iz primerjave z drugimi kronikami, ki opisujejo razmere v zvezi s prihodom Francozov, vendar so sestavljene v obliki protokolarne komunikacije. Besedilna analiza, ki se je osredotočala na retoriko in diskurzivne strukture *Pisem*, je poleg zgodovinske pričevanjske vrednosti pokazala njihovo slogovno specifičnost: njeni izsledki dokazujejo, da je živahnost Ljubljanačanovega sloga rezultat natančnih leksikalnih izbir, idiomatičnih izrazov, pripovedniške veččine, še posebej pa njegove izjemne uporabe ironije. Ravno ekspresivni in pripovedniški prijemi so sredstvo, preko katerega se izrisuje avtorjev pogled na dogodke ter razkriva njegovo kritično stališče: in sicer gre za sorazmerno uravnoteženo stališče, na podlagi katerega avtor ogorčeno obsodi vsak eksces, ki so ga zagrešili okupatorji, vendar se tudi zna nasmehniti ob omejenostih in čudaštvi posameznikov.

ABSTRACTS

Janez Polajnar

**»The Frenchman's Knocking at Our Door«.
The Arrival of the French Army and Its Occupation of Slovenian
Lands in 1797**

During the Wars of the Coalitions (1792–1815), Slovenian lands were occupied by the French on three occasions: in 1797, 1805, and finally in 1809. Of these, the last occupation, along with the period of the Illyrian Provinces, has been the most extensively studied by Slovenian historians, due to its longer duration and the lasting significance it is believed to have had for Slovenian national issues. The occupations in 1797 and 1805 were comparably brief. When the French army first approached Slovenian territory in 1797, the local population was gripped by fear of the »soldiers of the French Revolution«. Articles published in *Lublanske novize* (*Ljubljana News*) – a newspaper founded in 1797 by Janez Friderik Eger's Ljubljana-based printing house and edited by clergyman and linguist Valentin Vodnik – reflect the widespread anxiety and apprehension. The approaching enemy, the French, with whom the country had warred since 1792, had since then become the subject of numerous sermons, folk songs, and pamphlets portraying them as godless tyrants who had murdered their king and queen, with »French liberty« described as an idea spawned in hell. Years of anti-French propaganda, coupled with the war itself, caused many inhabitants of Austrian lands to flee: some northward, others to Croatia, and still others to the nearby hills. On the other hand, the

commanders of the French army sought to reassure the local population, urging them not to believe the claims that they – i.e. the French – were »blood-thirsty tyrants«, promising to protect the people and their property and not to interfere with local customs and religion. A few days after the French arrived, Vodnik described the anxiety of the period before they showed up: »We had all awaited what was about to befall us with great unease.«

Despite the initial fears, the brief occupation of the Austrian lands had little impact on the material conditions of the populace or the existing social order. As the soldiers of the French Second Republic marched through Austrian cities, their commanders indeed issued proclamations under the banners of »Liberty« and »Equality«; however, by that time, other priorities had already overshadowed the revolutionary ideals. This was made evident by the Treaty of Campo Formio (signed in the autumn of 1797), which divided territories and spheres of influence between France and Austria. Although it aimed to establish lasting peace, it ultimately amounted to nothing more than a prolonged cease-fire. When French troops returned to Slovenian lands in 1805, they marched under the imperial crest, and this time around, they were far less benevolent, imposing heavy taxes and duties that placed a significant burden on the local population.

Marija Javor Briški

“The writing style may be incorrect, yet it is full of spirit”: Linguistic and Stylistic Features in the Letters of a Certain Citizen of Ljubljana to His Godfather in Lož

In the context of the long-standing process of standardising written German in the Austrian lands, this article examines selected features of German at the grapheme–phonological, morphophonemic and morphological levels, as well as the use and functions of French words and phrases and the text’s stylistic characteristics. The language is strongly marked by dialectal elements: alongside predominant Bavarian traits, it also shows affinities with the Upper German written language and, in certain respects, even approximates the standardised variety based on the East Central German–Meissen model. The humorous, folksy style is characterised by French words and phrases, which partly elicit comic associations with a carnivalesque tone, as well as by irony—understood as a ‘double-voiced word’—and the use of fixed expressions.

Anja Dular

Who edited the booklet *Briefe eines Bürgers in Laibach*?

The booklet *Briefe eines Bürgers in Laibach* was published in Ljubljana in 1797. We tried to find out who could be the publisher of this work. At that time, there were three men working in this field in Ljubljana: Johann Georg Licht, Wilhelm Heinrich Korn and Johann Friedrich Eger. Eger devoted himself mainly to the primary activity of his company - printing. Licht and Korn did not have printing offices, so an analysis of the typography of the text cannot help us find the publisher, since Eger's type font was used.

After analyzing the marks of Ljubljana publishers in books in the last two decades of the 18th century, we found that only Korn was written several times as »Verleger«, so we could most likely attribute the issue of the publication in question to him. However, since we know his origins - his mother was French and his fondness for French literature, it seems problematic that he would publish a book with such deficient records in French. It is likely that Korn was the publisher of the work in question, although we have no incontrovertible evidence for this hypothesis.

Patrizia Farinelli

Literary characteristics of an epistolary chronicle of the first French occupation of Ljubljana (1797)

This paper considers the written testimony of an anonymous Ljubljana citizen on the situation experienced by the inhabitants of his city during the Napoleonic occupation in the spring of 1797, and focuses on the genre of his writing. Based on studies dedicated to the genres of chronicle and letter, this article highlights how his account of chronological events is brought to life and gives a subjective impression precisely through the choice of communicating by letter. The specific nature of the text by this anonymous citizen also emerges when it is compared with other similar chronicles on the same topic written at the same time but in a neutral, formal way, like a list of events. A textual analysis focused on its rhetoric and discursive structures highlights not only its high testimonial value but also its stylistic peculiarity. It shows that the stylistic liveliness of the anonymous author's written account depends on precise lexical choices, idiomatic phrases and narrative skills, but above all on an

extraordinary use of irony. The way in which he narrates outlines his perspective on the events he talks about: it reveals that he had a critical position that leads him to judge with indignation every excess committed by the occupiers, but also to smile at the naivety and bizarreness of people.

BIOBIBLIOGRAFIJE SOAVTORJEV IN SOAVTORIC, PREVAJALCEV IN PREVAJALK TER UREDNIC

Marija Javor Briški je redna profesorica za književnosti v nemškem jeziku na Oddelku za germanistiko z nederlandistiko in skandinavistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. V svojem raziskovalnem delu se posveča starejšemu nemškemu jeziku in književnosti. Osredotočila se je na komiko, historiografijo, produktivno recepcijo starejše književnosti, na estetske, kulturne in geografske transgresije v literaturi ter na raziskovanje kanclijskega jezika v nemških virih na Slovenskem.

Marija Javor Briški is a Full Professor of German-language Literatures in the Department of German, Dutch and Scandinavian Studies at the Faculty of Arts, University of Ljubljana. Her research focuses on the older German language and literature. She has concentrated on comedy, historiography, the productive reception of older literature, aesthetic, cultural and geographical transgressions in literature, as well as on the study of chancery language in German sources from the Slovene territory.

E-mail: marija.javorbriski@ff.uni-lj.si

Anja Dular je diplomirana arheologinja in bibliotekarka. Od leta 1980 je bila zaposlena v knjižnici Narodnega muzeja Slovenije, od 1994 do upokojitve 2015 jo je tudi vodila. Leta 2000 je na oddelku za bibliotekarstvo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani doktorirala s temo *Zgodovina knjigotrštva na Kranjskem do začetka 19. stoletja* (objavljeno kot monografija *Živeti od knjig*, 2002) Raziskuje zgodovino knjige, knjižnic, tiskarstva in knjigotrštva. O tem je več let predavala študentom v Ljubljani in Novi Gorici ter na številnih mednarodnih simpozijih.

Anja Dular holds degrees in archaeology and librarianship. From 1980 she was employed in the library of the National Museum of Slovenia, and from 1994 until her retirement in 2015 she also served as its director. In 2000 she earned her doctorate at the Department of Library and Information Science and Book Studies at the Faculty of Arts, University of Ljubljana, with a dissertation on the history of the book trade in Carniola up to the early 19th century (published as the monograph *Živeti od knjig / Living from Books* in 2002). Her research focuses on the history of the book, libraries, printing, and the book trade. She lectured on these subjects for many years to students in Ljubljana and Nova Gorica, as well as at numerous international symposia.

E-mail: anja.dular@nms.si

Patrizia Farinelli je redna profesorica za italijansko književnost na Oddelku za romanske jezike in književnosti Filozofske fakulteti Univerze v Ljubljani. Ukvarja se z italijanskim magičnim realizmom in recepcijo fantastike v italijanskem pripovedništvu modernizma in postmodernizma. Poleg tega so težišča njenega raziskovalnega dela poezija italijanskih antiklasicistov iz 16. in 17. stoletja, kulturne izmenjave med slovenskimi pokrajinami, Italijo in Francijo ob koncu 18. stoletja. Izbor njenih člankov na platformi Academia.edu: <https://uni-aas.academia.edu/PFarinelli>.

Patrizia Farinelli is professor of Italian literature at the Department of Romance Languages and Literature, Faculty of Arts (UL). She deals with Italian magical realism and the reception of fantastic literature in Italian modernist and postmodernist narrative. Other research topics are Italian anticlassicist poetry from the 16th and 17th centuries and cultural transfer between Slovenian

regions, Italy and France at the end of the 18th century. A selection of her papers on the *Academia.edu* platform: <https://uni-aas.academia.edu/PFarinelli> .

E-mail: patrizia.farinelli@ff.uni-lj.si

Anne-Cécile Lamy-Joswiak je zaposlena kot lektorica za francoski jezik na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer poučuje jezik v rabi ter francosko družbo in kulturo. Raziskovalno se ukvarja z didaktiko francoščine kot tujega in strokovnega jezika ter s sociologijo poučevanja in učenja. Posebno pozornost namenja predstavitvam jezika in kulture, metodam poučevanja ter analizi učbenikov. Vodi delavnico študentske gledališke skupine Les Théâtres, za katero je uredila monografijo ob 40-letnici delovanja. Koordinira poletno šolo romanskih jezikov in gledališki festival Romanistika na odru. Aktivna je tudi v Slovenskem društvu učiteljev francoščine. Z veseljem se posveča prevajanju in lektoriranju literarnih ter akademskih besedil.

Anne-Cécile Lamy-Joswiak works as a French language lecturer at the Faculty of Arts in Ljubljana, where she teaches language in use, and French society and culture. Her research focuses on the didactics of French as a foreign and professional language, and the sociology of teaching and learning. She pays particular attention to the representations of language and culture, teaching methods, and textbook analysis. She leads the Les Théâtres student theatre group workshop, for which she edited a monograph to mark its 40th anniversary. She coordinates the summer school of Romance languages and the Romanistika na odru theatre festival. She is also active in the Slovenian Association of French Teachers. She enjoys translating and editing literary and academic texts.

E-mail: AnneCecile.LamyJoswiak@ff.uni-lj.si

Marija Mojca Peternel je docentka za področje slovenske in obče zgodovine 19. stoletja. Zaposlena je kot lektorica za nemški jezik na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Nemščino poučuje na Oddelku za zgodovino, kjer je najprej uspešno zagovarjala magistrsko delo in leta 2005 še doktorsko disertacijo z naslovom *Nemški časopisi na Slovenskem v revolucionarnem letu 1848*. Pri znanstvenem delu se posveča predvsem časopisom 19. stoletja, zgodovini tiskanih virov in kulturno-zgodovinskimi temami, pri pedagoškem pa poleg modernega jezika nemščine tudi tiskani in pisani gotici.

Marija Mojca Peternel is an Assistant Professor in Slovene and General 19th Century History. She is employed as a German language lecturer at the Faculty of Arts, University of Ljubljana. She teaches German in the Department of History, where she first successfully defended her master's thesis and, in 2005, her doctoral dissertation titled *German Newspapers in the Slovene Lands in the Revolutionary Year 1848*. Her scholarly work focuses primarily on 19th century newspapers, the history of printed sources, and cultural/historical topics, while in her teaching she covers, in addition to modern German, also printed and handwritten Gothic script.

E-mail: MarijaMojca.Peternel@ff.uni-lj.si

Janez Polajnar (1977) je kustos v Mestnem muzeju Ljubljana. Njegovo raziskovalno delo se je sprva osredotočalo na zgodovino vsakdanjega življenja v 19. stoletju. Kot muzejski kustos se sicer največ ukvarja s časom prehoda iz poznega 18. v zgodnje 19. stoletje. Soustvaril je razstavo *Ilirske province – Napoleon pravi: »Ilirija, vstani!«*, pripravljeno ob 200. obletnici Ilirskih provinc. Ja avtor in soavtor več manjših razstav, leta 2021 pa je postavil odmevno razstavo *Rdeče in črno: Evropa na ljubljanskem kongresu*. Napisal je več člankov in razprav, ki se ukvarjajo s temami iz kulturne zgodovine 19. stoletja.

Janez Polajnar (1977) is a curator at the City Museum of Ljubljana. His research initially focused on the history of everyday life in the 19th century. As a museum curator, he works primarily on the period of transition from the late 18th to the early 19th century. He cocreated the exhibition *The Illyrian Provinces – Napoleon Says: “Illyria, Rise!”*, prepared on the occasion of the 200th anniversary of the Illyrian Provinces. He is the author and coauthor of several smaller exhibitions, and in 2021 he curated the acclaimed exhibition *Red and Black: Europe at the Congress of Ljubljana*. He has written numerous articles and studies dealing with topics in the cultural history of the 19th century.

E-mail: janez.polajnar@mgml.si

Irena Samide je redna profesorica za književnosti v nemškem jeziku na Oddelku za germanistiko z nederlandistiko in skandinavistiko na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Osrednja težišča njenega raziskovalnega dela so

zlasti nemško-slovenski kulturno in literarno odnosi, zgodovina pouka nemščine in zgodovina znanosti, zlasti germanistike, literarna didaktika, literatura 19. stoletja in obdobja prelomov stoletja.

Irena Samide is a Full Professor of German-language Literatures in the Department of German, Dutch and Scandinavian Studies at the Faculty of Arts, University of Ljubljana. The central focuses of her research include German–Slovene cultural and literary relations, the history of German language teaching, and the history of scholarship, particularly German studies, along with literary didactics, 19th-century literature, and literature of fin-de-siècle transitional periods.

E-mail: irena.samide@ff.uni-lj.si

Matej Venier je bil do leta 2025 urednik na Radio Slovenija. Knjižni prevodi: O. Figes: *Natašin ples, Šepetalci, Tragedija ljudstva*; G. Nuzzi: *Vatikan, d.o.o.; Metastaza*; C. Bajo in B. Roelants: *Kapital in past zadolževanja*; I. T. Berend: *Zgodovina v mojem življenju*; U. Galimberti: *Miti našega časa, O ljubezni, Besedo imajo mladi*; F. C. Lane: *Benetke, pomorska republika*; M. Mazower: *Hitlerjev imperij*; P. Rumiz: *Kot konji, ki spijo stoje, Kutina iz Carigrada*; A. Mikhail: *Božja senca*; D. Smith: *Rasputin*; M. Beard: *Rimski cesar*; L. Roberto: *Moje prijateljstvo z Borisom Pahorjem*. Pesniški prevodi: Različni avtorji: *Predalne muze* (mdr. pesmi Fr. Hölderlina, H. Heineja, R. M. Rilkeja, U. Sabe); *Tišji glasovi* (izbor pesmi nemških romantikov, skupaj z B. Senegačnikom); V. Colonna: *Soneti* (skupaj z B. Senegačnikom); R. Steiner: *Koledar duš* (skupaj z M. Vrhunc). Prevodi za Radio Slovenija: C. de Incontrera: cikli radijskih oddaj *Mediterran* (112 oddaj), *Potovanje po Loiri* (32 oddaj), *Na krilih pesmi* (25 oddaj).

Matej Venier: Until 2025 he was an editor at Radio Slovenia. Book translations: O. Figes: *Natasha's Dance, The Whisperers, A People's Tragedy*; G. Nuzzi: *Vatican, Inc.; Metastasis*; C. Bajo and B. Roelants: *Capital and the Debt Trap*; I. T. Berend: *History in My Life*; U. Galimberti: *The Myths of Our Time, On Love, The Young Have Their Say*; F. C. Lane: *Venice, A Maritime Republic*; M. Mazower: *Hitler's Empire*; P. Rumiz: *Like Horses That Sleep Standing Up, The Quince from Constantinople*; A. Mikhail: *God's Shadow*; D. Smith: *Rasputin*; M. Beard: *Emperor of Rome*; L. Roberto: *My Friendship*

with Boris Pahor. Poetry translations: various authors: *Drawer Muses* (including poems by Fr. Hölderlin, H. Heine, R. M. Rilke, U. Saba); *Quieter Voices* (a selection of poems by German Romantic poets, cotranslated with B. Senegačnik); V. Colonna: *Sonnets* (with B. Senegačnik); R. Steiner: *Calendar of the Soul* (with M. Vrhunc). Translations for Radio Slovenia: C. de Incontrera: radio series *Mediterranean* (112 episodes), *A Journey Along the Loire* (32 episodes), *On the Wings of Poetry* (25 episodes).

E-mail: matejvenier@gmail.com

Ljubljana po spominu, ok. 1810
(NUK, Sign. G Gr2 – 3721, Danvin (1803/1813). Vir: <http://www.dlib.si>)

IMENSKO KAZALO

A

- Adelung, Johann Christoph 28
 Allemann, Beda 37, 40
 Auersperg, Joseph Maria von 88,
 113, 140, 167
 Auersperg, Sigmund von 20, 21, 57,
 58, 61, 65

B

- Bachtin, Michail M. 37, 40
 Balzani, Roberto 57, 65
 Banniza von Bazan, Joseph Leonhard
 47
 Beer, Mathias 25
 Benno, Michl 44
 Bernadotte, Jean Baptiste Jules (Bärn-
 tod) 18, 36, 48, 70–71, 76–77,
 86–88, 90, 93, 98–99, 102, 111,
 113, 115, 117, 121, 123, 128–129,
 131, 139, 140, 142, 144, 149, 151,
 153–154, 164, 166–168, 171
 Besch, Werner 41
 Bonaparte, Napoleon 18, 48, 56–57,
 62, 97, 102, 104, 106, 109–110,

- 121, 123, 127, 129, 132, 136–137,
 149, 151–152, 155, 157, 162–163
 Bouchard, François 51, 65

C

- Ciceron (Cicero Markus Tullius) 47
 Cervantes Saavedra, Miguel de 47
 Chélar, Raoul 6, 17, 24, 59, 63, 64,
 65
 Cvirn, Janez 12, 24
 Codelli (Kodelli), Anton von 102,
 128, 153
 Condillac, Etienne de 46

D

- Desselbrunner, Giovan Battista von
 81, 106, 132, 158, 159
 Dimitz, Avgust (August) 6, 16, 25,
 29, 40, 65
 Dolcetti, Antonio 56, 65
 Donadoni, Anton 46
 Dugua, Charles François Joseph 18
 Dular, Anja 6, 7, 25, 43–52, 109, 174,
 182

E

Ecsedy, Judit 44, 51
 Eger, Janez Friderik (Johann Friedrich) 10, 14, 40, 44, 45, 49, 50, 174, 177, 179

F

Farinelli, Patrizia 7, 27, 37, 38, 40–41, 43, 44, 48, 51, 53–65, 75, 78–79, 172, 175, 179, 182, 183
 Felbiger, Johann Ignaz von 28, 29, 30, 31, 39, 40
 Fillafer, Franz Leander 10, 11, 13, 14, 25
 Frank, Friedrich Anton 48
 Friant, Louis 77, 79, 80, 85, 86, 103, 105–106, 110–111, 128, 131, 137–138, 154, 156–157, 163–164

G

Gassler, Andrej 49
 Gottsched, Johann Christoph 28
 Grdina, Igor 14, 25
 Grosser, Christian 24
 Gspan, Alfonz 24, 25

H

Haydn, Joseph 47
 Händel, Georg Friedrich 47
 Heinecke, Johann Gottlieb 46
 Herberstein, Karel Janez 44
 Hochedlinger, Michael 18, 25
 Hoff, Heinrich Georg 47
 Home, Henry/Heinrich 46
 Hohenzollern-Hechingen, Friedrich Franz Xaver von 97, 121, 149
 Horac (Quintus Horatius Flaccus) 27, 49

J

Javor Briški, Marija 7, 27–42, 174, 178, 181
 Jožef II (Joseph II) 12, 26
 Judson, Pieter 11, 12, 25

K

Karel, nadvojvoda (Erzherzog Karl) 10, 16
 Kaunitz Anton 10
 Kleinmayr, Ignac Alojz 25, 40, 44–45, 49–51, 65, 109, 135, 162
 Kidrič, Franc 44, 51
 Kmecl, Matjaž 25
 Kopitar, Jernej 48
 Korn, Viljem Henrik (Wilhelm Heinrich) 44–51, 174, 197
 Kos, Dušan 15, 25,
 Kos, Janko 43, 51
 Krones, Franz Ritter von 58, 65
 Küttner, Carl Gottlob 15, 21, 25

L

La Fontaine Jean de 47
 Lamy-Joswiak, Anne-Cécile 7, 145, 183
 Lasch, Hans Gottard 121, 149
 Legan Ravninar, Andreja 41
 Licht, Janez Jurij (Johann Georg) 44, 48, 49, 174, 179
 Linhart, Anton Tomaž 16, 44, 47
 Ludvik XVI. (Louis XVI) 14, 24

M

Mal, Josip 17, 25
 Malmenvall, Simon 28, 41
 Marija Terezija (Maria Theresia) 10, 28, 41

- Meerfeld (Merveldt), Maximilian Friedrich von 18, 86, 91, 94, 111, 115, 118, 138, 143, 145, 164, 169, 172
- Masséna, André 17–18, 91, 109–110, 114–117, 137, 141, 143–144, 163, 168–171
- Maurer, Michael 43, 51
- Mažgon, Stane 64
- Montesquieu, Charles de Secondat de 46, 47
- Mozart, Wolfgang Amadeus 47
- Murat, Joachim 110, 114, 137, 142, 163, 168
- N**
- Newole, Karl Ernst 44, 51
- Nickisch, Reinhard 54, 56, 65
- Nodier, Charles 49
- O**
- Okoliš, Stane 28, 41
- Orožen, Martina 15, 25
- P**
- Peesenegger, Franc 44, 51
- Periboni, Giulio Alessio de 57–58, 65, 104, 129, 155–156
- Peternel Marija Mojca 7, 67, 94, 183–184
- Picard, Joseph Denis 61, 107, 109, 133, 135, 159, 161
- Polajnar, Janez 7, 9–27, 173, 177, 184,
- R**
- Racine, Jean 47
- Raigersfeld, Franc Henrik 15
- Rein, Kurt 35, 41
- Reuleaux, Franz 164
- Röder, Philipp Ludwig Hermann 48
- Rousseau, Jean Jacques 47
- S**
- Samide, Irena 7, 184–185
- Schlegel, Bernhard 121, 149
- Schaefer, Albert 40
- Seume, Johann Gottfried 15, 23, 25
- Shakespeare, William 47
- Sonnenfels, Joseph 10
- T**
- Tauber, Walter 32, 35, 41
- Taufferer, Sigfried von 12
- Thurn von [rodbina] 81, 87–88, 107, 133, 158
- V**
- Vidmar, Luka 16, 25
- Venier, Matej 7, 17, 27, 54, 118, 185
- Volli, Ugo 53, 65
- Voltaire (Arouet François-Marie) 46–47
- Vodopivec, Peter 12, 25
- Vodnik, Valentin 10, 14, 16–17, 25, 47–48, 177–178
- W**
- Walliser, Carlo Friderich 45, 50
- Wangermann, Ernst 13, 26
- Wellek, Albert 54
- Weinhold, Karl 32–35, 41
- Wenzel, Peter 36, 41
- Wiesinger, Peter 28–34, 36, 41
- Wieting, Johan Friedrich 45

Z

Zabuesnig, Johann Christoph 47

Zois, Žiga (Sigismundus) 12, 16, 26,
83, 108, 143, 160

Zwitter, Fran 62, 65

Zwitter-Tehovnik, Dana 12, 13, 15,
26

Ž

Žontar, Jože 11–13, 26